

Istoria universală

Oleksandr Ghisem, Oleksandr Martyniuk

8 Istoria universală

8

8

Istoria universală

Oleksandr Ghisem
Oleksandr Martyniuk

Oleksandr Ghisem, Oleksandr Martyniuk

Istoria universală

**Manual pentru clasa a VIII-a a instituțiilor
de învățământ mediu general cu predarea
în limba română/moldovenească**

Recomandat de Ministerul Învățământului și Științei al Ucrainei

Cernăuți
„Bukrek”
2021

УДК 94(100)»15/18»:37.016(075.3)
Г51

Перекладено за виданням:

Гісем О. В., Мартинюк О. О. Всесвітня історія: підручник для 8 класу
закладів загальної середньої освіти. Харків: Вид-во «Ранок», 2021. 144 с.: іл.

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України
від 22.02.2021 №243)*

**Видано за рахунок державних коштів.
Продаж заборонено**

Гісем О. В., Мартинюк О. О.

Г51 Всесвітня історія : підручник для 8 класу з навчанням румунською/молдовською мовами закладів загальної середньої освіти. Чернівці: Букрек, 2021. 148 с.: іл.

ISBN 978—966—997—056—5 (рум./молд.)

УДК 94(100)»15/18»:37.016(075.3)

Інтернет-підтримка

ISBN 978-617-09-6956-9 (укр.)
ISBN 978-966-997-056-5 (рум./молд.)

© Гісем О. В., Мартинюк О. О., 2021
© ТОВ Видавництво «Ранок», оригінал-макет,
2021
© МПП «Букрек», переклад, 2021

Stimați elevi și eleve din clasa a VIII-a!

Înainte de a începe studierea noului curs de Istorie Universală trebuie să faceți cunoștință cu structura și conținutul manualului. Materialul din manual este sistematizat în șase capitole, fiecare dintre ele conține câteva paragrafe, care, la rândul lor, sunt împărțite pe puncte. În text veți întâlni cuvinte și date evidențiate cu caractere aldine (îngroșate). Aceasta înseamnă că lor trebuie să le acordați o atenție deosebită. Lucrând la lecții și acasă, verificați-vă pentru a vă convinge dacă ați memorizat bine cronologia evenimentelor, numele personajelor istorice, noțiunile și termenii.

Paragraful începe cu o expunere succintă a însărcinărilor și cu întrebările pentru repetare. Ele vă vor ajuta să vă amintiți materialul deja cunoscut și să vă pregătiți pentru însușirea celui nou.

Un rol important pentru însușirea materialului îl joacă izvoarele istorice, ilustrațiile, hărțile, tabelele și schemele, prezentate în manual. Lucrând cu paragraful respectiv, citiți cu atenție izvoarele istorice incluse în el și dați răspunsuri la întrebările puse. Examinând ilustrațiile, acordați atenție neapărat la însemnările care descriu conținutul lor. Activitățile cu harta istorică vor contribui la formarea viziunilor despre modul și locul desfășurării evenimentelor. Schemele și tabelele vor clarifica legăturile între componentele unui anumit fenomen istoric, vor explica particularitățile lui.

Pe câmpurile laterale sunt prezentate întrebări la textul paragrafului sau ilustrații care ajută la o percepere mai bună a materialului.

După fiecare paragraf sunt prezentate întrebări și însărcinări. Veți putea efectua o auto-verificare, cugeta asupra materialului studiat și întări abilitățile practice. Dacă este nevoie, apălați la izvoarele suplimentare.

Manualul are un Internet-suport (așa-numita anexă electronică). În paginile lui sunt prezentate codurile QR cu ajutorul cărora veți putea găsi:

- izvoarele sub formă de texte;
- planuri-scheme cu instrucțiuni pentru diverse forme de activitate;
- datele principale;
- glosar de termeni și noțiuni;
- informații suplimentare la paragraf;
- materiale pentru desfășurarea lecțiilor practice;
- însărcinări pentru generalizarea cunoștințelor;
- teste-online pentru pregătirea în vederea controlului tematic la fiecare capitol.

Rubricile manualului:

- Ucraina și lumea
- Izvoarele comunică
- Fapte interesante
- Personalități în istorie
- Glosar
- Lucrăm cu cronologia
- Sunteți de acord cu... De ce?
- Întrebări și însărcinări
- Învățăm în joacă
- Răspundem la întrebări
- Prelucrăm însărcinarea
- Dezvoltăm abilitățile de creație

Planuri-scheme

Dicționar

Date principale

Recapitulare. Introducere

STUDIIND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA: ce înseamnă Epocă Modernă și Epocă Modernă Timpurie și care este periodizarea lor; care sunt particularitățile Epocii Moderne Timpurii în Istoria Ucrainei.

AMINȚIȚI-VĂ: 1. Ce este istoria? 2. Prin ce se deosebesc noțiunile de „istorie” ca știință și ca obiect

de studiu? 3. În care perioade este împărțită Istoria Universală și Istoria Ucrainei? 4. **Activitate în perechi.** Numiți trăsăturile caracteristice ale Evului Mediu european. 5. **Discuție colectivă.** Numiți realizările principale ale populației Ucrainei din perioada cnejilor.

? Poate fi considerată Epoca Modernă Timpurie un nou pas în dezvoltarea omenirii?

Epoca Modernă — perioadă a Istoriei Universale ce a urmat Evului Mediu și a precedat Istoria Contemporană. Istoria de după perioada Evului Mediu este împărțită de cercetătorii ucraineni în două perioade: Istoria Nouă și Istoria Contemporană. Istoricii din Europa Occidentală numesc întreaga perioadă ce a urmat după Evul Mediu Istorie Contemporană.

Epoca Modernă Timpurie — prima perioadă a Istoriei Contemporane. Istoricii europeni califică această epocă drept perioadă europeană modernă timpurie.

1. Noțiunea și periodizarea Istoriei Contemporane. Anul acesta veți continua să studiați evenimentele din Istoria Universală și Istoria Ucrainei. În clasele precedente ați studiat Istoria Lumii Antice și cea a Evului Mediu. În clasa a VIII-a începeți studierea **Istoriei Moderne** sau a **Epocii Moderne**, care cercetează evenimentele **de la sfârșitul sec. XV — începutul sec. XX**. Anul acesta vă așteaptă evenimentele din prima ei perioadă — **Epoca Modernă Timpurie**, care au avut loc **de la sfârșitul sec. XV până la sfârșitul sec. XVIII**.

Fenomene determinante ale acestei perioade a Istoriei Universale sunt considerate Reforma protestantă, războaiele religioase europene, Marile descoperiri geografice și începutul colonialismului european, apariția în multe țări a unor guverne centralizate puternice, începutul formării statelor naționale, considerate predecesoare a statelor moderne, Epoca Iluminismului și realizările primei etape a Revoluției industriale. Un semn caracteristic al noii perioade a Istoriei Universale este începutul declinului treptat al civilizațiilor tradiționale din Orient și formarea dominației politice și culturale a lumii occidentale. Istoricii europeni occidentali numesc acest fenomen „marea divergență”. Despre conținutul fenomenelor menționate veți afla studiind temele corespunzătoare.

2. Particularitățile Epocii Moderne Timpurii în Istoria Ucrainei. Evenimentele ce au avut loc pe parcursul Epocii Moderne Timpurii pe pământurile Ucrainei actuale, atestă următorul lucru:

PERIODIZAREA ISTORIEI UNIVERSALE

Denumirea perioadei	Cadrele cronologice
Societatea primitivă	Apariția omului pe Pământ — 3 mii de ani î.e.n.
Lumea antică	3 mii de ani î.e.n. — anul 476
Evul Mediu	Anii 476—1492
Epoca Modernă	I perioadă: Epoca Modernă Timpurie: sf. sec. XV — af. sec. XVIII a II-a perioadă: sf. sec. XVIII — înc. sec. XX
Epoca Contemporană	I perioadă: anii 1914—1945 a II-a perioadă: anul 1945 — perioada actuală

? **Activitate în perechi.** Discutați și clarificați pentru ce folosesc cercetătorii periodizarea istoriei.

chiar în condițiile lipsei statalității și a aflării în componența altor state, ea a rămas parte componentă a procesului istoric european, păstrându-și posibilitatea de a influența asupra lui.

Mai mulți cercetători asociază Epoca Modernă Timpurie pe pământurile ucrainene cu perioada căzăcească, al cărei început a coincis cu apariția unei noi stări sociale — căzăcimea (sfârșitul sec. XV—începutul sec. XVI), iar sfârșitul acestei perioade — cu pierderea definitivă a puterii politice de către căzăcime. Din paginile manualului de Istorie a Ucrainei veți afla despre participarea căzăcimii ucrainene la procesele istorice europene din perioada respectivă. Evenimente centrale au devenit Lupta de eliberare națională a poporului ucrainean de la mijlocul sec. XVII sub conducerea lui Bogdan Hmelnițki și crearea Statului Ucrainean Căzăcesc (hătmănesc) — Oastea Zaporojeană.

? Ce știți despre rolul căzăcimii ucrainene în Istoria Ucrainei?

Perioada Epocii Moderne Timpurii, care în Istoria Ucrainei este numită Epocă Căzăcească, s-a evidențiat prin multe evenimente, personalități și fenomene istorice remarcabile. La fel ca alte zone din Europa de atunci, Ucraina a simțit influența Renașterii, Reformei și Contrareformei. Atunci au apărut primele traduceri ale Sfinței Scripturi în limba populară și a apărut un nou gen — literatura polemică. În baza tradițiilor europene ale vremii s-au dezvoltat învățământul, știința și arta ucraineană. Apariția Constituției lui P. Orlyk a demonstrat existența aspirației conștiente a poporului ucrainean de a respecta normele democrației și de a nu admite niciun fel de încălcări ale drepturilor sale. Aceasta corespundea tendințelor apărute la acea vreme în viața politică europeană.

Sunteți de acord că... De ce?

- Epoca Modernă Timpurie a fost o perioadă a schimbărilor pentru Europa Occidentală creștină, dar și o etapă importantă în dezvoltarea Ucrainei.

Întrebări și însărcinări

1. Verificați-vă cunoștințele cu ajutorul jocului didactic „Cine mai mult” *Regulile jocului*. Unii elevi/eleve, perechi sau echipe primesc însărcinarea ca în decursul unui timp stabilit să-și amintească și să prezinte cât mai multe date, termeni, noțiuni, personalități, care caracterizează epoca medievală în Europa sau în Ucraina (decide profesorul/profesoara). Învingătorii devin cei, a căror listă va fi mai lungă.
2. Ce înseamnă Epoca Modernă și Epoca Modernă Timpurie? Care sunt limitele lor cronologice? 3. Numiți fenomenele semnificative care caracterizează Epoca Modernă Timpurie. 4. Care particularități ale Epocii Moderne Timpurii în Istoria Ucrainei sunt, după părerea voastră, cele mai importante? De ce?
5. Exprimați-vă opinia referitoare la afirmațiile (ideile ce necesită argumentare, adică susținerea caracterului lor adevărat prin fapte) prezentate după textul de bază al paragrafului. În continuare un astfel de exercițiu se recomandă individual după fiecare paragraf cu scopul auto-verificării cunoștințelor. 6. Începeți să alcătuiți tabelul cronologic sincronizat „Europa în Epoca Modernă Timpurie”.

Perioada, data (secolul, deceniul sau anul)	Evenimentele de pe pământurile ucrainene	Evenimentele din afara pământurilor ucrainene	Observații
Epoca Modernă Timpurie (sfârșitul sec. XV-sfârșitul sec. XVIII)			

7. Alcătuiți un eseu pe tema: „Are nevoie, oare, un tânăr contemporan din Ucraina de cunoștințe din domeniul istoriei?”. Folosiți planul-schemă corespunzător din anexa electronică la acest manual.

Lucrăm cu cronologia

- **Sfârșitul sec. XV — începutul sec. XX** — Epoca Modernă.
- **Sfârșitul sec. XV — sfârșitul sec. XVIII** — Epoca Modernă Timpurie.

Capitolul I. Marile descoperiri geografice și constituirea relațiilor capitaliste

§ 1. Descoperirile europenilor

STUDIIND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA: care au fost cauzele și premisele Marilor descoperiri geografice; care au fost călătoriile și descoperirile navigatorilor portughezi și ale lui C. Columb; cum a avut loc prima călătorie în jurul lumii; care sunt trăsăturile civilizației Americii precolumbiene.

AMINTIȚI-VĂ: 1. Ce fel de viziuni asupra lumii dominau în perioada medievală? 2. Cum erau viața și cultura popoarelor Indiei la sfârșitul sec. XV? 3. Ce știți despre campania maritimă a vikinilor în America?

? Sunteți de acord cu opinia că Marile descoperiri geografice au început atunci când pentru ele s-au creat condiții corespunzătoare? Argumentați-vă părerea.

Marile descoperiri geografice — termen convențional pentru definirea procesului istoric, care a început la mijlocul sec. XV și a fost legat de extinderea civilizației vest-europene asupra lumii.

Monument înălțat în cinstea marilor descoperiri geografice. Lisabona (Portugalia). Sec. XX.

1. Cauzele și premisele marilor descoperiri geografice. Epoca a Marilor descoperiri geografice în istoria omenirii este numită perioada în care europenii au descoperit noi pământuri și căi maritime spre Africa, America, Asia și Oceania.

Majoritatea cercetătorilor stabilesc limitele cronologice ale Marilor descoperiri geografice între **mijlocul sec. XV și mijlocul sec. XVI**. Analizăm în continuare cauzele lor principale.

La sfârșitul Evului Mediu, comerțul cu țările Orientului a dobândit un caracter permanent. Mirodeniile, bijuteriile, postavurile și alte mărfuri orientale au devenit ceva obișnuit pentru europeni. Însă, începând cu cea de-a doua jumătate a sec. XV, situația s-a complicat din cauza cuceririlor Imperiului Otoman. Diversele taxe luate cu forța de la caravanele și navele comerciale, jafurile, pirateria au făcut din comerț o ocupație destul de riscantă, neavantajoasă și neregulată. Au apărut un număr mare de intermediari (negustorii arabi și venețieni), ceea ce a dus la scumpirea mărfurilor. Călea spre India prin Egipt și Marea Roșie era controlată în totalitate de arabi, care nu dădeau voie europenilor să plece în acea direcție. Negustorii și marinarii din țările Europei Occidentale au început să se gândească la necesitatea căutării unei noi căi maritime spre India, ocolindu-i pe turci și pe arabi.

La căutarea noii căi maritime spre India pe europeni i-a îndemnat nevoia de aur și de argint de care în Europa Occidentală se ducea lipsă.

Premisele principale ale Marilor descoperiri geografice au fost:

- Crearea în Europa a unor state centralizate, care dispuneau de mijloacele bănești necesare pentru asigurarea călătoriilor peste ocean. Este vorba, în primul rând, de Spania, precum și de Anglia, Franța și Portugalia.
- Sprijinul din partea bisericii catolice, care vedea în supunerea noilor pământuri o campanie împotriva păgânilor, cu scopul întoarcerii lor la creștinism,
- Ca urmare a încheierii cu succes a Recuceririi a apărut un număr mare de reprezentanți ai nobilimii măruntăe

spaniole și portugheze, a cărei experiență militară se îmbina cu dorința de îmbogățire și cu fanatismul religios.

- Crearea unor noi instrumente și hărți de navigație și perfecționarea celor existente: busola maritimă, astrolabul, portulanul (harta maritimă).
- Apariția unui nou tip de corăbii maritime: caravela cu trei catarge.

Portugalia și Spania au fost primele dintre statele europene, care au început să caute noi căi spre țările Orientului.

2. Descoperirile geografice ale portughezilor. Așezarea geografică favorabilă, însușirea geografiei și a matematicii arabe, dar și a măiestriei maritime, au dus la transformarea Portugaliei, în sec. XV, într-un stat maritim. Începutul descoperirilor geografice ale portughezilor este legat de activitatea prințului **Henric Navigatorul** (1394—1460).

Portughezii intenționau să găsească calea spre țărmurile de basm ale Indiei plutind pe lângă coastele de vest ale Africii și prin apropierea părții de sud. Începând cu anii '40 ai sec. XV, portughezii au început să organizeze concomitent expediții regulate în partea de vest a Africii după mirodenii, fildeș, aur, robi. Pe harta Africii au apărut denumirile „Coasta Piperului”, „Coasta de fildeș”, „Coasta de aur”, „Coasta sclavilor”. Din noile teritorii, în visteria portugheză au început să sosească venituri însemnate.

În anul 1488, navigatorul **Bartolomeu Dias** (1450—1500), plutind de-a lungul țărmului de vest al Africii, a reușit să treacă de extremitatea ei sudică și să iasă în Oceanul Indian, însă a fost nevoit să se întoarcă din cauza răscoalei marinărilor. Extremitatea sudică a Africii a fost numită inițial Capul furtunilor, iar mai târziu — Capul Bunei Speranțe, al speranței că următorii navigatori vor putea ajunge la țărmurile Indiei.

În vara anului 1497, circa 170 de membri ai echipajului, în frunte cu portughezul Vasco da Gama, având la dispoziție patru corăbii, au plecat din Lisabona. Plutind de-a lungul țărmului de vest al Africii și pe lângă Capul Bunei Speranțe, Vasco da Gama a ajuns în Mozambic. După o staționare de scurtă durată navele au mers mai departe.

La **20 mai anul 1498** corăbiile portugheze au intrat în portul indian Calicut. La sfârșitul anului, după ce s-a înțeles cu conducătorii locali în privința legăturilor comerciale, Vasco da Gama a plecat acasă. La doi ani de la începerea expediției el a revenit în Portugalia. Aceasta a fost prima expediție europeană ajunsă în India pe cale maritimă.

Stabilind controlul asupra itinerarului estic spre India, portughezii au încercat să-l găsească și pe cel vestic. În anul 1500 o escadră condusă de Pedro Cabral a descoperit Brazilia și a proclamat-o proprietate a Portugaliei.

? Sunteți de acord cu opinia că descoperirile călătorilor portughezi au avut o mare însemnătate pentru dezvoltarea navigației? Argumentați-vă opinia.

Importanța expediției lui Vasco da Gama se rezuma la aceea că ea a deschis calea maritimă spre India de-a lungul coastei de vest a Africii. Drept rezultat, negustorii arabi și venețieni au pierdut dreptul exclusiv (monopolul) la comerțul cu mirodenii, pe care le aduceau din țările Orientului. Comerțul cu mirodenii a fost declarat drept monopol al regelui portughez. Negustorii obțineau pentru această marfă un profit de 800%. Pentru a menține prețurile ridicate, regele a permis ca în fiecare an să fie aduse doar 5—6 corăbii cu mirodenii. În același timp, expediția lui V. da Gama a pus temeliele **Imperiului colonial** portughez. Portughezii nu cotoreau de obicei teritorii mari, în schimb înființau pe țărm numeroase **factorii** bine fortificate.

Imperiu colonial — stat care a acaparat anumite teritorii și le-a inclus în componența sa în calitate de colonii.

Colonie — teritoriu dependent care se află sub jurisdicția altui stat sau metropole.

Factorie — oficiu comercial și așezări, care sunt organizate de către negustori în altă țară sau colonie. Factorii erau numite, de asemenea, așezările comerciale situate în zonele mai îndepărtate din propria țară.

? Cum credeți, care a fost însemnătatea călătoriei lui C. Columb pentru europeni?

Geograful P. Toscanelli considera că Pământul are forma unui glob, iar calea maritimă în direcția vestică din Europa spre India este cea mai scurtă. Toscanelli a întocmit harta lumii, pe care Asia era evidențiată pe țărmul de vest al Oceanului Atlantic. Potrivit calculelor sale, calea spre China și India prin Oceanul Atlantic ar fi fost mult mai scurtă decât cea care înconjura Africa. Însă Toscanelli a greșit în ceea ce privește mărimea Pământului și, respectiv, în ceea ce privește distanța din Europa până în Asia. Mai târziu s-a spus că aceasta a fost o mare eroare care a dus la o mare descoperire.

Cristofor Columb. Pictor Sebastiano del Piombo. Anul 1519.

Tratatul de Tordesillas — acord încheiat între Spania și Portugalia în anul 1494 cu privire la împărțirea teritoriilor.

3. Expediția lui C. Columb în America. Primul care a încercat să ajungă la țărmurile Indiei pe itinerarul de vest, a fost exploratorul genovez (adică italian), Cristofor Columb, care se afla în serviciul monarhilor spanioli. Harta și calculele geografului Paolo Toscanelli din Florența l-au convins că anume calea spre China și India prin Oceanul Atlantic este mult mai scurtă decât care înconjura Africa. Columb le-a propus acest proiect regelui Ferdinand și reginei Isabela. Monarhii au acceptat, deoarece încheierea cu succes a acestei expediții urma să aducă Spaniei venituri însemnate datorită privării Portugaliei de dreptul exclusiv la itinerarele comerciale vest-africane spre „India” (de fapt, Asia de Est și de Sud).

În data de 3 august 1492 expediția lui Columb, formată din trei caravele — „Santa Maria”, „Pinta” și „Nina”, cu echipaje de 90 de persoane a ieșit în larg. Călătoria a durat mai mult de două luni. În cele din urmă ei au văzut pământul. Mica insulă, pe malul căreia a fost arborat drapelul spaniol, a fost proclamată proprietate a regelui spaniol și a primit numele de Insula Sfântului Mântuitor — San-Salvador. Această zi — **12 octombrie anul 1492** — este considerată data descoperirii Americii, deși până la sfârșitul vieții sale C. Columb nu a aflat că, datorită expediției sale, a fost descoperită o nouă parte a lumii.

Continuând călătoria, Columb descoperă insulele Cuba și Haiti (la început ultima a fost numită Espaniola), apoi revine în Spania. Aici el îi comunică într-un mod triumfător regelui despre pământurile descoperite, pe care le considera India. Însă aurul pe care îl adusesese era foarte puțin, motiv pentru care curtea regală era decepționată. În calitate de vicerege al noilor pământuri, Columb a întreprins încă trei călătorii, în timpul cărora au fost descoperite insulele Antilele Mici, Puerto Rico, Jamaica, Trinidad, au fost explorate țărmurile Americii Centrale. El considera aceste pământuri drept India de Vest sau Vest-India. Continentul descoperit de către Columb a primit denumirea de „America” datorită expediției întreprinse de exploratorul italian, Amerigo Vespucci, care, explorând aceste pământuri, a declarat că aceasta nu este Asia, ci „Lumea nouă”. Din anul 1507 aceste pământuri au început să fie trecute pe hartă ca „Pământurile lui Amerigo”, iar cu timpul, pur și simplu ca „America” (după versiunea latină a numelui lui Vespucci).

Descoperirile lui Columb au dus la accentuarea conflictelor dintre Portugalia și Spania pentru dreptul de a stăpâni noile teritorii. Pentru reglementarea acestor divergențe, cu medierea papei de la Roma, Alexandru al VI-lea, cele două state au încheiat în orașul **Tordesillas, în anul 1494**, un tratat prin care au fost trasate hotare de la un pol la altul, de-a lungul meridianului de 30 de grade. Toate pământurile și apele situate la vest de acest meridian erau ale Spaniei, iar cele din partea de est — ale Portugaliei. Însă această delimitare a fost făcută numai în emisfera de vest. O nouă confruntare între părți a avut loc pe insulele Moluca (la început ele au fost numite „Insulele Mirodeniilor”).

În anul 1529, la Zaragoza, a fost încheiat un nou tratat referitor la împărțirea noilor pământuri în emisfera de est, după meridianul de 17 grade, la est de Insulele Moluce.

4. Descoperirea Oceanului Pacific. Prima călătorie în jurul lumii a lui Fernando Magellan. În anul 1513, o expediție spaniolă, condusă de Vasco Núñez de Balboa, a trecut pentru prima dată Istmul Panama în căutarea „țării fantastice a aurului” — Eldorado. În fața călătorilor a apărut Oceanul Pacific. Aceștia, însă, nu știau adevărata lui mărime și l-au numit Marea Sudului. Încercările de a descoperi calea maritimă de vest către India nu au încetat. Primul care a realizat acest lucru și a condus prima, în istorie, expediție în jurul lumii, a fost portughezul Fernando Magellan.

În anul 1519 o expediție compusă din cinci nave a ieșit în mare și a luat cursul spre vest. Călătoria îndelungată a fost deosebit de istovitoare. Exploratorii sufereau de lipsă de hrană și apă potabilă. Mulți dintre ei au murit din cauza bolilor. În cele din urmă, Magellan a ajuns la coasta de sud a Americii și a găsit o strâmtoare (în prezent ea îi poartă numele), care unea două oceane. În timpul călătoriei afară era un timp minunat și navigatorul a numit acest Ocean Pacific (Liniștit).

În primăvara anului 1521 expediția a ajuns la niște insule de pe țărmul de est al Asiei, care, mai târziu, au fost numite Insulele Filipine. În timpul luptelor cu triburile locale F. Magellan a murit. Două corăbii, care au rămas sub comanda lui Huan Sebastian el Cano au ajuns la insulele Moluce și, acaparând o încărcătură cu mirodenii, au plecat acasă.

În anul 1522 navigatorii au revenit în Spania. Din cele cinci corăbii a supraviețuit numai una cu denumirea simbolică „Victoria”. Din cei 253 de membri ai echipajului s-au întors acasă numai 18.

Datorită primei expediții în jurul lumii, spaniolii au obținut cunoștințe însemnate despre lume și oceane, ceea ce i-a ajutat în cercetările ulterioare și la colonizarea Insulelor Filipine. Itinerarul de vest nu l-a înlocuit pe cel de est din jurul Africii, însă următoarele expediții spaniole au folosit informațiile lui F. Magellan pentru a trece de la țărmul Mexicului spre Filipine.

Extras din scrisoarea lui C. Columb către regele spaniol, Ferdinand, și regina Isabela (18 octombrie 1498)

De aici pot fi expediți toți sclavii ce vor putea fi vânduți, precum și arbori pentru coloranți. Dacă datele de care dispun sunt veridice, am putea vinde patru mii de sclavi.

În Castilia, Portugalia, Aragon, Italia, Sicilia există o mare cerere pentru sclavi și eu consider că aceștia sosesc într-un număr insuficient din Guineea. Iar sclavii din aceste teritorii, dacă vor fi aduși (în țările amintite), vor costa de trei ori mai puțin decât cei din Guineea... Plata pentru transportarea (sclavilor) va parveni din primii bani de pe urma vânzării sclavilor. Și chiar dacă sclavii mor în drum, doar nu fiecare dintre ai are parte de o asemenea soartă.

? Activitate în perechi. Discutați și stabiliți: 1. Ce fapte prezintă autorul scrisorii? 2. Ce anume vrea el să-i convingă pe monarhii spanioli? 3. Ce apreciere putem da atitudinii lui C. Columb față de populația băștinașă a pământurilor descoperite de el?

O mare parte din viața **Fernando Magellan** a petrecut-o în expediții maritime, aflându-se în serviciul regelui portughez. Atunci când regele portughez l-a demis pe navigatorul în vârstă de 35 de ani cu o pensie mizeră, acesta și-a propus serviciile tânărului rege al Spaniei, Carol I.

Magellan intenționa să ajungă la Insulele Moluce dinspre vest: dacă acestea erau situate mai aproape de America decât de India, atunci, potrivit tratatului de la Tordellas, ele ar fi drebit să intre în posesia spaniolilor. F. Magellan era convins că va găsi o trecere din Oceanul Atlantic în Oceanul Pacific.

Fernan Magellan. Pictor necunoscut. Sec. XVII.
Galeria Uffizi (Florența).

? Care formulare o considerați mai reușită pentru a caracteriza evenimentele la care se referă: „descoperirea Americii” sau „întâlnirea celor două civilizații” (europeană și cea a Americii precolumbiene)? De ce?

Civilizații precolumbiene — civilizații care au existat pe continentele Americii de Nord și de Sud și au dispărut după venirea acolo a coloniștilor europeni.

Piramida Soarelui — cel mai mare edificiu din orașul precolumbian Teotihuacán (Mexic). Aspect modern.

Machu Picchu („vechiul pisc”) — oraș precolumbian al incilor, situat în Munții Anzi (Peru). Aspect modern.

5. Civilizațiile Americii precolumbiene. În anul 1992, când întreaga lume sărbătorea împlinirea a 500 de ani de la prima expediție a lui C. Columb, în loc de cuvintele obișnuite ”descoperirea Americii” acel eveniment a fost numit „întâlnire a două civilizații” (europeană și cea a Americii precolumbiene).

C. Columb a descoperit calea spre pământul pe care oamenii au trăit cu 25—30 mii de ani în urmă. În jurnalele de călătorie ale expediției de la 1492 s-au păstrat mărturiile despre prima întâlnire a lui C. Columb cu indienii: „Ei aduceau gheme de lână, papagali, sârmulițe și alte lucruri, pe care ar trebui să le descriu mult timp. Toate acestea le ofereau pentru orice obiect care li se propunea. Eram foarte atent cu ei și mă interesam cu insistență dacă dispun acești oameni de aur”. Aceste cuvinte ale lui Columb nu prevesteau nimic bun pentru localnici. Pentru majoritatea descoperitorilor europeni ai noilor pământuri pe primul loc se afla propria îmbogățire.

În afară de aceasta, ei nu-și închipuiau că cultura popoarele din perioada precolumbiană a numărat mai multe milenii și a avut un înalt nivel de dezvoltare. Cu circa patru mii de ani în urmă aici a apărut agricultura. Indienii cultivau culturi necunoscute în Europa — porumb, cartofi, cacao, roșii, floarea-soarelui și altele. În schimb, ei nu știau cum se toarnă fierul, nu foloseau realizări cunoscute pe Bătrânul Continent precum roata, plugul, arma de foc. Armele și uneltele de muncă ei și le confecționau din piatră sau lemn.

În America de Sud și Centrală au existat mai multe civilizații. Cele mai dezvoltate au fost maya (de pe peninsulele Yucatan și în Guatemala), cea a aztecilor (pe teritoriul de azi al Mexicului), Inca (în Munții Anzi și în Munții Boliviei). Aceste popoare aveau deja propriile state, multe orașe frumoase, care erau unite între ele cu rețele de drumuri de piatră. Ei se închinau mai multor zeități, ceremoniile fiind însoțite de aducerea în jertfă a oamenilor. Străzile orașelor erau înfrumusețate de bisericile din piatră și de palatele domnitorilor. Peste râuri erau construite poduri, funcționa chiar și poșta.

Civilizația Maya a avut un sistem al scrisului ieroglic, cunoștințe profunde în astronomie și matematică. Reprezentanții ei au întocmit un calendar de care se foloseau alte popoare din America Centrală.

Aztecii au creat un Imperiu, care amintea de despotismul clasic al Orientului Antic. Un înalt nivel de dezvoltare a atins medicina. În cărțile medicilor azteci erau descrise 251 de plante medicinale. Cele mai multe dintre ele nu sunt cunoscute științei moderne.

Cel mai mare după suprafață și numărul populației a fost Imperiul Inca. În acest stat au existat legi scrise. Incii știau să topească cuprul din care confecționau monede în formă de topo-rașe. În orașele lor funcționau apeducte. Incii au devenit singura civilizație din America precolumbiană, care, în afară de cupru, aur, argint, platină și aliaje din ele, știau să producă bronz.

Sunteți de acord că... De ce?

- Căutările noilor itinerare spre țările Orientului și creșterea cererii de aur și de argint au fost cauzele principale ale Marilor descoperiri geografice.
- Datorită descoperirilor, portughezii au întemeiat primii un Imperiu colonial, a cărui populație reprezenta, la începutul sec. XVI, circa 1 milion de oameni.
- Agravarea luptei pentru noile pământuri între Portugalia și Spania a cauzat prima, în istorie, împărțire a sferelor de influență în lume.
- Exploratorul portughez, F. Magellan, a fost primul care a întreprins o călătorie în jurul lumii.
- În America precolumbiană au existat mai multe civilizații destul de dezvoltate, al căror progres a fost împiedicat de cuceririle europenilor.

Întrebări și însărcinări

1. Verificați-vă cunoștințele cu ajutorul jocului didactic „Ghiciți numele eroului/eroinei”.

Regulile jocului. Profesorul/profesoara notează pe o fișă numele unui personaj istoric și o pune în plic. Elevii urmează, cu ajutorul unui număr anumit de întrebări alcătuite din timp (spre exemplu, zece), să ghicească despre cine este vorba. Profesorul/profesoara poate să răspundă numai „da”, „nu” sau „parțial”. Jocul poate fi organizat în perechi, grupuri mici sau cu întreaga clasă.

2. Care cauze și premise au făcut posibile Marile descoperiri geografice? Care dintre ele, după părerea voastră, sunt cele mai importante? De ce? 3. Care a fost aportul exploratorilor portughezi la Marile descoperiri geografice? 4. Demonstrați însemnătatea primei expediții a lui C. Columb pentru extinderea spațială a influenței civilizației europene în lume. 5. Ce rol a jucat în epoca Marilor descoperiri geografice expediția lui F. Magellan? 6. Dați exemple, care să demonstreze nivelul foarte înalt al dezvoltării civilizațiilor din America precolumbiană.

7. Urmăriți, după harta-atlas, direcțiile expedițiilor maritime ale europenilor de la finele sec. XV — prima jumătate a sec. XVI și determinați rezultatele lor. 8. Alcătuiți tabelul „Descoperirile geografice de la sfârșitul sec. XV — prima jumătate a sec. XVI”.

Anul descoperirii	Cine a condus expediția	Statul-organizator al expediției	Conținutul descoperirii	Importanța istorică

9. Completați tabelul cronologic sincronizat (pag. 5) cu date despre marile descoperiri geografice, expedițiile lui C. Columb, V. da Gama și F. Magellan. În cadrul activității de mai departe, în acest tabel trebuie să adăugați datele plasate la rubrica „Lucrăm cu cronologia”.

10. **Rezolvați problema cognitivă.** Explicați cum înțelegeți afirmația că descoperirea Americii de către C. Columb a devenit o mare descoperire făcută printr-o mare eroare.

Lucrăm cu cronologia

- **Mijlocul sec. XV — mijlocul sec. XVI** — Marile descoperiri geografice.
- **Anul 1492** — descoperirea Americii de către C. Columb.
- **Anul 1498** — prima expediție europeană, condusă de V. da Gama, care a ajuns în India pe cale maritimă.
- **Anii 1519—1522** — prima călătorie în jurul lumii a lui F. Magellan.

Vasco da Gama. Pictor Antonio Manuel de Fonsella. Anul 1838.

Amerigo Vespucci. Pictor Crijssen van de Pas. Gravură din anul 1590.

§ 2. Colonizarea Lumii Noi. Consecințele și importanța Marilor descoperiri geografice

STUDIIND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA: cum a avut loc cucerirea Lumii Noi; care erau particularitățile primelor colonii europene și situația amerindienilor; care au fost consecințele și importanța marilor descoperiri geografice.

AMINTIȚI-VĂ: **1.** Pe unde treceau principalele căi comerciale către țările Orientului până în sec. XVI? **2.** Ce știți despre nivelul de dezvoltare a popoarelor Americii precolumbiene? **3.** Ce înseamnă colonizare?

? Este binevenit termenul „Conquista” („cucerire”) pentru caracterizarea evenimentelor, ce au avut loc atunci în Lumea Nouă? De ce?

H. Cortes a cucerit statul aztecilor cu pierderi relativ nu prea mari. Conducătorul aztecilor i-a întâmpinat pe spanioli ca pe niște prieteni și i-a invitat în capitala statului lor — Tenochtitlan, situată în mijlocul unui lac. Însă, atunci când Montezuma și apropiații săi au intrat în casa unde s-a oprit H. Cortes, spaniolii au închis repede ușa și l-au luat prizonier pe liderul aztecilor. În palatul lui Montezuma spaniolii au găsit visteria aztecilor și au jefuit-o. Atunci între azteci și spanioli s-a produs o ciocnire armată. H. Cortes le-a ordonat la ai săi să se retragă. Când spaniolii cuprinși de panică s-au îngrămădit pe un pod ce trecea peste dig, acesta s-a prăbușit. Acolo au căzut caii, spaniolii răniți. H. Cortes a reușit să scape. El a lăsat în urmă o parte din comoara aztecilor. Peste un an H. Cortes a revenit și a ruinat orașul Tenochtitlan. În locul lui spaniolii au întemeiat noua capitală — Mexico.

1. Conchistadorii în Lumea Nouă. În anul 1495 regele și regina Spaniei au emis un decret prin care permiteau tuturor celor care doreau să întreprindă expediții pe noile pământuri în căutarea aurului. Două treimi din bunurile capturate urmau să fie predate visteriei regale. Prin acest decret, coroana spaniolă soluționa concomitent două probleme importante: se elibera de acea forță războinică numită hidalgo (nobilii), care nu aveau nicio ocupație în țară după încheierea Recuceririi, asigurându-și totodată o nouă sursă de venituri.

Astfel a început Conquista (cucerirea) Lumii Noi, care, după semnificația ei, a fost o colonizare a Americii de către Spania. Participanții acelei mișcări — **conchistadorii**, numărau, potrivit unor stimări diferite, 5—10 mii de oameni. Fiind superiori în privința armelor, conchistadorii i-au distrus destul de rapid pe amerindieni și au spus statele lor. La începutul sec. XVII în America s-au strămutat circa 200 mii de oameni, dintre care conchistadorii constituiau o mică parte. Cucerirea avea loc în diverse zosne în mod diferit. Majoritatea pământurilor cucerite de spanioli s-au eliberat de dominația lor și au obținut independența la începutul sec. XIX.

În anul 1508 conchistadorul Juan Ponce de Leon a întemeiat prima așezare europeană în Lumea Nouă, pe insula Puerto Rico, iar peste cinci ani a cucerit peninsula, pe care a numit-o „Pământ înfloritor” — Florida. În anii 1517—1518 conchistadorii spanioli au început cucerirea statului Maya — cea mai veche civilizație precolumbiană din America. Mai apoi ei au început supunerea aztecilor.

În anul 1519 în statul aztecilor a plecat un detașament de spanioli în frunte cu Hernan Cortes. Debarcând pe mal, el a ordonat să fie incendiate corăbiile. Prin acest gest, H. Cortes a demonstrat că nu are de gând să se retragă sau să se întoarcă acasă. Acționând ferm și dur el i-a supus pe azteci.

H. Cortes a devenit guvernator al Spaniei Noi (astfel spaniolii numeau Mexicul). Pe parcursul câtorva ani, supunând teritoriile Mexicului, spaniolii au devenit stăpâni ai celor mai mari zăcăminte de aur și argint din lume.

Concomitent cu cucerirea Mexicului conchistadorii spaniolii au plecat în America de Sud de-a lungul țărmului Oceanului

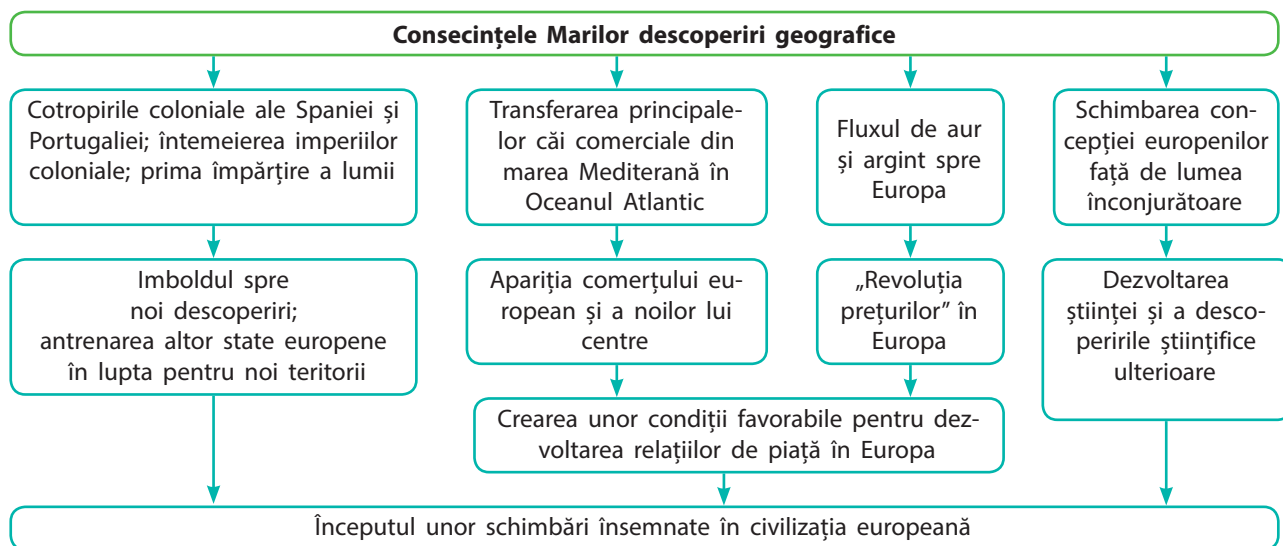
Pacific. Pe cuceritori îi ademeneau povestirile despre bogățiile de basm ale statului Piru (sau Peru). La acea vreme aceste teritorii intrau în componența Imperiului Inca.

În decursul anilor 1524—1530 conchistadorul Francisco Pizarro a supus statul incilor. Pământurile cotropite au fost împărțite în vice-regatele Peru și Noua Spanie (Mexic). Acestea erau conduse de viceregi numiți la Madrid.

2. Primele colonii ale europenilor în Lumea Nouă. Soarta amerindienilor. Pe peritoriile Lumii Noi plecau reprezentanți ai diferitor pătri ale societății. Pe ei îi unea dorința de a se îmbogăți în orice mod. În ceea ce privește populația locală, conchistadorii aveau aceeași atitudine ca față de uneltele care i-ar ajuta să se îmbogățescă. Asuprirea europenilor veniți, dar și bolile aduse de cuceritori (ciuma, varicela, tifosul) au dus la reducerea catastrofală a populației locale. Astfel, din cele 40 milioane de oameni, care au trăit în America precolumbiană, către mijlocul sec. XVII numărul acestora a scăzut cu 80—90%.

Coloniștii europeni le-au luat amerindienilor pământurile, forțându-i să lucreze în mine și să extragă aur și argint. De multe ori preoții catolici îi converteau cu forța la creștinism. Amerindienii mureau în masă din cauza muncilor istovitoare, de foame și de boli sau se sinucideau și îi omorau pe apropiați pentru a nu fi sclavi. Pentru a-i înlocui pe cei decedați la muncile silnice, în America au început să fie aduși sclavi de culoare din Africa. În sec. XVI, pe piața de sclavi din Brazilia, pentru un sclav de culoare se plătea de 15 ori mai mult decât pentru un sclav amerindian. Comerțul cu „marfă vie” le aducea profituri nemaivăzute. Această afacere a durat în America până în cea de-a doua jumătate a sec. XIX.

Cu unele șiretlicuri Pizarro l-a luat prizonier pe împăratul incilor, Atahualpa, măcelărindu-i pe cei trei mii de inci. Pierzându-și conducătorul, restul indienilor, au fugit care încotro. Atunci când Atahualpa a înțeles că pe spanioli îi interesează mai mult aurul, el a propus pentru eliberarea sa o răscumpărare nemaiauzită până atunci: să umple cu aur o odaie imensă la înălțimea mâinii ridicate, iar o odaie ceva mai mică s-o umple cu argint. Pizarro a acceptat această propunere. Timp de două luni incii au adunat aur și argint pentru a-l elibera pe conducătorul lor. Însă, aceasta nu i-a salvat viața lui Atahualpa — Pizarro a dat ordin ca el să fie executat. După moartea împăratului incilor, detașamentele spaniolilor s-au împrăștiat prin toată țara, jefuind bisericile și palatele. Tot aurul furat era topit, astfel spaniolii distrugând cele mai renumite opere de artă ale incilor.

? Ce influențe au avut Marile descoperiri geografice asupra dezvoltării noii civilizații europene?

? Cum credeți, a fost esențială influența Marilor descoperiri geografice asupra concepției despre lume, vieții economice și sociale a populației Europei și Lumii Noi? Argumentați-vă părerea.

Războaie coloniale — ciocniri armate între marile state pentru teritoriile ce nu erau colonii sau redistribuirea coloniilor.

„Revoluția prețurilor” — procesul devalorizării banilor în urma reducerii prețului la aur și creșterii prețurilor la mărfurile de primă necesitate.

După Marile descoperiri geografice, europenii au învățat să cultive noi culturi — porumb, fasole, cartofi, roșii. S-a răspândit folosirea în alimentație a ciocolatei, zahărului, nucilor, fructelor tropice și a cărnii de curcan. Odată cu răspândirea cartofului, europenii au scăpat în cele din urmă de pericolul foametei. Porumbul a devenit o hrană folositoare pentru oameni, dar și pentru animale. Dezvoltarea producției zahărului în Brazilia și exportarea lui în Europa au favorizat apariția unor noi ramuri în industria alimentară. Dulciurile au devenit accesibile nu numai pentru oamenii înstăriți, ci și pentru cei simpli. În meniul europenilor au apărut diferite mâncăruri din pește. S-a răspândit consumul de cacao, ceai, cafea. Din America europenii au preluat obiceiul de a fuma tutun și de a se juca cu mingea de cauciuc (acestea au fost începuturile voleiului și baschetului contemporan).

3. Consecințele și însemnătatea marilor descoperiri geografice.

Descoperirile geografice au exercitat o influență deosebită asupra vieții economice a întregii Europe. Dacă mai înainte principalele căi comerciale treceau prin Mediterana și Marea Baltică, acum ele traversau oceanele. A apărut comerțul mondial, care stabilea legături între unele continente. A început crearea pieței mondiale ca parte componentă a economiei noii societăți.

Italia a încetat să mai fie cel mai dezvoltat teritoriu comercial din Europa, cedând locul mai întâi Spaniei și Portugaliei, iar cu timpul — Olandei și Angliei. Noi centre ale activității de afaceri au devenit orașe europene precum Sevilla și Cadiz în Spania, Antwerpen și Amsterdam în Olanda, Londra în Anglia.

O consecință directă a descoperirilor a devenit crearea sistemului colonial. Primele au creat Imperii coloniale Portugalia și Spania, iar cu timpul — Olanda, Anglia, Franța.

Administrarea coloniilor le aducea țărilor-colonizatoare venituri însemnate. În același timp, coloniile au devenit cauza unor **războaie coloniale**. Primul dintre ele este considerată încercarea francezilor din **anii 60 ai sec. XVI** de a cuceri de la Spania peninsula Florida din America de Nord.

Una dintre cele mai importante consecințe ale Marilor descoperiri geografice a fost **„Revoluția prețurilor”**. În anii **‘40 ai sec. XVI** prețurile la majoritatea mărfurilor au început să crească brusc, fapt ce i-a indignat pe locuitorii Europei. Prețurile la pâine în sec. XVI au crescut de 5—7 ori. Europeanii i-au învinuit de creșterea prețurilor pe comercianți și pe speculanți, însă cauza creșterii prețurilor era cantitatea foarte mare de aur și argint, adusă în Europa din America și India. Acest lucru a dus la ieftinirea substanțială a banilor din aur și din argint și la creșterea corespunzătoare a prețurilor la mărfuri.

„Revoluția prețurilor” a afectat cel mai mult Spania. Numai în sec. XVI ea a adus din Lumea Nouă aur și argint în valoare de 1,5 trilioane de dolari în prețurile actuale. În medie, Spania obținea de pe proprietățile sale din America 300 tone de metale prețioase pe an. Regele cheltuia acești bani pentru achiziționarea obiectelor de artă și purtarea războaielor în Europa. Mai puțin au suferit statele în care aurul și argintul adus din Lumea Nouă erau investite în dezvoltarea producției, motiv pentru care a crescut cantitatea mărfurilor.

Epoca Marilor descoperiri geografice a cuprins un interval de timp relativ nu prea mare, însă în această perioadă s-au produs transformări însemnate în ceea ce privește concepția oamenilor despre lumea care îi înconjoară. Pe harta lumii au apărut noi continente, insule, căi comerciale. Nimeni nu mai punea la îndoială faptul că pământul are forma unui glob.

Marile descoperiri geografice au servit drept imbold pentru noi cercetări, precum și pentru dezvoltarea științelor naturale — a geografiei, biologiei, astronomiei, fizicii, chimiei.

Descoperirile geografice au schimbat tabloul lumii obișnuit pentru europeni. Ei au simțit pentru prima dată pe cât de imensă și multilaterală este lumea înconjurătoare. Suprafața Pământului, cunoscută europenilor la începutul sec. XVII, s-a mărit de șase ori în comparație cu sec. XIV.

Sunteți de acord că... De ce?

- În urma cuceririlor spaniolilor în Lumea Nouă, s-a format cel mai mare, la acea vreme, Imperiu Colonial Spaniol, care se întindea de la Țara de Foc din America de Sud până la cursul superior al râului Rio Grande din America de Nord.
- Marile descoperiri geografice au exercitat o influență importantă și controversată asupra dezvoltării atât a Europei, cât și a altor zone ale lumii.

Întrebări și însărcinări

1. Verificați-vă cunoștințele cu ajutorul jocului didactic „Licitație”. *Regulile jocului.* La licitație pot fi câștigate puncte pentru cunoștințele acumulate în calitate de unitate de decontare. Pentru aceasta, elevii urmează să caracterizeze evenimentele și fenomenele studiate în acest paragraf (două-trei propoziții). Un răspuns corect oferă un punct. Caracteristicile nu pot fi repetate.
2. Dați propria apreciere acțiunilor întreprinse de conchistadorii spanioli în Lumea Nouă. Cu ajutorul căror exemple puteți argumenta aprecierea formulată? 3. **Activitate în grupuri mici.** Discutați și stabiliți care a fost soarta amerindienilor în coloniile spaniole și portugheze? 4. **Discuție colectivă.** Confirmați sau dezmințiți afirmația conform căreia viața populației Europei și a Lumii Noi a cunoscut schimbări cardinale ca urmare a Marilor descoperiri geografice.
5. Determinați, numiți și arătați pe harta-atlas posesiunile coloniale ale europenilor în Lumea Nouă la mijlocul sec. XVII. 6. Urmăriți după harta-atlas cum s-a schimbat spațiul de influență al civilizației europene asupra lumii. 7. Continuați activitatea de alcătuire a tabelului cronologic sincronizat „Europa în Epoca Modernă Timpurie” (pag. 5).
8. **Rezolvați problema cognitivă.** Unul dintre conchistadorii spanioli scria astfel despre amerindieni: „O mare parte a acestui pământ este populată și pe nedrept acaparată de animale sălbatice și de ființe fără rațiune sau de sălbatici duri, care, din cauza ignoranței lor și a închinării la idoli, sunt mai răi decât fiarele răpitoare”. Exprimați-vă atitudinea față de această afirmație. Cum își îndreptăteau conchistadorii spanioli dreptul lor la supunerea amerindienilor? Cine erau ei, după părerea voastră, în atitudinea lor față de populația Lumii Noi? De ce? 9. **Activitate în perechi.** Distribuți îndatoririle și alcătuiți o scrisoare către regele spaniol din partea lui H. Cortes sau F. Pizarro, în care să-l informați pe monarh despre expediții și supunerea amerindienilor.

Lucrăm cu cronologia

- **Anul 1495** — Începutul Conguistei — cucerirea Lumii Noi.
- **Anii ‘60 ai sec. XVI** — începutul războaielor coloniale.

Europenii din Lumea Nouă, captivați de procesele extinderii lumii pe care o cunoșteau, au aflat și despre pământurile ucrainene de atunci. Despre aceasta lor le povesteau creațiile călătorilor și diplomaților italieni, care descriau noile itinerare spre Orient. Cele mai cunoscute dintre ele au fost: „Călătorie în Persia” de A. Contarini și „Călătorie la Tana” de G. Barbaro. O însemnătate excepțională în ceea ce privește familiarizarea Europei de la acea vreme cu lumea slavilor de est a avut-o lucrarea în limba latină a istoricului și geografului polonez, M. Mehovski „Tratat despre cele două Sarmații”, editată în anul 1517. Din această lucrarea comunitatea europeană a aflat despre pământurile ucrainene.

Mirodenii — marfa principală a Indiei.

? De ce, după părerea voastră, mirodeniile orientale erau înalt prețuite de către europenii de la acea vreme?

§ 3. Lumea materială și societatea

STUDIIND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA: cum s-a desfășurat progresul tehnic în Epoca Modernă Timpurie; care au fost momentele principale ale atragerii țăranilor în relațiile de piață; cum s-au constituit relațiile capitaliste în orașe; ce trăsături erau caracteristice producției manufacturiere.

AMINTIȚI-VĂ: 1. Ce invenții și perfecționări tehnice au făcut europenii în Evul Mediu? 2. Numiți trăsăturile principale ale producției meșteșugărești. 3. Ce înseamnă stări? Ce drepturi și obligații aveau cele trei stări din societatea medievală?

? Este, oare, justă opinia că invențiile și perfecționările tehnice au schimbat simțitor diferite sfere ale vieții europenilor în Epoca Modernă Timpurie? Argumentați-vă opinia.

Furnal (1). Sufălători de sticlă (2). Gravuri din cărțile lui G. Agricola „Despre metale”. Anul 1556.

? Determinați particularitățile procesului de topire a metalului și fabricare a sticlei în Epoca Modernă Timpurie.

1. Epoca invențiilor și a perfecționărilor Marile descoperiri geografice au favorizat creșterea cererii pentru diferite produse, necesare valorificării noilor pământuri. Oamenii au început să caute modalități de creștere a volumului producției mărfurilor. **În sec. XVI**, în Europa s-a activizat progresul tehnic — a apărut un număr mare de invenții și perfecționări tehnice.

O direcție principală a cercetărilor științifice ale europenilor a fost perfecționarea surselor de energie și a motoarelor. Este clar că principalul „motor” din timpurile vechi — „forța mușchilor” omului rămânea actuală și nimic nu o putea înlocui. În schimb, au fost îmbunătățite alte mecanisme. Astfel a fost perfecționată roata care pune în funcțiune moara de apă. Datorită acestui lucru, în cea de-a doua jumătate a sec. XVII cu ajutorul unor asemenea mori erau măcinate 37 kilograme de făină (în sec. XII erau produse 17 kilograme). În prima jumătate a sec. XVI, în Olanda, în industrie au început să fie folosite, în calitate de sursă de energie, morile de vânt. Cu ajutorul energiei lor erau puse în mișcare dispozitivele de șlefuire, de forare, pompele, presele și altele.

O mare importanță a avut-o perfecționarea construcției și a tehnicii de fabricare a șurubului — un element important al oricărui utilaj care transmite energie. La început șuruburile erau fabricate manual, fiind confecționate din lemn sau din metal. Mai târziu, când a fost inventat strungul (anul 1568) și fost însușit procesul de turnare a șuruburilor din bronz și din alamă, a apărut posibilitatea de a moderniza procesele de producție în alte ramuri. La Nürnberg, aproximativ în anul 1550, a început să fie folosită pentru prima dată presa tipografică cu șurub.

Schimbări însemnate s-au produs și în ramura minieră. Astfel erau folosite deja pompele pentru scoaterea apei din mine, transportoarele pentru ridicarea minereului la suprafață, în mine erau create sisteme de ventilare. În sec. XVI, la minele din Slovacia, pentru transportarea minereului la locul de prelucrare, pentru prima dată au început să fie folosite vagonetele, acestea fiind trase de cai pe șine din lemn. Peste un timp oarecare, această invenție a început să fie aplicată și la minele de piatră și cărbune din Anglia. Înlocuirea muncii manuale cu cea a cailor de tracțiune sau cu cea mecanică a facilitat o sporire însemnată a productivității muncii minerilor.

În Epoca Modernă Timpurie europenii au modernizat tehnologiile existente de topire a metalelor. În primul rând, s-au făcut schimbări în procesul de topire și în construcția cuptoarelor. În sec. XVI, în Europa au început să fie folosite furnalele. Datorită modernizării procesului de topire, ei au învățat să obțină fontă și metal de înaltă calitate. În al doilea rând, a fost extins procesul de extragere a cărbunelui de piatră, care avea o temperatură mult mai înaltă în timpul arderii decât turba sau cărbunele din lemn. Intenția de a înlocui cărbunele din lemn cu cel de piatră a fost condiționată, de asemenea, de scăderea bruscă, în sec. XVI, a masivelor forestiere.

Folosirea cărbunelui de piatră în metalurgie era imposibilă din cauza unor adaosuri toxice, care înrăutățeau calitatea metalului. În anii '20 ai sec. XVI englezii au însușit fabricarea cocsului din cărbunele de piatră și arderea acelor amestecuri toxice în niște cuptoare speciale. Anglia, care avea însemnate rezerve de cărbune de piatră, ce putea folosit pentru producerea cocsului, s-a transformat în principalul producător și furnizor al acestuia.

2. Relațiile de piață și țărănimea. În sec. XVI, tradiționala lume de la sate a început să se schimbe. Țăranii aveau tot ce era necesar pentru viață, cu excepția pământului: unelte de muncă, spațiu locativ, animale pentru lucru, însă nu aveau pământ. Pentru a obține pământ de la proprietarul lui — seniorul, țăranii urmau să plătească o **rentă**, să îndeplinească muncile fixate de senior și să-i dea o parte din produsele din gospodăria lor. La început, pentru a-i ține pe țărani în gospodăria sa, seniorii i-au transformat în oameni dependenți. Cu timpul, însă, în Europa nu mai rămăsese ră pământuri libere ce puteau fi valorificate, țăranii nu aveau unde pleca, de aceea legarea lor de pământ și-a pierdut sensul. Aceasta i-a făcut pe seniori să le redea țăranilor libertatea.

Seniorii le ofereau țăranilor loturi suplimentare, le permiteau să gospodărească de sine stătător, cu condiția îndeplinirii obrocului și a plătirii rentei bănești. Unii țărani își răscumpărau chiar propria libertate. Între țărani și seniorii care aveau pământ se creau noi relații de afaceri. Seniorul nu mai era considerat un protector căruia țăranul era obligat să i se supună, ci numai proprietar al pământului, pentru **arenda** căruia țăranul era obligat să plătească regulat bani.

Țăranul se transforma într-un gospodar de sine stătător. El își livra producția pe piață, decidea care mărfuri vor fi cel mai căutate în cel mai apropiat oraș și care — nu. Desigur, nu fiecare țăran se bucura de succes. Unii erau mai norocoși și se îmbogățeau, în timp ce alții sărăceau și mai mult.

Dezvoltarea relațiilor de piață la sate a dus la stratificarea țăranimii. Cei înstăriți îi angajau la muncă, pentru o plată simbolică sau pentru mâncare, pe consătenii lor sărăciți, care nu au fost în stare să plătească renta funciară sau și-au pierdut loturile. Seniorilor le era mai simplu să aibă de-a face cu

Portul Delfta (Olanda).
Pictor Daniel Vosmaer.
Anii 1658—1660.

? Este, oare, justă afirmația că datorită extinderii relațiilor de piață s-au schimbat esențial și relațiile de producție în agricultură?
Argumentați-vă părerea.

Rentă — venit pe care îl poate obține un proprietar în virtutea dreptului său de proprietate asupra unui teren, prin cedarea contra plată a acestuia în folosință.

Arendă — cedare temporară a dreptului de exploatare a unor bunuri agricole pentru o anumită plată.

La cosit. Pictor Pieter Bruegel cel Bătrân. Anul 1565.

Capital — banii investiți de către întreprinzători în dezvoltarea propriei producții, cu scopul de a obține venit.

Capitalism — orânduire social-economică, în condițiile căreia principalele mijloace de producție sunt concentrate în proprietatea privată a întreprinzătorilor, care folosesc forța de muncă năimită.

Bursă — locul unde sunt efectuate diferite operații comerciale și financiare.

? Ce influență a avut apariția manufacturilor asupra societății europene din Epoca Modernă Timpurie?

Manufactură (de la latinescul *manufactura* — confecționat cu mâinile) — mare întreprindere la care erau folosite uneltele manuale de muncă și exista diviziunea muncii. Datorită diviziunii muncii, lucrătorii manufacturii fabricau mult mai multe produse decât în atelierelor meșteșugărești.

Criteriile muncii manufacturiere

- Marea producție
- Distribuirea muncii între reprezentanții diferitor specialități.
- Munca manuală năimită.

Sporirea productivității muncii

Creșterea producției de mărfuri

unu-doi arendatori puternici, care plăteau cu regularitate renta, decât cu zeci de proprietari de pământ mărunți.

3. Capitalismul la orașe. În orașele europene din sec. XVI, cele mai mari bogății le dețineau negustorii. Datorită comerțului internațional, folosindu-se de diferența dintre prețuri (îndeosebi la mărfurile coloniale) și situația dominantă pe piață, negustorii europeni au acumulat însemnate **capitaluri**. Însă negustorilor le venea foarte greu să aloce acești bani în dezvoltarea producției la orașe. Statutele de breaslă din Evul Mediu împiedicau crearea noilor întreprinderi. În locul creării unor condiții egale pentru dezvoltarea producției, regulile de breaslă frâneau dezvoltarea ei.

La început negustorii investeau banii în diferite operațiuni bancare. La acele vremuri în Europa au apărut oficii și **burse** bancare. Pentru comoditate, în decontările reciproce au început să fie folosite diferite hârtii de valoare, procuri de plată, chitanțe și altele. Bancherii și negustorii se transformau treptat în una dintre cele mai influente forțe ale societății, rămânând reprezentanții celei de-a treia stări neprivilegiate, care, spre deosebire de cler și nobilime, era nevoită să plătească impozite. În același timp, puterea reală și importanța lor în societate au devenit cu mult mai mari.

4. Apariția manufacturilor. Sporirea cererilor de diverse produse a populației Europei și a coloniilor nou create a devenit un imbold al apariției noilor mari întreprinderi — **manufacturilor**.

De cele mai multe ori, astfel de întreprinderi apăreau în domeniul țesăturii și al ceramicii. Cum anume erau create acestea? Întreprinzătorul, negustorul sau maestrul de atelier, atunci când sporea cererea la producție, cumpăra material și îl împărțea pentru a fi prelucrat meșteșugarilor de diferite specialități. Prin aceasta proprietarul îi punea în dependența sa pe meșteșugarii specializați, care, de cele mai dese ori, pierzând dreptul de proprietate asupra uneltelor de producție, continuau să lucreze pentru acest proprietar la ei acasă. Astfel de întreprinderi au fost numite manufacturi împrăștiate.

Cea mai eficientă formă a noului antreprenoriat a devenit manufactura centralizată, când toate operațiunile de producție erau efectuate sub același acoperiș de către **muncitorii năimiți**. Aceștia nu erau proprietarii uneltelor de muncă. Ei erau angajați de către întreprinzător, care stabilea de unul singuri volumul de muncă și recompensa ce urma să fie primită de către fiecare muncitor. La aceste întreprinderi predomina munca manuală. Datorită distribuirii muncii mărunte la maxim, fiecare muncitor îndeplinea o parte anumită din muncă.

Procesul de producție și uneltele de muncă erau perfecționate în permanență. Datorită acestui fapt, la manufacturile centralizate se fabricau mai multe mărfuri decât la cele împrăștiate.

Însă manufacturile centralizate erau mult mai puține, deoarece pentru înființarea lor întreprinzătorul trebuia să dispună de mai mulți bani.

Odată cu înființarea manufacturilor, în societate apar noi categorii sociale — muncitorii nămiți, întreprinzătorii sau **burghezia**.

Sunteți de acord că... De ce?

- În Epoca Modernă Timpurie au apărut mai multe invenții și perfecțiuni ce au favorizat dezvoltarea economiei țărilor europene.
- În agricultură s-a răspândit munca nămită. Dependența personală ceda locul dependenței economice a lucrătorilor nămiți de stăpânii lor.
- Se răspândea din ce în ce mai mult noua formă de întreprindere — manufactura. În decursul Epocii Moderne Timpurii producția manufacturieră a devenit forma principală a producției industriale în țările Europei Occidentale, iar burghezia și muncitorii nămiți își sporeau treptat influența asupra vieții sociale.

Întrebări și însărcinări

1. Verificați-vă cunoștințele cu ajutorul jocului didactic „Traducătorii”. *Regulile jocului*. Profesorul/profesoara citește o propoziție (definirea unei noțiuni) după materialul din paragraf într-un limbaj „științific” și le propune elevilor s-o transmită cu cuvinte mai clare. Toți doriții își expun variantele. Cele mai reușite formulări pot fi plasate pe standul din clasă.
2. Ce invenții și perfecționări tehnice, realizate în sec. XVI în Europa au fost, după părerea voastră, cele mai însemnate? De ce?
3. Cum a avut loc constituirea relațiilor de piață în agricultura europeană de la acea vreme? 4. Prin ce s-a manifestat apariția capitalismului la orașe? 5. Prin ce se deosebeau manufacturile centralizate de cele împrăștiate?
6. Continuați activitatea de alcătuire a tabelului cronologic sincronizat „Europa în Epoca Modernă Timpurie” (pag. 5).
7. **Activitate în grupuri mici.** Distribuți îndatoririle și, cu ajutorul izvoarelor suplimentare, pregătiți o comunicare cu prezentare despre invențiile și perfecțiunile tehnice ale europenilor din sec. XVI-XVII. Folosiți planul-schemă corespunzător din anexa electronică la acest manual. 8. **Discuție colectivă.** Comparați viața social-economică a unui oraș european din perioada Evului Mediu și din Epoca Modernă Timpurie. 9. Cum a influențat dezvoltarea relațiilor capitaliste asupra valorilor morale ale țăranilor și orașenilor din acea perioadă? 10. Imaginați-vă că sunteți un negustor european din perioada despre care vorbim și aveți de gând să creați o manufactură împrăștiată sau centralizată. Alcătuiți o listă a acțiunilor pe care trebuie să le întreprindeți. 11. Ce rol au jucat spiritul întreprinzător și alfabetizarea financiară în viața europenilor din Epoca Modernă Timpurie. Argumentați-vă opinia.

Muncitori subordonați —

muncitori liberi, care, în lipsa altor mijloace de existență, sunt nevoiți să lucreze în favoarea proprietarului principalelor mijloace de producție.

Burghezie —

capitaliști, întreprinzători; pătură socială, care, în perioada constituirii capitalismului, s-a transformat în una dominantă, stăpâna mijloacele principale de producție și exista pe contul folosirii muncii nămite.

Lucrăm cu cronologia

- **Sec. XVI** — epoca invențiilor și a perfecțiunilor. Progresul tehnic în Europa.

În sec. XVI economia pământurilor ucrainene se adapta la cerințele pieței europene. Astfel se explică apariția fermelor de tip folwark — gospodării cu mai multe profiluri, orientate la cerințele pieței. Aceasta le-a permis proprietarilor de pământ să sporească volumul producției fabricate pe calea intensificării aspirării țăranilor. La orașe majoritatea meșteșugarilor munceau unindu-se în bresle. Se dezvolta în mod activ comerțul. Pe pământurile ucrainene treceau căile comerciale din Europa Centrală și Occidentală înspre Orient. Orașele Lviv, Kamianet, Luțk, Kiev s-au transformat în importante centre europene ale comerțului internațional.

§ 4. Viața cotidiană a populației Europei Occidentale

STUDIIND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA: cum s-a schimbat populația Europei în Epoca Modernă Timpurie; ce era caracteristic pentru dezvoltarea orașelor europene din acea perioadă; ce fenomene noi au apărut în modul de trai al europenilor; care erau relațiile de familie, starea femeii în societate; cum era învățământul; de ce perceperea modei de către societate este considerată una dintre caracteristicile ei de bază.

AMINTIȚI-VĂ: 1. Cum s-a schimbat componența și numărul populației în Europa medievală? 2. Numiți schimbările ce s-au produs în viața populației Europei în perioada Evului Mediu. 3. Ce aspect aveau orașele medievale? 4. Cu ce se hrăneau europenii în Evul Mediu? 5. Care erau relațiile de familie, starea femeii în societate și învățământul în perioada medievală?

În sec. XVI epidemiile de ciumă au izbucnit în diferite zone ale Europei. În anul 1622 epidemia a izbucnit în Grecia și Imperiul Otoman, în anul 1651 — pe pământurile ucrainene. La Londra „Marea ciumă” a luat 68 mii de vieți omenești. În anul 1676, la Viena, din cauza ei au murit 77 de mii, iar în anul 1681, la Praga — 83 mii de persoane.

Drum sătesc pe timp de odihnă. Pictor Jan Brueghel (cel Bătrân). Anul 1614.

Migrația populației — strămutarea oamenilor peste hotarele diverselor state cu schimbarea permanentă sau temporară a locului de trai.

1. Populația. În decursul sec. XVI — prima jumătate a sec. XVII numărul populației europene creștea în permanență. Astfel, în sec. XVI acest indice a crescut de la 85 până la 98 milioane de persoane. Cauzele acestui fenomen au fost creșterea natalității, îmbunătățirea condițiilor de viață, schimbările în meniul alimentar al europenilor.

Durata medie a vieții era de 30—35 de ani, numai unor oameni le era dat să ajungă la bătrânețe. Bărbații, de obicei, trăiau mai mult decât femeile. Ridicată rămânea, ca și mai înainte, mortalitatea în rândul copiilor: numai jumătate dintre ei ajungeau la vârsta de zece ani. Acest lucru se datora lipsei asistenței medicale în timpul nașterii, ignorarea regulilor elementare ale igienei. Spitale, în înțelesul actual al acestui cuvânt, pur și simplu nu existau, funcționau doar aziluri pentru oamenii care nu puteau fi tratați, pentru calici și bătrâni.

Absența condițiilor sanitare în orașe le transforma în nuclee de răspândire a bolilor. În timpul izbucnirii ciumei, în ani 1629—1631, care a cuprins practic întreaga zonă de la Mediterana, a murit aproape jumătate din populația locală. Însemnate au fost pierderile omenești și în urma epidemiilor de variolă, holeră, tifos.

Populația Europei murea nu numai din cauza epidemiilor, ci și din cauza foametei din anii fără recoltă, a incendiilor, devastărilor militare. Deosebit de simțitoare au fost pierderile, legate de începutul folosirii armei de foc. Considerabile au fost pierderile de pe urma războaielor religioase în Franța și a primului Război general european de Treizeci de Ani. Conform unor calcule aproximative, numai în sec. XVII Europa a pierdut în războaie circa trei milioane de persoane.

O mare influență asupra populației atât din Europa, cât și din alte zone ale lumii, a avut-o **migrațiile** în masă ale europenilor după Marile descoperiri geografice pe pământurile Americii și Australiei, care au avut loc în sec. XVI-XVII.

Ca urmarea a migrației din Epoca Modernă Timpurie, au fost populate spații întinse de pe teritoriile deschise, fiind radical schimbată componența populației.

2. Orașele. Majoritatea populației Europei la acea vreme o constituiau țărani. Orașenii constituiau 10—20% din populație. Excepție făcea doar Olanda, unde pe un teritoriu nu prea mare existau 30 de orașe, iar locuitorii lor constituiau 60% din numărul populației. Majoritatea orașelor își păstrau aspectul medieval. Acestea erau nu prea mari (cu o populație de 3—5 mii de oameni) și separate de lumea exterioară prin ziduri vechi.

Cel mai mare oraș din Europa rămânea Parisul cu o populație de 300 mii de oameni. El era urmat de Napoli (cu 270 mii de oameni), Londra și Amsterdam (câte 200 de mii), Veneția și Antwerpen (câte 150 de mii), Roma, Milano, Genova, Brugge, Praga (câte 100 mii de persoane). Aceste orașe necesitau zilnic cantități mari de produse, cărbune, mărfuri de primă necesitate.

Drumurile le uneau cu satele și orașelele, de unde sosea tot necesarul pentru existența lor. Pe drumuri au apărut curți de staționare, depozite pentru negustorii, care achiziționau producția țăranilor și o livrau orașelor.

Spre deosebire de suburbii, partea centrală a orașului era acel nucleu, unde locuiau orașenii înstăriți, se înălțau edificiile publice, catedralele, primăria, băncile, birourile avocaților. Din lipsă de loc pentru construcții se scumpeau parcelele de pământ din centrul orașelor, ceea ce a constituit un imbold pentru construcția caselor cu mai multe nivele.

3. Spațiul locativ. Amenajarea casei. În sec. XVI — prima jumătate a sec. XVII, majoritatea țăranilor din sudul Europei își construiau casele din piatră, iar în partea de nord — din lemn. Acoperișul casei îl făceau din paie sau stuf. În interiorul casei nu existau, de obicei, camere separate — toți membrii familiei locuiau într-o încăpere comună. Pentru încălzirea locuinței și pregătirea mâncării era folosită vatra. Mobila în casa țărănească era cât se poate de simplă: o masă, scaune, o ladă pentru lucruri, 1—2 taburete și o grămadă de fân în loc de pat. Mâncarea era gătită într-un cazan, care era pus deasupra vetrei. Se mânca, în mare parte din veselă comună, deoarece farfurii și ulcioare nu ajungeau pentru toți. Locuințele țărănești nu s-au schimbat un timp îndelungat, rămânând la fel ca în trecut.

În schimb locuințele orașenilor la acea vreme au cunoscut schimbări esențiale. În orașe apar tot mai multe clădiri din piatră. Orașenii simpli își acopereau geamurile cu pergament sau cu hârtie impregnată cu ulei, iar cei înstăriți instalau în geamuri sticlă și făceau chiar vitralii. Orașenii înstăriți își confecționau podeaua în case din plăci de piatră sau ceramică, iar cei mai bogați le comandau maiștrilor podea din parchet frumos ornamentat. Orașenii simpli se limitau la podeaua din scândură. Începând cu sec. XVII, nobilimea de la orașe își acopereau casele cu țigla pentru care plăteau pe atunci mulți bani. Anume la acea vreme apar tapetele din hârtie, obișnuite pentru noi. La început ele împodobeau casele orașenilor simpli, iar cu timpul s-au bucurat de popularitate și printre nobili. În casele

? Au avut loc, într-adevăr, schimbări importante la orașe în Epoca Modernă Timpurie? Care anume?

Cauzele principale ale migrației europenilor după Marile descoperiri geografice:

- politice (salvarea de urmărire);
- religioase (asuprirea religioasă și persecuția unor popoare);
- social-economice (intenția de a obține prosperare pentru sine și familie pe noile pământuri).

Arhitecții italieni au început, primii în Europa, să elaboreze proiecte ale unor orașe ideale, care se compuneau din clădiri situate în formă de cerc sau pătrat și care erau înconjurate de copaci și fântâni arteziene. Se prevedea, de asemenea, crearea sistemului de canalizare și apeducte, menite să pună capăt bolilor și condițiilor anti-sanitare. În sec. XVI aceste proiecte au început să fie transpuse în practică. Anume atunci arhitectura s-a transformat dintr-o afacere meșteșugărească în artă. Peste un timp oarecare, după exemplul orașelor italiene, și-au schimbat aspectul Parisul și Londra, iar apoi și alte orașe din Europa.

Deja în sec. XVI europenii înstăriți își construiau în casele lor încăperi speciale pentru baie, deoarece se temeau să viziteze băile publice. Acest lucru era condiționat de pericolul unei noi boli incurabile — sifilis, adusă în Europa după descoperirea Lumii Noi. Cu toate acestea, nivelul igienei la majoritatea populației era foarte scăzut.

Interiorul unei cârciumi. Pictor Adrian van Ostade. Anul 1653.

Din sec. XVI în Europa au căpătat o largă răspândire „vinurile aprinse” — băuturi alcoolice tari. Însă consumul lor excesiv era aspru criticat. La desert erau aduse fructe și nuci fierte în zahăr. În sec. XVI — prima jumătate a sec. XVII europenii au început să folosească mult zahăr datorită cantității lui suficiente, care sosea din coloniile Lumii Noi. Pentru oamenii simpli zahărul a devenit o delicatose, iar pentru cei înstăriți — un produs obișnuit. Un loc de cinste în meniul europenilor îl ocupa peștele, în special pe parcursul postului religios.

Trapeza de familie. Antoine Le Nain. Anul 1642.

? Putem afirma, oare, că familia ocupa un loc însemnat în viața europenilor din Epoca Modernă Timpurie? De ce?

orășenilor înstăriți au apărut încăperile speciale unde erau primiți oaspeții, dormitoare, bucătăria, biroul de lucru al proprietarului și unele cămăruțe aparte pentru servitori. Când casa aparținea unui meșteșugar sau negustor, la primul nivel funcționa o prăvălie, unde erau vândute mărfurile sau se afla oficiul comercial.

Mobila și lucrurile erau o mărturie a prosperității gospodărilor. Vesela de preț era pusă pe rafturi speciale. Hainele diferite și alte lucruri erau păstrate în lăzi, care erau frumos împodobite și ornamentate. Meșterii italieni au fost primii care au început să-și așeze lăzile în poziție verticală. Astfel, în sec. XVI a apărut dulapul. În casă era și o masă obișnuită înconjurată de lavițe. Lângă ea era pus un fotoliu pentru capul familiei.

4. Bucătăria europeană. Europenii din sec. XVI—prima jumătate a sec. XVII nu se debarasaseră încă definitiv de frica de foamete, care i-a urmărit pe parcursul Evului Mediu. În schimb, cu timpul, viața a devenit mai ușoară, iar masa omului înstărit și a celui simplu — mai gustoasă.

Masa de sărbătoare a europeanului înstărit ar fi creat o impresie puternică asupra omului contemporan. Mesele erau puse în formă de litera „P”. În capul mesei se așezau gospodarul casei și cei mai de seamă oaspeți.

Pe mesele acoperite cu fețe țesute erau puse mici vase din aur pentru sare și sos. Fiecare oaspete avea farfurie, lingură și cuțit aparte. Europenii nu se foloseau de furculița cunoscută nouă, deoarece ea era considerată de biserică unealtă a diavolului. Furculița mare cu doi dinți era folosită numai pentru a lua carnea din farfuria comună, care era luată mai apoi cu mâna. Abia pe la mijlocul sec. XVIII furculița a devenit obiect de folosire generală.

O atenție aparte atrăgea cantitatea mare de carne pusă pe masă în timpul banchetelor unui om înstărit din Europa de Nord și Centrală. În timpul mesei erau aduse până la zece feluri de mâncare din carne. Toate mâncărurile erau pregătite cu o cantitate însemnată de mirodenii estice, devenite accesibile europenilor. Ca și mai înainte, băutura tradițională a europenilor rămânea vinul din struguri.

Țăranii și orășenii săraci se hrăneau mult mai modest decât nobilimea, însă și meniul lor a devenit mai divers. În timpul mesei ei consumau cașă, brânză, ouă, pâine, ulei și unt, iar la sărbători consumau carne și cârnaț. Un bun adaos la masă erau legumele din grădina proprie sau de la piață, precum și fructele de pădure, nucile și fructele.

5. Căsătoria, familia, starea femeii, învățământul. La începutul Epocii Moderne Timpurii, în Europa, unica formă de căsătorie recunoscută de către societate era cea bisericească, care era încheiată o singură dată și pentru toată viața. Divorțul era interzis de biserica catolică. Desfacerea căsătoriei era posibilă numai în cazuri

deosebite (spre exemplu din cauza incapacității femeii de a naște copii) numai cu permisiunea conducerii bisericești supreme.

Familia, la fel ca în vremurile de odinioară, era patriarhală, cu o autoritate totală a tatălui asupra copiilor. Capul familiei era bărbatul-întreținător. El avea dreptul să organizeze judecată proprie asupra membrilor ei. Femeia depindea în totalitate de bărbat din punct de vedere material și era slab protejată de lege.

Pentru europeanul din Epoca Modernă Timpurie, familia era compusă, mai întâi de toate, din cele mai apropiate rude — soție, soț, părinți și copii. De multe ori copiii din familiile înstărite erau instruiți acasă, unde erau invitați profesorii pentru a-i pregăti să continue afacerile familiei. În familiile mai sărace copiii nu obțineau studii din lipsă de bani. Școlile și universitățile laice funcționau doar pentru oamenii maturi. Nobilimea nu-și prea obosea copiii cu studiile, învățându-i doar să scrie și să citească. A nu ști asemenea lucruri era considerat ceva inadmisibil.

Pentru a-și satisface propria nevoie de cunoaștere și nevoia de instruire a copiilor, europenii înstăriți îi invitau pe așa-numiții secretari culti cunoscători ai limbii grecești, ai latinei și a celor „șapte arte libere”. Mulți absolvenți ai școlilor și academiilor considerau o onoare să lucreze în calitate de secretari pe lângă curțile marilor dregători. Printre aceștia erau mulți poeți, scriitori și gânditori, care au glorificat prin lucrările lor cultura europeană din epoca respectivă.

6. Pretențioasa modă. Schimbările, care au cuprins toate domeniile de viață ale europenilor, au atins și sfera vestimentației. A fost răspândită regula de a urma moda și de a schimba în fiecare an modelul rochiilor și al costumelor.

De cele mai multe ori săracii și țărani aveau haine de lucru, pe care nu le schimbau, precum și îmbrăcăminte de sărbătoare care era transmisă de la părinți la copii.

Europenii înstăriți au devenit acele păături sociale, datorită cărora, în sec. XVI — prima jumătate a sec. XVII, moda a devenit dominantă. Astfel, principala regulă a modei în Europa a devenit posibilitatea de a schimba îmbrăcăminte în funcție de împrejurări. Această regulă s-a încetățenit definitiv în Europa la sfârșitul sec. XVII. De atunci moda a început să fie răspândită în lume cu o nouă însemnătate — de a nu rămâne în urma timpului. Cercetătorul european din sec. XX, Fernand Brodel, a descris această particularitate astfel: „Viitorul aparține... societăților, care au învățat să se despartă de vechile tradiții”.

La sfârșitul sec. XV—începutul sec. XVI astfel de oameni erau considerați italienii. Costumul fastuos din Renașterea italiană, cu mâneci largi, cusut cu aur și argint, brocart și catifea, era un exemplu pentru marea majoritate a țărilor europene.

În sec. XVI, printre păturile superioare ale populației a dobândit o largă popularitate costumul negru, încheiat până sus, pe care-l purtau spaniolii. La începutul secolului XVII a fost răspândit stilul olandez — gulerul din dantelă și pălăria înaltă.

Comparativ cu perioada anterioară, în Epoca Modernă Timpurie atitudinea față de copii s-a schimbat. În perioada Evului Mediu femeile nășteau câte un copil în fiecare an (cei mai mulți dintre ei mureau). Copiii erau considerați forță de muncă în familie. În Epoca Modernă Timpurie, în pofida mortalității înalte la copii, atitudinea față de copil era ca față de continuatorul familiei. Țăranul, care avea în proprietate casă și era un om liber, de asemenea avea dreptul să lase moștenirea sa copiilor.

? Explicați în ce constă perceperea modei ca o capacitate a societății de a se reinnoi? Sunteți de acord cu o asemenea apreciere? De ce?

Modă — predominarea de scurtă durată a gusturilor unor grupuri mai mari de oameni în ceea ce privește îmbrăcăminte și alte sfere ale vieții.

Portretul unei doamne (Lucreția Borgia). Pictor Lorenzo Lotto. 1533 p.

El întruchipa creșterea economică a noului stat european — Olanda. Însă nici acest stil nu a rezistat mult, fiind înlocuit de costumul francez croit în stil simplu din mătase de culoare intensă.

Lucrăm cu cronologia

- **Sec. XVI-XVII** — migrația în masă a europenilor pe continentele devenite cunoscute în urma Marilor descoperiri geografice.

Sunteți de acord că... De ce?

- În sec. XVI — prima jumătate a sec. XVII numărul populației din țările Europei era într-o permanentă creștere. Cu toate acestea, rămăneau mari pierderile din cauza epidemiilor și războaielor.
- În Epoca Modernă Timpurie s-a schimbat aspectul orașelor europene; au început să apară clădiri cu mai multe etaje, străzi drepte și largi, care împărțeau orașul în cartiere distincte.
- Regimul alimentar al majorității europenilor s-a îmbunătățit. Vremurile medievale, când foamea era principalul însoțitor al omului, au rămas în trecut.
- Dorința de a fi în pas cu moda s-a transformat dintr-un moft într-un stimul pentru dezvoltarea societății. Datorită modei au apărut noi întreprinderi și capacități de producție, s-a dezvoltat comerțul.

Lecție practică la capitolul I

Generalizare la capitolul I

Însărcinări- teste pentru pregătirea controlului tematic la capitolul I

Întrebări și însărcinări

1. Verificați-vă cunoștințele cu ajutorul jocului didactic „Continuați relatarea”.
Regulile jocului. La acest joc participă perechi de elevi și eleve. Ei trebuie să expună conținutul unui anumit punct din paragraf, răspunzând pe rând printr-o propoziție. Învingător va fi elevul a cărui propoziție va fi ultima.
2. Cum s-a schimbat populația Europei în decursul Epocii Moderne Timpurii? 3. Prin ce se deosebeau orașele europene din acea perioadă de cele medievale? 4. Numiți trăsăturile locuinței și ale amenajării caselor din Europa de atunci. 5. Numiți schimbările ce s-au produs în regulile de comportare la masă. 6. Comparați relațiile de familie, starea femeii și învățământul în Europa Medievală și în Epoca Modernă Timpurie. 7. Care erau rolul și locul modei în țările Europei de la acea vreme?
8. Arătați pe harta-atlas cele mai mari orașe europene din perioada respectivă. 9. Alcătuiți tabelul: „Viața cotidiană a populației Europei Occidentale din Epoca Modernă Timpurie”.

Sferele vieții	Evenimentele ce au avut loc

10. **Activitate în grupuri mici.** Distribuți rolurile și cu ajutorul izvoarelor suplimentare pregătiți o mică înscenare teatralizată pe tema: „În ospetie la un locuitor al orașului european din Epoca Modernă Timpurie”. 11. Pregătiți o comunicare cu prezentare pe tema: „Moda europeană din sec. XVI — prima jumătate a sec. XVII” sau „Viziune despre sănătatea și securitatea omului în Europa din Epoca Modernă Timpurie” (la alegere). Folosiți planul-schemă corespunzător din anexa electronică la acest manual. 12. Indicați trăsăturile caracteristice modei italiene și spaniole din sec. XVI în ceea ce privește îmbrăcămintea femeilor.

Capitolul II. Înalta Renaștere. Reforma în Europa Occidentală

§ 5. Umanismul. Înalta Renaștere

STUDIIND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA: care sunt particularitățile culturii Înaltei Renașteri și ale umanismului ca mișcare intelectuală din perioada respectivă; cum s-au întrepătruns ideile umaniste cu operele lui N. Machiavelli, Leonardo da Vinci, Rafael, Michelangelo și ale oamenilor de artă ai Renașterii Nordice.

AMINIȚI-VĂ: **1.** Ce știți despre umanismul timpuriu și apariția culturii Renașterii? **2.** Bazându-vă pe cunoștințele acumulate la lecțiile de literatură universală, determinați trăsăturile umanismului în operele literare și de artă din Epoca Renașterii. **3. Discuție colectivă.** Bazându-vă pe cunoștințele acumulate la lecțiile de artă și literatură universală, numiți trăsăturile caracteristice literaturii și artei din perioada Renașterii. Ce rol a jucat Antichitatea în aceste opere?

1. Umanismul ca mișcare intelectuală din Epoca Renașterii. Înalta Renaștere. La mijlocul sec. XVI în Italia a apărut cultura Epocii **Renașterii** sau **Renaissance**, după cum o numeau francezii. Oamenii de artă italieni au renăscut arta Greciei și Romei antice, de aici provenind, de fapt, și denumirea acestei epoci.

Noua artă s-a creat pe temelii **umanismului**. În Epoca Renașterii el a căpătat aspectul unei mișcări intelectuale europene pentru perfecționarea naturii umane prin intermediul perceperii patrimoniului cultural al Antichității. Umanismul din perioada Renașterii a devenit o manifestare a gândirii libere, de multe ori orientat foarte critic față de rolul bisericii creștine în societatea europeană de atunci. Adepții acestei mișcări — **umanisții**, se pronunțau pentru afirmarea valorii omului ca personalitate, a dreptului său la dezvoltare liberă și la realizarea propriilor posibilități.

Cultura Renașterii a cunoscut cea mai mare înflorire în timpul Înaltei Renașteri (**sfârșitul sec. XV—primele decenii ale sec. XVI**) — „veacul de aur” al literaturii, al artelor vizuale, filozofiei și științei italiene. Acestea au fost timpurile titanilor Renașterii, care au pus fundamentul unor noi concepții despre lume și despre locul omului în ea. Sub influența Italiei, arta Renașterii s-a răspândit în țările din nordul Europei.

Epoca Renașterii a inițiat schimbări esențiale în concepția omului despre lume, în convingerile lui politice și religioase. Astfel a început formarea unui nou tip de om, care era mult mai liber din punct de vedere spiritual și mai sigur pe sine ca mai înainte. Noile idei au pregătit, practic, o transformare grandioasă a concepției oamenilor despre lume, care s-a produs în anii Reformei (despre aceasta veți afla din paragrafele următoare).

? Ce înseamnă Înalta Renaștere? Ce schimbări a inițiat ea în concepția despre lume a europenilor de atunci?

Renaștere — mișcare în literatură, știință și artă din cea de-a doua jumătate a sec. XIV — sec. XVI, care a început în Italia și se baza în mare parte pe tradițiile reînnoite din antichitate.

Umanismul Epocii Renașterii — mișcare intelectuală europeană, care este un component determinant al Renașterii ca epocă istorică și culturală; ideea lui principală este îmbunătățirea naturii umane prin intermediul studierii patrimoniului antichității.

? Sunteți de acord cu viziunile lui N. Machiavelli asupra statului și puterii? De ce?

Niccolò Machiavelli.
Pictor Santi di Tito.
A doua jumătate a sec. XVI.

N. Machiavelli s-a numărat printre primii gânditori care au lansat ideea că statul este creat nu de Dumnezeu, ci de oameni. Talentul conducătorului constă în a înțelege necesitățile societății și a lua în calcul părerile și sentimentele oamenilor. În opera sa, gânditorul îl sfătuia pe conducători să aibă grijă de susținerea poporului, deoarece în cazul unui pericol el poate să rămână fără adepți. El înțelegea și faptul că, pentru a-și păstra puterea, conducătorul trebuie să fie uneori ferm și fără milă. De aceea, după acaparea puterii în stat, el trebuie să recurgă imediat la acțiuni dure, iar cu timpul să reducă gradul de violență și atunci poporul se va liniști.

? Este just, oare, să-i numim pe Leonardo da Vinci, Michelangelo și Rafael „titani ai Înaltei Renașteri”, care prin operele lor de artă au glorificat ideile umanismului? De ce?

2. Niccolò Machiavelli. Unul dintre cei mai remarcabili exponenți ai gândirii politice din sec. XVI a fost **Niccolò Machiavelli**. Contradicțiile față de viziunile acestui gânditor nu încetează nici până în zilele noastre. Unii îl consideră pe Machiavelli un ticălos fără principii, alții — un realist ferm, care a încercat să redea lumea așa cum ea este în realitate.

În timpul vieții lui Machiavelli, Italia era împărțită în mai multe principate mărunte, ceea ce-i ademenea pe conducătorii statelor vecine. Certurile interne permanente, năvalele trupelor străine i-au făcut pe italieni să se gândească la cum trebuie să fie un conducător capabil să unească Italia și să facă ordine în țară.

Asupra acestei probleme a început să cugete și N. Machiavelli. În legătură cu aceasta el a scris câteva cărți, cea mai cunoscută dintre ele fiind „Principele” (anul 1516), dedicată conducătorului Florenței, Lorenzo Medici. Ideea principală a operei se rezumă la aceea că atunci când conducătorul dorește să obțină succes, el trebuie să lase la o parte principiile morale și să acționeze prin forță sau prin șiretlic. Conștiința poate numai să-l împiedice pe conducător în activitatea sa.

Biserica catolică a condamnat vehement această operă, considerându-o incompatibilă cu etica creștină, deși gânditorul a fost doar primul, care a exprimat ceea ce era o realitate politică a timpului său.

3. Leonardo da Vinci. Viitorul mare pictor, Leonardo da Vinci s-a născut la Florența. La vârsta de 14 ani el a început să se familiarizeze cu pictura. Însă el nu s-a limitat numai la aceasta; pe parcursul întregii sale vieți a studiat diferite științe: matematica, astronomia, tehnica, a construit aparate de zbor și submarine. În jurnalele sale pot fi găsite descrieri ale elicopterului, parașutei, automobilului, telefonului etc.

În perioada de înflorire a talentului său, Leonardo da Vinci a pictat fresca pe teme biblice „Cina cea de taină”. La baza ei a fost pus subiectul biblic despre cum, în timpul cinei din ajunul răstignirii, Hristos Le-a spus ucenicilor că unul dintre ei îl va trăda. Maestrul a reușit să redea foarte reușit expresiile fețelor ucenicilor lui Hristos, pline de indignare și mirare, dar și fața plină de spaimă a lui Iuda.

Una dintre cele mai remarcabile opere ale lui Leonardo a devenit „Portretul Mona Lisei”, soția negustorului Francesco dell Giocondo. Această operă este considerată prima, în pictura portretistică vest-europeană, în care autorul a încercat să redea lumea lăuntrică a omului.

4. Michelangelo Buonarroti. Pictorul, arhitectul și sculptorul italian Michelangelo l-a făcut pe om personajul principal al operelor sale. Pe maestru nu-l interesa niciun peisaj, ci numai redarea minunatului corp omenesc. În impunătoarea statuie din marmură „David”, în pofida subiectelor biblice, autorul

l-a redat nu pe acel copil, ci pe un tânăr viguros plin de puteri titanice. Această statuie a devenit, în același timp, un simbol al revenirii frumuseții antice în artă și un ideal al omului nou, o demonstrare a voinței și forței sale.

Michelangelo a lucrat cinci ani la pictarea frescelor pe plafonul capelei Sixtine. El a pictat de unul singur 600 metri pătrați ai stelei la înălțimea de 18 m cu subiecte biblice, care au inclus peste 300 de figuri. Însă compozițiile lui sunt departe de conținutul religios tradițional, ele slăveau măreția și frumusețea omenească. Puterea și frumusețea au fost puse și la baza statuii din marmură a lui Moise pentru lespede de pe mormântul Papei Iulius al II-lea. În tratarea lui Michelangelo, Moise a fost un conducător puternic, de care avea atâta nevoie Italia fărâmițată de atunci.

Michelangelo era considerat cel mai independent dintre oameni de artă ai Renașterii italiene. La rugămintea Papei de la Roma să-i facă imensa sa statuie sculptorul i-a răspuns în scrisoare: „Ceea ce trebuie să facă sau să nu facă... lăsați-l să decidă pe acel care este implicat în așa ceva”.

Michelangelo a ridicat arta sculpturii la un nivel nou. Odată, studiind o statuie antică, el a spus că „autorul ei a știut mai mult decât însăși natura”. Aceste cuvinte pot fi atribuite și lui Michelangelo.

5. Rafael Sanzio. Cercetătorii îl numeau pe Rafael Sanzio geniu al Renașterii italiene, care a îndrăznit să îmbine spiritul antichității cu ideile creștinismului. În decursul scurtei sale vieți (doar 37 de ani) Rafael a reușit să facă destul de mult. Câțiva ani a dirijat lucrările de construcție la Catedrala Sfântul Petru din Roma, a acoperit cu fresce pereții mai multor săli ale palatului papal din Vatican, a creat portrete nemuritoare ale contemporanilor săi. În operele sale sunt rediate cele mai sensibile fibre ale sufletului omenesc, frumusețea spirituală și fizică a personajelor. Noul ideal al omului era întruchipat, mai ales, în portrete și în numeroasele tablouri cu madone (Fecioara Maria).

Apogeul creației lui Rafael este considerată „Madonna sixtină”. Interesantă este compoziția tabloului: este trasă cortina și vedem o femeie, care ține în fața ei un copil: femeia dă copilul și, în același timp, parcă vrea să-l țină. În ochii se vede tristețe și neliniște pentru copilul pe care-l jertfește pentru salvarea omenirii. În fața noastră nu e pur și simplu madona, ci o femeie, o mamă, care suferă la fel ca oricare om.

Ideea principală în creația lui Rafael constă în crearea unui chip general al omului ideal.

6. Renașterea nordică. Renaștere nordică este numită cultura Renașterii, care s-a răspândit în sec. XV-XVI în țările situate la nord de Italia: Germania, Olanda, Franța și Anglia. Spre deosebire de cea italiană, Renașterea nordică se inspira

Portretul Mona Lisei.
Pictor Leonardo da Vinci.
Anii 1503—1506. Muzeul Luvru. Paris.

? Ce impresii vă creează operele lui Leonardo da Vinci? De ce?

Moise. Sculptor Michelangelo Buonarroti.
Anii 1513—1515. Bazilica San Pietro in-
Vincoli din Roma.

? Cum a întruchipat Michelangelo în această operă viziunea sa asupra idealurilor Renașterii?

Madona Sixtină. Pictor Rafael Santi. Anul 1514. Galeria Maestrilor Vechi (Dresda).

? Ce trăsături ale creației lui Rafael sunt redată, după părerea voastră, în acest tablou?

Purtarea crucii. Pictor Albrecht Dürer. Anul 1512.

? Descrieți acest tablou folosind materialele din anexa electronică la acest manual.

nu numai din antichitate, dar și din gotică și din creațiile teologilor medievali.

Rolul principal în arta Renașterii nordice aparținea picturii. Opere remarcabile în acest stil sunt considerate tablourile lui Pieter Bruegel cel Bătrân. În ele frumosul poate fi văzut alături de urât, iar bucuria alături de tragedie. Tablourile lui arată realitățile epocii în care a trăit. Denumirile lor vorbesc de la sine: „Triumful morții”, „Coțofana pe spânzurătoare”, „Orbii”, „Schilozii”.

La fel ca alți maeștri ai Renașterii Nordice, Pieter Bruegel cel Bătrân a încercat să demonstreze, prin operele sale, cealaltă parte a vieții de atunci — neîncrederea în ziua de mâine, frica în cazul unor schimbări în modul de viață obișnuit.

Un loc central în arta germană din sec. XVI îl ocupă Albrecht Dürer. Dürer se deosebea prin diversitatea preferințelor, caracteristică maeștrilor din Epoca Renașterii: el se interesa de anatomie, matematică, inginerie, pictură și confecționarea gravurilor.

Dürer a pictat mai multe portrete ale unor contemporanilor renumiți. El a atins o măiestrie deosebită în arta gravurilor, realizând peste 200 de tablouri. Folosind subiecte cunoscute din Biblie, pictorul pune în ele un nou conținut. Una dintre cele mai cunoscute este seria gravurilor sale „Apocalipsa”, în care, sub chipul vechiului Babilon, ce a chemat asupra sa mânia lui Dumnezeu, pictorul a redat Roma papală.

7. Erasmus din Rotterdam. Un reprezentant marcant al Renașterii nordice a fost gânditorul și savantul-umanist Erasmus din Rotterdam. După ce își încheie, în anul 1499, studiile la facultatea de teologie a Universității din Paris el ocupă un loc de frunte în lumea științifică europeană în calitate de renumit filolog, scriitor și gânditor.

În operele lui Erasmus din Rotterdam sunt expuse principalele sale învățături umaniste. El califică creștinismul drept etapă superioară a dezvoltării morale a omenirii, care a fost pregătită de perioada anterioară de dezvoltare a culturii și științei antice. Anume antichitatea, după părerea lui, a determinat importanța umanității și demnității umane în procesul general de autoperfecționare morală.

În satirele sale „Elogiul nebuniei”, „Discuții familiale” Erasmus din Rotterdam lua în derâdere formalismul, dogmatismul și lipsa oricărei baze sănătoase — „nebunia” în toate sferele vieții — politică, bisericească, culturală. Cel mai dur el a criticat teologia bisericească.

Viziunile acestui gânditor au favorizat răspândirea ideilor reformiste în Europa (despre ele veți afla din paragrafele următoare), deși atunci când Reforma a cuprins Europa el i s-a opus cu cea mai dură fermitate.

Sunteți de acord că... De ce?

- Prin creația lor, artiștii Înaltei Renașteri italiene au contribuit la răspândirea în societatea europeană a noilor idealuri și viziuni asupra omului și locului său în lumea înconjurătoare.
- Renașterii nordice îi este caracteristică apelarea la problemele ce-l frământau atunci pe om: condițiile vieții sale cotidiene, neîncrederea în prezent și altele.
- E. din Rotterdam a devenit unul dintre cei mai remarcabili gânditori ai epocii sale. Contemporanii îl numeau „omul care știe totul”. Creațiile sale critice au contribuit la răspândirea principiilor umanismului în societatea europeană de la acea vreme.

Întrebări și însărcinări

1. Verificați-vă cunoștințele cu ajutorul jocului didactic „Tenis verbal”. *Regulile jocului.* Elevi și elevele se unesc în perechi. Unul dintre ei pune o întrebare ce trebuie să prevadă un răspuns scurt. Altul răspunde printr-un cuvânt, îmbinare de cuvinte sau o propoziție scurtă, după care obține dreptul de a pune propria întrebare. La începutul jocului profesorul/profesoara trebuie să stabilească câte întrebări fără răspuns vor reprezenta înfrângerea.
2. Care au fost particularitățile umanismului din Epoca Renașterii ca nouă mișcare intelectuală europeană? 3. În ce au constat noile viziuni asupra statului expuse de N. Machiavelli? 4. **Dicuție colectivă.** Determinați trăsăturile comune și deosebiri în creația „titaniilor Înaltei Renașteri”, Leonardo da Vinci, Michelangelo și Rafael. 5. Prin ce s-au proslăvit artiștii Renașterii Nordice? 6. Care a fost aportul lui E. din Rotterdam la dezvoltarea mișcării intelectuale europene din acea perioadă? 7. Aduceți exemple, care să confirme caracterul laic, (nebisericesc) al culturii Renașterii.
8. Continuați activitatea de alcătuire a tabelului cronologic sincronizat: „Europa în Epoca Modernă Timpurie” (pag. 5). 9. Alcătuiți tabelul: „Artiștii Înaltei Renașteri Italiene și Renașterii Nordice”.

Artistul	Operele

10. **Activitate în perechi.** Distribuți rolurile și, cu ajutorul izvoarelor suplimentare, pregătiți o comunicare cu prezentare despre creația unuia dintre oamenii de artă ai Înaltei Renașteri italiene sau ai Renașterii Nordice (tematica comunicărilor o împarte profesorul/profesoara). Folosiți planul-schemă corespunzător din anexa electronică la acest manual. 11. **Rezolvați problema cognitivă.** Alcătuiți o listă cu propuneri referitoare la necesitatea păstrării patrimoniului istoric al ținutului natal și al lumii. Argumentați raționalitatea și importanța lor. 12. Dați apreciere și exprimați-vă propria părere față de patrimoniul artistic al Înaltei Renașteri (pe baza a două-trei opere).

Lucrăm cu cronologia

- **Sf. sec. XV — primele decenii ale sec. XVI** — Epoca Înaltei Renașteri.

Orbii. Pictor Pieter Brueghel (cel Bătrân). Anul 1568. Muzeul Național (Napoli).

Pe teritoriul actualei Ucraine, ideile Renașterii erau considerate negative, ca o influență a unei culturi străine ce ruina comunitatea culturală ortodoxă. Cazurile de influență a culturii Renașterii aveau loc destul de rar. Ideile umanismului au apărut pe pământurile ucrainene atunci când în alte zone ale Europei se răspândește cultura barocului. Viziunile umanistilor erau răspândite de cele mai multe ori pe pământurile ucrainene de către cărturarii care se întorceau acasă după încheierea studiilor în universitățile europene: Iu. Drohobyci, P. Rusin, S. Orihovski, M. Jura-vyțki, S. Klionovyci și alții. În Galiția și Volânia s-au păstrat destul de multe edificii construite în stilul Renașterii. Acestea au fost înălțate, în mare parte, de constructori veniți din Europa. În pictură, despre influența Renașterii vorbește interesul față de redarea vieții reale, precum și față de portrete, peisaje.

§ 6. Reforma în Germania

STUDIIND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA: care era situația din Germania în ajunul Reformei și care a fost rolul bisericii catolice în acest proces; cum a influențat umanismul german asupra situației din țară; cum s-a desfășurat revolta lui M. Luther și cum a început Reforma în Germania.

AMINTIȚI-VĂ: 1. Cum s-a dezvoltat Germania în perioada medievală? 2. Ce știți despre înființarea Sfântului Imperiu Roman? Când el a devenit Sfântul Imperiu Roman de Națiune Germană? 3. Cum a influențat asupra vieții politice a Germaniei „Bula de Aur” de la 1536?

? Numiți particularitățile situației din Germania în ajunul Reformei.

Reformă — mișcare religioasă și socială apărută în sec. XVI — mijlocul sec. XVIII în țările Europei Centrale și Occidentale, orientată la revenirea spre izvoarele biblice ale creștinismului și la reformarea bisericii catolice.

Principi-electori — cei șapte principii laici și bisericești din Sfântul Imperiu Roman de Națiune Germană, care aveau dreptul să aleagă împăratul.

Cuvântul „Reformă” care din limba latină se traduce ca „refacere, corectare” a devenit simbolul unei întregi epoci din istoria țărilor Europei. Aceasta era epoca când în societate a luat avânt mișcarea pentru reevaluarea rolului bisericii catolice. Deosebit de rapid, această luptă, care a început cu dispute în sălile universitare, s-a transferat pe câmpurile de luptă.

1. Germania în ajunul Reformei. Situația bisericii catolice în această țară. Evenimentele ce au dus la începutul mișcării Reformei au avut loc în Germania la începutul sec. XVI. În acea perioadă ea era parte componentă a Sfântului Imperiu Roman de Națiune Germană. În afară de Germania, din componența lui făceau parte actualele teritorii ale Olandei, Belgiei, Austriei, Cehiei, Burgundiei franceze, o parte a Italiei și alte teritorii.

Sfântul Imperiu Roman era o țară fărâmițată din punct de vedere politic, fiind compusă din multe moșii bisericești și nobiliare, mari și mici. Germania era condusă de un rege ales, care era încoronat ca împărat.

Începând cu anul 1438 și până în anul 1806 împărații erau aleși din familia Habsburgilor. În anul 1519, tânărul rege spaniol Carol I Habsburg a devenit nou împărat sub numele de Carol al V-lea (1519—1566).

Un rol important în viața politică a Germaniei îl jucau principii și orașele. În primele decenii ale sec. XVI aceștia erau în număr de aproape 70 — arhiepiscopi, episcopi și persoane nobile. Orașele, în număr de aproape trei mii, erau divizate în „împărătești”, care se supuneau nemijlocit împăratului, și „libere”, care se autoadministrau. În sec. XVI deosebirile între orașele „împărătești” și cele „libere” aproape că au dispărut. Ele dispuneau de drepturi mari și de cele mai multe ori conduceau teritoriile din jurul lor ca pe mici principate. Orașele cele mai mari erau Nürnberg, Augsburg, Köln.

În Sfântul Imperiu Roman funcționa organul reprezentativ suprem al stărilor — Reichstagul. Aceasta era o adunare de stat, care era formată din trei camere — a **principilor electori**, a principilor clerului și nobilimii și a reprezentanților din partea orașelor. În principate funcționau landtagurile (adunări teritoriale) — organe reprezentative ale nobilimii, clerului și orașelor. În unele landtaguri intrau, de asemenea, reprezentanții comunităților sătești.

La începutul sec. XVI, în Germania se păstrau relațiile feudale, majoritatea populației constituind-o țărănimea dependentă, care plătea taxe proprietarilor de pământ și bisericii. Trep-tat, însă, în țară au început să fie răspândite relațiile de piață.

Апăреау ной  ntреприндери мануфактуриере. Concomitent, се формав  и креа теау нойле п aturi sociale — бургезия  и мунцитори н аи и. Бургезия се прону а tot mai des împotriva a tot ceea ce, în opinia ei, împiedica dezvoltarea antreprenoriatului. Din această cauză бургезия а сус инут критика бисерicii catolice, începută de către umani tii germani.

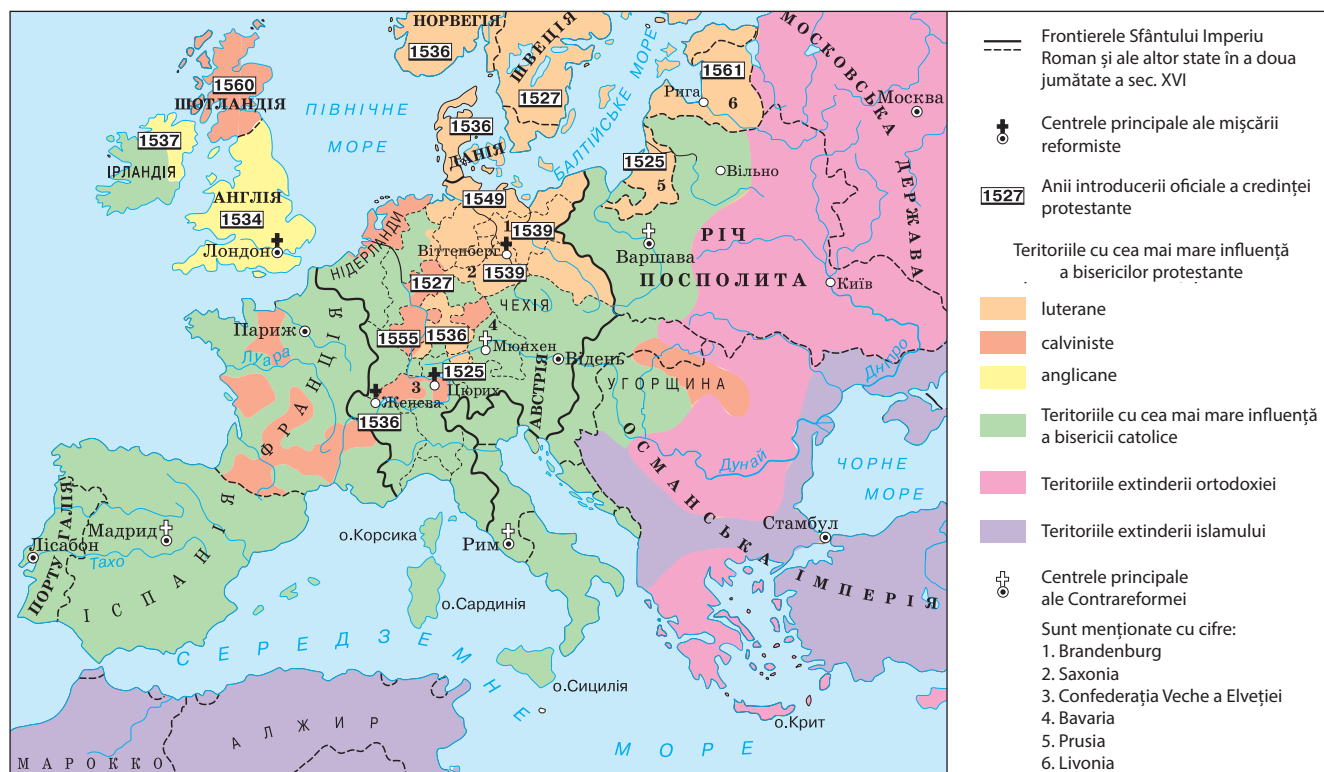
Бисерика catolică жуа un rol primordial în viața Germaniei politic f r mi ate. Aici avea un spa iu de influența mai mare decât în  rile cu o putere centrală solidă.  ntreaga Germania а fost  mp nzit  de v nz torii de indulgen e, relicve sfinte  и de diferi i colectori ai pl  ilor pentru бисерика. Бисерика catolică avea în posesie п м ntури immense  и chiar orașe. Din Germania, Papa de la Roma об inea cele mai mari venituri.

 n anul 1510  п ratul Maximilian I а încercat să се  n eleg  cu Papa de la Roma în privin a reducerii activității бисерicii catolice în Germania. El conta, în primul р nd, pe reducerea taxelor în favoarea Romei. La indica ia lui а fost pregătite „Pl ngerile na iunii germane”, în care ау fost adunate principalele претен ii ф  а de Roma papală. Din п cate, această încercare а суferit un e ec total din cauză că Papa de la Roma nu а acceptat niciun compromis.

Stema imperială (Sfântul Imperiu Roman) cu stemele celor  apte principii (Koln, Mainz, Trier, Boemia, Pfalz, Brandenburg, Saxonia). Anul 1545.

REFORMA  I CONTRAREFORMA  N EUROPA

? Este, oare, justă afirmația că umanismul german a jucat un rol ponderabil în pregătirea societății pentru acceptarea ideilor Reformei? De ce?

Fragment din pamfletul lui Ulrich von Hutten „Vadiscus sau triada romană” (1520)

Pe toate și le supune Roma prin trei lucruri: violență, șiretlic și fățarnicie. Trei lucruri sunt îndeajuns pentru a fura aurul din țări străine: vânzarea indulgențelor, războiul inventat cu turcii și puterea legațiilor papali în teritoriile barbare. Cei de la Roma au grijă în permanență de trei lucruri, deși nu le duc niciodată la bun sfârșit: salvarea sufletelor, restaurarea catedralelor care s-au dărâmat, și expedițiile turce. Despre trei lucruri nu se poate de spus Adevărul: despre Papă, despre indulgențe și despre răutate. Trei lucruri se fac la Roma fără dorință: oamenii se țin de cuvânt, îi ajută pe alții și dau voie altora să treacă... Trei lucruri le dorește fiecare la Roma: rugăciuni scurte, aur de calitate, viață plină de dulceață. Trei lucruri arată trăsătura prin care se deosebește Roma: Papa, edificiile vechi și dragostea pentru profit...

? **Activitate în perechi.** Discutați și dați răspunsuri la întrebări.

1. Împotriva cui este îndreptat pamfletul lui U. Von Hutten?
2. Care sunt ideile lui principale?

2. Umanismul german. Cauzele Reformei. Critica din partea bisericii catolice s-a activizat în legătură cu răspândirea idealurilor umanismului în Germania.

La începutul sec. XVI în Germania funcționau 16 universități, la majoritatea dintre care predau lecții savanți-umanști. Cea mai mare dezvoltare umanismul german a cunoscut în ajunul Reformei. Atunci și-a atins apogeul satira umanistă, s-au afirmat noile idealuri sociale, s-au activizat căutările unor noi forme de dezvoltare a vieții religioase.

În Germania a apărut creația satirică „Scrisorile unor bărbați obscuri”, care scotea în vileag incultura și decăderea morală a clerului catolic, pasiunea lui pentru permanentele divergențe scolastice provocate de orice mărunțisuri. De o glorie europeană s-a bucurat activitatea tânărului contemporan al lui Erasmus din Rotterdam, cărturarului umanist Ulrich von Hutten.

Spiritul critic din Epoca Renașterii le-a permis oamenilor să privească altfel religia și rolul bisericii în societate. La baza acestor viziuni stătea atenția față de individualitate și răspunderea personală a omului pentru faptele lui, principiu care era caracteristic umanismului. În condițiile acestei noi situații sociale s-au format cauzele principale ale Reformei:

- 1) Intențiile burgheziei, al cărei rol a crescut de la sfârșitul sec. XVI, de a reevalua rolul creștinismului în societate.
- 2) Răspândirea ideilor referitoare la oportunitatea înființării unei biserici germane, care să nu fie subordonată Papei de la Roma și la ținerea serviciilor divine în limba maternă.

3. Începutul Reformei. Reforma bisericească. Pe data de **31 octombrie anul 1517**, teologul german **Martin Luther** a afișat pe ușa bisericii din Wittenberg cele „**95 de teze**”, îndreptate împotriva comerțului cu indulgențe. În tezele lui Luther erau puse bazele noii învățături. Un loc aparte îl ocupau trei teze și anume:

- 1) Omul se poate salva doar prin credința sa.
- 2) Salvarea poate fi obținută doar prin mila lui Dumnezeu și nu depinde de oarecare „merite” ale omului, deoarece nu oamenii, ci numai Dumnezeu știe prețul adevărat al „faptelor bune”.
- 3) Unica autoritate în ceea ce privește credința este Sfânta Scriptură, Cuvântul lui Dumnezeu.

Învățătura lui Luther, care poate fi caracterizată pe scurt „Salvare prin credință”, i-a îndemnat pe oameni să cugete mai departe asupra situației. Dacă salvarea depinde numai de mila lui Dumnezeu, atunci apare întrebarea: pentru ce mai este nevoie de medierea bisericii catolice, a întregii ierarhii bisericești în frunte cu Papa de la Roma? Învățăturile lui Luther neagă autoritatea, deopotrivă cu Sfânta Scriptură, a deciziilor Papei și a Consiliilor bisericești, obligatorii pentru orice catolic. În opinia teologului, despre acestea nu se spune în Sfânta Scriptură, de aceea ele trebuie respinse ca simple „invenții omenești”.

La discursul lui M. Luther a reacționat o parte însemnată a populației din Germania. Biserica catolică a condamnat discursul lui Luther, Papa Leon al X-lea l-a excomunicat din biserică. Însă la congresul de la Worms electorii germani au decis să-l susțină pe Luther. În Germania a început Reforma Protestantă, care a cuprins toate păturile populației țării.

În desfășurarea Reformei din Germania cercetătorii evidențiază două direcții. M. Luther, care a inițiat Reforma, întruchipa direcția bisericească. Adepții săi intenționau să păstreze tradițiile bisericești pe calea reformării catolicismului. Această direcție a servit drept imbold pentru apariția direcției populare sau radicale a Reformei, care, în genere, respingea biserica tradițională.

4. Reforma populară sau radicală. Războiul țărănesc. În fiecare oraș sau sat, în fiecare casă oamenii discutau despre cum trebuie să fie acum biserica. Ei îi alungau, după bunul lor plac, pe preoți, desființau mănăstirile. Folosindu-se de această situație, electorii acaparau pământurile mănăstirilor, iar nobilimea orașenească refuza să plătească tribut bisericii. Puterea Papei de la Roma nu mai era recunoscută.

Însă aceste transformări nu îi satisfăceau pe toți. Sărăcimea de la orașe, țărani își doreau mult mai mult. Ei îi ascultau pe propovăduitorii direcției populare, care chemau la distrugerea imediată a bisericii catolice, la revenirea la ideile creștinismului timpuriu și la făurirea Împărăției lui Dumnezeu pe Pământ: „toate bunurile vor fi ale tuturor și toți oamenii vor fi egali”. O astfel de Reformă își doreau ei și erau gata să lupte pentru ea.

În multe orașe și sate au început tulburări neorganizate. Reforma, care a început ca o mișcare a păturilor mai moderate ale societății, înaripate de idealurile umaniste de transformare a bisericii catolice, a dobândit trăsături asemănătoare luptei populației pentru îmbunătățirea situației acesteia.

Treptat, Sfântul Imperiu Roman a fost cuprins de revolte cu caracter economic și religios. La ele au luat parte țărani, parțial orașenii și cavalerii mărunți. Aceste evenimente au intrat în istorie ca Războiul țărănesc din anii 1524—1525. Războiul a fost cauzat de divergențele sociale, fiind însoțit de cruzime din ambele părți, de pustiirea multor zone ale țării. Răsculații nu aveau un program comun. Conflictul a atins cele mai mari proporții în primăvara-vara anului 1525, când la el au luat parte circa 300 mii de oameni.

M. Luther a condamnat cruzimea ambelor părți ale conflictului. Pe țărani-răsculați el îi considera „hoarde de jefuitori și războinici”, iar rivalilor acestora le amintea despre caritatea creștină și se pronunța împotriva „tiranilor răi, care nu-și dau seama ce fac și care chiar și după încheierea bătăliei nu-și pot potoli setea de sânge.

Ulrich von Hutten. Pictor Erhard Schon. Gravură din anul 1522.

? Care au fost cauzele și consecințele Războiului țărănesc din anii 1524—1525?

Martin Luther. Pictor Lucas Cranach (cel Bătrân). Anul 1526.

Țăranii-răsculați îl atacă pe un cavaler.
Gravură din anul 1539.

Lucrăm cu cronologia

- **Anul 1517** — discursul lui M. Luther, care a pus începutul Reformei în Germania.
- **Anii 1524—1525** — Războiul țărănesc din Germania.

Pe pământurile ucrainene din acea perioadă, unde majoritatea populației împărtășea ortodoxia, Reforma, în calitate de fenomen legat de dezvoltarea bisericii catolice, nu a avut succes. În Ucraina de pe Malul Drept ideile Reformei europene, în primul rând ale celei poloneze, a dus la crearea de către reprezentanții șleahței lituaniene, belaruse și ucrainene a unor comunități protestante nu prea numeroase. De asemenea, au apărut primele traduceri ale textelor biblice într-o limbă apropiată de cea populară, ceea ce a înviorat activitatea de traducere și de editare de carte a ortodocșilor și catolicilor.

Războiul țărănesc s-a încheiat cu înfrângerea răsculaților. Potrivit unor estimări ale istoricilor contemporani, el a luat viața a circa 100 mii de persoane.

Mulți reprezentanți ai sărăcimii de la orașe și sate au fost dezamăgiți de ideile Reformei. Pe răsculați îi așteptau urmările, restricționarea drepturilor și, drept urmare, a crescut neîncrederea reciprocă dintre o parte însemnată a poporului și putere.

Cu toate acestea, propovăduitorii populari nu și-au încetat activitatea. Un rezultat al ei a devenit apariția doctrinelor evanghelice moderne ale bapțiștilor, menoniților, metodiștilor și cincizeciștilor.

Sunteți de acord că... De ce?

- La începutul sec. XVI în Germania a apărut o mișcare pentru reformarea bisericii catolice.
- Activitatea umaniștilor germani a jucat un rol însemnat în ceea ce privește răspândirea în societate a viziunilor despre necesitatea reformării bisericii catolice.
- Discursul lui M. Luther a pus începutul Reformei în Germania, care s-a extins mai apoi și asupra altor țări ale Europei.
- Reforma populară, legată de lămurirea ideilor reformiste în rândul masele populare, a dus la Războiul țărănesc din anii 1524—1525, care a fost înfrânt.

Întrebări și însărcinări

1. Verificați-vă cunoștințele cu ajutorul jocului didactic „Asocieri”. *Regulile jocului.* Profesorul/profesoara prezintă termeni și noțiuni pe baza temei studiate. Elevi și elevele trebuie să prezinte asocieri cu aceste cuvinte și să explice semnificația lor.
2. Care au fost particularitățile dezvoltării Germaniei la începutul sec. XVI? 3. Ce rol au jucat umaniștii germani în ceea ce privește pregătirea societății pentru Reformă? 4. Numiți tezele principale ale viziunilor reformiste ale lui M. Luther. 5. **Dicțiune colectivă.** Ce valori împărtășeau participanții la Războiul țărănesc din anii 1524—1525? Care rezultat al unui asemenea conflict civil este, după părerea voastră, mai bun: victoria răsculaților, victoria puterii sau compromisul? Argumentați-vă punctul de vedere.
6. Continuați activitatea de alcătuire a tabelului cronologic sincronizat: „Europa în Epoca Modernă Timpurie” (pag. 5). 7. Arătați pe harta-atlas (pag. 31) zonele ce au fost cuprinse de Războiul țărănesc din anii 1524—1525.
8. **Rezoluți problema cognitivă.** La începutul Reformei, în Germania era răspândită zicala: „Erasmus a depus oul, iar Luther l-a clocit”. Explicați conținutul ei. 9. **Activitate în perechi.** Distribuți rolurile și participați la un dialog imaginar între un adept și un adversar al răspândirii Reformei în Germania.

§ 7. Extinderea Reformei și Contrareformei în Europa

STUDIIND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA: cum a apărut protestantismul; despre trăsăturile calvinismului; ce înseamnă Contrareformă; care a fost rolul ordinului iezuit în extinderea Contrareformei.

AMINTIȚI-VĂ: 1. Cum a luptat biserica catolică în Evul Mediu cu cei ce se pronunțau împotriva ei? 2. De ce biserica catolică reprimă orice încercări de a nega rolul său privilegiat în societatea medievală?

1. Nașterea protestantismului. Războaiele Schmalkaldice. Lupta dintre adepții și adversarii ideilor lui M. Luther în Germania a durat încă 30 de ani după încheierea Războiului țărănesc. Adepții **luteranismului** au reformat biserica catolică în nordul Germaniei. Lider al bisericii în fiecare principat a devenit principele, au fost anulate ceremoniile costisitoare, cinstirea icoanelor, iar serviciile divine erau ținute în limba maternă. Toate moșiile bisericesti erau confiscate.

La ședința de la Speyer a Reichstagului de la 1529, majoritatea catolică a adoptat hotărârea prin care slujbele bisericesti catolice urmau să devină obligatorii în teritoriile principatelor și orașelor loiale luteranismului. Drept răspuns, cinci principii și 14 orașe adepți luteranismului au întocmit un protest, în care au declarat că, în ceea ce ține de credință, este imposibil să te supui deciziei majorității. De atunci adepții luteranismului au început să fie numiți **protestanți**, iar biserica luterană — protestantă.

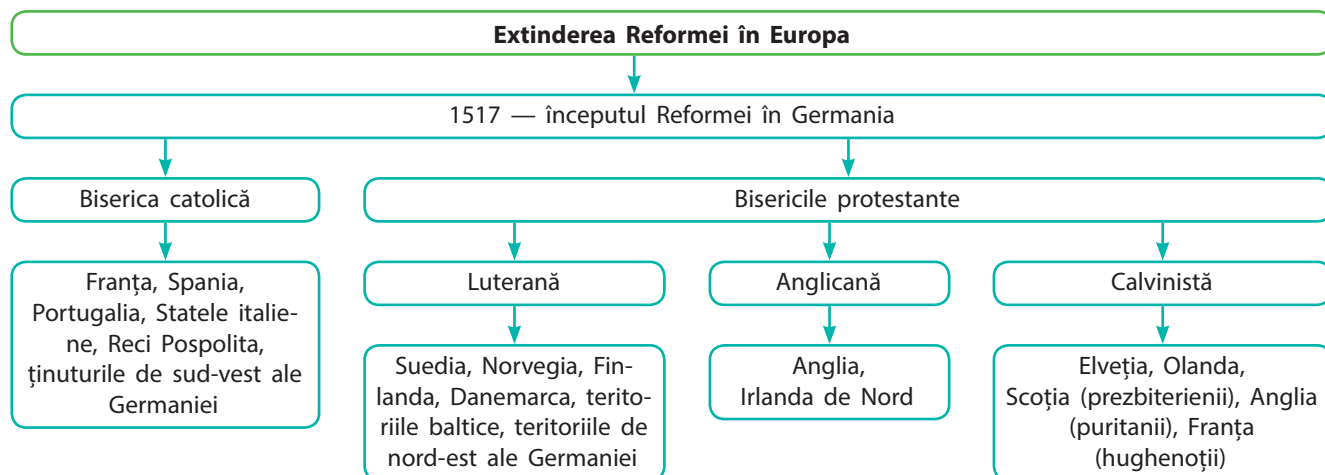
Confruntarea dintre catolicii și protestanții din Germania nu a încetat și s-a transformat în adevărate **războaie religioase**.

Principii protestanți s-au unit în Liga de la Schmalkalden. În anul 1546, împăratul Carol al V-lea a început împotriva acestora primul Război Schmalkaldic, fiind învingător, însă nu s-a putut folosi de rezultatele acelei victorii. Încercarea lui de a pune capăt Reformei în Germania până la Conciliul

? Era justă, oare, după părerea voastră, afirmația adepților luteranismului că în ceea ce privește credința este imposibil să te supui deciziei majorității? Argumentați-vă părerea.

Luteranism — curent al protestantismului, ce a apărut în cadrul Reformei din Germania în sec. XVI. La baza lui au stat ideile lui M. Luther.

Protestantism — unul dintre principalele (alături de catolicism și ortodoxie) curente ale creștinismului, ce a apărut în urma Reformei în sec. XVI. Acesta reprezintă totalitatea mai multor biserici independente.

Războaie religioase — conflict armat între diferite grupe religioase. De cele mai multe ori războaiele religioase izbucnesc între țări cu religii diferite sau între reprezentanții diferitor curente religioase din cadrul unei țări.

Secularizare (de la latinescul *saecularis* — „laic”):

- 1) în sens larg: reducerea influenței bisericii asupra tuturor sferelor vieții sociale și a influenței religiei asupra conștiinței oamenilor;
- 2) în sens mai redus: confiscarea proprietății și pământurilor bisericii de către stat.

? De ce tocmai calvinismul a devenit baza concepției despre lume a „omului de afaceri” din Epoca Modernă?

Jean Calvin. Pictor Tiziano Vecellio. Sec. XVI.

Tridentin (despre el veți afla în continuare din acest paragraf) a întâmpinat o rezistență îndârjită din partea populației.

În cel de-al doilea Război Schmalkaldic, care a început în anul 1552, Liga principilor protestanți a acționat împreună cu armata regelui francez, Henric al II-lea. Ei au distrus armata împăratului. După aceasta, în **anul 1555** la ședința Reichstagului din orașul Augsburg a fost încheiată pacea religioasă. În pofida cerințelor înaintate de luterani, populația Imperiului nu a obținut dreptul de a-și alege în mod independent religia. Principii au obținut dreptul de a alege religia în principatele lor, iar supușii trebuiau să respecte credința împărtășită de principe. Acestea se făceau după principiul „a cui este puterea, a aceluia este și credința”. Deși pacea de la Augsburg nu a soluționat toate problemele, ea a oprit confruntările între catolici și protestanți.

Conștientizând eșecul total al planurilor sale și faptul că pacea de la Augsburg a însemnat, în mod practic, dezmembrarea imperiului, Carol al V-lea a refuzat s-o semneze și a abdicat de la tron.

2. Reforma în Elveția. Calvinismul. Evenimentele din Germania vecină au avut o mare influență asupra cantoanelor — câteva ținuturi distincte care s-au unit în Confederația Elvețiană. Nici acolo majoritatea populației nu era satisfăcută de biserica catolică, pronunțându-se pentru reducerea influenței ei și **secularizarea** moșiilor. Începutul Reformei în această țară a fost pus de Huldrych Zwingli, un promotor al viziunilor lui E. din Rotterdam. În anul 1523, la Zurich, el a prezentat cele „67 de articole”, în care a expus bazele învățăturii sale. Principalul punct era că binecuvântarea este dată de Dumnezeu numai unui om foarte credincios. Potrivit lui H. Zwingli, adevărate în credința creștină sunt numai lucrurile descrise în Sfânta Scriptură și nu ceea ce, după cum considera M. Luther, nu contravine cărților sfinte. H. Zwingli a cerut să fie scos din biserică tot ceea ce-l împiedică pe om să se adreseze lui Dumnezeu — diferite decorațiuni, tablouri, sculpturi, muzică. În afară de aceasta, el nega necesitatea venerării sfinților, a închinării la moaște, a existenței călugăriei și a ținerii posturilor.

H. Zwingli a învins, practic, în discuțiile cu catolicii din Zurich. Însă, după moartea lui, învățăturile sale au cunoscut un declin.

Un alt centru al mișcării reformatoare a devenit orașul Geneva. Orașenii i-au susținut pe propovăduitorii luterani și au forțat clerul catolic să părăsească orașul. Reforma a obținut o victorie definitivă la Geneva atunci când, în anul 1541, din Franța a sosit acolo francezul Jean Calvin, dorind să se salveze de persecuțiile religioase. El a devenit renumit printre adepții reformării bisericii datorită lucrării sale fundamentale „Învățămintul religiei creștine”.

La baza învățaturii lui J. Calvin a fost pusă teoria despre menirea divină. El credea că destinul oricărui om este pregătit dinainte de Dumnezeu. Numai Dumnezeu poate decide: va nimeri omul în iad sau în rai. În timpul vieții sale pământești omul trebuie să muncească, nu să tindă spre confort și bunătați, să fie stăruitor și să adune bogății.

Catolicismul considera bogăția un păcat, în schimb Calvin dimpotrivă îl considera un semn al binecuvântării lui Dumnezeu. Calvin îi îndreptăța pe cămătari, considera posibilă sclavia.

În Europa, orașul Geneva a început să fie numită „Roma protestantă”, iar Calvin — „Papa de la Geneva”. El a rămas lider politic și religios al orașului până la moartea sa. Biserica calvinistă din Elveția controla cu severitate toate sferele vieții: au fost interzise dansurile, cântecele, îmbrăcămintea de sărbătoare, bijuteriile. Oamenii erau crunt pedepsiți pentru încălcarea normelor moralei creștine.

În pofida cerințelor severe impuse oamenilor, **calvinismul** corespundea, în mare parte, necesităților noii societăți care era în proces de constituire. Viziunile lui Calvin se extindeau de la Geneva în acele țări, în care au început să se dezvolte relațiile de piață, devenind baza ideologiei „omului de afaceri” din Epoca modernă. Calvinismul, alături de luteranism, a făcut parte din direcția bisericească a Reformei.

3. Contrareforma. Conciliul Tridentin. În legătură cu extinderea influenței protestantismului, biserica catolică a inițiat propria reformă și a pășit pe calea reînnoirii. Acesta era un sistem de măsuri, care a obținut denumirea de **Contrareformă**. Reprezentanții ei au chemat la convocarea unui consiliu bisericesc pentru înfăptuirea transformărilor în viața bisericii catolice și, în același timp, opunerea mai fermă răspândirii protestantismului.

Atunci când a apărut pericolul răspândirii ideilor luterane în Italia, Papa Paul al III-lea a înființat, în anul 1542, Congregația inchiziției supreme, căreia i-a poruncit să lupte împotriva ereticilor. Cu timpul, ea a început să influențeze tot mai mult asupra tuturor statelor catolice. Cu o deosebită cruzime Congregația acționa în Spania și Portugalia, unde toți suspecții, „rămășițele luteranilor” sau „adeptii erasmismului” erau condamnați la ardere pe rug.

În anul următor a fost publicat „Indexul cărților interzise”. Cărțile incluse în el erau confiscate și arse în piețe împreună cu portretele autorilor. Cei vinovați de citirea sau ascunderea cărților interzise erau amenințați cu judecata inchiziției. În același timp, Papa a dat dispoziție Conciliului savanților-teologi să elaboreze un proiect de reformă pentru consolidarea bisericii catolice. Această reformă a fost aprobată de către Conciliul ce s-a întrunit în orașul Trento. Conciliul Tridentin a funcționat cu întreruperi în perioada anilor 1545—1563 și a obținut din partea Papei libertate deplină în acțiuni în ceea ce privește examinarea problemelor ce țin de viața bisericii.

Calvinism — curent al protestantismului, ce a apărut în cadrul Reformei din Elveția în sec. XVI. La baza lui au stat ideile lui J. Calvin.

În perioada afirmării bisericii calviniste, în Elveția de o soartă tragică a avut parte medicul catolic spaniol, Miguel Servet. Pentru că își exprima în mod deschis ideile, el era urmărit de inchiziție; el spera să-și găsească salvarea la Geneva. Însă nici lui Calvin nu i-a plăcut obiceiul lui Servet de a pune toate la îndoială. „Papa de la Geneva” l-a învinuit de erezie și l-a condamnat la arderea pe rug.

? Ce măsuri principale prevedea Contrareforma?

Contrareformă (Reforma sau renașterea catolică) — mișcare religioasă și bisericească în Europa din a doua jumătate a sec. XVI — mijlocul sec. XVII, inițiată cu scopul reînnoirii și reformării bisericii catolice. Ea a apărut ca reacție la Reforma protestantă și la răspândirea protestantismului.

Ignatîu de Loyola.
Pictor necunoscut. Sec. XIX.

Iezuiți (de la latinescul Jesus — Isus) — membri ai ordinului catolic călugăresc „Societatea lui Isus”.

Misionarism — aici: propovăduirea creștinismului, care era înfăptuită în cele mai îndepărtate puncte ale planetei.

Fragment din scrisoarea lui I. de Loyola către Împăratul Carol al V-lea (mijlocul sec. XVI)

Pentru a lupta împotriva răului ce se răspândește și bântuie prin Germania, este necesar, mai întâi de toate, să se acorde prioritate unui asemenea mod cum sunt universitățile, care servesc exemplul al vieții bisericesti, integrității învățaturii catolice și care îi aduc pe studenți la bine...

? Activitate în perechi.

Discutați și concretizați:

1. La ce îl îndemna pe împărat autorul acestei scrisori?
2. Ce posibilități puteau oferi instituțiile de învățământ bisericii catolice pentru lupta împotriva extinderii Reformei?

Conciliul a chemat la purificarea bisericii de membrii ei nevrednici, a interzis comerțul cu indulgențe și funcții bisericesti, a stabilit o supraveghere severă a preoților. Biserica a revenit la menirea ei principală — de a avea grijă de sufletele oamenilor și de a-i ajuta pe cei săraci; călugării au deschis ușile mănăstirilor pentru bolnavi și cerșetori, au început să ofere adăpost celor fără casă și pâine celor săraci. În cadrul Conciliului Tridentin (de la Trento) au fost aprobate, de asemenea, principalele dogme catolice. Hotărârea Conciliului îi încuraja pe adepții catolicismului, însă refuzul lui categoric de a purta un dialog cu protestanții a contribuit la sporirea disensiunii religioase în Europa.

4. „Societatea lui Isus” (Ordinul iezuit). Un rol deosebit în lupta împotriva Reformei l-a jucat „Societatea lui Isus” sau Ordinul iezuit, creat în anul 1534 de către nobilul spaniol, Ignatîu de Loyola. Aprobate de Papă în anul 1540 ordinul creștea foarte rapid. În anul 1556 el număra circa o mie de persoane, iar în 1615 — aproape 13 mii de persoane. Mai întâi, iezuiții intenționau să se ocupe doar de activitatea de propovăduire și de binefacere, iar mai târziu în fața lui a fost pusă sarcina apărării credinței catolice.

Organizarea perfectă și disciplina severă îi oferea posibilitate ordinului să acționeze cât se poate de eficient, să obțină în termene cât mai restrânse scopul propus, folosind pentru aceasta orice metode. Însă aceasta nu era o asociație de oameni, care îndeplinea orbește dispozițiile conducătorilor. „Societatea lui Isus” a fost un ordin al intelectualilor, buni psihologi, având capacități naturale deosebite și care s-au dăruit în mod conștient renașterii puterii bisericesti. Influențând părerile oamenilor, iezuiții încercau să-și atingă scopurile.

Odată cu declanșarea Contrareforme, iezuiții au devenit primul, în istoria bisericii catolice, ordin religios pentru care învățământul s-a transformat în activitate de bază. Două treimi din toate organizațiile „Societății lui Isus” în sec. XVII-XVIII le constituiau școlile și universitățile, în care se oferea un înalt nivel de studii, elevii fiind totodată educați în spiritul catolicismului. Scopul lor consta în schimbarea, prin intermediul tineretului, a atitudinii față de biserică catolică în societate. Către anul 1615 Ordinul iezuiților avea grijă de 370 de școli, iar în 1773 — de 800 de școli în întreaga lume.

O direcție nu mai puțin influentă în activitatea ordinului era cea pe **tărâm misionar**. O trăsătură caracteristică în activitatea lor era faptul că ei încercau să nu intervină în obiceiurile și tradițiile locale, coordonându-le în mod pașnic cu cerințele religiei creștine. Ciocnindu-se cu fapte de încălcări grave ale moralei creștine de către colonizatori, iezuiții condamnau cu vehemență asemenea acțiuni și luau apărarea populației locale. În anul 1556, când a murit I. de Loyola, ordinul avea deja peste 100 de misiuni în diferite țări ale lumii.

Sunteți de acord că... De ce?

- Războaiele Schmalkaldice au devenit primele confruntări religioase dintre catolici și protestanți în interiorul unei singure țări.
- Datorită Păcii de la Augsburg, în Europa a învins pentru prima dată ideea toleranței religioase, care a devenit o manifestare a formarea culturii Epocii Moderne.
- La mijlocul sec. XVI J. Calvin a formulat învățătura despre menirea omului și a dezvoltat ideile Reformei. Orașul Geneva, unde el locuia, a devenit unul din centrele Reformei europene.
- Învățătura lui J. Calvin și biserica întemeiată de el au găsit mai mulți adepți în lume decât luteranismul. La reformarea și consolidarea bisericii catolice a contribuit Contrareforma.
- Hotărârile adoptate de Consiliul Tridentin au reînnoit biserica catolică, adaptând-o la necesitățile societății europene din acea perioadă.
- Datorită activității în domeniul învățământului, Ordinul iezuiților a devenit cel mai mare ordin din Europa în sfera instruirii.

Întrebări și însărcinări

1. Verificați-vă cunoștințele cu ajutorul jocului didactic „Lănțișorul”. *Regulile jocului.* Profesorul/profesoara îi unește pe elevi în patru echipe. Ei trebuie să dezvăluie conținutul unui punct din paragraf, răspunzând pe rând printr-o propoziție. Pentru o pauză de peste 30 de secunde sau afirmații greșite, sunt aplicate puncte sub formă de amendă.
2. Cum luptau pentru drepturile lor adepții luteranismului în Germania? 3. Prin ce îi ademenea calvinismul pe întreprinzătorii din Epoca Modernă Timpurie? 4. În ce a constat conținutul Contrareformei în calitate de renaștere a catolicismului? 5. Prin ce se deosebea Ordinul iezuiților de alte ordine călugărești?
6. Continuați activitatea de alcătuire a tabelului cronologic sincronizat: „Europa în Epoca Modernă Timpurie” (pag. 5). 7. Arătați pe harta-atlas (pag. 31) teritoriile extinderii luteranismului și calvinismului în Europa.
8. Alcătuiți tabelul comparativ: „Luteranismul și calvinismul”.

Planul comparației	Luteranismul	Calvinismul
Locul și împrejurările în care a apărut		
Ideile principale ale învățăturii		
Țările în care a fost răspândită învățătura		

9. Potrivit afirmației unui istoric contemporan, „în acele țări unde protestantismul era înfrânt, învingător era un învățător iezuit”. Explicați cum înțelegeți această afirmație. Împărtășiți părerea istoricului? De ce? 10. Scrieți-i o scrisoare unui luteran german în numele unui locuitor al Genevei din perioada când acolo activa J. Calvin. Descrieți transformările ce s-au produs în viața orașului. 11. **Activitate în perechi.** Discutați și exprimați-vă opinia referitoare la valorile și convingerile morale ale celor care: 1) au susținut desfășurarea Contrareformei; 2) și-au dedicat viața activității în Ordinul iezuit. 12. Scrieți un eseu pe tema: „Lecțiile răspândirii Reformei și Contrareformei în Europa”. Folosiți planul-schemă corespunzător din anexa electronică la acest manual.

Lucrăm cu cronologia

- **Anul 1555** — încheierea Păcii religioase de la Augsburg.
- **Anul 1534** — înființarea „Societății lui Isus” (a Ordinului iezuiților).

Biserica-catedrală a ordinului iezuiților din Roma, unde este înmormântat întemeietorul lui, I. de Loyola. Sec. XVI.

Pe pământurile ucrainene ce făceau parte din componența Coroanei Poloneze ordinul iezuiților și-a început activitatea în anul 1569. El a demarat o vastă activitate în domeniul învățământului, stimulând școlile publice de orientare umanistă, colegiile pentru tineretul șleahitic, seminarele pentru profesori și seminariile pentru preoți. Pe la mijlocul sec. XVII pe pământurile ucrainene funcționau 13 colegii. Cu timpul școlile din Lviv, Peremâșl și Iaroslav s-au transformat în instituții de tip superior. Modelul iezuit de învățământ a devenit un exemplu pentru crearea Colegiului Kievo-Movilean ortodox. Școlile iezuite ademeneau prin studiile gratuite și folosirea limbii materne.

§ 8. Cultura Epocii Barocului. Formarea unei noi științe europene

STUDIIND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA: care au fost particularitățile artei din Epoca Barocului; care au fost creațiile pictorilor de vază din acea epocă; cum au fost puse în practică ideile umaniste ale lui M. de Cervantes; cum s-au dezvoltat cunoștințele științifice în perioada respectivă.

AMINTIȚI-VĂ: **1.** În ce mod arta reflectă realitatea prin mijloacele sale? **2.** Ce anume provoacă trecerea de la un stil cultural la altul? **3.** Ce trăsături erau caracteristice dezvoltării științei în Evul Mediu? **4.** Ce monumente în stil baroc cunoașteți?

? Determinați particularitățile principale ale artei în Epoca Barocului.

Baroc (din taliană: *barocco* — capricios, himeric) — stil de artă în țările Europei, Americii Centrale și de Sud coloniale de la sfârșitul sec. XVI — sfârșitul sec. XVIII.

Dintre toate teritoriile ortodoxe ale slavilor de est, Epoca Barocului a cunoscut cea mai mare dezvoltare pe teritoriul Ucrainei actuale. În cea de-a doua jumătate a sec. XVII, Kievul a devenit centru al culturii barocului, de unde influența ei s-a extins pe direcția nord-estică spre Țaratul Moscovit și pe cea de sud-vest înspre Balcani. Atunci s-au dezvoltat legăturile culturii ucrainene cu cea poloneză și vest-europeană. În opinia cercetătorilor, particularitățile principale ale Barocului ucrainean au constat în caracterul lui bisericesc și în aceea că nu a fost precedat de cultura înalt dezvoltată a Renașterii.

1. Particularitățile artei din Epoca Barocului. Spre sfârșitul sec. XVI, în unele țări ale Europei, cultura din perioada Renașterii ceda treptat locul unui nou stil — **barocului**. Patria lui este considerată Italia. Mijloacele artistice strălucite ale Epocii Barocului, spre deosebire de Renaștere cu compoziții imense, armonioase, însă statice, se evidențiau prin încordare interioară și prin dinamism.

Arta din Epoca Barocului s-a schimbat după conținut. Ea acorda o atenție principală pasiunilor și sentimentelor omului, îmbina realul cu imaginarul. Artiștii ignorau mărimile și normele, redau contraste ce creau iluzia realității.

Destul de răspândită este părerea că Epoca Barocului a venit pe valul crizei umanismului. Acea lume, la crearea căreia îndemneau umaniștii, urma să devină ordonată și armonioasă, însă s-a transformat într-un haos în care omul, după cum s-a dovedit, era nu altceva decât o creatură contradictorie împărțită între bine și rău. Barocul reflecta dorința omului de a se bucura de viață, artă și natură. Dacă Renașterea aproape că nu a ieșit în afara hotarelor țărilor din Europa Occidentală, în Epoca barocului a început răspândirea realizărilor artistice în alte zone ale lumii. O mare importanță a avut și faptul că în decursul sec. XVII, numit „veac al Barocului”, s-a produs o adevărată revoluție industrială, care a schimbat din rădăcini concepția medievală despre lume.

2. Pictorii din epoca Barocului. Cei mai remarcabili maeștri ai picturii din epoca Barocului sunt considerați olandezul Rembrandt van Rijn, flamandul Peter Paul Rubens, spaniolul Diego Velázquez.

Prin anii '30 ai sec. XVII **Rembrandt van Rijn** era cel mai popular pictor din Olanda. L-a făcut renumit tabloul „Lecția de anatomie a doctorului Tulp” — un fel de portret de grup al doctorului Tulp cu studenții săi. Creând-o, artistul a decis pentru prima dată să se decică de compoziția tradițională, unde toate personajele îi pozează pictorului. Tabloul îi redă pe elevi în jurul unei mese pe care stă un cadavrul unui om. Ei ascultă explicațiile medicului. Artistul a reușit să arate reacția diferite pe fețele fiecăruia dintre elevi.

Încoronarea Mariei de Medici.
Pictor Pieter Paul Rubens. Anul 1630.

? Ce impresie creează asupra voastră operele lui P. P. Rubens? Prin ce mijloace artistul reușește să-l influențeze pe cel ce privește? Argumentați-vă părerea.

O coroană a vieții și creație a genialului pictor a devenit tabloul „Întoarcerea fiului risipitor” — un moment biblic despre fiul care a pierdut totul în viață și se întoarce în casa părintească, la tata. O trăsătură comună a artei flamande și a celei olandeze a devenit dragostea pentru viață sub toate formele ei. Însă, dacă tablourile maștrilor olandezi înfățișau mai multe scene casnice, portrete ale burgherilor și ale orășenilor, oamenii de artă flamanzi acordau prioritate subiectelor pe care doreau să le vadă clerul catholic și nobilimea. O figură centrală a artei flamande din sec. XVII a fost **Pieter Paul Rubens**. Aceste particularități s-au manifestat cel mai bine în creația lui Rubens. Maestrul și discipolii săi au pictat sute de tablouri, glorificând în culori aprinse forța, bărbăția, frumusețea sentimentelor și ale faptelor omenești.

P. P. Rubens avea multe tablouri pe teme istorice. Una dintre seriile cele mai cunoscute — „Viața Mariei de Medici”, este compusă din 21 de creații. În aceste opere pictorul a redat atât personalități istorice reale, cât și personaje mitice, dar și realitățile epocii istorice de atunci. Creația lui P. P. Rubens a avut o influență colosală asupra constituirii școlii de pictură flamandă, iar lucrările lui sunt cunoscute în întreaga lume.

Contemporanii îl numeau pe maestrul spaniol, **Diego Velázquez** „pictor al adevărului”. Din anul 1623 și până la sfârșitul vieții, el a fost pictor de curte al regelui spaniol Filip al IV-lea. Un loc de frunte în creația sa îl ocupau portretele membrilor familiei regale, ale nobililor spanioli și ale soțiilor acestora. Aristocrația spaniolă nu cerea să fie pictată mai frumos decât era în realitate. Ea se mândrea cu originea sa, nu cu frumusețea.

Torcătoarele (Povestea Arachnei).
Pictor Diego Velázquez. Anul 1658.

? De ce Velázquez era numit „pictor al adevărului”.

? Putem afirma, oare, că în creația oamenilor de artă din Epoca Barocului sunt prezente trăsături comune? Care anume?

Întoarcerea fiului risipitor. Pictor Rembrandt van Rijn. Anul 1632.

Atunci când Papa de la Roma, Inocențiu al X-lea, a văzut cum l-a pictat Velázquez, a exclamat „Prea tare seamănă”.

Portretul Infantei Margarita.
Pictor Diego Velázquez. Anul 1659.

? Pregătiți descrierea unuia din tablourile oamenilor de artă din Epoca barocului, studiate în acest paragraf. Folosiți planul schemă pentru analiza izvoarelor de informație vizuală din anexa electronică la acest manual.

Eroul principal al operei lui M. de Cervantes „El ingenioso hidalgo don Quijote de la Mancha” nu acceptă nedreptățile acestei lumi. El spune: „Fie ca lacrimile celui sărac, pe lângă sentimentul de echitate, să-ți aducă mai multă compasiune decât comorile unui om bogat”. În aceste cuvinte se regăsește ecoul unor cugetări prea îndrăznețe, chiar periculoase în Spania din sec. XVII. Don Quijote este însoțit în roman de prietenul său devotat — țărânul Sancho Panza. Deseori el este neîndemânatic și hazliu, însă în același timp este un purtător al umorului, caracterului și înțelepciunii populare.

? Este, oare, justă afirmația că în Epoca Barocului s-a produs o revoluție industrială? Argumentați-vă opinia.

Către sfârșitul vieții, artistul a creat tabloul „Torcătoarele”, în care a redat frumusețea femeilor muncitoare simple ce torceau, iar alături — pe damele din curte, care examinau producția finită.

3. Miguel de Cervantes. Epoca Barocului, care a devenit „veacul de aur” al literaturii spaniole, a fost deschisă de creația scriitorului **Miguel de Cervantes**. Principala operă în creația lui este romanul „Iscusitul hidalgo Don Quijote de La Mancha”, numit de către mulți cercetători primul roman modern și una dintre cele mai bune opere ale literaturii artistice universale. Eroul principal al romanului, nobilul Alonso Quixano, visa să renască vremurile cavalești atunci când ele erau demult apuse. El nu înțelegea acest lucru și, ca un ultim „cavaler al chipului trist”, era în realitate o personalitate comică. El se caracteriza drept cavaler călător pe nume Don Quijote și încerca, de unul singur, să apere văduvele și orfanii, să-i pedepsească pe cei vinovați de necazurile lor. Însă, în realitate, el făcea numai dezordine. Cu toate acestea, motivele faptelor sale sunt destul de umane și demne de urmat.

Romanul a apărut ca o satiră la adresa numeroaselor romane cavalești, ce au căpătat o largă răspândire în Spania de atunci. În ele erau redată personaje ideale, însă nu și reale. În opoziție cu acestea, M. de Cervantes a redat două componente caracteristice naturii umane — idealismul nobil și practicitatea realistă. Împărțășind idealurile umanismului, autorul a demonstrat totodată că omul este mult mai complicat decât chipul pe care l-au creat umaniștii.

4. Dezvoltarea medicinei și a matematicii. Sec. XVII a fost perioada când s-au făcut pași decisivi în ceea ce privește cunoașterea omului și a legilor Universului, ceea ce a pus fundamentul unor noi științe ale naturii.

Succese importante au fost obținute în domeniul dezvoltării anatomiei. Au început să fie efectuate necropsii anatomice sistematice, ceea ce a făcut posibilă lansarea unor noi teorii despre natura corpului omenesc și depistarea unor noi metode de tratare a bolilor. Medicul italian Andreas Vesalius a editat, în anul 1543, lucrarea fundamentală „Constituția corpului omenesc”. În pofida persecuțiilor din partea puterii nobile și a clerului, Vesalius efectua necropsii ale corpurilor omenești, studiind astfel anatomia omului.

Savantul spaniol, Miguel Servet, a descoperit și a descris sistemul de circulație sanguină în corpul uman. Pentru caracterul îndrăzneț al viziunilor științifice și independența opiniilor sale, el a fost ars pe rug. Existența circulației sanguine a fost confirmată în timpul cercetărilor științifice ale lui Vesalius, iar medicul și anatomistul englez William Harvey a încheiat studiul temei respective și a creat teoria circulației sanguine a omului. Cu timpul, Harvey a început

să studieze și procesele de constituire a vieții umane. Însă descoperirile sale nu au fost acceptate în Europa de atunci.

De pe la sfârșitul sec. XVI s-a dezvoltat în mod activ matematica. O viziune modernă a dobândit algebra. Matematicianul francez François Viète a introdus semnele prin litere și a pus bazele teoriei generale a ecuațiilor, datorită cărui fapt este considerat întemeietor al algebrei noi.

Un alt matematician și filozof francez, Rene Descartes, a stabilit legătura reciprocă între teoria ecuațiilor și geometrie, descoperind o nouă disciplină — geometria analitică. El a expus bazele teoriei sale în lucrarea „Meditații despre metode”.

Noi metode de calculare a volumelor extraordinar de mici a fost propusă de profesorul de la universitatea din Bologna Bonaventura Cavalieri, în lucrarea sa „Geometria indivizibililor”. În procesul elaborării acestei metode au jucat un rol important Johannes Kepler (Germania) și Rene Descartes (Franța). Ultimul a introdus în mediul științific noțiunea de variabilă.

5. Dezvoltarea astronomiei. Dezvoltarea vertiginoasă a navigației în Epoca Modernă Timpurie a contribuit la constituirea astronomiei științifice. Anume în domeniul astronomiei au fost făcute descoperiri, care au aplicat o lovitură necruțătoare vechiului sistem de viziuni asupra construcției Universului. Potrivit acestui sistem, care se baza pe viziunile lui Aristotel și ale lui Ptolemeu, în centrul lumii era situat Pământul imobil, în jurul cărui se învâртеau Soarele, Luna și stelele.

Caracterul eronat al vechii teorii a fost demonstrat de către savantul polonez **Nicolaus Copernic**. În urma cercetărilor efectuate, el a ajuns la concluzia că Pământul, împreună cu alte planete, se rotește în jurul Soarelui și în jurul axei proprii, creând teoria heliocentrică (cu Soarele în centru).

Următorul pas în domeniul studierii Universului a fost făcut de italianul **Giordano Bruno**. Spre deosebire de Copernic, care considera Soarele centru al Universului, Bruno a argumentat ideea infinității Universului, în care există o mulțime de lumi, fiecare cu soarele său. Pentru răspândirea acestor idei el a fost arestat, a stat opt ani în închisoare, însă nu s-a dezis de convingerile sale. La judecata inchiziției a fost condamnat pentru ideile sale eretice și ars pe rug. Toate operele lui G. Bruno au fost catalogate ca interzise până în anul 1948.

Savantul italian **Galileo Galilei**, a inventat un telescop care mărea de 32 de ori și a început, cu ajutorul lui, să efectueze cercetări regulate. El s-a convins de infinitatea spațiului stelar, a descoperit munți pe Lună, pete pe Soare și sateliții, care înconjoară Jupiterul. Toate acestea confirmau justetea teoriilor lui Nicolaus Copernic și Giordano Bruno. În anul 1632 el a editat lucrarea „Dialog despre cele două sisteme principale ale lumii — al lui Ptolemeu și al lui Copernic”,

Savantul-amator Antoni van Leeuwenhoek (Olanda), a inventat microscopul, ceea ce i-a permis să facă mai multe descoperiri importante. Cele mai multe dintre ele au fost făcute în anul 1674. Atunci el a cercetat și a demonstrat existența microbilor. Leeuwenhoek a descoperit, într-o picătură de apă, o lume întreagă.

? Este, oare, justă afirmația că descoperirile astronomilor din Epoca Modernă Timpurie au cauzat o schimbare a viziunilor asupra construcției Universului? Argumentați-vă opinia.

Astronomie (din greacă — *stea și lege*) — știința care studiază construcția și evoluția astrilor și a întregului Univers.

Galileo Galilei. Pictor Domenico Tintoretto. Anii 1602—1607.

unde a prezentat mărturii indiscutabile despre justețea teoriei lui Copernic.

După cinci luni de înjosiri și interogări Galileu s-a decis de convingerile sale. Potrivit legendei, după aceasta el a exclamat: „Și totuși el se mișcă!”.

Abia în anii '80- '90 ai sec. XX, biserica catolică a recunoscut că a fost o greșeală condamnarea savanților și a acceptat concepția lor despre construcția Universului.

Lucrăm cu cronologia

- **Sfârșitul sec. XVI** — începutul Epocii Barocului în Europa.

Lecție practică la capitolul II

Generalizare la capitolul II

Însărcinări- teste pentru pregătirea controlului tematic la capitolul II

Sunteți de acord că... De ce?

- Epoca Barocului a îmbogățit arta europeană cu lucrări în care erau îmbinate splendoarea, ingeniozitatea și efectele artistice expresive.
- Ca urmare a descoperirilor științifice din sec. XVI au fost puse bazele noilor științe naturale, a apărut teoria științifică a construcției Universului, ceea ce a deschis calea spre perceperea legilor naturii.

Întrebări și însărcinări?

1. Verificați-vă cunoștințele cu ajutorul jocului didactic „Eu întreb — voi răspundeți”.
Regulile jocului. Elevii și elevele semnează câte o foaie de hârtie și alcătuiesc întrebări după materialul din paragraf. Profesorul/profesoara adună foile, le amestecă și le împarte în ordine liberă. Elevii trebuie să dea răspunsuri la întrebări și să semneze din nou foile de hârtie pentru verificarea cunoștințelor de către profesor.
2. Prin ce se deosebeau stilurile Renașterii și Barocului? 3. Ce au adus nou în dezvoltarea picturii oamenii de artă din Epoca Barocului? 4. Prin ce s-a proslăvit M. De Cervantes? 5. Care a fost influența descoperirilor făcute în această perioadă în domeniul medicinei și matematicii asupra societății europene? 6. Putem afirma, oare, că descoperirile de atunci ale astronomilor au creat o nouă imagine a Universului? De ce?
7. Continuați activitatea de alcătuire a tabelului cronologic sincronizat: „Europa în Epoca Modernă Timpurie” (pag. 5). 8. Alcătuiți tabelul comparativ: „Descoperirile științifice din sec. XVI-XVII”.

Savantul	Conținutul descoperirii	Importanța descoperirii

9. Pe baza unor exemple din viața și activitatea lui N. Copernic, J. Bruno și G. Galilei, exprimați-vă propria opinie asupra modului în care se manifesta bărbăția unui savant din perioada respectivă. 10. Aflați ce monumente din Epoca Barocului există în localitatea voastră. Faceți o succintă descriere a unuia dintre ele (denumirea, când și de către cine a fost creat și care sunt particularitățile lui). 11. Exprimați-vă propria viziune față de patrimoniul artistic al Barocului (pe baza a două-trei opere la alegere). 12. **Activitate în perechi.** Citiți despre descoperirile științifice din sec. XVI-XVII, discutați și spuneți-vă opinia cu privire la importanța dezvoltării științei pentru dezvoltarea societății. Își păstrează, oare, știința acest rol în prezent? Argumentați-vă răspunsul.

Capitolul III. Statele Europei de Vest în secolele XVI-XVII

§ 9. Instaurarea monarhiei absolute în Franța

STUDIIND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA: cum s-a consolidat puterea regală în Franța în prima jumătate a sec. XVI; ce schimbări s-au produs în societatea și economia franceză din perioada respectivă; cum a început Reforma în această țară; de ce au fost cauzate, cum au început și cum s-au încheiat războaiele religioase (hughenote) în Franța.

AMINTIȚI-VĂ: **1. Discuție colectivă.** Numiți particularitățile dezvoltării social-economice a Franței la sfârșitul sec. XV. **2.** Care au fost trăsăturile principale ale monarhiei reprezentative a stărilor sociale în Franța de la sfârșitul sec. XV? **3.** Care au fost cauzele victoriei Reformei în Franța?

1. Întărirea puterii regale. La începutul sec. XVI Franța era cea mai populată țară din Europa. La sfârșitul sec. XV aici locuiau 14—15 milioane de persoane, iar pe la mijlocul sec. XVII numărul era de 16—18 milioane de persoane. Marea majoritate a oamenilor trăiau la sate și țara rămânea, în fond, un stat agrar. Unificarea Franței într-un stat centralizat unic s-a încheiat pe la sfârșitul sec. XV. Concomitent cu unificarea țării, s-a întărit și puterea regelui. Statele generale (organele reprezentative) nu au fost convocate din anul 1484. Regele Ludovic al XII-lea, fără să se consulte cu ele, ducea război pentru supunerea Italiei, institua taxe pentru întreținerea armatei. Puterea regală nu mai era limitată de nimeni, adică era absolută. În sec. XVI, în Franța, la fel ca în majoritatea țărilor europene, a avut loc instaurarea unei noi forme de conducere a statului — **absolutismul (monarhia absolută)**.

Regele Franței Francisc I a supus puterii biserica catolică. În anul 1510 el ajunge la o înțelegere cu Papa de la Roma Leon al X-lea, potrivit căreia regele numea singur persoanele în funcțiile bisericesti supreme, iar Papa aproba doar hotărârea lui. Fețele bisericesti deveneau, în mod practic, supușii regelui. Toate treburile țării erau discutate la Marele consiliu regal, care pregătea decretele regelui, soluționa importante cazuri judiciare, stabilea noi impozite. Pe decretele lui Francisc I a apărut pentru prima dată forma puterii regale nelimitate „Aceasta este voia mea”.

O premisă de bază a apariției absolutismului în Franța și în alte state europene din Epoca Modernă Timpurie este considerată ruina societății medievale tradiționale cu cele trei stări neschimbate ale sale și cu viziunea lor despre monarh ca despre un „trimis al lui Dumnezeu”.

Monarhul era privit deja ca o persoană, care prin puterea sa, poate să asigure bunăstarea în stat.

? Explicați în ce a constat premisa principală a apariției monarhiei absolute în Franța din acea perioadă?

Absolutism (monarhie absolută) — formă a conducerii de stat în care puterea supremă aparține monarhului, care conduce fără organele puterii reprezentative sau oarecare restricții legislative.

Francisc I. Pictor Jean Clouet. Anul 1525.

În timpul unei ședințe a Parlamentului de la Paris (organul suprem, care examina cazurile judiciare), președintele lui a exclamat, adresându-se lui Francisc I: „Vă situați mai presus de legi, legile și dispozițiile nu vă pot forța la nimic, și, în genere, nu există nicio putere care să vă poată impune la ceva”.

Extras din „Comentariile despre Regatul francez”, alcătuite la 1561 de către ambasadorul Republicii Venețiene, Michele Suriano

Numărul populației în Franța este foarte mare, deoarece țara are peste 140 de orașe... După situația și demnitatea sa, orice locuitor poate să aparțină uneia dintre cele trei stări: primul rang — clerul; al doilea — nobilimea; cel de-al treilea nu are o denumire aparte și, deoarece este compus din oameni cu stare și ocupații diferite, poate fi numit stare a poporului. Nobilimea constituie cea mai mare parte a clerului. Nobilime sunt numiți acei, care au privilegiul de a nu plăti taxele, ci sunt datori să-și satisfacă serviciul militar personal. Cea de-a treia stare este compusă din oameni de condei, negustori, meșteșugari, plebei și țărani. ...Situația ultimilor este cea mai grea...

1. După ce criterii apreciază autorul mărimea statului? 2. Care stări sunt amintite în text? 3. Ce schimbări în societatea stărilor din cea de-a doua jumătate a sec. XVI sunt evidențiate de autor?

Nobilimea a început să fie mult mai dependentă de serviciul regal. Nobilii sperau că puterea absolută a monarhului va permite redistribuirea taxelor în favoarea lor. Negustorii se așteptau ca un monarh puternic să îi poată proteja de concurenții străini. Orașenii erau de acord să schimbe libertățile lor pe politica monarhului, care va asigura condiții favorabile pentru dezvoltarea antreprenoriatului. Țărănimea, la rândul ei, nutrea speranța că puterea regală consolidată va reduce samavolnicia seniorilor și va face ordine în stat. Adică grupele sociale diferite nutreau același interes în întărirea puterii regale.

2. Schimbările în societate și economie. La începutul sec. XVI în Franța se menținea societatea, care era împărțită în trei stări cu drepturile și obligațiunile corespunzătoare. Însă, în Epoca Modernă Timpurie în ea s-au produs unele schimbări importante.

Cea mai influentă categorie a populației Franței la începutul sec. XVI era nobilimea. Ea nu crea obstacole în procesul de consolidare a puterii regale în țară. Începând cu mijlocul sec. XV, în componența nobilimii familiale sau a celei moștenite intră orașenii înstăriți (negustorii, maiștrii din bresle), care, prin cumpărare sau din mila regelui, obțineau titlul de nobil sau un post de rang înalt. Se spunea că deja există nobili, care provin din viță de nobil și nobili noi. Diferența dintre vechea și noua nobilime consta în lipsa unor privilegii egale. Noul nobil nu era obligat să facă serviciul militar, care rămânea un privilegiu pentru vechea nobilime. Serviciul militar îi scutea pe aceștia de plata impozitelor.

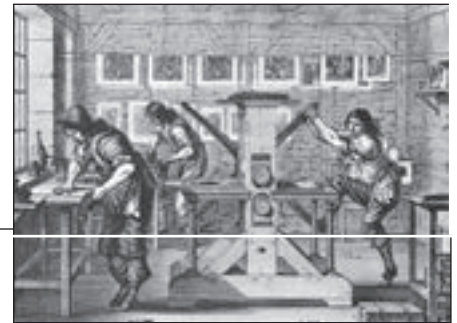
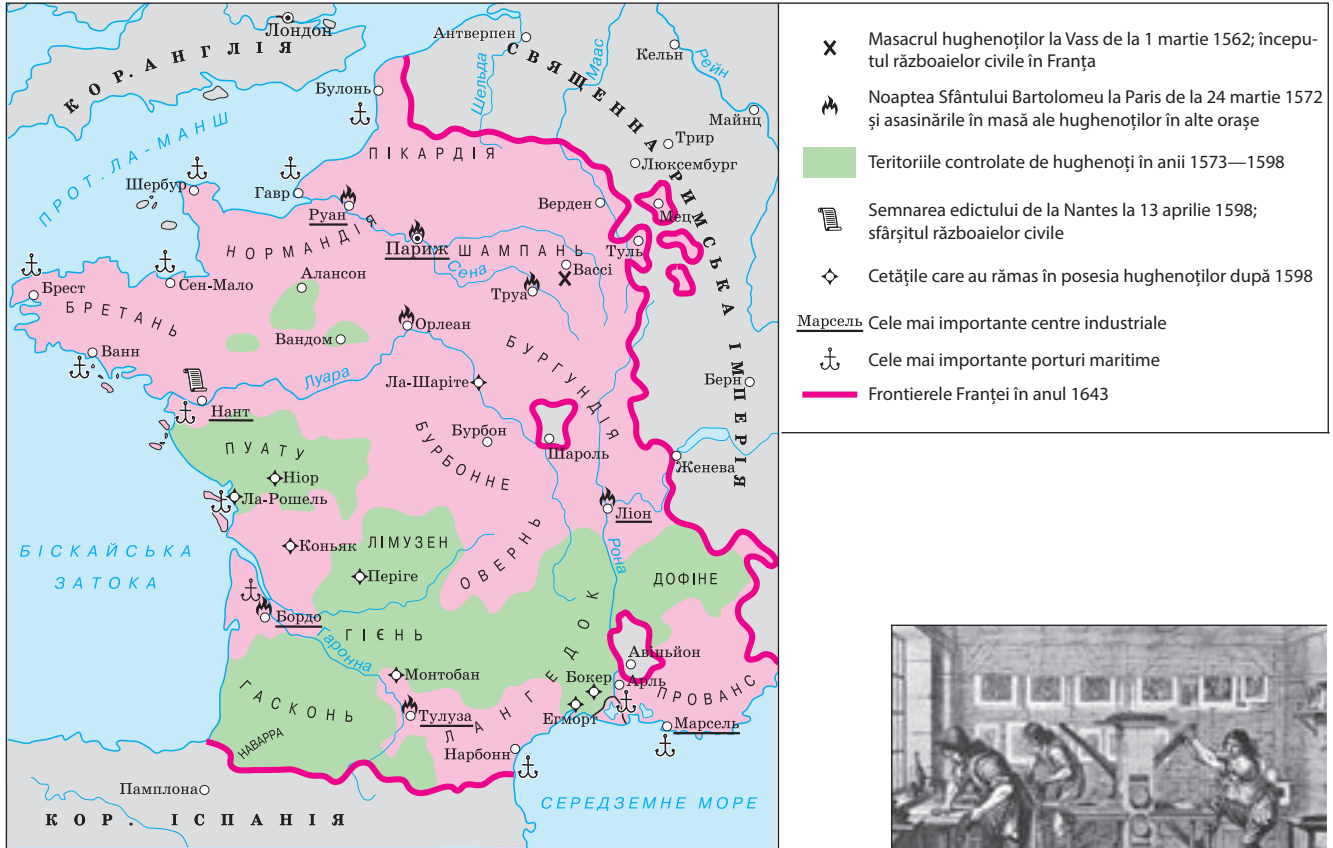
Noua nobilime nu plătea impozite numai în cazul când abandona precedentă activitate comercială sau financiară. Călea înspre noua nobilime prin intermediul funcțiilor în aparatul de stat era cea mai răspândită. La începutul sec. XVII în Franța s-a format o numeroasă pătură a nobilimii funcționarilor, numită „nobilimea în mantie”.

În sec. XVI-XVII, în Franța s-au format relațiile de piață. Acest proces decurgea foarte lent, el fiind împiedicat de rămășițele feudale, de privilegiile nobilimii și ale clerului, de lipsa unor drepturi pentru întreprinzători.

Nuclee ale formării noilor relații erau orașele. Astfel, centru al dezvoltării parfumeriei, producerii bijuteriilor, veselei din sticlă, mobilei, îmbrăcămintei a devenit Parisul, iar capitală a tiparului și afacerilor bancare — orașul Lion. De patru ori pe an aici se desfășurau grandioasele târguri de la Lion, la care participau negustorii din întreaga Europă.

Treptat manufacturile au luat locul breslelor în majoritatea ramurilor industriei franceze. Deosebit de multe manufacturi funcționau în ramura producerii pânzei, postavurilor

Franța în sec. XVI — prima jumătate a sec. XVII

Atelier pentru tipar.
Gravură din Epoca Modernă Timpurie.

Manufactură de producere a mătăsii la Lion. Gravură din Epoca Modernă Timpurie. Sec. XV.

din in și mătase. În manufacturile de mătase din Lion lucrau circa 12 mii de muncitori angajați.

Odată cu dezvoltarea antreprenoriatului și a comerțului, în Franța se forma burghezia. Ea juca un rol important în dezvoltarea economiei, împrumuta bani „nobilimii sărăcite”, însă rămânea fără drepturi din punct de vedere politic. Însă, cu cât mai mult creștea puterea burgheziei, cu atât mai mult ea căuta mijloace de influență asupra vieții statului.

3. Reforma în Franța. În anii ‘20 ai sec. XVI, în Franța au început să se răspândească dispozițiile reformiste. Un adept înveterat al purificării bisericii a fost renumitul umanist, Lefèvre d’Étaples, care și-a expus propriile viziuni asupra reformei bisericii încă în anul 1512. El a formulat pentru prima dată două principii fundamentale ale viitoarei Reforme — îndreptățirea prin credință și necesitatea recunoașterii Sfintei Scripturi drept sursă unică a adevărului religios. O mare importanță în procesul dezvoltării protestantismului în Franța a avut răspândirea ideilor lui J. Calvin. În sudul Franței au apărut multe comunități de adepți ai învățaturii calviniste, care erau numiți hughenoți (în traducere — „tovarăș”). Însă majoritatea francezilor nu susțineau calvinismul.

? Ce schimbări în societatea și economia Franței redau aceste ilustrații?

Lefèvre d'Étaples. Pictor Jean de Laone. Gravură. Anul 1581.

Războaie religioase

(hughenote) — o serie de conflicte civile în Franța dintre catolici, care constituiau majoritatea populației, și minoritatea protestantă, care propovăduia calvinismul.

François, Duce de Guise.
Pictor François Clouet. Anii 1550—1560.

Populația din nordul țării, inclusiv cea din Paris, rămânea devotată catolicismului. Spre deosebire de Germania, biserica catolică din Franța se supunea regelui și nu trezea atâta nemulțumire din partea populației prin activitatea sa.

Pe la mijlocul anilor '30 ai sec. XVI regele Francisc I a început să-i persecute pe protestanți. În anul 1535 autoritățile au arestat 300 de protestanți, 35 dintre ei fiind condamnați la moarte. Din anul 1540 în țară și-a extins activitatea inchiziția. Noul rege, Henric al II-lea, a creat pentru lupta împotriva calvinistilor, în primul an de domnie, un „Palat de foc” — tribunal special, care a pronunțat în primii trei ani de activitate mai mult de 500 de sentințe. Acestea, însă, nu au putut opri răspândirea ideilor reformiste în Franța.

4. Cauzele și începutul războaielor religioase. Noaptea Sfântului Bartolomeu. În anii '50—'60 ai sec. XVI, Franța a fost afectată de o criză profundă. Speranțele nobililor francezi la bogății de pe urma campaniilor militare, la noi pământuri și funcții în urma războaielor purtate la acea vreme de Franța nu s-au îndreptățit. În afară de aceasta, „Revoluția prețurilor” a dus la reducerea bruscă a veniturilor lor. În situația creată, ideile reformiste ademeneau nobilimea, în primul rând, prin posibilitatea de a acapara pământurile bisericii. În același timp, cei ce au rămas devotați regelui și bisericii catolice, contau să obțină, în schimbul fidelității lor, moșiile adversarilor. Însă marea majoritate a nobilimii franceze nu avea o poziție clară în această privință și păstra neutralitatea.

În fruntea adepților bisericii catolice s-a situat familia conților Guise din Lotharingia. Conducători ai hughenoților au fost prinții din familia Bourbonilor, cărora le aparținea Regatul Navarei de la frontiera Franței cu Spania. Războaiele au început între aceste două grupări și au durat 36 de ani (1562—1598), obținând denumirea de **războaie religioase (hughenote)**. Cauzele principale ale acestor războaie au constat în înăsprirea luptei religioase între catolici și calvinști, dar și în agravarea situației politice în Franța. Guvernul francez a încercat să promoveze, în ajunul războiului, o politică a toleranței religioase. Însă el nu a reușit să concilieze cele două părți rivale.

Pretextul războiului a fost măcelărirea hughenoților pe data de 1 martie **anul 1652** în orașul Vass. Ducele de Guise, care trecea cu detașamentul său prin acest oraș, a năvălit asupra hughenoților ce se pregăteau să officieze o slujbă religioasă. Au fost ucise 23 de persoane, alte aproape 200 sute fiind rănite. Parisul catolic l-a întâmpinat pe Guise ca pe un erou, iar hughenoții au calificat această întâmplare ca pe un început al războiului.

În primii zece ani de război, niciuna dintre tabere nu a putut obține o victorie incontestabilă. Cu consimțământul regelui Carol al IX-lea, în data de 24 august 1572, la Paris și în alte orașe, a avut loc măcelărirea în masă a hughenoților și a familiilor lor — Noaptea Sfântului Bartolomeu.

Noaptea Sfântului Bartolomeu. Pictor Francois Dubois. 1572—1584 pp.

? Ce informații oferă ilustrația dată despre Noaptea Sfântului Bartolomeu?

În decursul acestor evenimente au murit mii de oameni. Războiul a izbucnit cu o nouă putere.

Hughenoții au declanșat o luptă aprigă pentru înlocuirea dinastiei regale și au întemeiat în 1576, în sudul Franței Confederația hughenotă cu organe de conducere aparte, impozite, armată. În fruntea ei s-a situat Henric de Navara. După moartea lui Carol al IX-lea, rege al Franței a devenit Henric al III-lea de Valois. Faptul că acesta nu avea urmași l-a transformat pe Henric de Navara în cel mai probabil pretendent la tron. Probabilitatea venirii la tron a unui rege-hughenot i-a îndemnat pe catolici la acțiuni mai ferme. În 1585 a fost întemeiată Liga — federație a orașelor catolice. În fruntea ei s-a situat Henric de Guise, care a înaintat pretenții la coroana franceză. Țara a fost dezbinată în două: sudul hughenot și nordul catolic.

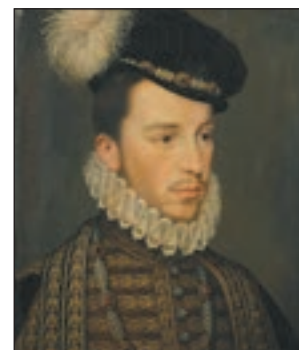
5. Sfârșitul războaielor religioase. Regele Henric al III-lea s-a dovedit a fi incapabil de a îmbunătăți situația. Ducele Henric de Guise îi cerea regelui să-l priveze pe Henric de Navara de dreptul de succesiune la tron. Drept răspuns, regele a anunțat desființarea Ligii. Guise a ridicat poporul parizian la luptă contra regelui. Regele Henric al III-lea a încheiat o alianță cu hughenoții și, cu ajutorul lor, a liniștit Parisul. Însă, nu peste mult timp, el a fost ucis. În Franța domina dezordinea. Regele Spaniei Filip al II-lea și Papa de la Roma au lansat inițiativa de a-l alege pe un principe spaniol în calitate de rege al Franței.

Speriați de situația creată în țară, adepții catolicismului l-au acceptat ca rege pe Henric de Navara, însă i-au cerut să primească catolicismul. Henric a răspuns cu cuvintele, care au devenit celebre: „Parisul este demn de mesă!” (Mesa înseamnă

Ducele Henric de Guise.
Pictor anonim. 1580.

? Ce trăsături de caracter ale personalităților istorice înfățișate pe pag. 48-50 au dorit să arate pic?

Henric al III-lea.
Pictor Jean de Court. Sec. XVI.

? Cum s-au încheiat războaiele religioase în Franța?

În total, în decursul războaielor religioase din Franța, care au durat 36 de ani, au avut loc opt conflicte armate. Ele au luat multe vieți omenești, însă numărul total al celor morți nu a fost stabilit. Numai în decursul Noptii Sfântului Bartolomeu, potrivit unor diferite estimări, au murit de la câteva mii până la zeci de mii de hughenoți

Lucrăm cu cronologia

- **Anii 1562—1598** — războaiele religioase (hughenote) în Franța.
- **Anul 1598** — încheierea Edictului de la Nantes.

Henric al IV-lea. Pictor Frans Pourbus cel Tânăr. Anul 1600.

serviciu religios la catolici) și a consimțit să devină catolic. În 1594 el este încoronat sub numele de Henric al IV-lea.

Războaiele hughenote s-au încheiat cu **Edictul de la Nantes**, emis de noul rege în **1598**. Catolicismul a fost recunoscut ca religie dominantă, dar și hughenoții au obținut dreptul de a-și împărtăși liber credința și de a întemeia comunități religioase în toate orașele, în afară de Paris. Ei puteau să ocupe orice posturi de stat. Drept **garanție**, hughenoții au păstrat în sud 200 de cetăți cu garnizoane și o armată de 25 mii de oameni. Importanța Edictului de la Nantes a constat în aceea s-a pus capăt războaielor religioase în Franța, oferindu-le hughenoților anumite drepturi civile și deschizând calea spre toleranța religioasă.

Sunteți de acord că... De ce?

- În sec. XVI, în Franța a început instaurarea monarhiei absolute, care a devenit o nouă formă de guvernământ după monarhia reprezentativă a stărilor.
- În Epoca Modernă Timpurie au avut loc schimbări în structura nobilimii, ea fiind împărțită în veche și nouă.
- Răspândirea ideilor Reformei în Franța a generat o scindare profundă în țară între adepții și adversarii ei. Acest lucru a dus la îndelungate războaie religioase.

Întrebări și însărcinări

1. Verificați-vă cunoștințele cu ajutorul jocului didactic „Ghiciți data sau termenul”.
Regulile jocului. Profesorul/profesoara prezintă o dată sau un termen, le notează pe o fișă pe care o așează într-un plic. Elevii/elevele pot să-i pună un anumit număr de întrebări (spre exemplu, șase) pentru a clarifica data sau termenul despre care este vorba. Profesorul/profesoara poate răspunde „da”, „nu” sau „parțial”.
2. Ce schimbări au avut loc în Franța în prima jumătate a sec. XVI, în timpul instaurării monarhiei absolute? 3. Numiți noile fenomene din viața socială și economică a Franței din acea perioadă. 4. Cum a influențat răspândirea ideilor Reformei asupra situației sociale în această țară? 5. Determinați cauzele și consecințele războaielor religioase din Franța.
6. Arătați pe hartă (pag. 47) evenimentele legate de desfășurarea războaielor religioase în Franța. 7. Continuați activitatea de alcătuire a tabelului cronologic sincronizat: „Europa în Epoca Modernă Timpurie” (pag. 5). 8. Alcătuiți lista transformărilor ce s-au produs în Franța în perioada instaurării monarhiei absolute.
9. **Activitate în perechi.** Discutați și comparați războaiele religioase din Germania și Franța. Care a fost, în opinia voastră, însemnătatea lor pentru Europa? 10. Scrieți o scrisoare din partea unei persoane din Franța către un prieten din Germania, în care să relatați despre urmările răspândirii ideilor Reformei în țară. 11. Pregătiți un eseu pe tema: „Lecțiile războaielor religioase din Franța”. Folosiți materialul din anexa electronică la acest manual.

§ 10. Încheierea formării monarhiei absolute în Franța

STUDIIND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA: care a fost rolul perioadei de domnie a regelui Henric al IV-lea în istoria Franței; cum s-a desfășurat consolidarea absolutismului în timpul lui Richelieu în timpul domniei lui Ludovic al XIII-lea; care au fost particularitățile absolutismului în timpul lui Ludovic al XIV-lea; care a fost rolul lui Colbert în istoria Franței din acea perioadă.

AMINTIȚI-VĂ: **1.** Ce este absolutismul (monarhia absolută)? **2.** Care au fost premisele de bază ale apariției absolutismului în Franța? **3.** Numiți schimbările ce s-au produs în Franța în etapa inițială a instaurării absolutismului. **4.** Numiți cele mai importante, în opinia voastră, evenimente din istoria Franței în sec. XVI — începutul sec. XVII. Argumentați-vă alegerea.

1. Avântul Franței din timpul domniei lui Henric al IV-lea. Henric al IV-lea a fost supranumit de francezi „regele cel bun”. În timpul domniei sale s-a făcut ordine în economia țării, care slăbise în perioada războaielor religioase, a fost sistematizată colectarea impozitelor de la populație, acestea fiind reduse.

Măsurile orientate către refacerea și dezvoltarea economiei au fost legate, mai întâi de toate, de activitatea primului ministru al Franței, Maximilien de Béthune Suilly. El considera că refacerea economiei franceze este posibilă doar prin contribuții la dezvoltarea agriculturii și a industriei.

Meșteșugarii au fost eliberați de restricțiile prevăzute de statutele breslelor, au fost create condiții favorabile pentru dezvoltarea industriei manufacturiere. Importul de produse industriale din afara țării a fost limitat, iar exportul de materie primă proprie a fost interzis. Pentru a extinde producția, proprietarii manufacturilor primeau subvenții din visteria regală. Au apărut manufacturi regale privilegiate, care produceau mătase, produse din faianță, parfumuri.

Politica promovată de guvernul lui Henric al IV-lea pentru refacerea vieții economice a Franței se baza pe principiile **protecționismului** și al **mercantilismului**, deosebit de populare printre economiștii europeni ai vremii.

Henric al IV-lea își orienta politica externă către dezvoltarea comerțului de peste mări. În anul 1604 a început colonizarea Canadei Franceze, al cărei guvernator a fost numit exploratorul Samuel de Champlain.

Henric al IV-lea îi considera pe Habsburgii spanioli și germani ca fiind cei mai mari dușmani ai Franței în Europa. El încerca să combată încercările regelui spaniol, Filip al II-lea, de a înăbuși Reforma, înțelegând că întărirea puterii în Spania ar putea afecta interesele Franței. Considerând războiul cu Habsburgii inevitabil, Henric al IV-lea și ministrul Suilly se pregăteau în mod activ de el. Asasinarea regelui francez a făcut ca această pregătire să fie oprită.

? Poate fi considerat Henric al IV-lea un remarcabil om de stat al Franței? De ce?

Protecționism — politică economică a statului, orientată către susținerea și protecția producătorilor de mărfuri autohtoni de concurența străină.

Mercantilism — politică economică din epoca constituirii capitalismului, care se caracteriza printr-un amestec activ al statului în viața economică, stimularea comerțului exterior, jafuri coloniale și războaie comerciale.

Asasinarea lui Henric al IV-lea.
Pictor Charle-Gustav House. Sec. XIX.

? Analizați activitatea lui Richelieu și determinați trăsăturile de caracter și calitățile caracteristice unui om de stat francez din perioada respectivă.

Cardinalul Richelieu. Pictor Philippe de Champaigne. Anul 1642.

Armand-Jean du Plessis de Richelieu s-a născut într-o familie de nobili neînstăriți. Mai întâi a dorit să intre în serviciul militar, iar apoi a decis că menirea lui este să servească biserica. La vârsta de 22 de ani devine episcop. Tânărul avea unele înclinații spre literatură, a obținut studii strălucite, era ambițios și energic. Când a împlinit vârsta de 31 de ani a devenit cardinal. În anul 1624 este ales membru al Consiliului regal, iar cu timpul — prim ministru al Franței (șeful guvernului). Timp de 18 ani a condus, practic, Franța, pe timpul regelui Ludovic al XIII-lea. Unul dintre contemporanii cardinalului a spus foarte bine despre acest lucru „Ludovic al XIII-lea purta doar coroana, iar Richelieu purta scepstrul”.

2. Consolidarea absolutismului pe timpul lui Richelieu în perioada domniei regelui Ludovic al XIII. Consolidarea țării a fost continuată de primul ministru al Franței din perioada domniei lui Ludovic al XIII-lea (1610—1643), cardinalul bisericii catolice, contele **Armand-Jean du Plessis de Richelieu**. Cardinalul considera că una din sarcinile sale principale constă în consolidarea puterii regale.

O necesitate stringentă, fără de asigurarea căreia Franța nu putea fi considerată stat unitar cu o putere nelimitată a regelui, era lichidarea privilegiilor hughenote în sudul țării. Războiul împotriva hughenotilor, care a început în anul 1620, a durat opt ani și s-a încheiat cu victoria armatei regale. Cetățile hughenotilor au fost distruse. În anul 1629 a fost adoptat „**Edictul din Ales**”, prin care hughenotilor li se permitea să-și păstreze credința, însă li se interzicea să aibă garnizoane și cetăți.

Cardinalul a declanșat o luptă fermă împotriva vechii aristocrații. Toți cei care nu voiau să se supună puterii regale, au fost exilați sau condamnați, iar castelele lor — ruinate. Sub amenințarea morții, au fost interzise duelurile între nobili. Pentru a-și vedea împlinite deciziile pe teren, cardinalul a reorganizat sistemul de conducere și l-a făcut dependent de rege. În provincii erau numiți intendenți — guvernatori regali, care erau responsabili în totalitate pentru colectarea taxelor și starea de lucruri în provincii. Spre deosebire de alți funcționari, care își cumpărau posturile, aceștia erau numiți de către rege. Intendenții și-au subordonat treptat întregul aparat de conducere a provinciilor, au întărit în teritoriu puterea regelui și au redus astfel influența nobilimii locale. În aparatul central a sporit rolul secretarilor numiți de rege, care controlau diferite chestiuni.

Richelieu a depus eforturi considerabile pentru dezvoltarea flotei militare și comerciale. În acea perioadă, în Marea Mediterană era dominantă Spania, pe care Franța o considera adversar al său. Franța avea acolo doar 12 galere. Cu eforturile lui Richelieu situația s-a schimbat. Către anul 1635 flota franceză în Marea Mediterană număra câteva zeci de nave de diferite tipuri, acestea având în dotare o mie de tunuri și peste cinci mii de marinari.

Eforturile orientate către dezvoltarea flotei comerciale au fost condiționate de intențiile lui Richelieu de a stabili un liber schimb cu Lumea Nouă și de a întemeia acolo colonii franceze. El a contribuit în mod activ la crearea companiilor comerciale (în anii guvernării sale au fost create 22 de companii). Însăși Richelieu era membru al companiei comerciale „Franța nouă”, care a participat la colonizarea Canadei de către francezi. Pe timpul lui Richelieu, Franța a început să-și întemeieze propriul imperiu colonial, să lupte împotriva Angliei și Olandei pentru acapararea de noi teritorii.

În politica externă primul ministru a făcut totul pentru a promova prestigiul țării sale în afacerile europene. În anul 1635 Franța a intrat în Războiul de Treizeci de ani. Datorită

talentului diplomatic al cardinalului, Franța a obținut slăbirea influenței Spaniei în Europa.

Cardinalul acorda o atenție însemnată dezvoltării științei și culturii, dar cerea de la reprezentanții acestor domenii susținerea politicii sale, tinzând în așa fel să-i pună în serviciul absolutismului francez. El a inițiat refacerea Sorbonei (universitatea din Paris) și înființarea Academiei Franceze.

Rezultatul principal al activității de stat a lui Richelieu a devenit afirmarea absolutismului în Franța.

3. Absolutismul pe timpul lui Ludovic al XIV-lea. Formarea monarhiei absolute a fost încheiată pe timpul lui Ludovic al XIV-lea (1643—1715). Ludovic a fost proclamat rege la vârsta de cinci ani. În numele lui, țara era condusă de mama acestuia, Ana de Austria. În mod practic, însă, conducerea era efectuată de favoritul ei, succesorul lui Richelieu la postul de prim ministru, cardinalul Giulio Mazzarino. El a ocupat acest post timp de 18 ani și a continuat politica lui Richelieu, orientată către consolidarea Franței și întărirea puterii regale.

Pe timpul lui Mazzarino a fost încheiat cu succes Războiul de Treizeci de ani. Franța a obținut o poziție dominantă în Europa. Mazzarino a introdus noi impozite, ceea ce a generat nemulțumirea populației și numeroase proteste în diferite zone ale țării.

În anul 1648, în Franța au început revolte anti-guvernamentale ce au durat până la 1653. Această mișcare a intrat în istorie sub denumirea de **Fronde**. Mazzarino a reușit s-o reprime. Înfrângerea Frondei a contribuit la întărirea puterii regale.

După moartea lui Mazzarino, Ludovic a declarat că nu va numi un nou prim ministru, ci va governa singur. Regele a demonstrat, prin activitatea sa, că este un conducător demn de un puternic stat european. Nou ministru al finanțelor și, practic, șef al guvernului a fost numit Jean-Baptiste Colbert. De activitatea lui este legată politica internă a guvernului lui Ludovic al XIV-lea.

În sfera economiei, Colbert, ca și predecesorii săi, a rămas devotat politicii protecționismului. Impunând taxe înalte, el i-a apărat pe producătorii francezi de concurență în fața mărfurilor străine. Exportul de materie primă din Franța a fost, practic, interzis. Mijloace însemnate erau alocate anual pentru întreținerea, reparația și construcția drumurilor. Multe eforturi erau depuse pentru înființarea și dezvoltarea coloniilor franceze.

De asemenea, se dezvolta comerțul maritim. Cu susținerea statului și-au dezvoltat o vastă activitate companiile comerciale ale Indiilor de Est și ale Indiilor de Vest. În 1683 Franța a ocupat locul trei în Europa, după Olanda și Anglia, după volumul comerțului maritim. Pentru grija manifestată față de flota franceză, Colbert a fost supranumit „părintele” ei. a crescut cu mult numărul navelor flotei și au fost introduse așa-numitele „munci de marinar” pentru serviciul în cadrul flotei.

Ana de Austria. Pictor Pieter Paul Rubens. Anii 1620—1625.

Ana de Austria, fiica regelui Spaniei, Filip al III-lea, soția regelui Franței Ludovic al XIII-lea, era considerată prima frumusețe a Europei de la acea vreme. Însă relațiile ei cu soțul său s-au deteriorat treptat, din cauza predispunerea Anei spre intrigă, trădare și tentativele de a promova în Franța o politică pro-spaniolă. Viața Anei de Austria și a regelui Ludovic al XIII-lea a devenit una dintre liniile de subiect din renumita trilogie a scriitorului francez din sec. XIX, Alexandre Dumas, „Cei trei mușchetari”, „După 20 de ani”, „Viconte de Bragellone sau Zece ani mai târziu”.

Fronde — mișcare social-politică orientată împotriva absolutismului în Franța din sec. XVIII; tulburări anti-guvernamentale desfășurate în Franța între anii 1648—1653.

Cardinalul Mazzarino.
Pictor Pierre Mignard. Anii 1658—1660.

Extras din „Operele” lui Ludovic al XIV-lea (anul 1661)

Cât privește persoanele care ar trebui să mă ajute în munca mea, am decis în genere să nu numesc un prim ministru. Și, dacă veți fi de acord cu mine, acest nume va dispărea pentru totdeauna din Franța. Nu este nimic mai urât decât să vezi în mâinile unei singure persoane toate funcțiile regale, iar în mâinile altuia — numai titlul de rege. Pentru aceasta ar fi trebuit să împart încrederea mea și îndeplinirea dispozițiilor mele fără să le acord cuiva în totalitate.

Atunci când muncești pentru stat, muncești pentru sine. Binele primului constituie gloria celuiilalt. Atunci când primul este fericit, prosper și puternic, cel care este cauza acestei fericiri, adună glorie și, respectiv, are mai multe posibilități să se folosească de toate, ceea ce e cel mai plăcut lucru în viață..

? **1. Activitate în perechi.** Discutați și clarificați cum aprecia Ludovic al XIV-lea locul și rolul regelui în stat?

Datorită reformei efectuate, armata număra deja 320 mii de soldați și a devenit cea mai puternică în Europa. În ceea ce privește gestionarea finanțelor Colbert era peste măsură de crud și de sever. Combaterea abuzurilor în acest domeniu era obiectul activității unei Camere judiciare separate.

Colbert acorda o atenție deosebită dezvoltării științei și artei. Grație străduințelor lui a fost înființată Academia scrierii și literaturii, Academia Regală de științe, Academia Regală de muzică și Academia Regală de arhitectură. La propunerea lui Colbert, a fost deschis observatorul parizian. El a contribuit la completarea fondurilor bibliotecii regale, la amenajarea grădinii botanice, a finanțat expedițiile pentru studierea noilor pământuri.

Un sistem financiar puternic și o armată sigură — iată pe ce se baza puterea regală absolută pe timpul lui Ludovic al XIV-lea. Întreaga putere judiciară supremă, de asemenea, aparținea regelui. Chiar și relațiile cu biserica catolică erau edificate de către Ludovic al XIV-lea pe baza unei dependențe totale de rege. Edictul de la Nantes din 1685 a fost anulat, calvinismul interzis, iar 200 mii de hughenoti au fost obligați să părăsească Franța.

În politica externă, Ludovic al XIV-lea a depus eforturi considerabile pentru a-i împiedica pe Habsburgi să domnească în Europa. Totodată, el intenționa să mărească teritoriul statului său, acaparând pământurile vecinilor.

Din cei 54 de ani de domnie a lui Ludovic al XIV-lea, 32 de ani Franța a purtat războaie. În anii 1667—1668 Ludovic al XIV-lea a copleșit Olanda spaniolă. Războiul din anii 1672—1678 pentru copleșirea provinciilor unite ale Olandei s-a încheiat pentru Franța cu eșec. Cauza acesteia, dar și altor înfrângeri din anii 1683—1684 (Războiul pentru unificare), 1688—1697 (Războiul Ligii Augsburg) și din anii 1701—1713 (Războiul Succesiunii Spaniole) a fost rezistența din partea statelor atât

Ludovic al XIV-lea. Pictor Hyacinthe Rigaud. Anul 1701.

? Analizați portretele personajelor istorice ale Franței din perioada respectivă (pag. 52—55). Ce trăsături ale acestor personaje au dorit să arate pictorii? Argumentați-vă părerea.

catolice, cât și protestante față de încercările regelui de a-și supune întreaga Europă.

Sunteți de acord că... De ce?

- În timpul domniei regelui Henric al IV-lea, în Franța a fost refăcută economia ruinită de îndelungatele războaie religioase, regele și-a consolidat puterea și autoritatea internațională a țării.
- Cardinalul Richelieu ocupă un loc de frunte în istoria Franței. El a depus multe eforturi pentru sporirea puterii statului.
- Prin politica sa economică, Colbert a contribuit la întărirea Franței ca stat. De multe ori, însă, activitatea sa era incompatibilă cu setea nepotolită pentru războaie a regelui Ludovic al XIV-lea.

Întrebări și însărcinări

1. Verificați-vă cunoștințele cu ajutorul jocului didactic „Abecedar istoric”.
Regulile jocului. Profesorul/profesoara numește o literă din alfabet. Unii elevi/eleve trebuie să scrie, în decursul unui anumit timp, cuvinte ce încep cu litera respectivă și sunt legate de conținutul paragrafului studiat. Învingători devin elevii, a căror listă va fi mai lungă.
2. Dați apreciere activității desfășurate de regele Henric al IV-lea.
3. Ce rol a jucat în istoria Franței primul ei ministru, Richelieu?
4. **Discuție colectivă.** Ce influențe au avut măsurile întreprinse de Ludovic al XIV-lea și Colbert asupra dezvoltării Franței?
5. Arătați pe hartă (pag. 47) evenimentele legate de dezvoltarea Franței în acea perioadă. 6. Continuați munca la alcătuirea tabelului cronologic sincronizat: „Europa în Epoca Modernă Timpurie” (pag. 5). 7. Alcătuiți tabelul: „Dezvoltarea Franței în perioada anilor 1594—1715”.

Regele, anii domniei	Șeful guvernului său	Politica internă	Politica externă

8. **Activitate în grupuri mici.** Cu ajutorul izvoarelor suplimentare, căutați informații despre monarhii și șefii de guvern ai Franței de la sfârșitul sec. XVI — începutul sec. XVIII. Discutați și formulați o opinie bine argumentată despre activitatea lor. După care valori morale se conduceau, în opinia voastră, monarhii francezi și șefii guvernelor din acea perioadă? 9. Scrieți o scrisoare din partea unei persoane din Franța, care a trăit în perioada domniei lui Henric al IV-lea, Ludovic al XIII-lea sau Ludovic al XIV-lea (la alegere) către rudele sale din altă țară, în care își amintește de perioada respectivă. 10. Rezolvați problema cognitivă. Henric al IV-lea era numit în Franța „regele cel bun”. Cum puteau fi supranumiți, după părerea voastră, Ludovic al XIII-lea și Ludovic al XIV-lea? De ce?

Lucrăm cu cronologia

- **Anul 1629** — adoptarea „Edictului din Ales”.
- **Anul 1685** — interzicerea calvinismului în Franța prin decretul regelui Ludovic al XIV-lea.

Jean-Baptiste Colbert. Pictor Philippe de Champaigne. Anul 1655.

Membrii Academiei franceze îi prezintă regelui Ludovic al XIV-lea dicționarul Academiei. Pictor Jean Mariette. Gravură din anul 1694.

§ 11. Posesiunile Habsburgilor. Războiul de eliberare națională în Țările de Jos

STUDIIND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA: ce s-a întâmplat cu posesiunile Habsburgilor după abdicarea lui Carol al V-lea; care era situația în Țările de Jos sub dominația Habsburgilor spanioli în sec. XVI; despre cauzele și începutul luptei de eliberare națională în Țările de Jos; ce politică a promovat în Țările de Jos Ducele de Alba și cum a învins revolta din nordul țării; care au fost rezultatele, con-

secințele și însemnătatea războiului de eliberare națională în Țările de Jos.

AMINTIȚI-VĂ: **1.** Arătați pe hartă teritoriile Sfântului Imperiu Roman la sfârșitul domniei lui Carol al V-lea. **2.** Când și sub influența căror evenimente Carol al V-lea a renunțat la putere? **3.** Care au fost particularitățile învățăturii lui J. Calvin? **4.** Prin ce calvinismul a atras burghezia?

? Ce rol a jucat regele Spaniei, Filip al II-lea, în Europa de la acea vreme? Argumentați-vă părerea.

1. Posesiunile Habsburgilor în a doua jumătate a sec. XVI. După abdicarea de la tron a lui Carol al V-lea, în anul 1556 posesiunile Habsburgilor au fost împărțite. Spania, Țările de Jos și Italia au trecut sub stăpânirea fiului său, Filip al II-lea (1556—1598), iar pământurile austriece și titlul de împărat i-au revenit fratelui său, Ferdinand I (1556—1564). Această împărțire a influențat pozitiv asupra situației din Imperiu. Spre deosebire de catolicul ferm Filip al II-lea, Ferdinand I, care era înclinat spre compromisuri, a fost unul dintre autorii Păcii religioase de ala Augsburg.

În cea de-a doua jumătate a sec. XVI — începutul sec. XVII Ferdinand I a reușit să păstreze integritatea teritorială a Imperiului și pacea religioasă, aplanând conflictele ce apăreau, în mare parte prin mijloace juridice (fără aplicarea forței).

Cu toate acestea, relațiile dintre catolici, luterani și calviști rămâneau încordate. Sub influența hotărârilor Conciliului Tridentin s-a activizat Contrareforma. În unele principate germane a început urmărirea protestanților de către catolici. La acestea s-a adăugat și sporirea treptată a nemulțumirii față de regulile imperiale.

Moștenind tronul tatălui și o parte însemnată a posesiunilor sale, Filip al II-lea a devenit proprietar al pământurilor situate nu numai în Europa, ci și în Lumea Nouă. Această situație era oglindită în zicala vremii de atunci: „el stăpânește un Imperiu, asupra cărora nu răsare nicicând soarele”. Filip al II-lea s-a proclamat pe sine apărător al bisericii catolice în lupta cu protestantismul, islamul și ereticii. Conform condițiilor Uniunii Iberice de la 1580 el a devenit rege al Portugaliei și a primit în proprietate toate coloniile ei.

Filip al II-lea a ajutat puterea catolică din Franța să-i învingă pe hughenoti în războaiele religioase. El a încercat să supună Anglia protestantă, însă a fost înfrânt în lupta pe mare. Obținând victorie lângă Lepanto în anul 1571, Filip al II-lea a protejat de agresiunea turcească țărmul mediteranian de vest. O încercare complicată pentru rege a devenit situația din Țările de Jos. Drept rezultat al politicii sale, acolo a izbucnit un

Ferdinand I. Pictor Hans Bocksberger (cel Bătrân). Sec. XVI.

Război de eliberare națională împotriva dominației spaniole, care s-a încheiat cu victoria răsculaților.

2. Țările de Jos sub dominația Spaniei în sec. XVI. Țările de Jos se evidențiau foarte puternic dintre imensele posesiuni ale Spaniei. Pe la mijlocul sec. XVI ele ocupau teritoriul pe care în prezent sunt situate Olanda, Belgia, Luxemburgul și o parte din nordul Franței.

Aici nu erau pământuri roditoare, mine bogate, în plus țara suferea în permanență din cauza inundațiilor. Principala ei bogăție erau locuitorii dornici de muncă. Ei spuneau cu mândrie: „Dumnezeu a creat Cerul, iar noi — terenurile uscate”. Olandezii prelucrau pământurile aproape de mare, pe care amenajau câmpuri și întemeiau noi așezări.

Țările de Jos erau compuse din 17 provincii, care se deosebeau după nivelul de dezvoltare. În partea de nord pământul aparținea țăranilor liberi, care foloseau de multe ori forța de muncă angajată. Aname acolo se formau treptat noile relații de piață. În partea de sud majoritatea terenurilor se afla în proprietatea nobililor. Aceste pământuri erau lucrate de țăranii liberi, care plăteau astfel tribut pentru folosirea cotelor. Și în sudul Olandei se dezvoltau relațiile de piață, îndeosebi în domeniul industriei. Renumitele manufacturi de postavuri din Flandra, cunoscute în întreaga lume, confecționau pânză, mătase, covoare.

După Marile descoperiri geografice, Țările de Jos s-au pomenit la intersecția noilor căi comerciale, iar orașul Antwerpen a devenit centru al comerțului mondial. Datorită succeselor în dezvoltarea economică, Țările de Jos devin la acea vreme cel mai populat stat din Europa.

În a doua jumătate a sec. XV, Țările de Jos s-au pomenit în componența Sfântului Imperiu Roman. Acest mic teritoriu aducea venituri de patru ori mai mari decât toate posesiunile din Lumea Nouă luate la un loc. Însă impozitele exagerate colectate în Țările de Jos erau cheltuite pe războaiele pe care le ducea Imperiul cu statele vecine din Europa, cu Imperiul Otoman și cu principatele protestante din Germania. Olandezii calificau aceste războaie ca fiind dăunătoare, deoarece ele erau duse împotriva partenerilor comerciali importanți ai Țărilor de Jos. Răspândirea ideilor Reformei a cauzat sporirea numărului de adepți ai luteranismului, iar mai apoi — și ai calvinismului. Pentru a lupta împotriva lor, puterea imperială a extins activitatea inchiziției în Țările de Jos și a emis legi speciale împotriva protestanților.

Persecutarea protestanților a generat nemulțumire și creșterea încordării în societate.

3. Cauzele și începutul Războiului de eliberare națională în Țările de Jos. Situația din Țările de Jos a devenit insuportabilă din cauza politicii promovate de Filip al II-lea, care a încercat să transforme Olanda într-o zonă catolică. În țară a fost mărit cu

Țările de Jos (în traducere — pământuri din partea de jos) — teritoriile situate lângă cursul inferior al Rinului, râurile Meuse, Escaut și pe țărmurile Mării Nordului.

Război de eliberare națională — mișcare a popoarelor subjugate pentru răsturnarea regimului dominației străine și pentru schimbarea situației în care se aflau.

? Sunteți de accord cu afirmația că dominația spaniolă împiedică dezvoltarea Țărilor de Jos în sec. XVI? Argumentați-vă opinia.

Filip al II-lea.
Pictor Tiziano Vecellio. Anul 1551.

Cauzele Războiului de eliberare națională împotriva dominației spaniole în Țările de Jos (1566—1648)

Politică

Ignorarea drepturilor nobilimii și ale burgheziei locale de către puterea spaniolă

Religioasă

Persecutările dure a adepților calvinismului de către autoritățile spaniole

Economică

Discordanța dintre politica fiscală spaniolă și interesele economice ale Țărilor de Jos

Psihologică

Acțiunile violente ale puterii spaniole generau în societatea olandeză furie și dorința de a se răzbuna pe asupritori

? Este, oare, justă afirmația că Războiul de eliberare națională în Țările de Jos a fost condiționat de politica promovată de regele spaniol, Filip al II-lea? De ce?

mult numărul soldaților spanioli, iar toată puterea a fost concentrată în mâinile Consiliului de stat (consulta), compus din adepți ai spaniolilor. Au fost create 14 episcopate noi, și-a extins activitatea inchiziția și au început persecuțiile ereticilor. Filip al II-lea le-a interzis negustorilor olandezi să practice comerțul cu Lumea Nouă, a ridicat de 40 de ori mărimea taxei la importul de lână, pe care Țările de Jos o cumpărau din Spania. În Țările de Jos au început să se închidă manufacturile, mulți oameni și-au pierdut locul de muncă.

În anul 1566 o ligă formată din nobili olandezi i-a prezentat o petiție guvernatoarei regelui spaniol în Țările de Jos, Margareta de Parma, cu rugămintea de a suspenda activitatea inchiziției și de a convoca Statele Generale (parlamentul). Unul dintre consilierii ei i-a numit pe nobilii modest îmbrăcați „geuzen”, adică cerșetori. Mai târziu aceasta a devenit o poreclă a tuturor celor care luptau pentru eliberarea Țărilor de Jos de sub jugul spaniol. Un fel de atribut simbolic al lor a devenit portretul lui Filip al II-lea și inscripția „Devotați regelui pentru sumă de cerșetor”, drept amintire despre adresarea eșuată a nobililor și ca aluzie la faptul că spaniolii le-au ruinat țara. Opoziția din Țările de Jos era condusă de Wilhelm de Orania.

În condițiile creșterii nemulțumirii față de dominația spaniolă, propovăduitorii calviști condamnau „dominația catolică a idoloilor”, având în vedere icoanele, și chemau poporul să le distrugă.

În Țările de Jos au început o serie de revolte neorganizate. În vara **anului 1566** unele răscoale aparte au căpătat forma unor revolte împotriva spaniolilor și bisericii catolice. Meșteșugarii și țărani înarmați distrugeau bisericile, mănăstirile, dădeau foc icoanelor. În decursul câtorva zile ale lunii august răscoalele iconoclaștilor au cuprins 12 din cele 17 provincii. Răscoala a pus începutul unui Război de eliberare națională împotriva dominației spaniole în Țările de Jos.

Speriată, Margareta de Parma a acceptat să facă unele concesii dacă olandezii vor înceta lupta. Din ordinul lui Filip al II-lea, în anul 1567, în Țările de Jos a intrat o armată spaniolă de 10 de mii de soldați în frunte cu Fernando Alvares de Toledo (Ducele de Alba). El a început să-i „liniștească” pe olandezi prin sabia și rugul inchiziției. A fost înființat Consiliul pentru rebeliuni (numit ulterior de către olandezi „Curtea sângeroasă”),

Margareta de Parma.
Pictor Anthonie Mor. Anul 1562

care avea împrumuturi nelimitate. Avera răsculaților era confiscată. De asemenea, erau mărite taxele. În decursul primelor trei luni, autoritățile au ucis 1,8 mii de persoane. Din cauza persecuțiilor, mulți oameni au părăsit țara.

În anul 1559 Ducele de Alba a hotărât să introducă în Țările de Jos noi impozite: 10% de la vânzarea oricărui fel de marfă, 5% de la vânzarea proprietății funciare și 1% de la vânzarea proprietății mobile și imobile. Din cauză că fiecare marfă trecea prin câteva mâini înainte de a ajunge la consumator, viața economică a țării s-a înrăutățit. „E mai bine să păstrăm pentru Dumnezeu și pentru rege un stat sărăcit și ruinat, decât să-l avem într-o stare prosperă pentru diavol și adepții lui — eretici”, spunea Alba.

Toată țara a fost cuprinsă de tulburări. Olandezii au înțeles că deja nu mai au ce pierde.

4. Victoria rebeliunii în nordul țării. Încheierea războiului. Populația Țărilor de Jos a dezlănțuit o luptă împotriva spaniolilor. În anul 1572 navele „imploratorilor” mărilor au ancorat în portul Brielle. Susținuți de locuitorii orașului ei au distrus garnizoana spaniolă, au format o mare escadră maritimă și au început eliberarea coastei de spanioli, nepermițând accesul în port pentru navele cu ajutor pentru armata spaniolă. În păduri s-au format detașamente de „imploratori” ai pădurilor, susținuți foarte activ de populație.

Între timp, rebeliunea a cuprins toată partea de nord a Țărilor de Jos. Ducele de Alba a numit în răs aceste evenimente „tulburare a țăranilor” și a adăugat că „Acest lucru nu merită atenție”. De data aceasta, însă, el a dat greș. Rebelii obțineau la nord o victorie după alta, izgonindu-i pe spanioli. Wilhelm duce de Orania a fost invitat să conducă rebeliunea. El a acceptat această propunere și în anul 1672 devine stathouder (conducător) al provinciilor eliberate, Olanda, Zeelanda, Frislanda și Utrecht.

Perioada anilor 1573—1576 s-a dovedit a fi cea mai grea pentru răsculați. Armata spaniolă distrugea orașele, care i-au sprijinit pe rebeli.

În anul 1575 Spania și-a declarat falimentul și a încetat să-I mai salarizeze pe mercenarii săi din Olanda. Aceștia, la rândul lor, au recurs la jafuri și violență în rândul populației locale. Astfel, a fost incendiat orașul Antwerpen, în timpul acestui incendiu au fost arși sau uciși aproape 8 mii de oameni. Aceasta i-a îndemnat pe olandezi să-și unească eforturile în lupta împotriva armatei spaniole.

În toamna anului 1576 provinciile de nord (calviniste) și de sud (catolice) ale Țărilor de Jos au semnat „Pacificarea de la Gent”, în care au proclamat toleranța religioasă reciprocă și unirea eforturilor pentru lupta în comun cu forțele spaniole. Această alianță s-a menținut trei ani.

În anul 1579 reprezentanții a trei provincii, care erau nemulțumite de acțiunile calviniștilor, au încheiat Uniunea de la

Wilhelm de Orania „Taciturnul”.
Pictor Adriaen Key. Anul 1579.

Fernando Alvares de Toledo
(Ducele de Alba). Pictor Anthonis
Mor. Anul 1549.

? Analizați portretele personalităților istorice din pag. 56—59. Pregătiți o comunicare cu prezentare despre una dintre ele. Folosiți materialul din anexa electronică la acest manual.

Istoricul ucrainean R. Butenko, a făcut o comparație între Războiul de eliberare națională din Țările de Jos și Războiul de eliberare națională al poporului ucrainean de la mijlocul sec. XVII. Istoricul menționa că atât Țările de Jos, cât și Ucraina aveau o importanță economică însemnată pentru țările cărora le erau subordonate. Țările de Jos se aflau într-un proces de formare treptată a relațiilor de fermieri. În Ucraina funcționau gospodăriile de tip folwark, iar în partea ei de sud, unde erau înființate cătune căzăcești pentru iernat, au căpătat o largă dezvoltare formele de gospodărire asemănătoare gospodăriilor de fermieri. Atât în Țările de Jos, cât și în Ucraina lupta a fost cauzată de agravarea contradicțiilor în sferile politică, național-religioasă și social-economică. Europa a avut o atitudine pozitivă față de lupta de eliberare din Țările de Jos. În Ucraina lupta a început după încheierea Războiului de Treizeci de Ani când Europa era deja istovită și nu dorea să vadă o Ucraină puternică și independentă în vecinătatea sa. Războiul din Olanda a învins numai în nordul țării. Noul stat a devenit unul dintre cele mai dezvoltate din punct de vedere economic țări ale Europei. Pentru Ucraina consecințele Războiului au fost tragice: nu s-a reușit să fie creat un stat independent. Pierderile din cauza acțiunilor militare, foametei, bolilor au atins 65—70% din numărul total al populației Ucrainei din acea perioadă.

Republică — formă a conducerii de stat în care unica sursă a puterii este poporul, organele puterii de stat sunt alese pentru o anumită perioadă; există distribuția puterii în ramurile legislativă, executivă și judiciară.

Oligarhie — regim politic în condițiile căruia un mic grup de oameni exercită dominația politică și economică în stat, denumire a acestui grup.

Arras, prin care au recunoscut puterea regelui Filip al II-lea. Mai târziu, lor li s-au alăturat alte două provincii. Drept răspuns, în același an, cinci provincii calviniste de nord au încheiat Uniunea de la Utrecht — alianță ce a inițiat crearea unui stat independent în nordul țării. Cu timpul la ea au aderat încă două provincii. Uniunea de la Utrecht a pus bazele juridice ale unui nou stat independent — Provinciile Unite ale Țărilor de Jos, numit și Republica Olandei sau Olanda (după numele celei mai mari dintre ele).

Noul stat independent a devenit republică în mod forțat, deoarece monarhii Angliei și Franței, cărora li s-a propus să-l guverneze, au refuzat.

Confruntarea dintre Provinciile Unite ale Țărilor de Jos și Spania a durat până în anul 1648. Starea de război dintre state a fost sistată de Tratatul de la Munster — parte componentă a Păcii Westfalice prin care a luat sfârșit Războiul de Treizeci de Ani.

Sub dominația Spaniei au rămas provinciile sudice ale Țărilor de Jos (actuala Belgie).

5. Importanța și consecințele Războiului de eliberare națională din Țările de Jos. Ca urmare a victoriei Războiului de eliberare națională împotriva dominației spaniole, a fost obținută independența provinciilor de nord ale Țărilor de Jos și create condiții pentru dezvoltarea protestantismului ca bază a noii societăți. A început formarea națiunii olandeze (în provinciile nordice) și a celei flamande (în provinciile sudice), care vorbeau o singură limbă, însă împărtășeau religii diferite.

Cercetătorii contemporani califică forma de guvernare instaurată în Republica Olandei ca **oligarhică (burgheză)**.

Victoria mișcării de eliberare în Țările de Jos a creat condiții favorabile pentru dezvoltarea relațiilor capitaliste. Aici a început să se dezvolte în mod vertiginos comerțul, în aceste zone și-au transferat manufacturile mulți comercianți din sudul țării. O dezvoltare mult mai largă a cunoscut navigația. Către mijlocul sec. XVII, flota Republicii Olandeze depășea de două ori flotele Franței și Angliei luate la un loc. O prosperitate majoră a atins Compania comercială a Indiilor de Est, înființată în 1602, pe care contemporanii o numeau „stat în interiorul statului”.

Întâietatea între orașele-port ale Republicii olandeze o deținea Amsterdamul, care și-a asumat rolul de altădată al orașului Antwerpen. La începutul sec. XVII numărul locuitorilor lui era mai mare de 100 mii de persoane. Zilnic în portul lui ancorau câte 2 mii de nave din diferite țări. Orașul s-a transformat în principala piață europeană de comerț cu mărfuri, grâne, pește, piele și material lemnos din India. Amsterdamul a devenit principalul centru al activității bancare europene datorită înființării, în anul 1609, a Băncii naționale din Amsterdam.

Sudul Olandei a rămas pentru o anumită perioadă de timp sub dominația Olandei. Dominația spaniolă a influențat negativ asupra dezvoltării zonei și a cauzat plecarea către provinciile nordice a reprezentanților culturii, elitei intelectuale, întreprinzătorilor și investitorilor.

Sunteți de acord că... De ce?

- În cea de-a doua jumătate a sec. XVI posesiunile Habsburgilor jucau, ca și mai înainte, un rol politic important în viața Europei.
- Războiul de eliberare națională din Țările de Jos a devenit primul caz de luptă reușită împotriva dominației străine în Europa din acea perioadă.
- Victoria rebelilor în partea de nord a Olandei a condiționat apariției primei republici din Europa Epocii Moderne Timpurii — Provinciile Unite din Țările de Jos.

Lucrăm cu cronologia

- **Anii 1566—1648** — Războiul de eliberare națională din Țările de Jos.
- **Anul 1579** — încheierea Uniunii de la Utrecht.

Întrebări și însărcinări

1. Verificați-vă cunoștințele cu ajutorul jocului didactic „Trei propoziții”. *Regulile jocului.* Profesorul/profesoara le propune elevilor/elevelor să redea conținutul întrebării determinate în trei propoziții. Învingători devin acei, a căror relatarea va fi mai scurtă, însă, în același timp, va reda corect conținutul materialului. Pentru stabilirea mai precisă a învingătorilor, jocul poate fi organizat în formă scrisă.
2. Care era situația în posesiunile Habsburgilor în cea de-a doua jumătate a sec. XVI? Argumentați-vă părerea. 3. Determinați particularitățile situației din Țările de Jos în ajunul Războiului de eliberare națională. 4. Numiți cauzele Războiului de eliberare națională din Țările de Jos și evenimentele ce au marcat începutul lui. 5. Cum a învins rebeliunea în partea de nord a țării și cum s-a încheiat războiul? 6. Care a fost importanța și consecințele luptei de eliberare națională? 7. Discuție colectivă. De ce, după părerea voastră, Spania, care era unul dintre cele mai puternice state ale Europei din perioada respectivă, nu a putut să facă ordine în Țările de Jos rebele?
8. Arătați pe harta-atlas evenimentele legate de desfășurarea Războiului de eliberare națională din Țările de Jos. 9. Continuați activitatea de alcătuire a tabelului cronologic sincronizat: „Europa în Epoca Modernă Timpurie” (pag. 5).
10. **Activitate în grupuri mici.** Distribuți rolurile și pregătiți o relatare despre evenimentele din timpul Războiului de eliberare națională din Țările de Jos din perspective diferite: un catolic olandez, un calvinist olandez și un reprezentant al puterii spaniole. 11. **Discuție colectivă.** Ce concluzii putem face dacă vom compara evenimentele din timpul Războiului de eliberare națională din Țările de Jos și Războiului de eliberare națională a poporului ucrainean de la mijlocul sec. XVI? 12. Exprimați o opinie bine argumentată despre activismul social și sentimentul de responsabilitate al olandezilor pentru destinul țării lor, calități ce s-au manifestat în anii Războiului de eliberare națională. Dați exemple. În caz de necesitate, folosiți sursele suplimentare de informații.

Construcția unei nave la șantierul din Amsterdam

La începutul sec. XVII olandezii au acaparat noi pământuri pe coasta de sud a Americii de Nord și le-au numit Noua Olandă. Aici a fost întemeiat orașul Noul Amsterdam. Mai târziu, englezii îl vor redenumi Noul York — New-York. Unul din raioanele orașului — Harlem și-a păstrat vechea denumire olandeză. În anul 1648 olandezii i-au izgonit pe portughezi din sudul Africii și au întemeiat acolo Colonia Capului. Pe parcursul sec. XVII a fost întemeiat imensul Imperiu colonial olandez.

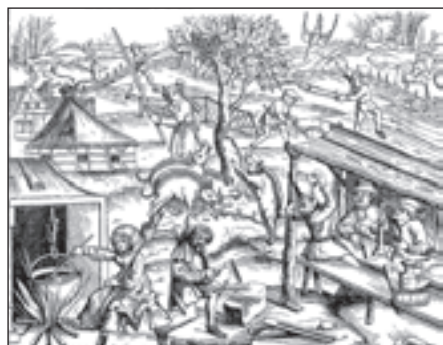

§ 12. Anglia

STUDIIND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA: ce schimbări s-au produs în economia și societatea engleză în sec. XVI; cum s-a desfășurat Contrareforma în această țară și cum a avut loc consolidarea puterii regale; cum a apărut mișcarea puritanilor; care au fost particularitățile domniei reginei Elizaveta I și ale relațiilor dintre Anglia și Scoția; cum Anglia a supus Irlanda și a luptat împotriva Spaniei pentru dominație pe mare.

AMINTIȚI-VĂ: **1. Discuție colectivă.** Care au fost particularitățile de dezvoltare a Angliei la sfârșitul sec. XV? **2.** Ce înseamnă Contrareformă? **3.** Care state au cucerit cele mai multe teritorii datorită Marilor descoperiri geografice?

? Despre ce vorbesc transformările ce au avut loc în economia și societatea engleză în sec. XVI? Argumentați-vă opinia.

Viața la sate în sec. XVI. Miniatură din Epoca Modernă Timpurie.

Companie pe acțiuni — societate colectivă, care întrunește capitalul individual al acționarilor.

Revoluție agrară — trecerea de la forma naturală la producția de mărfuri în agricultură, lichidarea gospodăriilor mărunte și concentrarea pământurilor în mâinile marilor proprietari funciari, a arendatorilor, apariția muncii angajate. Rezultatul principal al acestor schimbări a fost constituirea relațiilor de piață capitaliste.

1. Schimbările în economie și societate. În sec. XVI Anglia nu era o țară mare ca teritoriu. Posesiunile ei din Irlanda erau neînsemnate, Scoția, de asemenea, nu intra în componența ei. La începutul sec. XVI populația Angliei constituia circa 3 milioane de persoane, iar până la sfârșitul secolului s-a mărit până la 4 milioane (fără luarea în calcul a Scoției). Aceasta era, preponderant, o țară agrară: în orașe trăiau 10—20 % din populație. Pământul aparținea nobililor-moșieri și regelui. Marea majoritate a țăranilor nu aveau cotele lor de pământ, iar pentru folosirea acestora plăteau o rentă în bani.

Un adevărat șoc a fost pentru Anglia „revoluția prețurilor”, ca urmare a căreia marii proprietari de pământ au mărit renta bănească pentru țăranii de 5—7 ori. Țăranii își pierdeau gospodăriile, transformându-se în cerșetori.

Principala ramură a industriei a devenit fabricarea postavurilor. Cererea la ele a cauzat o largă răspândire a producției manufacturiere în această țară.

Ca urmare a Marilor descoperiri geografice, Anglia s-a pomenit la intersecția căilor comerciale dintre Europa și America. Aceasta a devenit un imbold pentru dezvoltarea comerțului exterior. Pentru a face mai sigură transportarea mărfurilor, prin anii '70 ai sec. XV au început să apară primele asociații ale negustorilor englezi. În sec. XVI ei au creat noi **companii capitaliste pe acțiuni**. Negustorii își uneau capitalurile și deveneau acționari ai acestor companii, obținând venituri în funcție de contribuția lor.

O particularitate a dezvoltării agriculturii Angliei în sec. XVI a devenit începutul **revoluției agrare**. Ca urmare a creșterii cererii la lână, care era necesară pentru fabricarea pânzei, a căpătat o largă răspândire oieritul. Landlorzii își transformau în mod activ moșiile în fânașuri. Mărind suprafețele fânașurilor ei îi scoteau pe țăranii de pe pământurile, de care aceștia se foloseau, și le îngrădeau. Acest proces a primit denumirea de îngrădire.

Ca urmare a îngrădirilor, în Anglia s-au format noi pături ale populației — noii aristocrați și muncitorii sătești angajați. Noii nobili obțineau venituri de la creșterea oilor și vânzarea lânii. Apariția noilor pături sociale a însemnat constituirea relațiilor de piață în agricultura Angliei. Banii se transformau în capital, pe care noii aristocrați îi investeau în dezvoltarea gospodăriilor.

Puterea a încercat să oprească procesul îngrădirilor. Prin statutul de la 1516, regele Henric al VIII-lea a interzis transformarea pământurilor arabile în fânașuri, iar prin statutul de la 1533 a permis unui singur proprietar să aibă nu mai mult de 2 mii de oi. Prin statutul de la 1597 al reginei Elizaveta I, moșiile sătești urmau să fie restabilite.

Întreprinderile manufacturiere și gospodăriile noilor aristocrați nu erau în stare să asigure cu locuri de muncă numărul impunător al țăranilor privați de pământ. Orașele au fost inundate de cerșetori. La începutul sec. XVII, numai la Londra, aceștia erau în număr de 50 de mii de persoane. Regele Henric al VIII-lea a început să emită legi împotriva sărăciei. Să cerșească li se permitea numai bătrânilor și celor neputincioși; cei care erau în stare să lucreze erau bătuti cu bâta și impuși să se întoarcă acasă. Dacă aceștia erau reținuți pentru a doua oară, ei erau bătuti și li se tăia jumătate de ureche. Cel ce era reținut pentru a treia oară era executat. În anii domniei lui Henric al VIII-lea au fost ucise 72 mii de persoane. Aceste legi au intrat în istorie sub denumirea de „legislația sângeroasă”.

Regele **Eduard al VI-lea** a înăspriț aceste legi. Cei ce nu lucrau erau trimiși în robie la cei ce i-au pârât. Dacă sclavul fugea, pentru prima evadare i se ardea pe frunte sau pe față un semn cu fierul și era dat în sclavie pe viață. Pentru cea de-a doua evadare i se ardea un al doilea semn. Pentru cea de-a treia evadare sclavul era executat.

2. Reforma regală. Consolidarea puterii regale. În sec. XVI Anglia era condusă de dinastia regală Tudor. Această perioadă este legată de intensificarea absolutismului. Regele Henric al VII-lea (1484—1509) i-a privat pe baroni de dreptul de a lupta împotriva lui. El le-a interzis acestora să aibă artilerie și detașamente înarmate. Pentru judecarea crimelor comise de nobilime împotriva statului au fost înființate Curțile Camerei Stelare, a Camerei lorzilor și a Curții de Cancelarie. Principalul organ de conducere a țării în timpul domniei lui Henric al VIII-lea a fost Consiliul secret. Însă, spre deosebire de Franța și Spania, unde activitatea organelor reprezentative a stărilor a fost, practic, sistată, în Anglia și-a păstrat marea sa importanță parlamentul. În afară de aceasta, particularități ale monarhiei absolute din Anglia erau autoadministrarea în ducate și lipsa unei armate permanente.

Anume în timpul domniei lui Henric al VIII-lea, în Anglia a început Reforma. În Anglia ea a fost înfăptuită „de sus”, cu intervenția activă a regelui. Anume de aceea ea a fost numită „regală”. Pretext pentru Reformă a devenit refuzul Papei Clement al VII-lea de a-i permite lui Henric al VIII-lea să divorțeze de prima sa soție — regina Caterina de Aragon a Spaniei. Enevat la culme, Henric al VIII-lea a forțat congresul clerului englez să adopte o hotărâre prin care regele se situa în fruntea bisericii din Anglia. După aceasta, el și-a proclamat fără obstacole divorțul și s-a căsătorit cu frumoasa curteancă, Anne Boleyn.

Îngrădire — formă de lichidare a pământurilor publice pe calea privării forțate a țăranilor de pământul pe care ulterior proprietarii îl îngrădeau în perioada de acumulare a capitalului.

În sec. XVI sporea semnificativ importanța economică a Londrei, care s-a transformat treptat în unul dintre cele mai mari porturi, centre comerciale și de operațiuni financiare din lume. a început formarea părții centrale a orașului, unde-și aveau sediile oficiile bancare și marile întreprinderi comerciale.

? Numiți evenimentele legate de desfășurarea Reformei în Anglia.

Henric al VIII-lea Tudor. Pictor Hans Holbein (cel Tânăr). Anul 1540.

? Imaginați-vă că ghidați o excursie în sala portretului englez din sec. XVI. Familiarizați-i pe vizitatori cu personajele din tablouri (pag. 63, 67).

Biserica anglicană — biserică de stat în Anglia constituită în țară în sec. XVI ca urmare a Reformei. Dintre toate bisericile protestante ea a păstrat cele mai multe trăsături ale bisericii catolice.

În timpul domniei lui Henric al VIII-lea (conform hotărârii Parlamentului), în Anglia au fost închise toate mănăstirile, iar pământurile lor au trecut în proprietatea regelui. Moșiile erau cumpărate de noii aristocrați și de burghezii pentru a crea pe ele noi gospodării. Datorită acestui fapt reforma bisericii a favorizat dezvoltarea relațiilor de piață în Anglia. Zeci de mii de călugări au rămas fără adăpost și au fost pedepsiți conform „legislației sângeroase” ca fiind cerșetori. Tuturor englezilor li se cerea supunerea totală bisericii anglicane, iar refuzul era pedepsit la fel ca trădarea de stat. La fel ca în luteranism era proclamat principiul salvării omului prin credință. În Anglia se păstrau două taine — botezul și împărțania. Serviciile divine trebuiau ținute numai în limba engleză după un slujebnic special aprobat de guvern. Pe de altă parte, noua biserică amintea de cea catolică: se păstra venerarea icoanelor, desfășurarea solemnă a procesiunilor.

? Poate fi considerată Elisabeta a II-a unul dintre cei mai de văzând monarhi din istoria Angliei? De ce?

Puritanii (din latină: purus — curat) — protestanți englezi, care nu au recunoscut autoritatea bisericii de stat, se pronunțau pentru lichidarea rămășițelor catolicismului și aprofundarea Reformei în țară; continuatori ai calvinismului în Anglia în sec. XVI-XVII.

Atunci când Clement al VII-lea a început să-l amenințe pe rege cu excomunicarea din biserică pentru asemenea fapte, în anul **1534** Parlamentul adoptă „Actul de supremație”, prin care se proclama scoaterea bisericii engleze de sub superioritatea Romei și trecerea ei sub tutela lui Henric al VIII-lea. Astfel, a fost înființată **biserica anglicană**.

Regele următor, Eduard al VI-lea (1547—1553) a continuat procesul reformării bisericii. Toate serviciile erau oficiate în limba engleză, au fost simplificate ritualurile bisericesti. Adepții ai catolicismului au rămas vechii aristocrați și o mare parte din țărani, care identificau noua biserică cu îngrădirile.

În timpul domniei reginei **Maria I Tudor (1553—1558)**, care respecta catolicismul, în Anglia a fost făcută încercarea de a se reveni la vechea credință catolică. Regina a restabilit biserica catolică, a început să-i execute pe protestanți, fapt pentru care a fost supranumită „Maria cea Sângeroasă”. Însă biserica anglicană intrase deja destul de profund în viața socială. Nimeni nu mai dorea să le îredea mănăstirilor averea confiscată.

După moartea Mariei Tudor, coroana a fost preluată de **Elisabeta I (1558—1603)**. Ea a reînnoit biserica anglicană. Au fost promulgate o serie de legi aspre împotriva catolicilor. În anul 1571 a fost adoptat „Simbolul credinței” din Anglia (cele „39 de articole”), în care erau proclamate principiile de bază ale bisericii anglicane.

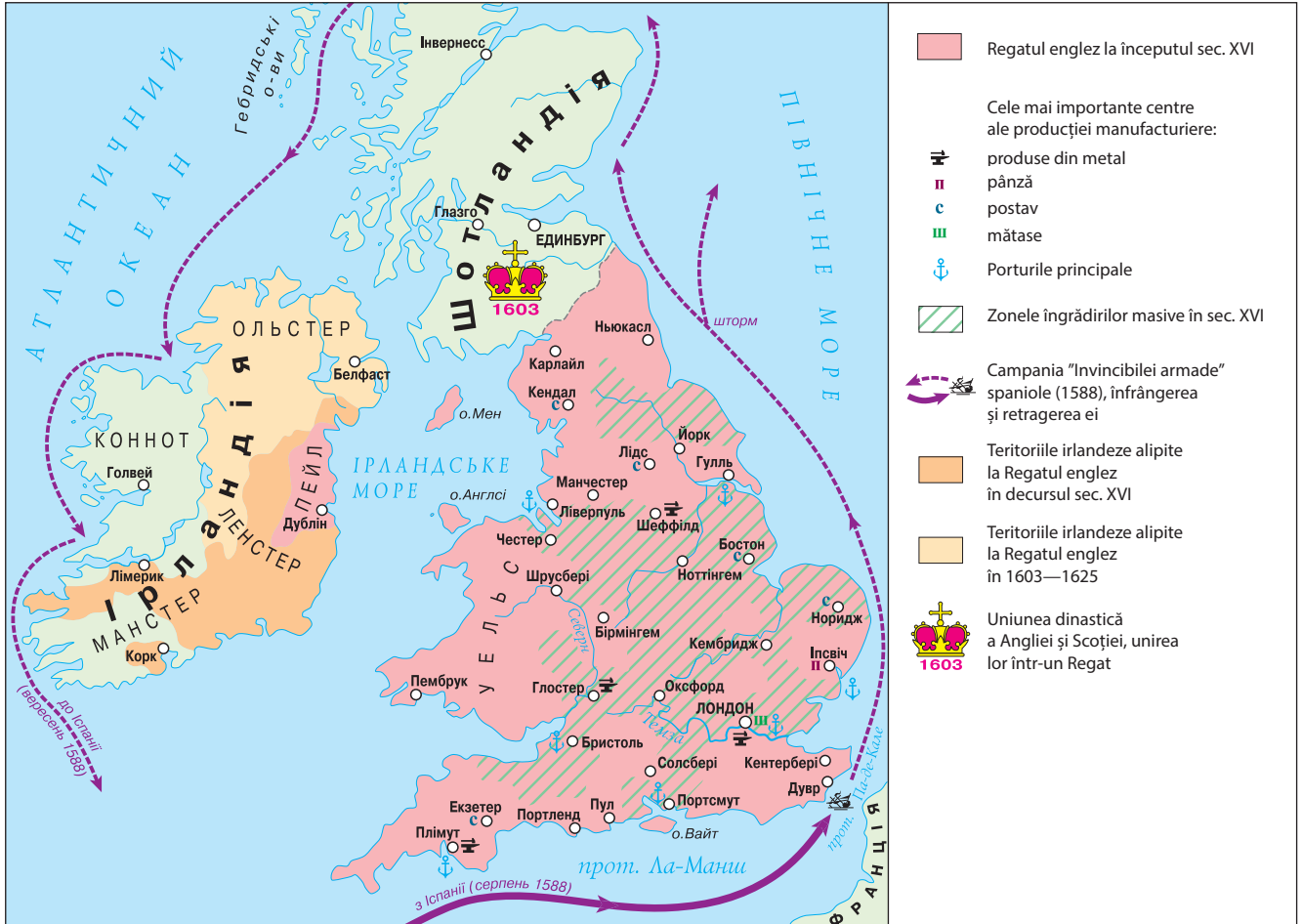
3. Apariția mișcării puritane. Între reprezentanții burgheziei, care nu erau satisfăcuți de restricțiile impuse de Reformă, s-au răspândit ideile calvinismului. Acești oameni optau pentru „purificarea” bisericii anglicane de rămășițele catolicismului. Ei erau numiți **puritani**. Treptat aceștia au rupt legăturile cu biserica engleză, au ieșit din componența ei și au început să-și înființeze comunități religioase proprii în frunte cu conducătorii lor — presbiterienii.

Puritanii au contat pe sprijinul Elisabetei I, însă au dat greș. Reginei nu i-au plăcut unele concepții ale puritanilor (separarea bisericii de stat, trecerea regelui în subordinea bisericii) și ea a început să-i urmărească și să-i persecute crunt.

Mișcarea puritanilor a jucat un rol considerabil în istoria Angliei și a coloniilor engleze din America de Nord. La mijlocul sec. XVI a avut loc Revoluția engleză, în timpul căreia puritanii, împreună cu Parlamentul englez s-au pronunțat împotriva regelui, Carol I Stuart și l-au condamnat la executare (despre aceasta veți afla din paragraful următor).

4. Domnia Elisabetei I. Relațiile anglo-scoțiene. Supunerea Irlandei. Elisabeta I era devotată politicii protecționismului, contribuind la dezvoltarea producției naționale și comerțului, acordând privilegii companiilor comerciale, în special companiei Indiilor de Est. O mărturie a dezvoltării cu succes a comerțului a devenit inaugurarea Bursei de la Londra.

Anglia în sec. XVI — prima jumătate a sec. XVII

Destul de semnificative au fost realizările Elisabetei I în politica externă. Ea a activizat lupta pentru includerea în componența teritoriilor engleze a Scoției și Irlandei vecine.

Slăbită din punct de vedere economic, dar și de luptele interne, în sec. XVI Scoția s-a transformat într-o țintă a intențiilor cotropitoare ale Angliei. Războiul împotriva Angliei, în prima jumătate a sec. XVI, a durat câteva decenii. În anul 1542 regele scoțian, care a suferit înfrângere în acel război, a murit. Coroana a fost preluată de fiica nou născută a acestuia, **Maria I Stuart**. Maria a fost trimisă în Franța pentru a primi o instruire aleasă, unde ea a devenit o catolică îndârjită. În acea perioadă, Scoția era condusă de regina-mamă Maria de Guise.

La mijlocul sec. XVI, în Scoția s-au răspândit ideile calviniste. Lider al Reformei scoțiene a devenit John Knox. Lupta calviștilor împotriva catolicilor era sprijinită cu arme și bani de Elisabeta I.

După moartea soțului său, a regelui francez Francisc al II-lea, în anul 1650, Maria Stuart a revenit în Scoția. Lupta calviștilor împotriva catolicilor a izbucnit cu o nouă putere.

Navele companiei Indiilor de est la șantierul din Londra. Gravură din sec. XVII.

Maria Stuart a fost catolică, iar Elisabeta — protestantă. Copilăria Mariei a trecut fără nori. Ea a obținut coroana regală practic de la naștere; la vârsta de 16 ani devine regină a Franței. Elisabeta a știut din copilărie ce înseamnă să fii fiica unui om învinuit de trădare de stat. După executarea mamei, Anne Boleyn, Elisabeta s-a pomenit în spatele zidurilor închisorii Tower. Maria Stuart credea că orice țară aparține monarhului și îi era indiferent în fruntea cărei țări se afla. Elisabeta, la rândul ei, considera că aparține Angliei și poporului ei, că, fiind în fruntea statului face voia lui Dumnezeu. Ea nu stătea prea mult pe gânduri în luarea deciziilor, atunci când acestea, după părerea ei, putea ușă aduce folos Angliei.

Flibustieri — în sec. XVI — începutul sec. XVII — piraiți și contrabandiști, care acționau în posesiunile Spaniei și Lumii Noi, precum și pe căile comerciale ce duceau spre ele.

În anul 1562 flibustierii englezi au început să aducă în coloniile spaniole din America sclavi de culoare din Africa. Piratul englez al serviciului regal și favoritul reginei, Walter Raleigh, a înființat în anul 1584 prima colonie engleză în America de Nord, numind-o în cinstea reginei necăsătorite — Virginia (din engleză: virgin — fecioară). Dintre piraiții englezi din acea vreme, cel mai glorios a fost navigatorul Francis Drake.

Maria Stuart susținea biserica catolică. Ea a stabilit legături cu nobilii catolici englezi, care pregăteau un complot împotriva Elisabetei I. La rândul său, Elisabeta a organizat, în anul 1567, o revoltă a calviniștilor împotriva ei. Maria Stuart a fost nevoită să fugă și să-i ceară adăpost Elisabetei. Perfida regină i-a oferit adăpost „dragei sale verișoare”, aruncând-o după gratii într-o cetate pentru următorii 20 de ani.

Cu sprijinul Elisabetei I, în Scoția au venit la putere forțele pro-engleze. Rege al Scoției a devenit fiul Mariei I Stuart, Iacob al VI-lea

În anul 1585, Parlamentul englez a adoptat o lege, prin care oricine care ar fi luat parte la complot împotriva reginei urma să fie executat. Prin această lege tribunalul regal a condamnat-o pe Maria I Stuart la executare pentru activitate ce prezintă pericol pentru Anglia și pentru regină. În anul 1587 sentința a fost îndeplinită. Iacob al VI-lea a amenințat Anglia cu război pentru executarea mamei, însă Elisabeta a găsit modalitatea de -l liniști. Deoarece regina nu avea copii, ea la recunoscut pe Iacob succesori la tronul englez. După moartea Elisabetei I, el a devenit regele **Iacob I al Angliei** (1603—1625), punând astfel începutul domniei dinastiei Stuart.

Supunerea Irlandei de către englezi s-a activizat încă în timpul domniei lui Henric al VIII-lea, care s-a proclamat în anul 1541 rege al ei. Confiscarea pământurilor aristocrației locale a devenit principalul mijloc de supunere a Irlandei. Pământurile erau împărțite între coloniștii englezi.

În cea de-a doua jumătate a sec. XVI, din cauza politicilor englezilor, în partea de sud a insulei au izbucnit mai multe revolte împotriva dominației engleze. Toate aceste răscoale au fost înfrânte, iar Irlanda a nimerit sub controlul Angliei.

5. Lupta împotriva Spaniei pentru hegemonia mărilor. În sec. XVI Anglia a întreprins unele încercări de pătrundere în America. Însă în calea ei stătea Spania, care, după unirea cu Portugalia, avea acolo colonii mari. De la mijlocul sec. XVI lupta Angliei împotriva Spaniei a căpătat forma unui comerț de contrabandă cu coloniile spaniole și a atacurilor **flibustierilor** asupra porturilor și corăbiilor Spaniei, care transportau aurul în Europa. Acești „căutători de aventuri” aveau permis din partea guvernului englez de a jefui posesiunile și corăbiile tuturor statelor rivale Angliei. La acea vreme, aceasta era o practică obișnuită de luptă împotriva inamicului pentru multe state europene.

Regele Spaniei, Filip al II-lea era indignat de obrăznicia reginei engleze. Filip al II-lea a decis să adune o mare flotă pentru a invade Anglia. Însă, în anul 1587, F. Drake a întreprins un raid în portul Cadiz — baza flotei Spaniei, și a distrus majoritatea navelor spaniole. Spaniolii au fost nevoiți să adune din nou forțe. În anul 1588 „Invincibila armadă” (astfel își numea flota Filip al II-lea) a plecat spre coastele Angliei. Elisabeta I i-a încredințat lui F. Drake să comande flota engleză. Navele

engleze au atacat „Invincibila armadă” în Canalul Mânecii. Lupta, care a fost numită Bătălia de la Gravelines, a durat două săptămâni. Navele spaniole grele au fost distruse de cele englezești, care erau mai ușoare. Flota Angliei nu a pierdut nici o navă. Datorită acestei victorii, Anglia a început să se transforme într-o stăpână a mărilor, iar Spania își pierdea treptat puterea de altă dată.

? Numiți principalele evenimente din timpul luptei Angliei împotriva Spaniei pentru hegemonia mărilor.

Lucrăm cu cronologia

- **Anul 1534** — adoptarea „Actului de supremație” de către parlamentul englez.
- **Anul 1588** — Bătălia de la Gravelines.

Sunteți de acord că... De ce?

- În sec. XVI Anglia a fost cuprinsă de un val al schimbărilor ce au dus la ruperea mai multor legături și relații tradiționale.
- În perioada domniei dinastiei Tudor, în Anglia a avut loc Reforma regală și s-a format absolutismul.
- Ultima regină din dinastia Tudor, Elizabeta I, a contribuit la transformarea Angliei într-un influent stat european.

Întrebări și însărcinări

1. Verificați-vă cunoștințele cu ajutorul jocului didactic „Încheiați propoziția”.

Regulile jocului. Profesorul/profesoara le propune elevilor/elevelor să încheie propoziția cu o caracteristică a evenimentelor dintr-o anumită perioadă istorică.

Model de propoziții: 1) Ramura principală a industriei engleze în sec. XVI era... 2) Asociația colectivă ce întrunește capitalurile individuale ale acționarilor este... 3) Reforma regală în Anglia a fost începută în timpul domniei... 4) „Simbolul credinței” (cele „39 de articole”) a fost adoptat în timpul domniei... 5) Protestanții englezi — continuatori ai calvinismului, care nu recunoșteau autoritatea bisericii de stat, erau numiți... 6) Bătălia maritimă din anul 1588, în care a căzut „invincibila armadă” spaniolă, s-a numit...

2. Care schimbări în economia și societatea Angliei din sec. XVI pot fi considerate cele mai importante? De ce? 3. Numiți principalele evenimente din Anglia, legate de desfășurarea Reformei regale.

4. Faceți comparație între absolutismul francez și cel englez.

5. Ce rol în dezvoltarea Angliei a jucat lupta acestei țări împotriva Spaniei pentru hegemonia mărilor?

6. Arătați pe hartă (pag. 65) evenimentele legate de dezvoltarea Angliei în sec. XVI — prima jumătate a sec. XVII. 7. Continuați activitatea de alcătuire a tabelului cronologic sincronizat: „Europa în Epoca Modernă Timpurie” (pag. 5). 8. Alcătuiți tabelul: „Politica internă și externă a reginei Elizabeta I: măsurile și rezultatele principale”.

9. **Activitate în perechi.** Imaginați-vă că un englez și un spaniol cu dispoziții patriotice din sec. XVI discută aprins despre monarhii lor — regina Angliei Elizabeta I și regele Spaniei Filip al II-lea. Distribuți rolurile și organizați un dialog între cei doi. 10. De ce a doua jumătate a sec. XVI este numită „epoca Elizabetei”? Care evenimente din acea perioadă le considerați cele mai importante? Argumentați-vă opinia.

Maria I Stuart. Pictor Rowland Lockey. Începutul sec. XVII.

Elizabeta I Tudor. Pictor Nicholas Hiliard. Anii 1573—1575.

§ 13. Revoluția engleză

STUDIIND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA: care au fost cauzele, premisele, desfășurarea și consecințele Revoluției engleze; care a fost activitatea lui O. Cromwell; despre afirmarea parlamentarismului în Anglia.

AMINTIȚI-VĂ: 1. Ce rol juca parlamentul în viața Angliei? 2. Când a apărut puritanismul? Care au fost viziunile de bază ale puritanilor?

? Care ramură a devenit principală în viața economică a Angliei? De ce a fost condiționat acest lucru?

Transformările din economie au influențat structura socială în Anglia. Deși după formă ea rămânea o societate a stărilor, în comportarea, obiceiurile, felul de ocupație al unor categorii se produceau schimbări însemnate. Astfel, între proprietarii funciari s-a creat noua aristocrație, care, spre deosebire de vechea nobilime, ducea o gospodărie destul de activă: creștea oi, nu se rușina să practice comerțul și să dezvolte producția manufacturieră. Creștea destul de rapid numărul muncitorilor angajați.

Revoluție — schimbare fundamentală radicală, salt în dezvoltarea naturii, a societății, percepții. Din punct de vedere politic, termenul „revoluție” a început să fie utilizat abia în sec. XVII. Primul eveniment, care a fost calificat drept revoluție, a fost „Revoluția glorioasă” din anul 1688 în Anglia. Cu timpul, astfel au fost definite evenimentele, ce au avut loc atât mai devreme, cât și mai târziu.

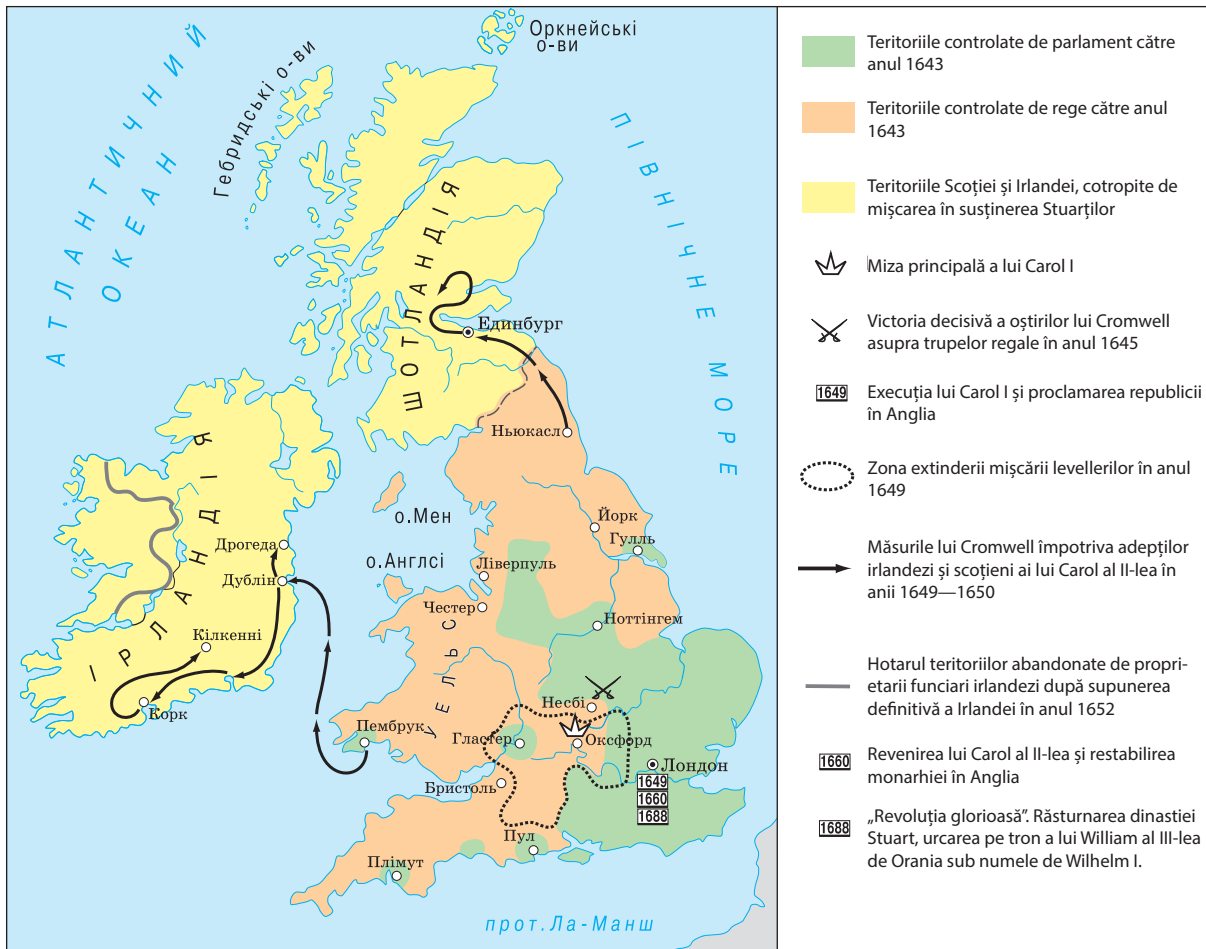
? Putem afirma, oare, că intențiile regilor de a instaura absolutismul în Anglia au devenit una din cauzele Revoluției?

1. Dezvoltarea social-economică a Angliei în ajunul Revoluției. Începând cu sec. XVII Anglia a devenit principalul furnizor de țesături necolorate pe piața europeană. Deja pe la mijlocul sec. XVII ea asigură 80 % din extragerea totală a cărbunelui în Europa (circa 3 milioane tone). În primii 40 de ani ai sec. XVI s-a dublat volumul comerțului. La aceasta au contribuit companiile comerciale, care aveau dreptul de monopol în comerț în fiecare zonă aparte. Cea mai mare era compania engleză a Indiilor de Est. În agricultura ducatelor sudice și centrale se dezvoltau din ce în ce mai activ relațiile de piață. Însă în partea de nord se mai păstra încă renta naturală și iobăgia.

2. Premisele politice ale Revoluției engleze. Începutul Revoluției. În anul 1603, în Anglia a început să domnească dinastia Stuart. Reprezentanții ei doreau să instaureze în țară monarhia absolută. Ei considerau că drepturile de altă dată ale parlamentului nu sunt altceva decât niște cedări din partea monarhului, care pot fi și anulate. Simpatiile dinastiei Stuart pentru catolici au generat acute confruntări religioase cu protestanții și cu biserica de stat anglicană. O astfel de politică a fost inițiată de către Iacob I — fiul Mariei I Stuart, care fusese executată. Deși această politică era nepopulară, ea a fost continuată de către fiul acestuia, **Carol I** (1625—1649). Carol I a cerut bani pentru a continua războaiele începute împotriva Spaniei și Franței. În primii trei ani de domnie el a convocat și a dizolvat parlamentul de trei ori: primul i-a oferit o sumă neînsemnată, cel de-al doilea în general l-a refuzat, iar cel de-al treilea a acceptat să ofere bani cu condiția ca regele să semneze petiția prin care vor fi reînnoite toate drepturile obținute de către englezi. Obținând banii necesari, Carol I a ignorat condițiile acordului și nu a convocat parlamentul timp de 11 ani. Pentru a-și acoperi cheltuielile, el a obligat întreaga Anglie să plătească așa-numita taxă navală (un fel de angajament al zonelor de țărm să întrețină flota). Pentru a stopa nemulțumirea oamenilor, a fost extinsă activitatea judecătorilor extraordinare. În țară a început emigrarea în masă către America de Nord. Îngrijorat de o atare stare de lucruri, Carol I a interzis emigrația, amenințând cu pedepse crunte.

Drept pretext pentru o revoltă deschisă împotriva regelui a servit încercarea de a încetățeni biserica anglicană în Scoția. Atunci scoțienii au pus mâna pe arme. Războiul a dobândit un caracter târăgănat. Carol I a fost nevoit să convoace parlamentul în **1640** pentru a primi consimțământul la colectarea de noi

Revoluția engleză din cea de-a doua jumătate a sec. XVII

impozite. Acest parlament a intrat în istorie sub denumirea de „Parlamentul cel Lung” și a funcționat până în 1653, deoarece membrii lui au obținut din partea regelui consimțământul că se vor împrăștia doar atunci când vor considera necesar. Parlamentul i-a înaintat regelui o serie de revendicări, pe care le-a inclus în „Mustrarea cea Mare” (protest), pe care Carol I al Angliei a fost nevoit să le îndeplinească. Judecătoriile extraordinare și taxele navale au fost anulate. Regele se angaja să convoace parlamentul nu mai devreme decât peste trei ani. Istoricii sunt de părere că începutul activității Parlamentului cel Lung poate fi considerat începutul revoluției engleze.

3. Războaiele civile. În luna ianuarie a anului 1642 Carol I a părăsit Londra și a plecat la nord, unde avea cei mai mulți adepți. La 22 august 1642 regele a declarat război parlamentului. În țară a izbucnit primul **război civil** (1642—1646). Armata regelui era compusă din nobili (cavaleri) și simpatizanți ai bisericii anglicane. Armata parlamentară (care a primit denumirea de „Capetele rotunde” după forma coafurii soldaților)

? De ce regele a pierdut războiul în fața parlamentului?

Război civil — formă a luptei politice, care este, de fapt, o ciocnire armată dintre clase și grupe sociale pentru obținerea puterii în stat sau apărarea anumitor drepturi și privilegii.

Carol I. Pictor Daniel Mytens (cel Bătrân). Anul 1631.

După înfrângerea în cel de-al doilea război civil și întemnițarea regelui, parlamentul a adoptat un șir de legi. Tot pământul a fost proclamat proprietate privată a stăpânilor lor (în afară de țărani); paturile comercial-industriale ale populației au obținut o libertate deplină în activitatea antreprenorială și anularea monopolismului; moșiile regelui, ale adepților săi și ale bisericii au fost vândute sau oferite soldaților drept recompensă pentru serviciul militar.

Independenții (din engleză — independent) — partea radicală a adepților calvinismului (puritanilor).

era compusă, în temei, din puritani și adepți ai parlamentului. La început armata parlamentului a suferit înfrângeri, însă situația s-a schimbat odată cu apariția lui **Oliver Cromwell**. El a reușit să reformeze armata.

Armata parlamentului le-a cauzat înfrângeri decisive trupelor regale în bătăliile de la Marston Moor (1644) și Naseby (1645). Regele a nimerit în prizonierat și a fost întemnițat.

La finele anului 1648 regele a evadat din detenție și a declanșat cel de-al doilea război civil (1648—1649), în care, de asemenea, a suferit înfrângere.

Cu toate că majoritatea deputaților se pronunțau pentru păstrarea puterii regale, O. Cromwell și trupele loiale lui au intrat în Londra și i-au scos din parlament. Ulterior, a fost creată o curte judecătorească specială, prin hotărârea căreia regele Carol I a fost executat în anul **1649**. După aceasta, în parlament a fost suspendată Camera Lorzilor, iar Anglia a fost proclamată Republică. Puterea legislativă a fost transmisă Parlamentului cel Lung, iar cea executivă — Consiliului de Stat. În mod practic, conducător al țării a devenit O. Cromwell.

4. Revoluția engleză. După proclamarea Republicii, la putere au venit **independenții**. După părerea lor, țara urmează să fie edificată pe acele principii ca și comunitățile de credincioși, adică în baza ideii unui acord social, care ar prevedea recunoașterea reciprocă a drepturilor și obligațiilor membrilor colectivului sau ale cetățenilor.

Independenții nu recunoșteau decât propria interpretare a Sfintei Scripturi, de aceea au început imediat represiunile împotriva altor comunități religioase. Cel mai mult au avut de suferit diggerii (adevărații levelleri), care lucrau pământurile publice. Aceștia considerau că ele nu pot fi proprietatea cuiva, deci, sunt comune. Diggerii considerau că într-o societate toți trebuie să lucreze înspre binele comun în frunte cu supraveghetorii aleși. În stat nu trebuie să existe bani, iar pentru cumpărare-vânzare omul trebuie să fie executat.

A fost supusă urmărilor și comunitatea levellerilor (nivelatorilor). Aceștia afirmau: deoarece toți sunt egali în fața lui Dumnezeu, pentru toți trebuie să fie instituite și drepturi egale. Din această afirmație reieșeau și cerințele lor: instituirea dreptului electoral general pentru bărbați, anularea „orașelelor putrede” (orașele care în trecut au obținut dreptul de a-și trimite delegații în parlament, iar cu timpul au decăzut) și altele. Levellerii considerau poporul drept sursă a puterii. La timpul lor levellerii au jucat un rol decisiv în execuția regelui și lichidarea Camerei Lorzilor. O. Cromwell nu împărtășea concepțiile diggerilor. El era ferm convins că proprietatea privată este o parte inseparabilă a fiecărui om, iar stabilirea egalității patrimoniale este o încălcare a tradițiilor engleze. Obținând victorie în războiul civil, O. Cromwell a întreprins campanii de persecuții în Scoția, care l-a recunoscut rege al său pe Carol al II-lea, fiul regelui

executat, Carol I. Următoarea lovitură a fost aplicată Irlandei pentru ajutorul catolicilor de aici oferit regelui englez în lupta împotriva parlamentului. Campaniile întreprinse în Scoția și Irlanda au pus bazele viitorului Imperiu colonial englez.

Deosebit de important pentru cotropirile coloniale și hegemonia mărilor a fost Actul de navigație, emis la 1651. Potrivit lui, toate mărfurile aduse în Anglia puteau fi transportate doar de corăbiile engleze sau de corăbiile țărilor-producători. Acest act i-a afectat pe olandezi, care făceau comerț intermediar și a dus la un război cu Țările de Jos din care Anglia a ieșit învingătoare.

5. Protectoratul lui O. Cromwell. Din momentul proclamării republicii, puterea supremă în țară aparținea Parlamentului cel Lung, care era compus în totalitate din independenți. O altă forță importantă în stat era armata, care era subordonată personal lui O. Cromwell.

Guvernarea îndelungată a „Parlamentului cel Lung” a generat nemulțumirea poporului, în special, a armatei, care un timp îndelungat nu primea salariu. În anul 1653 O. Cromwell a dizolvat „Parlamentul cel Lung”. În locul lui el convoacă conventul (Adunarea constituantă), în care, de asemenea, erau numai independenții. Acest convent a fost numit „parlamentul sfinților” (din cauza evlaviei deputaților). „Sfinții” au adoptat o serie de reforme importante: au proclamat libertatea conștiinței (convingerilor religioase); au introdus căsătoria civilă, alegerea preoților de către mireni; au anulat dijma bisericască; au decis să înlocuiască vechiul (precedentul) sistem al justiției, care se baza pe legi adoptate în diferite perioade, cu unul nou, care se baza pe un statut (cod) judiciar unic.

Împotriva acestui sistem s-au pronunțat preoții, juriștii, precum și armata. O. Cromwell a dizolvat „parlamentul sfinților”. Cu consimțământul armatei a fost adoptată o nouă constituție („unealtă de conducere”), care transmitea întreaga putere către O. Cromwell, **lord-protector** al Angliei, Scoției și Irlandei. După aceasta, în mâinile lui Cromwell a fost concentrată mai multă putere, decât în mâinile regelui în ajunul revoluției. Conform constituției, puterea legislativă a fost transmisă parlamentului unicameral, care era compus din deputați din cele mai importante orașe ale țării.

Noul parlament, de asemenea a dat dovadă de nesupunere. O. Cromwell l-a dizolvat și a împărțit țara în 14 districte militare. El a transmis toată puterea în ele general-maiorilor numiți de el. Adepții regelui au fost forțați să plătească un impozit special. Sărbătorirea Paștelui și Sfintei Treimi a fost interzisă, la fel ca și distracțiile de duminică sau competițiile sportive. Principalele ocupații erau munca și rugăciunea. Așadar, Protectoratul lui Cromwell a fost, în esența sa, o dictatură militar-religioasă. Această dictatură se menținea pe autoritatea forței, a viziunilor puritane despre viață și pe succesele lui Cromwell în politica externă.

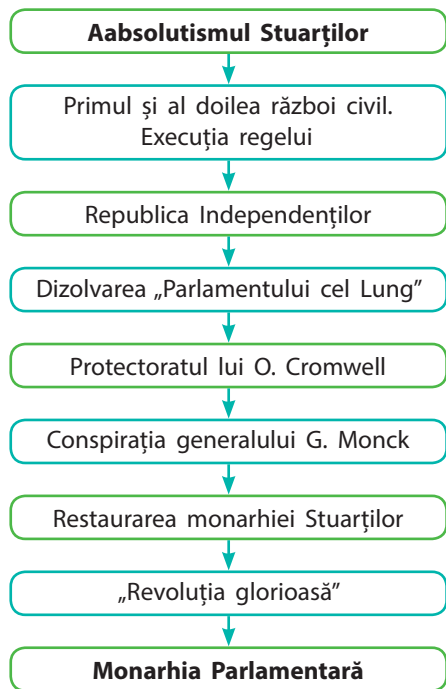

Oliver Cromwell. Pictor Samuel Cooper. Anul 1656.

Oliver Cromwell era un nobil mărunț și făcea parte din comunitatea protestantă a independenților, care se pronunțau în favoarea unei independențe totale a bisericii față de stat. În plan politic ei optau pentru forma republicană de guvernare. Când a început războiul civil, O. Cromwell, cu consimțământul parlamentului, a echipat pe propriile mijloace bănești două regimente de cavalerie, în care a înrolat oameni cu convingeri religioase puternice (independenți). Regimentele lui Cromwell, în care domnea o disciplină de invidiat, cu soldați viteji și devotați conducătorului lor, uniți prin convingerile politice și religioase comune, au pus baza unei noi armate parlamentare.

Protectorat (din latină: *protector* — apărător) — formă a dependenței unui stat de altul sau a unei societăți de o persoană (ori de alt stat), atunci când problemele principale ale vieții social-politice sunt reglementate de către protector.

? De ce evenimentele din anii 1688—1689 au fost numite „Revoluție glorioasă”?

Restaurație politică — reinstaurarea vechii orânduirii sociale, dinastiei sau religii destituite cândva.

Declarație — document, declarație oficială în care sunt proclamate principiile fundamentale ale politicii interne și externe a statului sau tezele de program ale partidului, organizației.

Monarhie parlamentară — orânduire de stat în condițiile căreia șeful statului — monarhul, nu poate influența nemijlocit asupra componentei și politicii guvernului, care este format numai de parlament și raportează doar în fața lui.

6. Restaurația Stuartilor. „Revoluția glorioasă”. În anul 1658 O. Cromwell a murit, lăsându-l succesor pe fiul său, Richard. Acesta, însă, s-a transformat imediat într-o marionetă a generalilor și a fost nevoit, în cele din urmă, să renunțe la titlul de lord-protector. Păturile comercial-industrială și aristocratică, îngrijorate fiind de posibilele revolte din partea populației, au decis să-l invite la tron pe Carol al II-lea (1660—1685). În anul 1660, ca urmare a unei conspirații organizate de generalul George Monck, în Anglia a fost înfăptuită restaurația politică — reinstaurată guvernarea dinastiei Stuartilor.

La fel ca predecesorii săi, Carol al II-lea califica puterea regală ca pe una absolută. El a dispus, mai întâi de toate, o răzbunare în public asupra asasinilor tatălui său. a fost reînnoită guvernarea bisericii anglicane, o parte neînsemnată a pământurilor a fost restituită foștilor proprietari. Însă, a guverna țara ca mai înainte era imposibil. Parlamentul își păzea cu strictețe drepturile obținute în timpul revoluției. În curând, în parlament s-au creat două partide politice: **tories** și **whigs**. Primii erau simpatizanți ai puterii regale, apărau inviolabilitatea drepturilor regale și a orânduirii existente. Whigs apărau parlamentul în timpul tuturor contradicțiilor și se pronunțau pentru reformarea economiei, a orânduirii de stat, a bisericii. Ambele partide, însă, erau împotriva puterii absolute a monarhului.

În anul 1685 nou rege devine fratele lui Carol al II-lea, **Iacob al II-lea** (1685—1688). El a continuat politica predecesorului său orientată spre restabilirea puterii absolute. Fiind un catolic convins, el îi numea în funcțiile de stat pe adepții săi în credință. După adoptarea Declarației de indulgență, Iacob al II-lea a dizolvat parlamentul și a început să cârmuiască de unul singur. Populația engleză era îngrijorată de politica pro-franceză promovată de rege. Parlamentarii l-au invitat în secret la tronul englez pe monarhul olandez, William de Orania. În toamna anului 1688 el a debarcat pe țărmul englez și a plecat spre Londra. Poporul l-a întâmpinat cu bucurie. Iacob al II-lea a fugit în Franța.

William de Orania a fost proclamat rege al Angliei sub numele de **William al III-lea** (1689—1702). Lui i-a fost înmănată **Declarația Drepturilor (Legea drepturilor)**, în care au fost expuse drepturile și obligațiile puterii legislative (ale parlamentului) și ale celei executive (regelui și miniștrilor săi). Declarația îi interzicea regelui să emită legi, să strângă impozite de la popor și să adune armata fără acordul parlamentului. În ea se sublinia că poporul are dreptul să-l destituie pe rege și să aleagă în locul lui un alt rege, precum și să schimbe ordinea succesiunii la tron.

Astfel în Anglia s-a produs lovitura de palat, cunoscut ca „**Revoluția glorioasă**” (1688—1689). Ea a pus capăt luptei îndelungate dintre parlament și rege. În Anglia s-a constituit **monarhia parlamentară**.

În timpul domniei lui William al III-lea au fost puse bazele principiilor funcționării sistemului politic în Anglia. Deputații parlamentului erau realeși o dată la trei ani. Regele forma

guvernul din reprezentanții aceluși partid, care avea majoritate în parlament. Deci, regele a început să conducă statul prin intermediul parlamentului. Competițiile pentru putere între partide au pus bazele sistemului bipartit în Anglia.

Sunteți de acord că... De ce?

- În prima jumătate a sec. XVII, în Anglia a apărut un conflict între parlament și regi, care luptau pentru putere absolută. În cele din urmă, aceasta a dus la războaie civile, execuția regelui Carol I și instaurarea republicii.
- Un rol important în Revoluția engleză l-a avut problema religioasă. Comunitățile protestante au devenit forța motrice a transformărilor în societate.
- Instituirea puterii unilaterale (a protectorului, monarhului) nu a contribuit la stabilitate în stat. În cele din urmă, a fost elaborat un model politic, care funcționează și în prezent.
- Ca urmare a revoluției din Anglia s-a constituit monarhia parlamentară și s-au afirmat relațiile de piață.

Lucrăm cu cronologia

- **Anul 1540** — începutul Revoluției în Anglia.
- **Anul 1549** — Execuția regelui Carol I și proclamarea republicii în Anglia.
- **Anii 1653—1658** — protectoratul lui O. Cromwell.
- **Anii 1688—1689** — „Revoluția glorioasă”; instaurarea monarhiei parlamentare în Anglia.

Întrebări și însărcinări

1. Verificați-vă cunoștințele cu ajutorul jocului didactic „Ghiciți numele eroului/eroinei”.
Regulile jocului. Profesorul/profesoara notează pe o fișă numele unei personalități istorice și o așează într-un plic. Cu ajutorul unui anumit număr de întrebări stabilite din timp, elevii și elevele urmează să ghicească despre cine este vorba. Profesorul/profesoara poate să răspundă numai „da”, „nu” sau „parțial”. Jocul poate fi organizat în perechi, grupuri mici sau cu întreaga clasă.
2. Caracterizați situația din Anglia în ajunul Revoluției. 3. Cum s-a desfășurat lupta dintre lege și parlament? 4. Ce trăsături îi erau caracteristice Revoluției engleze? 5. De ce conventul republicii a obținut denumirea de „parlament al sfinților”? 6. Ce fapte demonstrează că lordul-protector avea mai multe împuterniciri decât regele în ajunul Revoluției?
7. Este, oare, justă afirmația că, în esență sa, protectoratul lui O. Cromwell a fost o dictatură militar-religioasă? Argumentați-vă părerea. 8. Urmăriți după hartă (pag. 69) ce cotropiri coloniale a înfăptuit Anglia în perioada republicii. 9. Continuați activitatea de alcătuire a tabelului cronologic sincronizat: „Europa în Epoca Modernă Timpurie” (pag. 5).
10. **Activitate în grupuri mici.** Discutați și clarificați de ce a devenit posibilă restaurarea Stuartilor. Sunteți de acord cu părerea că politica lor nesăbuită a dus la o nouă înlocuire a dinastiei?
11. Cu ajutorul izvoarelor suplimentare confirmați sau negați afirmația că evenimentele din anii 1688—1689 au fost o Revoluție.
12. **Activitate în perechi.** Discutați și stabiliți ce rol a jucat factorul religios în evenimentele din timpul Revoluției engleze. Argumentați-vă punctul de vedere.

Înmânarea „Legii drepturilor” lui Carol al III-lea. Pictor Samuel Wale. Gravură din anul 1783.

§ 14. Reci Pospolita

STUDIIND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA: care a fost rolul șleahței, în special, al magnaților, în guvernarea Poloniei; care au fost cauzele și consecințele încheierii Uniunii de la Lublin.

AMINTIȚI-VĂ: 1. Ce factori au forțat Polonia să încheie o alianță cu Lituania? 2. Cine erau numiți cazaci?

? Putem afirma, oare, că Marile descoperiri geografice au avut o influență negativă asupra dezvoltării Poloniei?

1. Dezvoltarea economică. Stările sociale. În sec. XVI, sub influența creșterii cererii pentru **producția de mărfuri** în agricultură în Europa Occidentală, șleahța poloneză a trecut la **forma de gospodărire de tip folwark**. Ca urmare a extinderii acestei forme de gospodărire, renta în bani pentru țărani a fost înlocuită cu panșcina (zile în care țăranul muncea pentru pani). În anul 1505 panșcina era de o zi pe săptămână, iar către sfârșitul sec. XVI — ajungea la cinci zile. Acest sistem le asigura proprietarilor de pământ creșterea veniturilor de 10—15 ori.

În prima jumătate a sec. XVI, Polonia a fost cuprinsă de un puternic avânt economic. Au apărut noi orașe. Noua capitală a regatului a devenit Varșovia. Negustorii polonezi făceau un comerț destul de activ cu Germania, Ungaria, Italia, țările scandinave, Țaratul Moscovit. Au fost create mai multe manufacturi. Însă deja în a doua jumătate a sec. XVI centrul vieții economice s-a transferat treptat din orașe pe moșiile șleahței.

Acest lucru a fost condiționat de cuceririle Imperiului Otoman, care au oprit, practic, întregul comerț pe direcția est-balcanică. „Comerțul cu pâine” pe râul Vistula și mai departe pe Marea Baltică le aducea un venit însmenat nu negustorilor de la orașe, ci șleahței. Cu atât mai mult, cu cât regele nu a întreprins nimic pentru a-i proteja pe producătorii polonezi de concurența străină. Negustorii își încetau activitatea, producția manufacturieră a decăzut. De aceea în Polonia nu s-a creat cea de-a treia stare puternică a burghezilor-întreprinzători, care a pus temelile noii societăți în țările Europei Occidentale.

Principalele pături ale populației din Polonia de atunci erau cele privilegiate (clerul și șleahța), semiprivilegiate (orășenii) și nepriviligiate (țărani). Bisericiile catolice îi aparțineau a cincea parte a moșiilor de pământ. Ea dispunea, de asemenea, de resurse materiale și financiare însemnate.

La începutul sec. XVI s-a încheiat procesul formării unei stări a proprietarilor de pământ — șleahța. Șleahțicii se bucurau de drepturi și privilegii importante. Aceștia aveau în proprietate, de regulă, un sat sau două. Obligațiile șleahțicilor constau în satisfacerea serviciului militar și guvernarea statului. Cei mai înstăriți șleahțici erau numiți magnați. În proprietatea acestora se afla o treime din satele poloneze. Puterea financiară le oferea posibilitatea să influențeze asupra politicii interne și externe a statului.

Producție de mărfuri — producție care se fabrică nu pentru folosință proprie, ci pentru vânzarea pe piață

Folwark (fermă) — gospodărie cu mai multe profiluri, în care tot pământul aparținea panilor și care se baza pe munca țăranilor, care ispășeau panșcina. Acest tip de gospodărire era orientat către producția de mărfuri în agricultură, deși păstra unele forme ale economiei naturale. Munca forțată a țăranilor era puțin eficientă. De aceea, un asemenea tip de gospodărire putea să se dezvolte doar în mod extensiv (pe contul extinderii producției, și nu a îmbunătășirii ei). Pentru a obține mai mult venit, proprietarul de pământ avea nevoie de mai mult pământ și de un număr mai mare de țărani dependenți. Acești factori au generat „o sete nestăvilită” a șleahței pentru pământ.

2. Reforma și Contrareforma. În anii '20 ai sec. XVI în Polonia s-au răspândit ideile Reformei. O particularitate a mișcării reformiste poloneze era diversitatea ei și lipsa unei orientări unice, care să fie susținută de majoritatea populației țării.

Protestantismul era sprijinit, în principal, de către șleahță, care vedea în el o posibilă obținere a unei independențe mai mari față de putere și care dorea să obțină pe această cale pământurile bisericești. Însă, imediat ce aceste scopuri au fost atinse, îca urmare a **mișcărilor de execuție**, interesul șleahței pentru protestantism a scăzut. Iar declinul orașelor a privat Reforma de baza socială necesară. Pentru a păstra unitatea statului, în **anul 1573** a fost garantată libertatea religioasă și securitatea reprezentanților tuturor confesiunilor. De la sfârșitul sec. XVI în Polonia s-a răspândit și, în cele din urmă, a învins, Contrareforma catolică.

Cu sprijinul regelui **Ștefan Bathory** (1576—1586), au desfășurat o activitate fructuoasă iezuiții, care priveau la Polonia ca la un cap de pod pentru răspândirea catolicismului în Est.

În timpul domniei lui **Sigismund al III-lea** (1587—1632), care a pus începutul domniei pe tronul polonez a **dinastiei suedeze Vasa**, protestantismul în Polonia a fost, practic, nimicit. Regele le interzicea protestanților să ocupe funcții de stat, ceea ce a redus popularitatea protestantismului printre șleahțici.

3. Înlocuirea dinastiilor la tronul regal. Democrația șleahțică. În sec. XVII, în această țară a fost instaurată republica aristocratică (șleahțică) sau **democrația șleahțică**. Șleahța alegea regele. Acesta nu avea dreptul să adopte hotărârile importante fără consimțământul seimului, care era compus din senat și camera ambasadorilor. Puterea reală în stat era în mâinile magnaților, ceea ce a și condiționat caracterul ei aristocratic.

În anul 1572, odată cu moartea lui Sigismund al II-lea August, și-a încetat existența dinastia Jagiellonilor. Dacă până atunci alegerea regelui era un act pur formal, după aceea procedura respectivă a căpătat un alt caracter: regele era ales prin votarea camerelor seimului. Primul rege ales a devenit **Henric al III-lea Valois** (1573—1574). Deși peste câteva luni el s-a întors în Franța, de numele lui este legată semnarea „**Articolelor Henriciane**”. Conform acestui document, regele nu avea dreptul să-l numească pe succesorul său, să aprobe sau să anuleze hotărârile seimului, să declare război, să încheie pace sau să adune armata. În cazul încălcării acestor condiții de către rege, magnații și șleahța aveau dreptul să-l destituie de la putere. Neavând o influență semnificativă asupra vieții interne, regii promovau o politică externă activă, atrăgând țara în diferite războaie și confruntări.

4. Uniunea de la Lublin. Din sec. XIV a început expansiunea polonă activă în Est. O cale de realizare a acestei idei a fost încheierea unei alianțe (uniuni) strânse între Coroana Poloniei și Marele Ducat al Lituaniei. Au existat mai multe pricini, care

? De ce în Reci Pospolita a fost proclamată toleranța religioasă, iar în alte țări ale Europei aveau loc războaie religioase?

Mișcările de execuție — mișcări ale șleahței mijlocii, orientate către reformarea statului cu scopul neadmiterii instaurării absolutismului și introducerii forme republicane de guvernare.

Regele polonez, Ștefan Bathory. Pictor Martin Kober. Anul 1583.

? De ce în Polonia (ulterior Reci Pospolita) a fost instaurată democrația șleahțică?

Democrație șleahțică — sistem politic, ce a existat în sec. XVI-XVII în Coroana Poloneză, iar cu timpul în Reci Pospolita, conform căruia șleahța dispunea de mari drepturi în ceea ce privește guvernarea statului. Democrația șleahțică este o variantă a democrației reprezentative, însă de ea putea să se folosească numai șleahța.

Expansiune — extinderea sferei de dominație a unui stat asupra altuia în domeniile politic, economic, tendință de cotropire și subjugare.

Uniunea de la Lublin.
Pictor Marcello Bacciarelli.
Anii 1785—1786.

La evenimentele din timpul războiului polono-moscovit din anii 1609—1618 au jucat un rol important cazacii. În anul 1618, la rugămintea regelui polonez, hatmanul Petro Konașevyci-Sagaidacyni a condus o armată de 20 mii de oameni în ajutorul principelui Vladislav. Hatmanul a distrus în întregime armata moscovită în apropiere de capitală și s-a unit cu forțele lui Vladislav. Însă, la asaltul Kremlinului moscovit cazacii nu au recurs. Condițiile climaterice nefavorabile, oboseala de pe urma campaniei îndelungate, lipseau de orice perspectivă asediarea aceluia oraș mare. Pentru P. Konașevyci-Sagaidacyni era neavantajos să încheie războiul, deoarece atunci ar fi trebuit să caute alte ocupații pentru trupele căzăcești. Există și o altă versiune a renunțării lui P. Konașevyci-Sagaidacyni la acel asediu: hatmanul ar fi auzit dangățul clopotelor de la bisericile ortodoxe (era sărbătoarea Acoperământul Maicii Domnului), a început să plângă și a luat cale întoarsă.

au dus la unirea celor două state în sec. XVI. Șleahța poloneză dorea să obțină pământurile ucrainene, care intrau în componența Lituaniei pentru a-și dezvolta fermele. Nobilii lituanieni doreau să obțină privilegiile asemănătoare cu cele ale șleahței poloneze. De asemenea, ei doreau să oprească înaintarea Țaratului Moscovit înspre Vest.

În luna ianuarie a anului 1569, la Lublin, regele Sigismund al II-lea August, a convocat seimul unit lituaniano-polonez pentru a soluționa problema încheierii Uniunii (alianței) între cele două state. Reprezentanții Lituaniei și Poloniei au înaintat două proiecte diferite ale acestei Uniuni.

Proiectul lituanian conținea teza despre organe separate ale puterii în fiecare stat, care să fie formate doar din cetățenii lui, despre monedă aparte și altele. În proiectul polonez se propunea ca Lituania și Polonia să fie unite într-un stat unic cu un singur rege și cu organe comune ale puterii.

În luna martie a anului 1569, cu acordul magnaților și șleahțicilor, regele a emis un universal despre retragerea de la Lituania și reunirea la Polonia a Volâniei și Podlasiei, iar cu timpul, a ținuturilor Kiev și Brațlav. Astfel, aproape toate pământurile ucrainene au intrat în componența Poloniei. Lituania, slăbită de Războiul Livonian, nu a opus rezistență. Pentru a-i atrage de partea sa pe nobilii locali, regele i-a egalat în drepturi cu șleahțicii polonezi. Nemulțumiți de această hotărâre, magnații lituanieni au încercat să-și apere drepturile pe aceste pământuri, dar eforturile lor au fost zadarnice.

Uniunea polono-lituaniană a fost încheiată la **1 iulie anul 1569**, la Lublin. a fost înființat statul unic, **Reci Pospolita** (republica) cu un singur rege ales, seim, monedă și politică externă comună. Separate rămâneau sigiliul, autoadministrarea locală, finanțele, armata, justiția.

5. Politica externă a Recii Pospolitei. După încheierea Uniunii de la Lublin, Polonia s-a pomenit în noi împrejurări de politică externă. Ea a fost nevoită să lupte împotriva Țaratului Moscovit, a Suediei și Imperiului Otoman pentru hegemonie în Europa Centrală și de Est. Astfel, Polonia a intrat în Războiul Livonian (1558—1583), în care Lituania lupta de partea Ordinului Livonian împotriva Țaratului Moscovit. Regele Ștefan Bathory a reușit să-i cauzeze câteva înfrângeri armatei țarului moscovit Ivan al IV-lea cel Groaznic. În anul 1582 a fost semnat un acord cu Țaratul Moscovit, potrivit căruia trupele sale urmau să părăsească Livonia. Acest acord a oprit pentru un timp oarecare înaintarea Țaratului Moscovit spre Marea Baltică.

Însă în curând Polonia a fost nevoită să poarte război pentru Livonia împotriva Suediei, război care a durat cu unele întreruperi între anii 1600—1635. În urma aceluia război, Riga și Lifliandia au intrat în componența Suediei, iar Curlanda a rămas sub dominația Recii Pospolitei. O atare distribuție nu

era pe placul nici uneia dintre părți și, peste 20 de ani, războiul a izbucnit din nou.

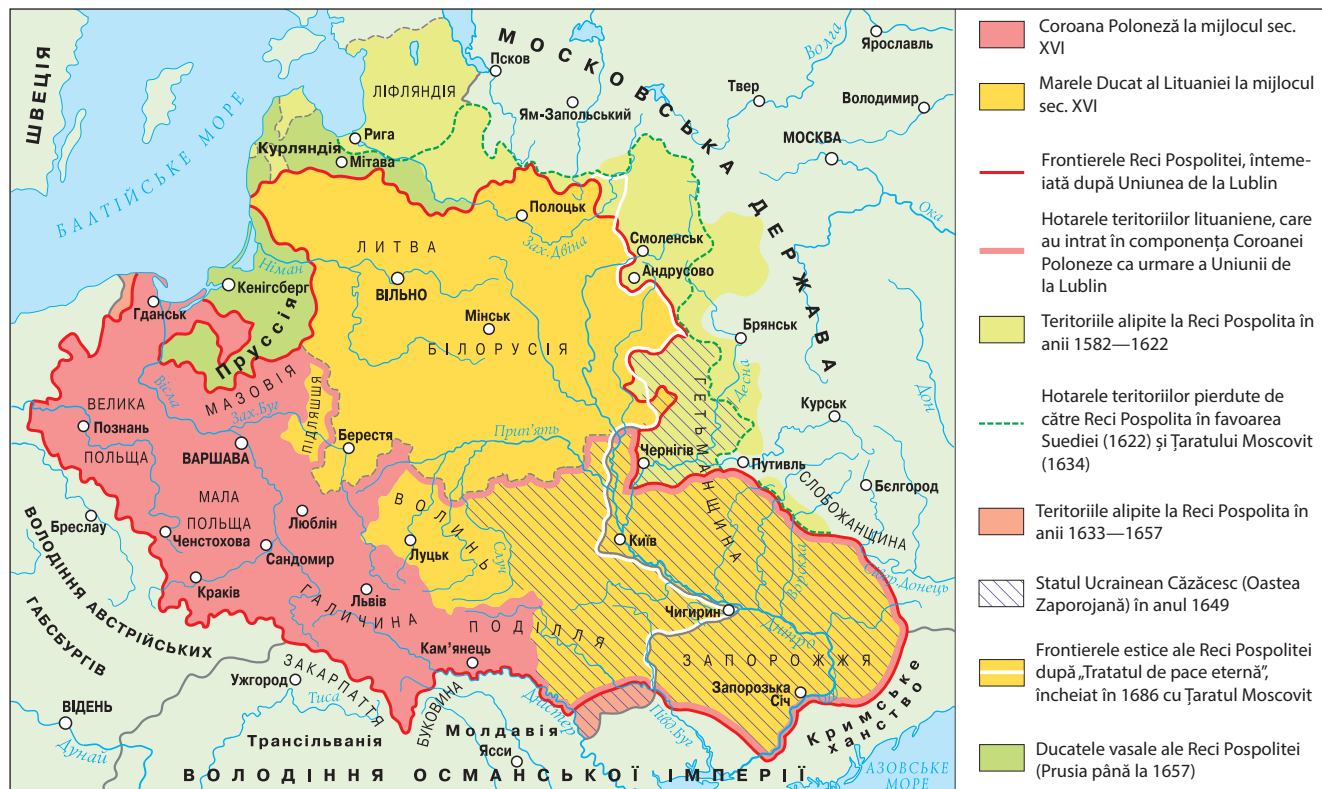
Alipind pământurile ucrainene conform prevederilor Uniunii de la Lublin, Polonia s-a ales cu hotare comune cu Imperiul Otoman și, respective, cu un permanent pericol cauzat de invaziile turco-tătare. De aceea, ea era nevoită să acorde atenție apărării dinspre sud. Cazacii ucraineni, care-și apărau pământurile de invaziile tătarilor și înșiși întreprindeau campanii până la țarmurile turcești, s-au pomenit sub puterea regelui polonez.

La sfârșitul sec. XVI — începutul sec. XVII relațiile dintre Polonia și Imperiul Otoman s-au agravat brusc din cauza campaniilor căzăcești. Apogeul lor a fost Bătălia de la Hotin din 1621, în care trupele poloneze și cele ale cazacilor au reușit să oprească înaintarea imperiului Otoman asupra Reci Pospolita. Cu aceasta, însă, contradicțiile dintre Imperiul Otoman și Reci Pospolita nu au încetat.

În primul trimestru al sec. XVII a început un nou conflict cu Moscova. Folosindu-se de declinul dinastiei Ruricovicilor, Reci Pospolita a intervenit în lupta pentru tronul țarist, dorind să-l așeze acolo pe omul său, iar apoi și singură a intrat în război (anii 1609—1618). Războiul s-a încheiat cu semnarea Armistițiului de la Deulino, care a devenit cel mai mare succes al Reci Pospolitei în confruntarea cu Țaratul Moscovit. Reci Pospolita și-a extins suveranitatea asupra ținuturilor Smolensk, Cernighiv

? De ce în a doua jumătate a sec. XVI a avut loc confruntarea între Reci Pospolita și Suedia, Țaratul Moscovit și Imperiul Otoman?

RECI POSPOLITA ÎN SEC. XVI-XVII

Lucrăm cu cronologia

- **Anul 1569** — încheierea Uniunii de la Lublin.
- **Anul 1573** — proclamarea toleranței religioase în Reci Pospolita.

În sec. XVI-XVII Polonia a obținut succese remarcabile în domeniul dezvoltării culturii, cauzate de influența Renașterii. A început înființarea în masă a școlilor, s-a trezit interesul populației pentru știință și descoperiri. Apogeu al „veacului de aur” este considerată activitatea lui N. Copernic. S-a dezvoltat și literatura artistică. Datorită operelor lui Mikolaj Rej și Jan Kochanowski, au fost puse bazele limbii poloneze literare. Moștenind arta Renașterii în arhitectură, în Polonia erau construite mari conace ale șleahței. Centru al răspândirii noilor fenomene culturale era considerată curtea regală.

O consecință a dezvoltării culturii poloneze din acea perioadă a devenit formarea idealurilor, valorilor și obiceiurilor șleahței. Acest fenomen a obținut denumirea de sarmatism (potrivit legendei, șleahța poloneză își trăgea originile de la sarmați), care a devenit cea de-a doua direcție a culturii poloneze din epoca respectivă. Sarmatismul îmbina atât elemente ale culturii occidentale, cât și orientale. Acest lucru s-a manifestat, spre exemplu, în domeniul limbii: limba poloneză s-a completat în mod activ cu cuvinte din limba latină. Îmbrăcămintea șleahțicilor era, de asemenea, o îmbinare a elementelor modei din est și vest.

și Novgorod-Siverski (în total, 29 de orașe). Regele polonez și-a păstrat în mod oficial dreptul de a pretinde la tronul moscovit.

În anul 1632 Moscova a încercat să recucerească pământurile pierdute (Războiul de la Smolensk), însă a fost înfrântă.

În 1634 Reci Pospolita și Țaratul Moscovit au semnat Tratatul de la Poleanovka, care a confirmat hotărârile stabilite prin Armistițiul de la Deulino. Drept recompensă, către Țaratul Moscovit au trecut orașele nu prea mari, Serpeisk și Trubcevsck. În afară de aceasta, solii moscoviți au obținut de la regele polonez, Vladislav, în schimbul unei mite, renunțarea sa la titlul de „țar moscovit”.

Sunteți de acord că... De ce?

- Sec. XVI-XVII au devenit perioada avântului și declinului statului polonez. Datorită Uniunii de la Lublin și războaielor pe care le-a purtat, a avut loc cea mai mare extindere teritorială a Coroanei Poloneze.
- Puterea Reci Pospolitei în plan extern nu era susținută prin stabilitatea internă. Caracterul multinațional și democrația șleahțică au diminuat puterea internă a statului și au dus, în cele din urmă, la declinul lui.

Întrebări și însărcinări

1. Verificați-vă cunoștințele cu ajutorul jocului didactic „Explicați semnificația termenului sau a noțiunii”.
Regulile jocului. Elevii și elevele se unesc în două echipe. Profesorul/profesoara notează pe fișe termeni și noțiuni după tema studiată. Echipele aleg pe rând fișele. Sarcina lor constă în a defini termenii și noțiunile fără să le numească. Echipa-adversar trebuie să ghicească termenii și noțiunile despre care este vorba.
2. Ce schimbări în orânduirea politică a Poloniei au avut loc în sec. XVI? 3. Când a fost încheiată Uniunea de la Lublin? Numiți cauzele și consecințele acestui eveniment. 4. **Activitate în perechi.** Discutați și clarificați prin ce a fost condiționat declinul orașelor poloneze în sec. XVII? 5. Caracterizați transformările în agricultura Poloniei din sec. XVI. 6. **Discuție colectivă.** Numiți particularitățile extinderii ideilor Reformei în Polonia. 7. **Activitate în grupuri mici.** Discutați, determinați și caracterizați direcțiile principale ale politicii externe ale Poloniei.
8. Cu ajutorul izvoarelor suplimentare, povestiți despre desfășurarea războiului polono-turc din anii 1620—1621 și participarea cazacilor ucraineni la el. 9. Arătați pe hartă (pag. 77) teritoriul Reci Pospolitei către mijlocul sec. XVII. În lupta cu care stat Reci Pospolita a înțreprins cele mai mari acaparări teritoriale?
10. Ce a ajutat-o pe Reci Pospolita să devină în prima jumătate a sec. XVII unul dintre cele mai puternice state din Europa? Dați un răspuns detaliat. 11. **Discuție colectivă.** Democrația șleahțică a făcut din Polonia un stat puternic sau un stat slab?

§ 15. Relațiile internaționale în sec. XVI — prima jumătate a sec. XVII. Războiul de Treizeci de Ani

STUDIIND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA: care a fost conținutul relațiilor internaționale din sec. XVI — prima jumătate a sec. XVII; care au fost cauzele, desfășurarea și consecințele Războiului de Treizeci de Ani.

AMINTIȚI-VĂ: 1. Numiți statele europene de frunte din sec. XVI. 2. Arătați pe harta-atlas teritoriile extinderii comunităților protestante și ale dominației bisericii catolice.

1. Caracterul relațiilor internaționale în sec. XVI. Principiile dinastice au continuat să joace, ca și mai înainte, un rol important în relațiile internaționale din Europa în Epoca Modernă Timpurie. Însă un nou factor în relațiile interstatale a devenit scindarea Europei după criteriul religios ca urmare a Reformei. Multe state deveneau participante la conflictele internaționale, susținându-i pe adepții lor de credință sau intenționând să creze obstacole în calea răspândirii convingerilor religioase, pe care nu le acceptau.

Un rol decisiv în relațiile internaționale ale Europei din acea perioadă l-au jucat Habsburgii spanioli și austrieci, Anglia și Franța. Contradicții destul de serioase apăreau între Franța și Habsburgi, ale căror posesiuni se învecinau cu frontierele ei. Cea mai pronunțată manifestare a acestor contradicții au fost Războaiele Italiene (1494—1559). O formă destul de acută a căpătat confruntarea dintre Anglia protestantă și Spania catolică. Nici una dintre țările europene de frunte — participante la conflict nu avea suficiente forțe pentru a-i cauza înfrângere adversarului. Un astfel de sistem al relațiilor internaționale era numit sistemul echilibrului european.

La sfârșitul sec. XVI, un rol important îl juca Suedia, care, supunând Norvegia și Finlandia, intenționa să-și extindă influența asupra pământurilor daneze, germane, poloneze și a țărmurilor baltice de est. Un factor important al relațiilor internaționale din sec. XVI a fost lupta împotriva pătrunderii Imperiului Otoman în Europa. Pericolul turcesc i-a forțat pe monarhii europeni să se unească împotriva agresorului. Pe de altă parte, aceasta nu excludea încheierea unor alianțe provizorii cu sultanii turci în favoarea propriilor interese.

2. Agravarea contradicțiilor între statele europene la începutul sec. XVII. Cauzele Războiului de Treizeci de Ani. Situația internațională din Europa la sfârșitul sec. XVI era încordată și complicată. După o perioadă de rivalitate, ramurile spaniolă și austriacă ale dinastiei Habsburgilor au decis să-și unească eforturile pentru instaurarea dominației în Europa. Franța vroia să împiedice acest lucru și-i susținea pe protestanții din Germania. În plus, Franța dorea să-și instaureze puterea în Italia și era nemulțumită de sporirea influenței Habsburgilor spanioli în această țară.

- ?** 1. Care state au jucat rolul decisive în relațiile internaționale ale Europei din sec. XVI?
2. Ce factori erau principali pentru relațiile internaționale din sec. XVI?

Armistițiul de la Nisa din anul 1538 dintre Francisc I și Carol al V-lea prin medierea Papei Paul al III-lea. Pictor Taddeo Zuccari.

- ?** Putea fi evitată, oare, dezlănțuirea militară a unui conflict general European?

Războiul de Treizeci de Ani — primul război general european dus între două mari grupări: Alianța Habsburgilor (Habsburgii spanioli și austro-germani, principatele catolice din Germania, Reci Pospolita) și Coaliția antihabsburgică (Franța, Suedia, Danemarca, principatele protestante din Germania și alții).

Rudolf al II-lea. Pictor Joseph Heintz (cel Bătrân). Anul 1594.

Defenestrațiile de la Praga. Pictor Karel Svoboda. Anul 1844.

Anglia, pe de o parte, nu accepta sporirea influenței Habsburgilor catolici în Țările de Jos și în Germania, iar pe de altă parte — o Franță puternică nu corespundea intereselor ei comerciale. Danemarca, care avea legături economice și politice cu regiunile din nordul Germaniei, de asemenea nu dorea consolidarea Habsburgilor în Germania. Regii Suediei și Danemarcei intenționau să sporească influența țărilor lor asupra căilor maritime nordice, însă intențiile lor erau împiedicate de expansiunea Spaniei.

În același timp, în majoritatea teritoriilor Europei se observa scăderea autorității bisericii catolice. În unele țări au ieșit învingători adeptii Reformei, în altele — cei ai Contrareformei. Niciuna dintre părți nu dorea să se înțeleagă. O consecință a agravării acestor contradicții a devenit **Războiul de Treizeci de Ani**, care s-a desfășurat între anii 1618—1648.

Care au fost cauzele războiului? La începutul sec. XVII ambele ramuri ale dinastiei Habsburgilor duceau o luptă aprigă împotriva protestanților, îi sprijineau pe catolici și doreau să și instaureze hegemonia asupra țărilor Europei. O luptă activă împotriva protestanților a declanșat Rudolf al II-lea din dinastia Habsburg (1576—1612), ales în fruntea Sfântului Imperiu Roman. Cu sprijinul lui, iezuiții și-au extins influența în Boemia și în principatele protestante din Germania.

Drept răspuns la aceste persecutări, electorii protestanți din Germania s-au unit, în anul 1608, în Uniunea (liga) evanghelică, condusă de electorul, Frederic Palatin. Electorii catolici au înființat, ca răspuns, în anul 1609, propria Uniune, cunoscută sub denumirea de Liga Catolică, condusă de Maximilian de Bavaria. Ambele grupări căutau susținători în Europa. Liga Evanghelică era susținută de protestanții din Țările de Jos, Danemarca, Suedia și Anglia, precum și de Franța catolică, care nu dorea sporirea influenței Habsburgilor în Europa.

Liga Catolică era susținută de Habsburgii austrieci și spanioli.

3. Perioada boemiană a Războiului (1618—1623). Evenimentele, care au servit ca pretext pentru începerea războiului, s-au produs în Boemia, aflată sub dominația habsburgilor austro-germani. Majoritatea păturilor populației Boemiei era nemulțumită de presiunile pe motive naționale și de lipsa drepturilor politice. În anul 1617 rege al Boemiei devine un adept al Habsburgilor — Ferdinand de Stiria (după moartea lui Rudolf al II-lea el a devenit împărat al Sfântului Imperiu Roman). Acest eveniment a generat tulburări populare în Boemia. În capitala Boemiei, Praga, a izbucnit revolta. Mulțimea de protestanți a ocupat clădirea primăriei și i-a aruncat pe fereastră pe trei dregători ai împăratului, care conduceau țara în lipsa regelui. Acest eveniment este cunoscut și ca „Defenestrația de la Praga”. Boemii l-au invitat să urce pe tronul regal pe liderul Uniunii evanghelice, Frederic Palatin. Drept răspuns, Ferdinand al II-lea, care nu dorea să piardă tronul Boemiei, a declanșat acțiuni militare fiind susținut de Liga catolică. Cehii au luptat vitejește și au

obținut câteva victorii. Însă armata lor era mult mai mică decât trupele Ligii catolice, conduse de experimentatul comandant de oști Johann Tilly. În Bătălia de lângă Muntele Alb de la 8 noiembrie 1620 el le-a cauzat o înfrângere zdrobitoare protestanților cehi. În Boemia a început teroarea catolică. Încă o consecință dureroasă a acelei bătălii a fost pierderea statalității de către Boemia pentru aproape 300 de ani.

4. Etapa daneză a Războiului (1624—1629). De partea Uniunii Evanghelice, în războiul împotriva Habsburgilor a intrat regele Danemarcei, Christian al IV-lea. Liga evanghelică avea deja mai multe forțe în comparație cu Ferdinand al II-lea, care nu avea suficienți bani pentru întreținerea armatei. Ferdinand a găsit ieșire din această situație, acceptând propunerea referitoare la crearea unei noi armate din partea talentatului comandant de oști **Albrecht Wallenstein**.

Albrecht Wallenstein și-a luat angajamentul de a forma din resurse proprii o armată de 20 de mii de soldați năimiți, în cazul în care Ferdinand va permite ca această armată să fie întreținută pe contul rechiziției (jefuirii) populației locale. Împăratul a acceptat această propunere și l-a numit pe A. Wallenstein comandant suprem. Toată prada militară, potrivit înțelegerii cu împăratul, îi rămânea lui Wallenstein. Într-un timp foarte scurt a fost adunată o armată de 100 de mii de oameni, datorită căreia catolicii au înfrânt trupele daneze ale lui Christian al IV-lea. Însă succesele comandantului suprem au trezit invidia conducătorilor Ligii catolice. La insistența lor, împăratul l-a înlăturat pe A. Wallenstein de la conducerea armatei și a dispus desființarea ei.

Succesele Ligii catolice l-au îngrijorat pe primul ministru al Franței, cardinalul Richelieu. El a început să-l ademenească pe regele suedez **Gustav al II-lea Adolf (1611—1632)** la război contra acesteia.

5. Perioada suedeză a Războiului (1630—1634). În vara anului 1630 Gustav al II-lea Adolf a debarcat în nordul Germaniei și a început acțiuni militare. Armata suedeză era compusă din țărani liberi protestanți, care credeau în ideea că-i apără pe frații lor de credință de catolicii odioși.

Succesele din această etapă a războiului protestanții le datorează acțiunilor armatei suedeze. Armata lui Gustav al II-lea Adolf a distrus trupele lui Tilly și a pătruns în Bavaria — centru al concentrării forțelor catolice în Germania. Pentru a salva situația, împăratul Ferdinand l-a restabilit pe A. Wallenstein în fruntea armatei, acordându-i împuterniciri nelimitate. Wallenstein a format rapid o altă armată și a început ofensiva împotriva suedezilor.

Războiul a dobândit un caracter de târăganare. În luna noiembrie a anului 1632, nu departe de Leipzig, lângă micul oraș Lutzen, s-a dat bătălia decisivă. Ambele armate au suferit

În Bătălia de lângă Muntele Alb din anul 1620, de partea Ligii catolice au luptat cazacii-mercenari ucraineni în frunte cu Stanislav Rusinovski (aproximativ 12—25% din armata de 28 de mii a Habsburgilor). Cavaleria căzăcească a asigurat victoria, distrugând în momentul decisiv al Bătăliei cavaleria maghiară (transilvană).

Ferdinand al II-lea de Stiria.
Pictor Georg Pachmann. Anul 1635.

Albrecht Wallenstein. Pictor Anthony van Dyck. Anul 1629.

Gustav al II-lea Adolf. Pictor Jacob Hoefnagel. Anul 1624.

Gustav al II-lea Adolf era supranumit „leul de nord”. Datorită războaielor strălucite împotriva Poloniei și Țaratului Moscovit el a consolidat cu mult pozițiile Suediei în zona Mării Baltice, transformând-o într-un „lac suedez” (întreaga ei coastă, cu excepția părții de sud, se afla în posesiunea Suediei). Gustav al II-lea Adolf era un adept convins al protestanților și nu dorea consolidarea pozițiilor Habsburgilor catolici în Europa.

Ferdinand al III-lea. Pictor Jan van de Hoecke. Anul 1643.

pierderi considerabile, fiind nevoite să se retragă. Regele suedez a căzut în această luptă și tabăra protestantă a rămas fără lider. A. Wallenstein a plecat în Boemia și a inițiat tratative de pace cu protestanții. Pentru aceasta, el a fost învinuit de trădare de stat, înlăturat de la conducerea armatei, iar peste un timp oarecare — omorât.

În luna septembrie a anului 1634, trupele imperiale au cauzat înfrângere forțelor slăbite ale armatei suedeze în bătălia de lângă Nordlingen din sudul Germaniei. Însă Habsburgilor nu le-a fost dat să sărbătorească victoria. Împotriva lor s-a ridicat Franța, care s-a situat în fruntea coaliției habsburgice.

6. Etapa franceză a Războiului (1635—1648). Acțiunile militare se desfășurau, în mare parte, pe teritoriile Germaniei, Spaniei și Olandei spaniole. Folosindu-se de slăbirea ambelor părți, cardinalul Richelieu năzuia să obțină toate avantajele politice. Alianța habsburgică a încercat să schimbe mersul războiului în favoarea sa printr-o singură lovitură.

În luna mai a anului 1643 o armată habsburgică de 27 mii de oameni a invadat Franța, însă în Bătălia de lângă localitatea Rocroi ea a fost practic nimicită. În următorii ani Habsburgii au cunoscut noi înfrângeri. În anul 1646 armata franco-suedează unită a cucerit Bavaria: astfel a apărut pericolul împărțirii Sfântului Imperiu Roman de Națiune Germană între Suedia și Franța, precum și a cuceririi capitalei Habsburgilor — Viena. Împăratul Ferdinand al III-lea (1637—1657) a fost nevoit să accepte condițiile extrem de complicate ale unui acord de pace, dictate de către Franța și aliații ei.

7. Pacea Westfalică. Consecințele Războiului de Treizeci de Ani pentru Europa. Tratativele țărilor învingătoare cu statele învinse erau purtate în două orașe din Westfalia: din 1644 în orașul Munster, între solii împăratului și guvernul francez; din 1645 la Osnabruck, între solii împăratului și delegația guvernului suedez și a principilor protestanți germani. Tratativele decurgeau foarte lent.

Abia în 24 octombrie **anul 1648** s-a anunțat încheierea Păcii de la Westfalia. Învingătorii au obținut teritorii însemnate: Suedia s-a ales cu partea de sud și o parte a Pomeraniei de Vest, Franța — pământurile Alsaciei și confirmarea definitivă a drepturilor asupra Lorenei. Germania și-a încetat, în mod practic, existența ca stat și a început fărâmițarea ei politică. a fost recunoscută independența Elveției și a Țărilor de Jos. În pofida încheierii Păcii Westfalice, războiul dintre Spania și Franța a continuat până în anul 1659 și s-a încheiat cu Tratatul Pirineilor atunci când au fost stabilite definitive hotarele între state prin Munții Pirinei.

Războiul de Treizeci de Ani a generat schimbări însemnate în Europa. Statele învingătoare, Franța și Suedia, și-au sporit influența asupra afacerilor europene. Pentru Germania acest

război a avut cele mai grele consecințe. Fărămișarea ei politică a durat 200 de ani, iar populația s-a redus de la 17 la 10 milioane de persoane. În Boemia, din cele 3 milioane de oameni au rămas 700 mii de persoane. Cea mai mare parte a orașelor a fost ruinată, pământurile s-au transformat în pustiu, comerțul și industria au decăzut. Monarhia spaniolă, de asemenea, a pierdut influența asupra politicii europene.

Sunteți de acord că... De ce?

- În relațiile internaționale ale Europei din sec. XVI s-a format sistemul echilibrului european și, în același timp, s-au constituit grupuri de state, care se dușmăneau între ele din motive confesionale.
- Războiul de Treizeci de Ani din perioada 1618—1648 a devenit o continuare a ciocnirilor religioase din veacul precedent al istoriei europene.
- Ca urmare a războiului, influența dinastiei Habsburgice în Europa a slăbit simțitor.

Lucrăm cu cronologia

- **Anii 1618—1648** — Războiul de Treizeci de Ani.
- **Anul 1648** — încheierea păcii Westfalice.

Întrebări și însărcinări

1. Verificați-vă cunoștințele cu ajutorul jocului didactic „Ghiciți numele eroului/eroinei”.
Regulile jocului. Profesorul/profesoara notează pe o fișă numele unei personalități istorice și o pune în plic. Cu ajutorul unui număr anumit de întrebări, stabilite din timp (de exemplu, zece), elevii și elevele trebuie să ghicească despre cine este vorba. Profesorul/profesoara poate să răspundă doar „da”, „nu” sau „parțial”. Jocul poate fi organizat în perechi, în grupuri mici sau cu clasa întreagă.
2. **Activitate în perechi.** Discutați și clarificați în ce a constat agravarea divergențelor dintre statele europene la începutul sec. XVII.
3. Determinați cauzele și pretextul pentru Războiul de Treizeci de Ani.
4. **Activitate în grupuri mici.** Discutați și numiți perioadele principale ale Războiului. Caracterizați acțiunile militare din fiecare etapă.
5. Care țări și-au sporit influența în Europa în rezultatul Războiului de Treizeci de Ani?
6. Urmăriți după harta-atlas ce schimbări teritoriale s-au produs în Europa după Războiul de Treizeci de Ani.
7. Cu ajutorul izvoarelor suplimentare, pregătiți o comunicare cu prezentare pe tema: „Comandanții de oști ai Războiului de Treizeci de Ani” sau „Cazacii ucraineni în Războiul de Treizeci de Ani” (la alegere).
8. Completați în caiete tabelul „Războiul de Treizeci de Ani”.

Țara-participantă la Război	
Ce scop urmărea	
Care au fost pentru ea rezultatele și consecințele Războiului	

9. Pacea Westfalică a pus bazele unui nou sistem de relații internaționale, care a funcționat până în sec. XIX. Numiți principiile de bază ale acestui sistem.
10. **Discuție colectivă.** Ce factori au influențat cel mai mult desfășurarea acțiunilor militare din cadrul Războiului de Treizeci de Ani?

Lección practică la capitolul III

Generalizare la capitolul III

Însărcinări-teste pentru pregătirea controlului tematic la capitolul III

Capitolul IV. Imperiul Otoman. Țările Europei de Est în sec. XVII — prima jumătate a sec. XVIII

§ 16. Imperiul Otoman

STUDIIND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA: despre dezvoltarea Imperiului Otoman în perioada înfloririi; cum a fost domnia lui Suleiman I cel Strălucit; care au fost cauzele și consecințele cuceririlor otomane

în Europa; care au fost particularitățile situației Hanatului Crimeii în cadrul Imperiului Otoman..

AMINTIȚI-VĂ: **1.** Ce cuceriri au întreprins turcii-otomani în sec. XV? **2.** Cine sunt ienicerii?

? De ce până la sfârșitul sec. XVII cuceririle otomane au încetat treptat?

Suleiman I cel Strălucit.
Pictor Tiziano Vecellio. Anul 1530.

O influență considerabilă asupra lui Suleiman I a avut-o soția lui, **Roxolana** (potrivit legendei, o ucraineană luată în prizonierat de către tătari). Aceasta i-a născut sultanului șapte copii. Unul dintre feciorii ei, Selim al II-lea, a devenit sultan. Roxolana a marcat începutul perioadei de 130 de ani de influență a femeilor asupra politicii Imperiului Otoman.

1. Războaiele Imperiului Otoman și consecințele. Sec. XVI a fost perioada celei mai mari forțe politice și militare a Imperiului Otoman. În cadrul războiului victorios împotriva Persiei, sultanul **Selim I cel Necruțător** (1512—1520), a cucerit țările din Transcaucazia și Caucaz — Azerbaidjanul, o parte din Armenia, Georgia, Daghestanul și Kurdistanul. După aceasta el a supus Siria și Egiptul. Alipirea lor i-a permis să se proclame calif — lider al tuturor musulmanilor.

Perioada în care Imperiul otoman a atins apogeul este considerată domnia lui **Suleiman I cel Strălucit** (1520—1566). În această perioadă turcii-otomani au pătruns în Europa Centrală.

Pentru cucerirea teritoriilor de pe coasta Mării Mediterane, Suleiman I a creat o flotă mare și puternică. Una dintre primele sale victorii a fost luarea Belgradului — oraș care un timp îndelungat a rezistat în fața înaintării turcilor în Europa. După aceasta trupele turcești au plecat în Ungaria, unde, în timpul bătăliei de la Mohácsi (1526) au distrus armata ceho-ungară. Ungaria a fost împărțită între Imperiile Austriac și Otoman. În anul 1529 Suleiman I a asediat capitala Austriei — Viena, însă nu a cucerit-o.

După înfrângerea de lângă Viena, otomanii îi considerau pe Habsburgi dușman principal al lor. Sultanul a început să-i sprijine pe adversarii lor religioși — protestanții, încheind și o alianță cu Franța. În anul 1535, între state a fost încheiat un tratat cu denumirea de „prima capitulare”. Francezii au primit dreptul de intrare în posesiunile Imperiului Otoman, realizarea afacerilor comerciale (era asigurată inviolabilitatea persoanei negustorului și a averii lor) și oficierea serviciilor divine creștine. Însă aceste privilegii au fost oferite în ordine unilaterală. În anul 1580 aceleași privilegii i-au fost oferite Angliei.

Suleiman I a acordat o atenție deosebită și politicii interne. Aportul lui Suleiman I în dezvoltarea culturii a fost, de asemenea, considerabil. În perioada domniei lui a fost reglementată legislația imperiului. Respectând activitatea legislativă a sultanului poporul îl numea respectuos „kanuni” („legiuitorul”).

Războaiele permanente necesitau importante resurse umane și materiale. Cele mai mici eșecuri duceau la agravarea situației interne a Imperiului din cauza reducerii bogățiilor militare capturate, a birurilor și sclavilor aduși din teritoriile ocupate. Pierderile erau compensate prin majorarea impozitelor. Drept răspuns la această situație, între anii 1591—1628 țara a fost cuprinsă de un val de revolte țărănești. Criza imperiului a căpătat un caracter multilateral, însă el a avea o rezervă însemnată de putere și a rămas un adversar serios pentru câteva secole.

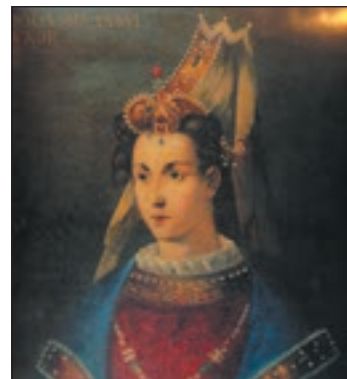
În anul 1571 Imperiul Otoman a suferit încă o mare înfrângere. În golful Lepanto de lângă țărmurile Greciei s-a dat bătălia, în care alianța statelor europene (Liga Sfântă) a obținut prima victorie zdrobitoare asupra flotei Imperiului Otoman.

De atunci înfrângerile otomanilor nu mai erau o raritate. Astfel, distrugerea lor în bătăliile de la Hotin (1621, 1673) și Viena (1683), campaniile nereușite de la Cighitin (1677, 1678) au oprit expansiunea otomană în Europa. În toate aceste bătălii rolul decisiv le-a revenit cazacilor ucraineni.

2. Situația economică și social-politică a Imperiului. Orânduirea de stat și structura administrativă a Imperiului Otoman erau subordonate necesităților de război. Provinciile erau împărțite în districte, conducătorii lor îndeplineau funcții atât civile, cât și militare, dețineau conducerea corpurilor de spahii și a garnizoanelor locale de **ieniceri**. Fiecare spahiu primea în folosință pământ și era nevoit, în schimb, să participe la campaniile militare. Pe timp de pace el era obligat să locuiască numai în districtul său, unde îndeplinea funcții de polițist și collector de impozite.

Funcționarii primeau pentru serviciul lor pământ, care nu putea fi lăsat prin moștenire. Pentru a-și păstra cumva averea ei transmiteau pământul în posesia structurilor religioase musulmane. Această practică a avut o influență negativă asupra posesiilor sultanului și, respectiv, asupra visteriei sale, deoarece biserica, care nu plătea impozite, avea în folosință a treia parte din toate pământurile imperiului. La sfârșitul sec. XVI asupra Imperiului Otoman s-au abătut valurile „Revoluției prețurilor”, care a generat o criză financiară. Cel mai puternic această criză a lovit în spahii, care constituiau baza sistemului militar-administrativ. Odată cu decăderea spahiilor a început să crească rolul ienicerilor. Această armată, însă, necesita însemnate mijloace bănești, de care Imperiul nu mai dispunea. Unicul lucru, care putea salva Imperiul Otoman de marea criză, erau războaiele de cotropire. Pe la sfârșitul sec. XVII Imperiul Otoman a suferit o serie de înfrângeri în aceste războaie.

3. Hanatul Crimeii. Din componența Imperiului Otoman făceau parte state aflate în dependență vasală față de el: Principatele Valahiei, Moldovei, Transilvaniei, Hanatul Crimeii și altele. Dintre acestea, ultimul ocupa un loc deosebit. Hanatul Crimeii era

Roxolana (hürrem sultan — „cea veselă”) — soția sultanului Suleiman I. Pictor necunoscut. Sec. XVIII.

ieniceri (în traducere din turcă — „armata nouă”) — infanteria regulată a armatei turcești, care era formată din băieții-ostatici (în mare parte creștini).

Hanatul Crimeii, ca forță de sine stătătoare, a jucat un rol important în relațiile dintre statele situate între Volga și Bugul de Vest. Hanii crimeeni controlau teritoriile din zona de nord a Mării Negre, luptau cu Moscova pentru „moștenirea Hoardei de Aur”, întreprindeau invazii cu scopul de a lua pradă din teritoriile aflate sub dominația Lituaniei și Poloniei, încheiau alianțe cu Țaratul Moscovit, Lituania, Polonia, cazacii ucraineni, în funcție de situație.

? Prin ce se deosebea Hanatul Crimeii în componența Imperiului Otoman?

Haiduc. Pictor Christoph Weigel (cel Bătrân). Anul 1703.

Haiduci (cuvântul provine de la căruțaș, cioban liber) — detașamente înarmate ale răzbnătorilor populari, care au luptat împotriva dominației otomane. Au activat pe teritoriul Peninsulei Balcanice în sec. XV-XIX.

Fântâna arteziană a lui Ahmed al III-lea din Istanbul. Aspect modern.

condus de reprezentanți ai dinastiei Cinghisizilor, care era respectată de monarhii orientali. Acest lucru le oferea hanilor crimeeni mai multă libertate în acțiunile lor. Abia în anul 1584 sultanii au început să influențeze procesul alegerii unui nou han.

Strategia de politică externă a Hanatului Crimeii era făurită, în principal, pe principiile formate încă în sec. XVI. Cu timpul ele au obținut denumirea de „legile lui Selim” (după numele hanului Selim I Gherai). Astfel, în conflictele dintre vecinii săi est-europeni — marele Ducat al Lituaniei, Coroana Poloneză și Țaratul Moscovit, Hanatul Crimeii susținea acea parte, care la momentul dat era mai slabă. Și din contra, lupta cu acea parte a conflictului, a cărei putere era în creștere. Prin aceasta hanii crimeeni vroiau să-și apere statul de atacurile vecinilor. Această strategie a funcționat până la începutul sec. XVIII.

Pe la începutul sec. XVII, se formau alianțe dintre hanii crimeeni și cazacii ucraineni. Cazacii au devenit un factor ponderabil în lupta pentru tronul hanului.

Odată cu declinul Imperiului Otoman a decăzut și Hanatul Crimeii. La sfârșitul sec. XVIII el a fost copleșit de Imperiul Rus.

4. Lupta popoarelor împotriva copleșitorilor turci. Dominația otomană era deosebit de grea pentru popoarele subjgate. În anii 1564—1565 a avut loc prima revoltă a slavilor — răscoala de la Prilep. În anul 1598 teritoriul Bulgariei a fost cuprins de răscoala din Târnovo. Teritoriul Peninsulei Balcanice a fost cuprins de mișcarea **haiducilor**. Aceștia năvăleau asupra funcționarilor și soldaților otomani, incendiau așezările musulmanilor. Acțiunile lor aveau succes datorită sprijinului din partea populației creștine, care-i considera eroi populari. Însă haiducii de neînfrânt în lupte dădeau dovadă de multe ori de o cruzime nemaivăzută, comiteau acte de jaf și violență. Biserica creștină, care păstra în mod formal loialitatea, susținea și bunecuvânta revoltele populare împotriva jugului turcesc. În pofida jugului otoman istovitor, popoarele slave și-au păstrat cultura, obiceiurile, limba. Lupta popoarelor subjgate submina forța Imperiului Otoman și slăbea presiunea lui asupra Europei.

5. Cultura Imperiului Otoman. Cultura turcească din sec. XVI-XVII se dezvoltă sub influența islamului. Normele religioase ale islamului interziceau omului să obțină studii laice (toate școlile din Imperiul Otoman funcționau numai pe lângă moschei). Însă, în pofida acestor și altor interdicții, în Imperiul Otoman au apărut unele lucrări științifice interesante, opere literare, monumente ale arhitecturii și artelor vizuale. Procesul dezvoltării culturii turcești din acea vreme poate fi clasificat în două perioade: de la cea de-a doua jumătate a sec. XV până la sfârșitul sec. XVI — perioada avântului, iar în sec. XVII, ca și în Imperiul Otoman în ansamblu — perioada declinului.

În timpul declinului Imperiului, cultura turcească nu s-a evidențiat prin realizări însemnate.

De la sfârșitul sec. XVII a început un proces de răspândire rapidă a realizărilor culturale europene în Imperiul Otoman. Oamenii de artă se îndepărtau de cultura persano-arabă clasică. Operele literare erau traduse în limba turcă și apoi răspândite. Din Europa a fost împrumutat tiparul de carte (1725). Astfel lua naștere cultura turcească.

Lucrăm cu cronologia

- **Anul 1571** — Bătălia de la Lepanto.

Sunteți de acord că... De ce?

- Datorită războaielor cotropitoare a fost întemeiat puternicul Imperiu Otoman, ale cărui posesiuni erau situate în trei părți ale lumii — Europa, Asia și Africa.
- Imperiul Otoman și-a atins apogeul puterii la mijlocul sec. XVI în timpul domniei lui Suleiman I cel Strălucit.
- După încetarea cotropirilor, de la mijlocul sec. XVI a început declinul Imperiului. El s-a pomenit sub puterea unor sultani slabi și s-a transformat treptat într-un obiect de atac din partea altor state.

Întrebări și însărcinări

1. Verificați-vă cunoștințele cu ajutorul jocului didactic „Istoria împreună cu geografia”.

Regulile jocului. Elevii și elevele se unesc în echipe. Ei trebuie să scrie unele denumiri istorico-geografice întâlnite în paragraf, grupându-le pe puncte: 1) teritoriile, ținuturile, care făceau parte sau au intrat în componența Imperiului Otoman; 2) locurile celor mai importante bătălii. În continuare membrii echipelor răspund la întrebările profesorului/profesoarei legate de acest paragraf.

2. Care a fost rolul războaielor în dezvoltarea Imperiului Otoman în sec. XVI-XVII? 3. **Discuție colectivă.** De ce Suleiman I cel Strălucit este numit cel mai puternic monarh al Imperiului Otoman?

4. **Activitate în perechi.** Discutați și caracterizați starea economică și politică a Imperiului Otoman în sec. XVI-XVII. 5. Povestiți despre desfășurarea luptei popoarelor subjugate împotriva cotropitorilor turci. Ce importanță a avut această luptă pentru Imperiul Otoman și țările Europei?

6. Cu ajutorul izvoarelor suplimentare, alcătuiți portretul istoric al Roxolanei. Răspunsul urmează să fie dat în formă de prezentare. Folosiți planul-schemă corespunzător din anexa electronică la acest manual. 7. **Activitate în grupuri mici.** Discutați și determinați bătăliile-cheie pentru dezvoltarea Imperiului Otoman. Pregătiți o relatare despre una dintre ele.

8. **Discuție colectivă.** De ce mișcările de eliberare ale popoarelor subjugate de Imperiul Otoman nu au putut să obțină de sine stătător rezultatul dorit? 9. De ce în sec. XVII Imperiul Otoman, de care mai înainte se temeau toate țările europene, și Franța au devenit aliați? Dați un răspuns detaliat.

În sec. XVIII, în întreg Imperiul Otoman s-a răspândit moda cafeanelor. Aici, oamenii de diferite stări sociale puteau să servească o cafea, să guste dulciuri și să poarte discuții îndelungate. Cafețele erau, în primul rând, un loc al schimbului de informații și al stabilirii contactelor. Clerul musulman a încercat să interzică cafețele, însă nu a avut succes. În cafea puteau să stea numai bărbații. Femeile găseau loc pentru discuții la băile publice.

Primul trimestru al sec. XVIII în Imperiul Otoman este numit „Epoacă a lalelelor”. Anume în acea perioadă s-a răspândit moda acestor flori. Turcii-otomani au cultivat circa o mie de feluri de lalele. Fără ele nu se desfășura nicio sărbătoare în țară. Moda lalelelor este legată de activitatea marelui vizir, Ibraghim-pașa. În afară de dragostea pentru flori el a desfășurat reforme, care au contribuit la consolidarea Imperiului. Ibraghim-pașa a făcut ordine în visteria statului și a redus cheltuielile destinate funcționarilor, armatei inapte de luptă și ienicerilor. Nu se economiseau bani pentru inaugurarea noilor biblioteci și traducerea în limba turcă a lucrărilor savanților persani, arabi și europeni.

§ 17. Țaratul Moscovit

STUDIIND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA: cum s-a dezvoltat Țaratul Moscovit în sec. XVI-XVII; cum s-a desfășurat domnia țarului Ivan al IV-lea și cum a început guvernarea dinastiei Romanovilor; care au fost cauzele și consecințele Timpurilor tulburi; cum era viața bisericească în Țaratul Moscovit.

AMINTIȚI-VĂ: 1. Cum a fost întemeiat Țaratul Moscovit? 2. **Discuție colectivă.** Ce știți despre activitatea de stat a lui Ivan al III-lea?

? De ce în sec. XVI în Țaratul Moscovit s-a instaurat monarhia absolută sub formă de autocrație?

Autocrație — formă a absolutismului în Țaratul Moscovit, în condițiile căreia puterea nelimitată a țarului obține forma unui despotism (samavolnicia monarhului și privarea totală de drepturi a celor supuși).

Zemski sobor („zemski” — general, general de stat) — organ consultativ pe lângă țar, din care făceau parte reprezentanții tuturor stărilor (în afară de țărănimе), ce se ocupa de soluționarea celor mai importante probleme. Prima reuniune de acest fel a fost convocată în anul 1549, ultima — în 1654.

Sudebnik — cod de legi în Țaratul Moscovit.

Funcționarul Ivan Peresvetov a înaintat, la propunerea țarului Ivan al IV-lea, proiectul reformei „Consiliului ales”. Drept model pentru schimbări el considera Imperiul Otoman, unde sultanul avea putere nelimitată, iar toți supușii erau, practic, sclavii lui. Proiectul prevedea limitarea puterii și a influenței boierilor în Țaratul Moscovit, accentul fiind pus pe sprijinul din partea nobililor. În opinia lui I. Peresvetov, nobilii trebuiau susținuți pe toate căile, înaintați pentru posturi de stat. Baza armatei, de asemenea, trebuia să devină armata nobililor. Pentru serviciul în favoarea țarului, nobilii trebuiau să primească salariu.

1. Domnia lui Ivan al IV-lea. Sec. XVI a devenit în istoria Țaratului Moscovit o perioadă a instaurării monarhiei absolute sub formă de **autocrație** — putere nelimitată a țarului. Autocrația s-a constituit în condițiile unei lupte aprigi a monarhului împotriva boierimii. În această confruntare, țarii se bazau pe nobilime, care a primit pământ doar pentru a-și satisface serviciul militar, precum și pe biserica ortodoxă, care a proclamat originea divină a puterii țariste.

În anii de domnie a lui Vasiliu al III-lea (1505—1533), Țaratul Moscovit era în creștere. Anume atunci s-a afirmat ideea cum că „Măscova este cea de-a treia Romă”. Ea a fost formulată de călugărul Filofei în scrisorile adresate marelui cneaz în felul următor: „Să știi, iubitorule de credință și de Dumnezeu că toate monarhiile creștine au ajuns la sfârșit și s-au unit într-un singur țarat al monarhului nostru după cum au prorocit cărțile. Aceasta și este împărăția romană. Cele două Rome au căzut, a treia stă bine pe picioare, iar celei de-a patra Rome nu îi este dat să existe”. El a devenit cel mai imens ca mărime stat din lume. Prin aceste cuvinte erau justificate atât pretențiile la superioritatea asupra creștinilor ortodocși, cât și expansiunea externă a Moscovei împotriva statelor vecine.

După moartea lui Vasiliu al III-lea, pe tronul moscovit a urcat fiul său în vârstă de trei ani, **Ivan al IV-lea** (1533—1584). La început, conducerea statului a trecut practic în mâinile grupărilor de boieri, care luptau pentru putere. În **anul 1547** a avut loc ritualul încoronării lui Ivan al IV-lea ca țar după modelul bizantin, iar Statul Moscovit a fost proclamat Țarat. Adică Moscovia își demonstra egalitatea sa cu alte state. Devenind țar, Ivan al IV-lea a înființat sfatul „Consiliul ales”, alcătuit din reprezentanți ai nobilimii, boierilor, și clerului. Sfatul elabora proiectele de reforme menite să consolideze statul și puterea țarului.

În **anul 1549** a fost convocat pentru prima dată Zemski Sobor. În **1550** este adoptat un nou **Sudebnik** (cod de legi) prin care este intensificat procesul de centralizare a puterii de stat. Acesta limita puterea guvernatorilor, îi elibera pe nobili de judecata lor. Codicele respectiv a consfințit posibilitatea trecerii țăranilor de la un proprietar la altul o dată pe an — de Ziua Sfântului Iurie, dar a mărit și suma bănească pe care țăranii urmau s-o achite proprietarului anterior. Sunt instituite noi organe ale conducerii centrale de stat — pricazurile, care coordonau activitatea de conducerea în anumite domenii ale economiei și politiciii.

În anul 1555 „Consiliul ales” a lichidat sistemul de „hrănire”, care prevedea întreținerea guvernatorilor de către populația locală, și a înființat autoadministrarea locală compusă din „oameni aleși” din rândurile nobilimii. a fost înfăptuită și reforma militară. Era creată numai armata de pușcași — o așa-numită gardă a țarului formată din nobili. Membrii ei au devenit pază personală a țarului. De atunci țarul nu a mai depins de armata boierilor. De asemenea, pentru nobili a fost introdus serviciul militar obligatoriu plătit pe un termen de 15 ani. Rezultatele reformelor înfăptuite i-au oferit lui Ivan al IV-lea posibilitatea să înceapă o politică externă activă.

O particularitate a Țaratului Moscovit era aceea că centrul teritoriilor lui, care s-a constituit până în sec. XVI, era situat departe de căile comerciale internaționale. În partea de vest aceste căi erau controlate de Suedia, Lituania și Polonia; în est și în sud — de hanatele Crimeii, Astrahanului și Kazanului. Unicul port, Arhanghelsk, care oferea posibilitatea de a ieși la căile comerciale internaționale, îngheța pentru o perioadă de jumătate de an.

La început Ivan al IV-lea a intrat în luptă pentru „moștenirea Hoardei de Aur”. Ca urmare a războiului din **anii 1548—1552** a fost supus Hanatul Kazanului. În **1556** Ivan al IV-lea cucerește fără lupte Hanatul Astrahanului. Astfel el obține posibilitatea de a controla bogata cale comercială de la gurile râului Volga. Cu timpul Ivan al IV-lea pornește un război împotriva Hanatului Crimeii, care, însă, nu s-a încununat de succes. În anul 1571 hanul Crimeii, Devlet I Gherai, cucerește și incendiază Moscova. Calea spre Marea Neagră rămânea închisă. Atunci Ivan al IV-lea a declanșat Războiul Livonian din **anii 1558—1583**, dorind să pună mâna pe țărmul Mării Baltice. În apărarea Livoniei au sărit Lituania, Polonia, Suedia și Danemarca. Îndelungatul război s-a încheiat pentru Țaratul Moscovit cu înfrângere.

Deși războaiele din a doua jumătate a sec. XVI au mărit teritoriul statului, totuși ele au slăbit cu mult Țaratul Moscovit.

2. Opricinina. Înfrângerea suferită în Războiul Livonian a constituit un imbold serios pentru **opricinina**. Ivan al IV-lea, supra-numit cel Groaznic, vedea în toate și peste tot trădarea, îi pedepsea pe cei vinovați și pe cei fără vină. Țarul a fost enervat la culme din cauza trecerii de partea inamicului a unia dintre cei mai buni comandanți de oști, Andrei Kurbski. Țarul a rupt relațiile cu membrii „Consiliului ales”. Activitatea lor era privită deja ca un atentat asupra autocrației. În **anul 1564** țarul părăsește pe neașteptate Moscova și se stabilește în cetatea Aleksandrovskaja, declarând că a făcut aceasta din cauză că a fost trădat de boieri. Drept condiție pentru revenirea sa, țarul a cerut răzbumarea asupra „trădătorilor”. În anul 1565 el a împărțit pământurile Țaratului în zemșcină (pământurile administrate de către boieri) și opricinina (teritorii ce țineau de domeniul privat al țarului). Pe teritoriile opricininei țarul a recurs la represiuni, execuții și confiscări în masă a pământurilor, astfel înăbușind rezistența celor ce opuneau rezistență acțiunilor sale. Suprafețele

Pușcași — soldați ai armatei de infanterie regulate în Țaratul Moscovit în sec. XVI — începutul sec. XVII, înarmați cu arme de foc. La început armata de pușcași era formată din populația liberă de la orașe și sate, mai apoi serviciul lor a devenit pe viață și transmis prin moștenire. Pușcașii primeau plată pentru serviciul lor în bani, pâine, uneori pământ. Ei locuiau în orașele separate ale pușcașilor, aveau familii, practicau meșteșugurile și comerțul.

În anul **1582** a început cucerirea Hanatului Siberiei de către Țaratul Moscovit. Negustorii Stroganov, interesați în supunerea acestor teritorii, au năimit, cu permisiunea lui Ivan al IV-lea, un detașament de cazaci de pe Volga sub conducerea atamanului Ermak, care i-au cauzat înfrângeri hanului siberian. Pe urmele cazacilor, în teritoriile cötropite, au plecat și negustorii, meșteșugarii, țărani-fugari. După ei au plecat trupele țariste și funcționarii. Colonizarea Siberiei a durat un secol și s-a încheiat la sfîrșitul veacului XVIII.

Opricinina — teritoriu rezervat pentru domeniul privat al țarului; sistem întreg de măsuri represive (execuții, confiscarea pământurilor), întreprinse în Țaratul Moscovit din sec. XVI-lea de către țarul Ivan al IV-lea cu scopul consolidării puterii sale.

Extinderea teritoriilor Țaratului Moscovit în sec. XVI-XVIII

Boris Godunov.
Pictor necunoscut. Sec. XVII.

Timpurile tulburi — perioadă din istoria Țaratului Moscovit din anul 1598 până în 1613, care s-a caracterizat prin extinderea mișcărilor sociale, lupta aprigă pentru putere, invazia statelor vecine, schimbarea dinastiilor de la guvernare a Ruricilor cu Romanovicii.

orphiciniei creșteau mereu pe contul alipirii noilor pământuri din zemșcină.

Armata țaristă omora mii de oameni în toată țara. Simbol al armatei opricininei a devenit capul unui câine și o mătură, ce trebuia să demonstreze intenția de a apăra autocrația, de „a-i rupe în bucăți” și „a-i mătura din cale” pe toți trădătorii. Numai la Moscova, din ordinul lui Ivan al IV-lea, au fost executați (chipurile pentru trădare) 120 de boieri și mitropolitul. Un destin asemănător l-au avut orașele Novgorod, Klin, Tver. În urma pogromului înfăptuit la Novgorod au murit două treimi din populația acestui oraș.

Însă armata opricininei nu a putut să țină piept invaziei tătarilor crimeeni din anul 1571. În anul următor, hanul Devlet I Gherai, a cărui armată era completată cu trupe ale tătarilor nogai și ieniceri, a întreprins o nouă campanie cu scopul de a le aplica moscoviților lovitura decisivă. De data aceasta, însă, succesul a fost nu de partea hanului. Forțele unite au distrus oștile hanului în Bătălia de la Molodi. Acest eveniment, în afară de victorie, a avut pentru Țaratul Moscovit încă un rezultat: țarul și-a schimbat atitudinea față de opricinina și în **anul 1577** a anulat-o. Însă, datorită opricininei, Ivan al IV-lea și-a consolidat puterea și a distrus definitiv opoziția boierească.

3. Timpurile tulburi. La începutul sec. XVII Țaratul Moscovit a fost cuprins de criza ce a intrat în istorie sub denumirea de „**Timpurile tulburi**” (1598—1613). După moartea lui Ivan al IV-lea pe tron a urcat fiul său, Fiodor (1584—1598). Toată puterea

era concentrată în mâinile boierului Boris Godunov, cu sora căruia era căsătorit țarul. În anul 1591, în împrejurări neclare, la Uglici, moare succesorul la tronul moscovit, ultimul fiu al lui Ivan al IV-lea — Dmitri. Potrivit versiunii oficiale, acesta s-ar fi înjunghiat căzând pe un cuțit în timpul jocului. Însă circulau zvonuri că el ar fi fost ucis din ordinul lui **Boris Godunov**. În anul 1598 moare și țarul Fiodor. Acesta nu avea urmași și, odată cu moartea lui, s-a încheiat epoca domniei dinastiei Rurik.

Cu susținerea din partea nobilimii, adunarea Zemski Sobor l-a ales ca țar pe Boris I Godunov (1598—1605). El avea grijă de dezvoltarea meșteșugurilor și comerțului, a inițiat construcția noilor orașe lângă râul Volga. Însă în timpul foametei din anii 1601—1603 puterea s-a dovedit a fi incapabilă de a schimba situația înspre bine. Din toate părțile puteau fi auzite învinuiri la adresa noului țar.

În acea perioadă, la Mănăstirea Kiev-Pecersk a apărut un călugăr, care, în discuția cu arhimandritul Lavrei, Elisei Pletenețki, s-a proclamat drept Dimitri, fiul salvat de la moarte al lui Ivan al IV-lea cel Groaznic. În curând, Falsul Dmitri (sub un asemenea nume el a intrat în istorie) a plecat în Volânia cu gândul de a-și găsi acolo un protector puternic. Mai întâi acesta a fost cneazul Vasyl-Kostiantyn Ostrozki, mai apoi — cneazul Adam Vișnevețki. În anul următor, A. Vișnevețki l-a prezentat pe Dmitri regelui Sigismund al III-lea Vasa. Sub ocrotirea magnatului Iuri Mnișek, acela a început să adune voluntari pentru ulterioara sa campanie.

La începutul lunii octombrie a anului 1604, oștirile lui Dmitri au trecut hotarul moscovit, aflând despre aceasta, guvernul țarului B. Godunov a declarat că Dmitri este într-adevăr fiul unui nobil din Kolomna, un călugăr-fugar de la o mănăstire din Moscova cu numele Grigori Otrepiev. Toate acestea, însă, nu au oprit ofensiva armatelor lui Dmitri, care au cucerit orașele Novgorod-Siverski, Cernighiv, Putivl, Kursk, Moravsk, Belgorod și Rilsk. Armata impostorului număra circa 12 mii de cazaci în frunte cu hatmanul Ian Zaporski. În data de 7 mai anul 1605, lângă localitatea Kromî, după ce a aflat despre moartea neașteptată a lui B. Godunov, întreaga armată moscovită a trecut de partea lui Dmitri Impostorul. Pe 20 iunie el a intrat solemn în Moscova pe un cal alb, a fost încoronat în Catedrala Uspenskaia din Kremlin și în curând și-a luat titlul de împărat. Mama lui Dmitri l-ar fi recunoscut în acel impostor pe fiul său.

Falsul Dmitri a demarat o serie de reforme menite să apropie Țaratul Moscovit de orânduirea statelor europene. În luna mai a anului 1606, el s-a cununat cu fiica lui Iu. Mnișek. Însă deja peste nouă zile Falsul Dmitri I a fost ucis la Kremlin de către un grup de complotiști în frunte cu cneazul Vasili Șuiski, care provenea dintr-o linie a dinastiei Ruricilor. La ședința adunării Zemski Sobor, el a fost ales țar sub numele de **Vasili al IV-lea Șuiski** (1606—1610). Însă țarul nu a fost în stare să soluționeze problemele interne. Nemulțumiți de politica lui Șuiski, cazacii, nobilii și țărani s-au unit în jurul lui Ivan Bolotnikov și au plecat cu detașamentele lor spre Moscova. Lor li s-a alăturat încă un impostor,

Falsul Dmitri I sau Dmitri-impostorul.
Pictor Simon Bogușevici. Anul 1606.

Vasilii al IV-lea Șuiski.
Pictor necunoscut. Sec. XVII.

În anul 1610, un grup de boieri l-a silit pe Vasili Șuiski să renunțe la tron. Până la alegerea noului țar, statul a fost condus de Duma boierească compusă din șapte persoane, numită în popor „Conducerea celor șapte boieri”.

Chemarea lui Mihail Fiodorovici Romanov la tronul țarului pe data de 14 martie 1613. Pictor Grigorii Ugriumov. Anul 1800.

care s-a proclamat drept fiu al țarului Fiodor Ivanovici — Petru. Vasiliu al IV-lea Șuiski a reușit cu mare greu să înăbușe răscoala.

În același timp, în ținutul Breansk, s-a ivit un tânăr, care s-a proclamat drept țarul Dmitri, ce a scăpat ca prin minune de complotiști la Moscova. Cine era noul impostor nu se știe.

În luna ianuarie a anului 1608, Falsul Dmitri al II-lea a plecat spre Moscova, însă nu a fost în stare să cucerească orașul și a organizat în localitatea Tușino ceva asemănător cu a doua capitală a statului. Țarul Vasili Șuiski a apelat după ajutor la regele suedez și, în curând, cei doi au încheiat o alianță. Regele polonez, Sigismund al III-lea, care lupta la acea vreme împotriva Suediei, a văzut în această propunere o creștere a puterii dușmanului său. Sigismund al III-lea a cucerit Smolenskul și a plecat spre Moscova. Suedia s-a folosit și ea de situație și a cucerit Novgorodul, țărmurile golfului Finic, iar cu timpul și alte teritorii.

Invazia străină a generat o mișcare amplă pentru înființarea detașamentelor rezistenței populare, Prima armată populară, care avea scopul de a-i izgoni pe polonezi și de a restabili monarhia ortodoxă, a fost înfrântă. În toamna anului 1611, din inițiativa starostelui Kuzma Minin și a cneazului Dmitri Pojarski, la Nijni Novgorod a fost creată cea de-a doua armată neregulată, care, în luna octombrie 1612, a eliberat Moscova de garnizoana poloneză.

4. Începutul domniei dinastiei Romanov. Formarea absolutismului țarului Aleksei. În luna ianuarie a anului 1613 la Moscova s-a întrunit din nou Zemski Sobor, care l-a ales ca țar pe **Mihail Fiodorovici Romanov (1613—1645)** în vârstă de 16 ani, fiul mitropolitului Filaret Romanov. El a pus începutul domniei dinastiei Romanov.

În anul 1617 el a încheiat cu Suedia Pacea de la Stolbovo, prin care Novgorodul revenea în componența Țaratului Moscovit, iar Suedia își păstra drepturile asupra întregii coaste a Golfului Finlandei. În anul următor țarul a încheiat pace cu Reci Pospolita.

În cea de-a doua jumătate a sec. XVII, în diverse sfere ale vieții politice a Țaratului Moscovit s-au produs schimbări, care au însemnat încheierea procesului de formare a monarhiei absolute sub formă de autocrație. Însăși titlul țarului, „prin mila lui Dumnezeu mare conducător, Țar și Mare Cneaz, Autocrat al Marii și Miciei Rusii” sublinia originea divină a puterii țariste și caracterul ei nelimitat. Acest titlu l-a avut țarul **Aleksei Mihailovici (1645—1676)**.

Principiile absolutismului au fost consfințite din punct de vedere juridic în Codul juridic, **Sobornoie Ulojenie**, adoptat la 1649. Ulojenie i-a transformat definitiv pe țărani în iobagi, permițând totodată căutarea nelimitată a țăranilor-fugari și întoarcerea lor la moșieri. Țăranii fugeau la cazacii din zona râurilor Don, Iaik (Ural), ceea ce transformau aceste zosne în nuclee ale instabilității sociale. Anume pe Don a început cea mai de amploare, în istoria Țaratului Moscovit din sec. XVII, răscoală (1667—1671) sub conducerea lui Stepan Razin. La Moscova au avut loc diferite revolte — din anii 1648 și 1662. Răscoala de la Solovki, din anii 1667—1676 a avut un aspect pur religios.

Alexei Mihailovici. Pictor necunoscut. Sec. XVII.

5. Țaratul Moscovit și Ucraina. În anul 1648 pe pământurile ucrainene a început lupta de eliberare națională împotriva Reci Pospolitei. Pe teritoriile eliberate a fost înființat Statul Ucrainean Căzăcesc — Oastea Zaporojană. Hatmanul B. Hmelnițki, care s-a situat în fruntea lui, a stabilit, în timpul războiului, legături cu statele vecine, căuta ajutor în lupta cu Reci Pospolita. Țarul Aleksei Mihailovici înțelegea că un ajutor pentru Ucraina ar însemna război cu Reci Pospolita și Moscova a semnat cu ea în 1634 „Tratatul de Pace Eternă”. Însă Zemski Sobor, care s-a întrunit la Moscova la 1 octombrie 1653, a decis să înceapă război cu Polonia și a adoptat următoarea hotărâre: „Oastea Zaporojană, cu orașele și pământurile ei, să fie luată sub mâna țarului”.

La data de 8 ianuarie 1654, în orașul Pereiaslav, a avut loc Rada, la care majoritatea participanților au susținut alianța dintre Ucraina Căzăcescă și Țaratul Moscovit.

Războiul dintre Reci Pospolita și Țaratul Moscovit s-a încheiat cu semnarea Tratatului de la Andrusovo din anul 1667. Țaratul Moscovit și-a întors pământurile cotate de polonezi în perioada Timpurilor Tulburi și a cotate pământurile ucrainene de pe malul stâng. Pentru Ucraina, războiul a avut consecințe deosebit de grele: teritoriul ei a fost împărțit între Reci Pospolita și Țaratul Moscovit.

6. Reforma patriarhului Nikon. Scindarea bisericească. În Timpurile Tulburi rolul bisericii a scăzut simțitor. Majoritatea reprezentanților clerului înțelegeau necesitatea unei reforme în viața bisericească. În anul 1652 nou patriarh moscovit a fost ales **Nikon**, care a și început reformarea bisericii. Nikon intenționa să aducă viața bisericească moscovită în conformitate cu cea grecească, considerând-o drept model pentru ortodocși. El le-a ordonat tuturor credincioșilor să-și facă semnul crucii cu trei degete (nu cu două după cum era primit în Țaratul Moscovit). Au fost reduse ceremoniile botezului și împărtășaniei, au fost interzise icoanele care nu erau pictate în stil bizantin, ci în cel vest-european. Nikon le cerea tuturor să renunțe imediat la ritualurile vechi, ceea ce îi supăra pe adepții vechilor tradiții. Multe personalități clericale moscovite s-au pronunțat împotriva acestor inovații. În fruntea celor ce respectau vechile ritualuri s-a situat protopopul **Avvakum**. Adepții acestuia au înființat curentul **rascolnicilor** în biserica ortodoxă. La chemarea lui Avvakum mii de oameni fugeau în păduri și creau acolo comunități de rit vechi pentru a trăi cu vechea credință. Așadar, a avut loc **scindarea bisericească**.

În afară de aceasta, Nikon cerea ca puterea laică să se supună celei bisericești. Aceste pretenții nu au putut fi acceptate de țarul Aleksei Mihailovici. Astfel a început lupta între țar și patriarh, luptă din care țarul a ieșit învingător. Nikon a fost privat de rangul de patriarh. Țarul a fost proclamat apărător principal al reformei bisericești, iar toți adversarii acestei reforme au fost condamnați prin anatemă și trimiși în judecată. În anul 1682 protopopul Avvakum a fost ars pe rug.

Fragment din descrierea orânduirii de stat a Țaratului Moscovit de către cărturarul german, Adam Olearius care a vizitat această țară între anii 1634—1636

Cât privește orânduirea de stat în Moscovia, apoi, după cum menționează politicienii, aceasta este o „monarhie a dominației și samavolniciei”. Monarhul, care este țarul sau marele cneaz ce a moștenit coroana, conduce de unul singur țara. Toți supușii săi — atât nobilii și cnejii, cât și orășenii și țărani simpli, sunt sclavii lui, față de care are o atitudine ca față de sluguile sale.

Nobilii trebuie să se numească fără nici un fel de rușine sclavi și să sufere din cauza acestei atitudini.

- ?** 1. Ce particularități ale orânduirii de stat în Țaratul Moscovit menționează autorul?
- 2. Discuție colectivă.** Prin ce se deosebea orânduirea de stat în Țaratul Moscovit de cea din statele vest-europene?

- ?** Cum s-a schimbat rolul bisericii în Țaratul Moscovit în sec. XVII?

Scindare bisericească — fenomen al vieții bisericești, când dintr-o singură biserică se formează două (sau mai multe) biserici cu ierarhie și dogme proprii.

Lucrăm cu cronologia

- **Anul 1547** — proclamarea Țaratului Moscovit.
- **Anul 1549** — întrunirea primului Zemski sobor.
- **Anul 1550** — adoptarea unui nou Sudebnik.
- **Anul 1552** — alipirea Hanatului Kazanului.
- **Anul 1556** — alipirea Hanatului Astrahanului.
- **Anii 1558—1583** — Războiul Livonian.
- **Anii 1564—1577** — opricinina.
- **Anul 1582** — alipirea Hanatului Siberian.
- **Anii 1598—1613** — Timpurile Tulburi.
- **Anul 1613** — alegerea în calitate de țar a lui Mihail Romanov; începutul domniei dinastiei Romanovilor.
- **Anul 1649** — adoptarea Codului de legi „Sobornoie ulojenie”.
- **Anul 1652** — începutul reformelor bisericești ale patriarhului Nikon. Scindarea bisericească.

Catedrala Acoperământul Maicii Domnului din Moscova, cunoscută ca Biserica lui Vasilii Blajennâi (anii 1555—1561) — apogeu al artei arhitecturale din sec. XVI. Aspect modern.

Sunteți de acord că... De ce?

- Perioada sec. XVI-XVII a avut o mare importanță în istoria Țaratului Moscovit. Domnia țarului Ivan al IV-lea cel Groaznic a pus bazele autocrației.
- Înlocuirea dinastiilor, care a fost însoțită de evenimentele Timpurilor Tulburi, a frânat dezvoltarea Țaratului Moscovit.
- Țarul Aleksei Mihailovici din dinastia Romanovilor a aprobat forma autocratică de conducere în Țaratul Moscovit.

Întrebări și însărcinări

- ☉ 1. Verificați-vă cunoștințele cu ajutorul jocului didactic „Trei pe patru”. *Regulile jocului.* Elevii și elevele trebuie să completeze, în timpul stabilit, datele ce lipsesc în tabel și să constate corespondența dintre date, evenimente și consecințele lor.

Datele	Evenimentele	Consecințele
Anul 1549		
	Alipirea Hanatului Kazanului	
		Sfârșitul Timpurilor Tulburi
		Scindarea bisericească. Răspândirea comunităților rascolnicilor

2. De ce Ivan al IV-lea a fost supranumit „cel Groaznic”? Pot fi, oare, considerate reformele sale reușite? 3. Ce este opricinina? Care a fost scopul ei și cum s-a desfășurat? 4. De ce sprijinul autocrației au fost nobilii și nu boierii? 5. În sec. XVI — prima jumătate a sec. XVII Țaratul Moscovit a făcut nenumărate încercări de a-și extinde hotarele pe direcția de vest. De ce acele încercări au suferit eșec, iar deja în cea de-a doua jumătate a sec. XVII situația s-a schimbat? 6. Discuție colectivă. Determinați consecințele Timpurilor Tulburi pentru Țaratul Moscovit. 7. În ce a constat esența reformei bisericești a lui Nikon și a scindării de la mijlocul sec. XVII? 8. De ce în perioada Timpurilor Tulburi în Țaratul Moscovit au apărut mai mulți impostori? 9. Care a fost rolul căzăcimii ucrainene în evenimentele din perioada Timpurilor Tulburi??

- ☉ 10. Completați în caiete tabelul: „Direcțiile principale ale politicii externe a Țaratului Moscovit în sec. XVI și realizarea lor”.

Direcțiile principale	Măsurile întreprinse pentru realizarea lor	Rezultatele

11. Alcătuiți în caiet schema structural-logică „Timpurile Tulburi în Țaratul Moscovit”.

12. Cu ajutorul izvoarelor suplimentare comparați împrejurările și consecințele alipirii Hanatului Siberiei la Țaratul Moscovit și cucerirea Americii de Sud de către conchistadorii spanioli.

§ 18. Apariția Imperiului Rus

STUDIIND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA: cum s-a desfășurat procesul constituirii Imperiului Rus; care sunt trăsăturile domniei lui Petru I.

AMINȚIȚI-VĂ: 1. Care dinastie s-a afirmat în Țaratul Moscovit după Timpurile Tulburi? 2. Ce este autocrația?

1. Începutul domniei lui Petru I. La sfârșitul sec. XVII, în pofida eforturilor depuse de monarhi, Țaratul Moscovit nu a reușit să dobândească acces la căile comerciale mondiale.

După moartea lui Fiodor Alekseevici în anul 1682, în urma unei lupte aprigi, pe tron a urcat **Petru I** (a domnit de unul singur între anii 1689—1725), care s-a ciocnit de numeroase probleme. Din anul 1686 continua războiul nereușit împotriva Imperiului Otoman. În anii 1695 și 1696, Petru I a întreprins două campanii asupra orașului Azov — cetate turcească de lângă Don. Numai din cea de-a doua încercare, datorită flotei, el a reușit să pună stăpânire pe cetate. Conform armistițiului încheiat cu Turcia, cetatea a trecut la Moscovia împreună cu o parte a țărmului Mării de Azov. Acest succes nu asigură nicidecum ieșirea la Mările Neagră și Mediterană și nici accesul la comerțul mondial.

Atunci Petru I a schimbat cardinal direcția de politică externă. În acest scop, în țările Europei a fost trimisă „Marea Ambasadă” (1697—1698). Tânărul țar și-a pus în gând să europenizeze Țaratul Moscovit, să construiască o flotă puternică și să dezvolte comerțul. Pentru aceasta, însă, el trebuia să lupte contra Suediei. În acest scop țarul rus a găsit și aliați: Saxonia (principele de Saxonia, August al II-lea, care era în același timp și monarh al Reci Pospolitei) și Danemarca.

2. Războiul Nordului (1700—1721). Tratatul de pace de la Nystad. Regele danez a început acțiuni armate împotriva Suediei. Între timp, August al II-lea, a plecat asupra Rigăi, iar o armată moscovită de 34 mii de oameni a plecat înspre Narva — una dintre principalele fortărețe ale suedezilor în partea de est a Mării Baltice.

Regele suedez, Carol al XII-lea a forțat Danemarca să capituleze dintr-o singură lovitură. Mai apoi el a apărut lângă Narva cu o armată de 18 mii de soldați și i-a cauzat lui Petru I o înfrângere zdrobitoare. În continuare Carol, al XII-lea a plecat spre Riga, unde a distrus oastea lui August al II-lea.

Înfrângerea l-a făcut pe Petru I să accelereze reformele. A început procesul creării armatei regulate pe bază de recrutare. Dintr-un anumit număr de curți țărănești era luat câte un recrut pentru o perioadă de 25 de ani.

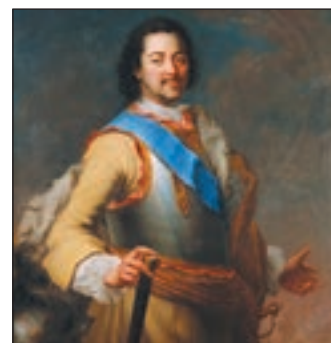
Armata nou creată a reușit să pună mâna pe o parte din țărmul Golfului Finlandei. În anul 1703, pe malul drept al Nevei este încheiată construcția fortăreței Petropavlovskaja. Astfel a început construcția orașului-port Sankt-Petersburg — viitoarea capitală a Imperiului Rus.

Pentru a apăra orașul dinspre mare, pe insula din Golful Finlandei a fost întemeiată baza militară-maritimă Kronștadt. În

„Marea Ambasadă” a lui Petru I nu a mai fost dusă la bun sfârșit. În anul 1698 el a primit știrea despre complotul pușcașilor și a revenit imediat la Moscova. Au fost executați aproape o mie de răsculați. Armata strelitșilor a fost lichidată înainte de preconizatul război împotriva Suediei. Pentru crearea unei armate de model European a fost necesară luarea unor măsuri urgente.

Dimineața executării strelitșilor.
Pictor Vasiliî Surikov. Anul 1881.

Petru I. Pictor Maria Klementi.
Sec. XVIII.

După înfrângerea de lângă Narva din anul 1700, pentru restabilirea artileriei, Petru I a dat ordin ca o parte din clopote de la biserici să fie date jos și topite. La Tula și în Ural a început construcția manufacturilor, care asigurau armata cu toate cele necesare. La manufacturi erau luate să lucreze sate întregi, astfel fiind înlocuită panșcina. Datorită acestor măsuri, spre sfârșitul războiului Țaratul Moscovit avea 15 mii de tunuri — mai multe decât oricare altă țară din Europa. Efectivul numeric al armatei a fost adus la 340 mii de soldați (80 mii dintre care constituiau armata regulată).

Sankt-Petersburgul a devenit pentru Țaratul Moscovit o „fereastră în Europa”. Pentru a uni cu acest oraș raioanele centrale ale țării a început o amplă construcție de canale. Pentru aceasta, moscoviții au plătit un preț foarte înalt: Din cauza frigului, foamei și muncilor silnice au murit zeci de mii de oameni.

Bătălia de la Poltava din anul 1709. Mozaic de Mihail Lomonosov. Anii 1762—1764.

anul 1706 Carol al XII-lea a pus la cale o lovitură decisivă ce urma să fie aplicată Țaratului Moscovit. Armata sa a plecat, prin Reci Pospolita, într-o campanie asupra Moscovei. Însă înfrângerea suferită de generalul A. Levenhaupt, care urma să le aducă forțelor principale ale armatei toate cele necesare, în bătălia de lângă Lesnoie (1708), a dat peste cap aceste planuri. Carol al XII-lea a plecat înspre Ucraina, contând pe ajutorul hatmanului Ivan Mazepa, cu care avea unele înțelegeri secrete. Însă populația nu l-a sprijinit pe Mazepa. În afară de aceasta, țarul a făcut imposibilă orice susținere prin acțiunile sale represive. Astfel, teritoriul Hatmanatului a fost ocupat, capitala Baturin cu toți locuitorii ei — nimicată, iar Siciul Zaporojan — ruinat.

Suediei nu i-a rămas altceva decât să conteze pe propriile forțe și pe un mic detașament de cazaci. O armată suedeză (30 mii de soldați) s-a apropiat de Poltava, unde erau dislocate depozite imense de alimente și muniții, și a început asediul. În ajutorul garnizoanei orașului au sărit forțele principale ale armatei moscovite (42 mii de soldați) în frunte cu țarul. Pe data de **27 iulie 1709**, lângă Poltava, s-a dat bătălia decisivă, în care suedezii au suferit înfrângere.

Acțiunile militare au fost transferate peste hotarele Țaratului Moscovit. Danemarca și Reci Pospolita s-au pronunțat din nou împotriva Suediei. În anul 1710 trupele moscovite au pus mâna pe orașele Riga, Reval (Tallinn) și Viborg, ceea ce le-a deschis moscoviților calea spre Suedia și Finlanda.

Consolidarea puterii Țaratului Moscovit a început să îngrijoreze statele europene. Și Imperiul Otoman dorea să-și ia revanșa și i-a declarat război. Petru I a încercat, dintr-o singură lovitură, să-i cauzeze înfrângere și Imperiului Otoman. Însă Campanie de la Prut din anul 1711 s-a încheiat cu înfrângere. Pentru a-și răscumpăra vina, Petru I a fost nevoit să întoarcă nu demult cuceritele teritorii de pe țărmul Mării de Azov și să renunțe la Zaporojie.

Între timp, Petru I consolida pozițiile Țaratului Moscovit pe țărmurile Mării Baltice. Carol al XII-lea, care urmărea succesele lui Petru I, i-a propus o alianță. Părțile au ajuns la un consens, însă Carol al XII-lea a murit răpus de un glonț în timpul asediului cetății Fredriksten din Norvegia.

Noul guvern suedez a încetat războaiele împotriva Prusiei și Danemarcei, cedându-le acestora toate posesiunile sale în Germania. Forțele libere au fost aruncate în lupta împotriva Țaratului Moscovit pentru a opri înaintarea lui spre Marea Baltică. Flota baltică a lui Petru I a obținut prima sa victorie în bătălia de lângă Capul Gangut (Hanco) în anul 1714. Nu peste mult timp, trupele moscovite au copleșit insulele Aaland și au început să întreprindă raiduri pe țărmurile Suediei. În luna iulie a anului 1720, lângă insula Grengam, a avut loc bătălia decisivă, în care suedezii au suferit înfrângere.

La 30 august anul 1721, în orașul finlandez Nystad, a fost încheiat un Tratat de pace, conform căruia către Țaratul Moscovit au trecut o parte a teritoriului Estoniei, Finlandei, regiunea Ingermanland și o parte a Careliei, precum și câteva insule din

Marea Baltică. La data de 20 octombrie 1721, la insistența lui Teofan Prokopovyci, Petru I a primit titlul de Împărat, iar Țaratul Moscovit a devenit **Imperiul Rus**. Astfel, statul și-a confirmat intențiile de a-și extinde frontierele și a declarat despre pretențiile sale asupra întregului patrimoniu al Ruteniei.

Ca urmare a Războiului Nordului, Rusia a obținut ieșire la Marea Baltică.

3. Reforma conducerii de stat. În activitatea sa, țarul se adresa tot mai rar Dumei boierești. El le-a încredințat cele mai importante treburile ale statului unor persoane foarte devotate.

În anul 1708 împăratul emite un ucaz despre împărțirea statului în gubernii. Guvernatorii, numiți de către țar, au obținut împuterniciri largi.

În anul 1711 a fost înființat Senatul — organul legislativ și executiv suprem pe lângă țar. Introducerea funcțiilor de general-procuror cu state de funcționari în teritorii a intensificat supravegherea autorităților centrale asupra activității tuturor verigilor aparatului de stat.

În anii 1718—1720 au fost lichidate definitiv departamentele guvernamentale anterioare — pricazurile. Ele au fost înlocuite de colegii, care gestionau anumite sectoare ale conducerii de stat și-și extindeau activitatea pe întregul teritoriu al țării. Ordinea activității departamentelor era reglementată de unele instrucțiuni speciale și de „regulamentul general”.

Un rol important în procesul constituirii Imperiului Rus l-a avut apariția, în anul 1722, a „Tabelului rangurilor”, care determina sistemul pozițiilor și rangurilor pentru avansarea în serviciul de stat — militar și civil.

Prin ucazul despre singurul moștenitor din 1714, Petru I a lichidat practic diferența dintre boierime și nobilime — cu toții erau obligați să servească țarul și statul. Era consfințită transmiterea ca moștenire nu numai a ocnelor, cum se proceda mai înainte, ci și a moșiilor, care erau oferite temporar pentru serviciu.

Pe timpul lui Petru I s-a făcut recensământul țăranilor și instituită colectarea impozitelor nu de la curte, ci de la fiecare țăran în parte. Acest lucru a completat substanțial visteria, dar s-a lăsat ca o grea povară pe umerii țăranilor.

Pentru menținerea ordinii a fost instituit un nou organ polițienesc — pricazul Preobrajenski, iar din anul 1718 — Cancelaria secretă. Oamenii erau arestați pentru denunțări ca suspecți de trădare de stat și interogați prin torturi. Toate aceste schimbări, menite să europenizeze puterea monarhului, au consolidat și mai mult puterea autocratică a țarului.

4. Schimbările în cultură și învățământ. Petru I era conștient de faptul că pentru europenizarea statului este necesar să se schimbe, mai întâi de toate, concepția despre lume a supușilor săi, măcar a anturajului apropiat.

De pe la sfârșitul sec. XVII, copii nobililor erau trimiși la studii peste hotare. La întoarcere, specialiștii (inginerii, arhitecții, constructorii navali) primeau ranguri și obțineau un loc

? Care a fost rezultatul reformelor conducerii de stat și a transformărilor în cultură și învățământ?

Războiul și reformele lui Petru I au costat-o scump pe Rusia. Populația ei s-a redus cu un sfert. În schimb, obținând importanță în afacerile europene și consolidându-și potențialul economic și militar, statul și-a orientat intențiile de cotropire pe toate direcțiile. Deosebit de ademenitoare a devenit pentru ea direcția sudică.

Schimbări esențiale s-au produs și în viața bisericii. După moartea patriarhului Adrian (1700) țarul nu a mai permis să fie ales un nou patriarh, a luat măsuri pentru excluderea unei părți a veniturilor bisericești și a limitat drepturile clerului. În anul 1721 a fost emis un ucaz, care prevedea înființarea colegiului duhovnicesc sau Sinodului în frunte cu o persoană laică. Subordonarea bisericii de către stat, transformarea ei într-o componentă a aparatului de stat a devenit un factor important în procesul consolidării puterii autocrate a țarului.

Cunstkamera din Sankt-Petersburg. Aspect modern.

În anul 1714, la Sankt-Petersburg, a fost creată Cunstcamera — primul muzeu natural din Rusia. Dezvoltarea cunoștințelor științifice a pus fundamentul pentru înființarea Academiei de Științe. Deschiderea ei a avut loc deja după moartea lui Petru I, la sărșitul anului 1725.

Lucrăm cu cronologia

- **Anii 1700—1721** — Războiul Nordului.
- **27 iunie 1709** — Bătălia de la Poltava.
- **Anul 1721** — proclamarea Țaratului Moscovit Imperiu Rus.

Flota din epoca lui Petru I. Pictor Evghen Lansere. Anul 1909.

corespunzător în societate, îl ajutau pe „țarul-reformator” să europenizeze statul.

În primul sfert al secolului XVIII a apărut o mică rețea de instituții speciale și de cultură generală, organizate pe mijloacele din visteria statului. Erau deschise tipografiile, unde erau editate cărți cu caracter laic. Apăreau ziarele și au început să funcționeze primele biblioteci publice.

Reformele țarului au afectat vechea orânduire a societății. Împrumutând tradițiile de peste hotare, nobilimea se îndepărta tot mai mult de păturile de jos, care așa și s-au europenizat. În primul sfert al sec. XVIII populația țării s-a despărțit în două grupe social-culturale, ceea ce corespundea proceselor, care aveau loc în Europa sub influența ideilor Iluminismului: cel mai mic grup (de guvernare) avea grijă de interesele statului și se orienta spre Europa, cel mai mare grup păstra fidelitatea pentru vechile tradiții moscovite.

Sunteți de acord că... De ce?

- Activitatea reformatoare a lui Petru I a transformat Țaratul Moscovit în puternicul Imperiu Rus, care a devenit un factor ponderabil al politicii europene.
- Un pas decisiv pe calea constituirii Imperiului Rus a devenit victoria în Războiului Nordului, care i-a oferit statului ieșire la Marea Baltică și, respective, la căile comerciale mondiale.

Întrebări și însărcinări

1. Verificați-vă cunoștințele cu ajutorul jocului didactic „Cine e ultimul, devine învingător”.
Regulile jocului. La acest joc participă perechi de elevi și eleve. Ei trebuie să reconstituie conținutul principal al punctului din paragraf, rostind pe rând câte o propoziție. Învingător devine acela, a cărui propoziție va fi ultima.
2. Ce l-a îndemnat pe țarul Petru I să desfășoare reforme? 3. Indicați cadrele cronologice ale Războiului Nordului, principalele lui bătălii. 4. Ce influență a avut Războiul Nordului asupra dezvoltării Țaratului Moscovit? 5. Ce fel de reforme ale conducerii de stat au fost îndeplinite de Petru I? 6. Ce cuceriri teritoriale a întreprins Imperiul Rus pe timpul domniei lui Petru I? 7. **Activitate în grupuri mici.** Discutați și clarificați ce fel de schimbări în situația nobilimii s-au produs pe parcursul sec. XVI-XVIII. 8. Determinați consecințele activității reformatoare a lui Petru I pentru dezvoltarea de mai departe a Rusiei.
9. Alcătuiți în caiete tabelul cronologic al principalelor evenimente din timpul domniei lui Petru I. 10. Cu ajutorul izvoarelor suplimentare, alcătuiți portretul istoric al lui Petru I. Folosiți planul-schemă corespunzător din anexa electronică la acest manual. 11. **Discuție colectivă.** A reușit, oare, Rusia datorită reformelor lui Petru I să depășească înapoierea sa față de statele europene de frunte?

§ 19. Reci Pospolita în a doua jumătate a sec. XVII — sec. XVIII

STUDIIND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA: care au fost crizele democrației șlehtice și cum s-a constituit oligarhia magnaților; în ce a constat participarea Reci Pospolitei la războaiele din a doua jumătate a sec. XVII — sec. XVIII și consecințele lor.

AMINTIȚI-VĂ: 1. Când și cum a fost înființată Reci Pospolita? 2. Cine era șlehta? Când și cum s-a format democrația șlehtică? 3. Cine erau haidamacii?

1. Războiul de eliberare națională a poporului ucrainean de la mijlocul sec. XVII. Ultimul deceniu al domniei regelui **Vladislav al IV-lea Vasa** (1632—1648) a fost o perioadă a „liniștii de aur” pentru Reci Pospolita. Însă în societatea poloneză creștea îngrijorarea în legătură cu viitorul și cea de-a doua jumătate a sec. XVII a devenit pentru acest stat un timp al încercărilor. Prima dintre acestea a devenit Războiul de eliberare națională al poporului ucrainean sub conducerea lui **B. Hmelnițki**.

Pe fundalul acestor evenimente a avut loc alegerea noului rege polonez. Acesta a devenit **Jan al II-lea Cazimir** (1648—1668), care intenționa să găsească limbă comună și să încheie pace cu cazacii. Însă nici **Tratatul de la Zboriv** din anul 1649, nici cel de la **Bila Ţerkva** din 1651 nu au soluționat problema principală — recunoașterea Statului Ucrainean Căzăcesc. Tărăgănarea războiului agrava doar situația ambelor părți.

În anul 1654 în conflictul intern din Reci Pospolita a intervenit Țaratul Moscovit. Între hatman și țar au fost semnate „Articolele din martie”. Drept rezultat, pământurile cucerite de cazaci treceau sub jurisdicția Țaratului Moscovit, iar populația ucraineană i-a jurat credință țarului. De asemenea, trupele moscovite au început acapararea teritoriilor ținutului Smolensk, Belarusiei și Lituaniei.

După războaiele purtate cu Suedia (1655—1660) Reci Pospolita era extrem de slăbită. După un nou război cu Țaratul

? Ce consecințe a avut pentru Reci Pospolita Războiul de eliberare națională al poporului ucrainean?

Vladislav al IV-lea. Pictor Pieter Paul Rubens. Anul 1624.

Jan al II-lea Cazimir. Pictor Daniel Schultz. Aproximativ anul 1658.

Deja din primii ani de aflare sub suzeranitatea țarului, puterea moscovită era o povară pentru căzăcime. Conducătorii cazacilor calificau Țaratul Moscovit ca pe un aliat și nu ca pe un nou stăpân. Toate acestea au dus la un conflict deschis, care, în timpul hatmanului Ivan Vygovski, s-a transformat în război. Drept pretext pentru război a servit amestecul Țaratului Moscovit în treburile interne ale Hatmanatului, precum și încheierea tratatului de la Gadeaci între Hatmanat și Reci Pospolita. Potrivit prevederilor lui, Hatmanatul urma să intre în componența Reci Pospolitei ca parte egală în drepturi a acestui stat. În pofida victoriei răsunătoare a cazacilor și tătarilor asupra trupelor moscovite lângă Kono-top, realizarea prevederilor **Tratatului de la Gadeaci** a devenit imposibilă din mai multe cauze: întoarcerea politicii hatmanilor în direcția Poloniei a fost acceptată negativ de către majoritatea populației, însăși I. Vygovski nu era o figură populară și cu autoritate printre ucraineni. Șlehta califică acest **Tratat** ca pe o revenire la vechile reguli.

Moscovit (1660—1667) și semnarea Tratatului de la Andrusovo de la 1667, iar ulterior și a Tratatului de pace eternă din 1686 Reci Pospolita a pierdut definitiv ținutul Smolensk, Ucraina din Stânga Niprului și Zaporojie.

? Ce a ajutat-o pe Polonia să reziste în războiul cu Suedia?

În timpul războiului dintre Reci Pospolita și Suedia, în ajunul Crăciunului din anul 1656, armata suedeză a ridicat asediul și s-a retras de lângă mănăstirea „Muntele Luminos” din Czestochowa. Armata suedeză nu a putut cuceri mănăstirea în care se păstra relicva sfântă a poporului polonez — Icoana Madonei de Czestochowa. Acest eveniment a dat un caracter religios luptei polonezilor catolici împotriva suedezilor protestanți.

După războaiele duse de Reci Pospolita, majoritatea magnaților, deși au pierdut o parte din venituri și moșii, totuși și-au păstrat starea pe care o aveau. În același timp, a dispărut șleahța mijlocie, care putea să-și apere propriile vizuini, era independentă și constituia baza democrației șleahțice. Șleahțicii sărăciți se angajau de cele mai multe ori în serviciu la magnați sau lucrau la curtea acestuia, luau în arendă pământ. Astfel s-a format destul de rapid sistemul dependenței personale dintre șleahțici și șleahța mărunță și mijlocie. Majoritatea șleahțicilor reprezenta interesele anumitor grupări de magnați.

2. „Potopul suedez”. Continua istovitorul război al Reci Pospolitei cu poporul ucrainean și Țaratul Moscovit. Folosindu-se de contradicțiile dinastice, Suedia intenționa să-și realizeze scopurile ei de demult — să transforme Marea Baltică într-un „Lac suedez”. În **anul 1655** armata suedeză le-a cauzat înfrângere trupelor poloneze și a ocupat aproape întreg teritoriul Poloniei, Livoniei, Lituaniei. Principele lituanian, Janusz Radziwill, a încheiat chiar un tratat cu regele suedez despre intrarea Lituaniei în componența Suediei. Regele polonez și adepții săi s-au salvat prin fuga în posesiunile Habsburgilor.

Polonia a fost cuprinsă de un război împotriva coteropitorilor. Pentru a-i ridica pe oameni la luptă, regele polonez Jan al II-lea Cazimir a promis să îmbunătățească starea populației. De asemenea, el a încheiat Armistițiul de la Vilno cu Țaratul Moscovit (1656). Conform aceluși Tratat, Țaratul Moscovit încetează război împotriva Suediei. Însă suedezii au primit ajutor. Împotriva Poloniei au mers cu război vasalul ei, principele de Brandenburg și ducele prusac Frederic Wilhelm, principele transilvănean Gheorghe Rakoczi al II-lea, și cazacii ucraineni în frunte cu hatmanul interimar Anton Jdanovyci. Suedia a semnat cu aliații un tratat în orașul Radnot (Iernut) referitor la împărțirea posesiunilor Poloniei. Dorind să găsească ieșire din situație, Polonia a încheiat un Tratat cu Prusia despre recunoașterea independenței ei (1657) și a convins Danemarca să meargă cu război împotriva Suediei. Armata lui Gheorghe Rakoczi al II-lea a fost înconjurată și a capitulat.

În cele din urmă, în **anul 1660**, în orașul Oliva, Polonia și Suedia au încheiat pace. Potrivit acesteia, Jan al II-lea Cazimir a renunțat la cea mai mare parte a Livoniei și la pretențiile asupra tronului suedez. Suedia a atins apogeul puterii sale.

3. Urmările războiului. Liberum veto. În rezultatul războaielor Reci Pospolita a pierdut 1/10 din teritoriul său și peste 40 % din populație. a fost ruinată economia. Au decăzut satele și orașele. S-a redus nu numai volumul comerțului interior, ci și a celui exterior. Nu ajungeau forța de muncă și animalele. S-a înrăutățit brusc calitatea lucrării pământului și, respectiv, recolta. Toate acestea s-au răsfrânt asupra veniturilor șleahței.

În cea de-a doua jumătate a sec. XVII, democrația șleahțică s-a transformat în oligarhie a magnaților. O manifestare a acestui fenomen în viața politică a devenit apariția, în **anul 1652**, a Liberum veto („veto-ului liber”). Astfel, votul unui singur deputat — al lui Vladislav Siținski, care s-a pronunțat împotriva hotărârilor adoptate, a fost recunoscut suficient pentru a sista lucrările seimului și a anula toate hotărârile.

Apariția liberum veto a dat peste cap reformele inițiate de Jan al II-lea Cazimir, menite să ducă la renașterea țării după „Potopul suedez”. În anul 1668 regele a abdicat la tron și a plecat în Franța, unde a și murit. Astfel în Reci Pospolita s-a încheiat domnia dinastiei suedeze Vasa.

Până la sfârșitul sec. XVII activitatea seimului general de stat a încetat. În schimb, a crescut rolul seimurilor locale.

4. Jan al III-lea Sobieski. Următorul rege a fost ales Michał Korybut Wiśniowiecki (Michał I), fiul lui Iarema Vyșnevețki, care s-a evidențiat prin lupta împotriva căzăcimii. Însă scurta sa domnie s-a dovedit a fi nu chiar reușită. Puterea regală slăbea în continuare. El a suferit, practic, înfrângere în lupta pentru Ucraina din Dreapta Niprului, aflată sub puterea hatmanului Petro Doroșenko. În vara anului 1672, în ajutorul hatmanului a venit oastea otomană, care a cucerit cetatea principală Kamianeți și a asediat orașul Lviv. Regele a fost nevoit să încheie pacea, conform căreia Polonia a pierdut vechiul Podolie și a recunoscut suzeranitatea Imperiului Otoman asupra Statului Ucrainean Căzăcesc.

În anul 1673, în ajunul bătăliei cu otomanii lângă Hotin, Michał I a murit subit. Deși acea bătălie s-a încheiat cu victoria Poloniei, pierderile ei au fost deosebit de simțitoare.

Lupta împotriva Imperiului Otoman a fost continuată de Jan Sobieski, care a fost ales rege sub numele de **Jan al III-lea Sobieski** (1674—1696). El a dat cuvântul în seim să întoarcă pământurile cucerite de otomani. Sobieski a avut o asemenea ocazie atunci când oștirile otomane au plecat în ultima lor campanie spre Europa și în anul 1683 au asediat Viena. Atunci a fost creată o coaliție între Reci Pospolita, Habsburgi și unele principate germane. Armata poloneză, în componența căreia erau și cazaci ucraineni, le-a cauzat înfrângeri otomanilor lângă Viena și Parcani.

Cu scopul extinderii coaliției antiotomane, în anul 1686 a fost încheiat „Tratatul de pace eternă” între Reci Pospolita și Țaratul Moscovit, în conformitate cu care Polonia a renunțat la Kiev, primind în schimb o recompensă bănească. Tratatul însemna legitimarea împărțirii pământurilor ucrainene în două părți.

Jan al III-lea Sobieski a încercat să instaureze în Reci Pospolita monarhia ereditară, însă, la fel ca predecesorii săi, s-a ciocnit de rezistența magnaților. În timpul domniei sale statul a cunoscut un ultim avânt. Principala realizare a regelui a fost oprirea agresiunii Imperiului Otoman în Europa, deși Jan al III-lea Sobieski nu a trăit până la sfârșitul victorios al războiului cu otomanii. Conform Tratatului de pace de la Karlowitz din **anul 1699** Reci Pospolita a întors vestul Podoliei.

5. Domnia dinastiei saxone. Perioada domniei dinastiei saxone dintre anii 1697—1763 (regii August al II-lea cel Puternic și August al III-lea Saxonul) a fost deosebit de contradictorie

? Prin ce a fost condiționat avântul Reci pospolitei în timpul domniei lui Jan al III-lea Sobieski?

Jan al III-lea Sobieski. Pictor Daniel Schultz. Anul 1680.

Biserica catedrală cu hramul sfinților apostoli Petru și Pavel din Kamianet-Podilsk. Aspect modern. Simbol al victoriei împotriva Imperiului Otoman a devenit instalarea statuii Maicii Domnului pe minareta construită de otomani în timpul dominației lor.

? Datorită cărui fapt în prima jumătate a sec. XVIII în Reci Pospolita se menținea stabilitatea?

Ședința seimului în timpul domniei lui August al II-lea. Gravură pe cupru din cartea lui B. OConnor „Istoria Poloniei”.

Stanislav August Poniatowski în haine de încoronare. Pictor Marcello Bacciarelli. Anul 1792.

? De ce încercările de a reforma conducerea de stat în Reci Pospolita nu au avut succes?

pentru Reci Pospolita. Țara a renăscut după războaiele ruinoase din a doua jumătate a sec. XVII, în Europa au crescut prețurile la cereale, ceea ce a înviorat activitatea economică a șleahței.

În schimb, în politica externă regii se străduiau să păstreze neutralitatea. Teritoriul Reci Pospolitei devenea arenă de luptă în confruntarea dintre statele vecine. În afară de aceasta, din cauza schimbărilor în politica europeană ea s-a pomenit între statele puternice, care pretindeau la pământurile ei. Elita de guvernare din Polonia nu vedea în aceasta un pericol. Ea considera greșit că vecinii săi puternici sunt interesați în păstrarea acestui mare stat, situat între ei.

Această părere s-a format în urma evenimentelor din timpul domniei regelui **August al II-lea cel Puternic** (1697—1706, 1709—1733), care era concomitent domnitor al Saxoniei. Astfel, regele a atras Reci Pospolita în Marele Război al Nordului dintre Țaratul Moscovit și Suedia. Însă, după ce regele suedez a întreprins o contralovitură reușită și trupele sale au intrat pe teritoriul Poloniei șleahța poloneză s-a împărțit în două tabere ce sprijineau diferite părți participante la conflict. Adepții Suediei l-au ales rege pe Stanislaw Leszczyński (1704—1709, 1733—1736) și l-au forțat pe August al II-lea să abdice de la tron. Însă victoria Țaratului Moscovit l-a întors pe August al II-lea pe tron, iar Reci Pospolita a nimerit, în mod practic, sub protectoratul Imperiului Rus.

Situația Poloniei s-a complicat și mai mult în timpul Războiului de Șapte Ani (1756—1763), când teritoriul ei a fost folosit fără nici un control de către Imperiul Rus pentru acțiuni militare. Astfel Reci Pospolita a devenit un stat dependent de Imperiul Rus.

6. Tentativele de înfăptuire a reformelor. Destrămarea statului.

Pe la mijlocul sec. XVIII Reci Pospolita a pierdut statutul de mare stat european și s-a transformat într-o țară slabă, care nu era capabilă să-și apere propriile frontiere și să ducă o politică de sine stătătoare.

Cu timpul a devenit clar că acest stat necesită schimbări rapide, în special, anularea veto-ului liber. În societatea poloneză răsunau tot mai des chemări la reforme. La aceasta au contribuit schimbările în concepția despre lume a oamenilor sub influența Epocii Iluminismului (despre ea veți afla în paragraful următor).

Una dintre manifestările noii „lovituri a rațiunii” au fost schimbările în cultură și învățământ. Astfel, în anul 1773 a fost înființată Comisia Națională pentru învățământ, considerată primul, în Europa, minister al învățământului. Ea funcționa pe mijloacele Ordinului iezuiților, lichidat de către Papa de la Roma. Datorită acestor resurse a fost creată o întreagă rețea de școli laice. De asemenea, au fost deschise două biblioteci publice: una aparținea magnaților Andrzej și Iuzef Zaluski, cealaltă — regelui **Stanislav August Poniatowski** (1764—1795).

În afară de alegerea regelui, seimul a adoptat o hotărâre prin care deciziile cu privire la finanțe urmau să fie adoptate nu în unanimitate, ci printr-o majoritate de voturi. Acest lucru dădea speranță la depășirea crizei în Reci Pospolita.

În primii ani de domnie, Stanislaw Poniatowski a început să creeze serviciul diplomatic polonez, a încercat să limiteze puterea hatmanilor și a trezorerierilor, a introdus distincția cavaleriească pentru serviciul devotat în favoarea regelui, ceea ce i-a asigurat o anumită susținere printre șlehticii mărunți.

Reformele de succes ale lui Stanislaw Poniatowski au trezit nemulțumirea împărătesei ruse, Ecaterina a II-a, care vedea în ele un risc de a pierde influența asupra Poloniei. Atunci când regele a decis să lichideze principiul adoptării unanime a hotărârilor, Rusia, sub pretextul luptei pentru toleranța religioasă, l-a impus, în anul 1767, l-a impus să adopte o hotărâre despre egalarea în drepturi a catolicilor și reprezentanților altor confesiuni. În schimb, împărăteasa a promis să fie garant al drepturilor șlehteii, ceea ce a zădărnicit toate încercările de a înfăptui reforme. Unii lideri ai opoziției au fost duși în adâncul Imperiului Rus.

Acțiunile Rusiei au cauzat izbucnirea unui război civil în Polonia. În orașul Bar a fost creată o confederație a șlehteii sub lozincile salvării „Patriei, credinței și moșilor, drepturilor și libertăților naționale, ce înclină spre decădere”.

Acțiunile confederațiilor au provocat răscoala ordinară a haidamacilor și revolta țăranilor ucraineni de pe Malul Drept, care a obținut denumirea de Koliivșcina. Toate aceste evenimente au servit drept pretext pentru amestecul statelor străine în treburile interne ale Reci Pospolitei, care s-au încheiat cu prima împărțire a teritoriului ei din **anul 1772**. Ea a fost aprobată de către seim și rege.

Aceasta a fost o adevărată tulburare pentru societatea poloneză înclinată spre necesitatea reformelor. Acei pași mărunți (lichidarea taxelor interne, construcția drumurilor, canalelor) nu au rezolvat problema-cheie — consolidarea conducerii de stat și răsturnarea protectoratului rus.

În timpul lucrărilor seimului, care a primit denumirea de **Marele seim (1788—1792)** diferite grupări politice au reușit să ajungă la o înțelegere și să anuleze liberum veto. Au fost adoptate o serie de legi importante despre impozitarea șlehteii și clerului, crearea unei armate de 100 mii de oameni, extinderea drepturilor demnitarilor orășenești și altele. Punctul principal al reformelor a devenit adoptarea Actului de Stat sau a **Constituției din 3 mai anul 1791** prin care au fost consfințite toate realizările. Polonezii consideră acest document prima Constituție din Europa și cea de-a doua în lume.

O atare evaluare a evenimentelor nu era pe placul Rusiei, ale cărei trupe invadat Polonia și i-au aplicat mai multe lovituri armatei poloneze care abia-abia se forma.

Istoria bibliotecilor din Reci Pospolita reflectă simbolic destinul ei. Istoria magnaților Zaluski a fost dusă la Sankt-Petersburg, unde a devenit baza bibliotecii publice imperiale. În anii 1921—1934 o parte neînsemnată a fondurilor ei a fost retrocedată Statului polonez renăscut. Biblioteca lui Stanislaw Poniatowski a fost cumpărată de cunoscutul cărturar Tadeusz Ciałki, care a transmis-o liceului din Kremeneț înființat de el. Liceul a devenit un important centru al culturii și învățământului polonez din primul trimestru al sec. XIX în condițiile lipsei propriului stat. După lichidarea liceului, din ordinul puterii imperiale patrimoniul lui a devenit bază pentru înființarea, în anul 1834, a Universității Sfântul Volodymyr din Kiev.

Cea de-a doua împărțire a Poloniei a generat indignarea populației poloneze. Lupta împotriva cuceritorilor a fost condusă de Tadeusz Kosciuszko, erou al Războiului de Independență din SUA. Pe data de 4 aprilie anul 1494 el le-a cauzat înfrângere trupelor ruse lângă Rațlaviți. Ulterior, răsculații au pus mâna pe Varșovia și Vilno. Însă, răscoala nu a fost sprijinită de șlehtici. Rusia și Prusia au trecut în ofensivă. Armata rusă, condusă de Aleksandr Suvorov, a distrus forțele principale ale rebelilor și a cucerit Varșovia. T. Kosciuszko a fost întemnițat, iar după moartea împărătesei Ecaterina a II-a — eliberat. El a plecat în SUA, iar în anul 1797 s-a întors în Europa, unde și-a trăit restul vieții.

Lucrăm cu cronologia

- **Anul 1652** — apariția liberum veto.
- **Anii 1655—1660** — „Potopul suedez”.
- **Anul 1686** — încheierea „Tratatului de pace eternă” între Țaratul Moscovit și Reci Pospolita.
- **Anul 1699** — Tratatul de la Karlowitz.
- **Anii 1772, 1793, 1795** — împărțirile Reci Pospolitei.
- **3 mai anul 1791** — adoptarea Constituției Reci Pospolitei.

Lecție practică la capitolul IV

Generalizare la capitolul IV

Însărcinări-teste pentru pregătirea controlului tematic la capitolul IV

În **1793** a avut loc a doua, iar în **1795** — cea de treia împărțire a Reci Pospolitei; ca urmare, ea și-a încetat existența. În apărarea ei nu s-a ridicat niciunul din statele europene.

Sunteți de acord că... De ce?

- În a doua jumătate a sec. XVII — sec. XVIII s-au manifestat trăsăturile negative ale democrației șlehtice. Este vorba, în special, de liberum veto, ceea ce-i permitea unuia dintre deputații seimului să blocheze adoptarea oricărei hotărâri.
- Acest sistem a dus în cele din urmă la slăbirea statului, care s-a încheiat cu împărțirea teritoriului și dispariția definitivă a Reci Pospolitei de pe harta politică.

Întrebări și însărcinări

1. Verificați-vă cunoștințele cu ajutorul jocului didactic „Ghiciți numele eroului/eroinei”.
Regulile jocului. Profesorul/profesoara notează pe o fișă numele unui personaj istoric și o pune într-un plic. Elevii și elevele urmează, cu ajutorul unui anumit număr de întrebări stabilite din timp (spre exemplu, zece), să ghicească despre cine este vorba. Profesorul/profesoara poate să răspundă doar „da”, „nu” sau „parțial”. Jocul poate fi organizat în perechi, grupuri mici sau cu clasa întreagă.
2. Ce a condiționat apariția liberum veto? 3. De ce la finele sec. XVII în Reci Pospolita democrația șlehtică a fost înlocuită cu oligarhia magnaților? 4. Ce influență a avut „Potopul suedez” asupra dezvoltării Poloniei? 5. De ce stabilitatea Reci Pospolitei din prima jumătate a sec. XVIII era îndoielnică? 6. Cum au influențat asupra dezvoltării Reci Pospolitei ideile Iluminismului? Dați exemple. 7. Alcătuiți, după textul din paragraf, tabelul cronologic al evenimentelor din istoria Reci Pospolitei din a doua jumătate a sec. XVII — sec. XVIII. Determinați care eveniment a fost principal. Explicați de ce?
8. Stabiliți cauzele instaurării protectoratului rus asupra Reci Pospolitei. 9. Cu ajutorul izvoarelor adăugătoare, pregătiți o comunicare cu prezentare despre unul dintre regii polonezi: Jan al II-lea Cazimir, Jan al III-lea Sobieski, Stanislaw Poniatowski (la alegere).
10. **Activitate în grupuri mici.** Discutați și comentați zicala deosebit de populară pe timpurile regelui August al III-lea: „În timpul regelui saxon poți să bei și să mănânci și să apleci capul”. 11. Putem considera, oare, că ignorarea drepturilor ucrainenilor a fost una din cauzele decăderii Reci Pospolitei. Dați un răspuns desfășurat. 12. **Discuție colectivă.** De ce în sec. XVII Reci Pospolita a putut să țină piept agresiunii externe, iar în sec. XVIII — nu? În ce a constat, după părerea voastră, cauza principală a crizei și decăderii Reci Pospolitei? 13. Activistul de stat irlandez, Edmund Burke, a numit Constituția de la 3 mai 1791 „cel mai bun dintre bunurile pe care le-a avut vreodată națiunea noastră”. Atunci de ce reformele radicale ale orânduirii politice a Reci Pospolitei prevăzute de Constituție nu au salvat statul?

Capitolul V. Epoca Iluminismului

§ 20. Iluminismul și revoluția industrială

STUDIIND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA: despre începutul revoluției industriale; influența ei asupra vieții populației; ce este Iluminismul; care sunt cadrele cronologice ale acestei Epoci; despre reprezentanții remarcabili ai Iluminismului.

AMINTIȚI-VĂ: 1. Care au fost ideile principale ale umaniștilor? 2. În ce constau particularitățile revoluției agrare? 3. Ce este manufactura?

1. Începutul epocii Iluminismului. În cea de-a doua jumătate a sec. XVII, în mediul oamenilor cu studii s-a afirmat tendința de a găsi o explicație rațională și nu religioasă pentru toate fenomenele din natură și din viața omului. Un imbold puternic pentru acumularea cunoștințelor a devenit **raționalismul**. Au fost formulate noile principii ale cercetărilor științifice. Știința obține cunoștințe din experimente și a început să vorbească în limbajul formulelor matematice.

În sec. XVIII credința în rațiune a devenit dominantă: partea cultă a societății considera că în toate omul trebuie să asculte de rațiune. Aceste idei au obținut denumirea de **iluminism**.

Marea majoritate a oamenilor culti erau convinși că Iluminismul va aduce lumea spre bunăstare. Principala stare de spirit a societății a devenit optimismul. Oamenii credeau că istoria se mișcă înspre mai bine, se dezvoltă de la orânduirea neechitabilă spre o societate fericită.

Patria Iluminismului a fost Anglia, unde progresul științei și cunoștințelor era stimulat de dezvoltarea capitalismului. Renumiții savanți-gânditori englezi Issac Newton, Thomas Hobbes, John Locke, împreună cu olandezul Benedict (Baruch) Spinoza, și germanul Gottfried Leibniz au pus fundamentul ideilor Iluminismului.

2. Natura omului și dreptul natural. Iluminismul și biserica. Epoca Iluminismului a afirmat în conștiința societății noțiunea de drept natural. Ilumiști împărtășeau părerea că toți oamenii sunt înzestrați din naștere cu drepturi naturale, în special cu dreptul la viață, libertate și egalitate. Din aceasta reieșea că toate deosebirile existente în societate (între săraci și bogați, suverani și supuși, nobili și persoanele neprivilegiate), au fost instituite nu de Dumnezeu, ci de oameni. De aceea, anume oamenii trebuiau să schimbe ceea ce au creat singuri.

Intențiile de a schimba statul și societatea în Epoca Iluminismului erau privite nu ca un drept legitim al fiecărui om. În opinia ilumiștilor, pentru a-i face pe oameni fericiți, mai întâi de toate ei trebuiau asigurați cu drepturi naturale, deschise cu

? A fost, oare, firească apariția ideii Iluminismului?

Concepție raționalistă despre lume — concepție despre lume, care consideră că principalul mod de percepere și criteriu al adevărului este rațiunea omului, și nu revelația divină și experiența. **Iluminism** — mișcare filozofică-de idei din cea de-a doua jumătate a sec. XVII — sec. XVIII. Reprezentanții acestei mișcări (savanți, filozofi, scriitori) considerau că o sarcină a societății este fericirea umană, calea înspre care duce prin reorganizarea societății în conformitate cu rațiunea (raționalism); apărau teoria dreptului natural, a gândirii libere.

? Ce este dreptul natural? De ce această noțiune s-a afirmat în Epoca Iluminismului?

Ilumiștiții aveau o atitudine indiferentă, uneori chiar dușmănoasă, față de religie și biserică. Ei considerau că facerea lumii a avut un caracter deist (Dumnezeu a creat lumea și după aceasta nu a mai intervenit în istoria omenirii) sau ateist (negarea totală a existenței lui Dumnezeu). Odată cu scăderea autorității bisericii, bogățiile și privilegiile ei deveneau obiectul unor atentate din partea statului. Suveranii europeni au început procesul secularizării patrimoniului bisericesc. Erau deschise școli laice. Papa de la Roma a fost nevoit chiar să dizolve Ordinul iezuiților (cu timpul el a fost reînnoit). În majoritatea țărilor a fost sistată judecata inchiziției.

? Cum au afectat ideile iluminismului viața societății?

Enciclopediști — grup de autori-alcătuitori ai unui îndreptar universal creat în Franța între anii 1751—1780 din inițiativa lui D. Diderot și J. d’Alembert.

Masonerie sau francmasoneria (în traducere din franceză maçon - zidar; francmaçon - zidar liber) — mișcare etico-religioasă, participantii căreia îl recunoșteau pe „Marele Arhitect al Universului” ca pe un creator al întregii orânduirii și se numeau pe sine arhitecți ai bisericii sale. Masonii chemau la perfecționarea morală a oamenilor și unirea lor (indiferent de apartenența religioasă sau națională) pe principiile frăției, egalității, ajutorului reciproc și devotamentului. Ei puneau interesele și valorile general umane mai presus de interesele unei anumite națiuni.

ajutorul rațiunii. Ilumiștiții își puneau speranța realizării ideilor lor în monarhii cărturari.

3. Învățământul. Enciclopediști. Viața publică. Epoca Iluminismului a dat un imbold hotărâtor dezvoltării învățământului. Astfel, regele Prusiei, Frederic al II-lea, și împăratul austriac, Iosif al II-lea, au introdus în țările lor ciclul primar obligatoriu. În Franța, în sec. XVIII, numărul oamenilor care nu știau să scrie s-a redus de la 79 la 63 %. Mica majoritate a oamenilor culti nu se putea înțelege uneori cu restul populației. Ilumiștiții considerau adevărate numai acele cunoștințe, care au fost obținute pe cale științifică, prin propria rațiune, și nu acele care se bazau pe tradiții sau pe înțelepciunea populară. Convingerile populare erau considerate superstiții și manifestare de înapoiere.

Filozoful **Denis Diderot** considera că sarcina sa este de a face cunoștințele moderne mai accesibile pentru toți. Ideea sa se rezuma la alcătuirea unui tablou general al cunoștințelor acumulate și editarea lor într-un îndreptar unic. Ediția respectivă a primit denumirea de Enciclopedie („Enciclopedie sau dicționar explicativ al științelor, artelor și meșteșugurilor”), iar autorii articolelor erau numiți **enciclopediști**.

Organizatorii acestor inovații, D. Diderot și Jean d’Alembert au reușit să-i antreneze la realizarea nobilei intenții pe marii filozofi și scriitori ai acelor timpuri: Voltaire, Montesquieu, Holbach, Rousseau și alții. Primul volum al acestei lucrări a ieșit de sub tipar în anul 1751.

Însă deja în anul 1759 editarea „Enciclopediei” era interzisă. Lucrarea continua să apară clandestin. Această lucrare de proporții a avut o influență grandioasă asupra societății de la acea vreme, punând temelia viitoarelor transformări.

În epoca Iluminismului în societate a apărut o nouă forță — opinia publică. Ea a început să influențeze simțitor asupra politicii de stat, care limita samavolnicia monarhului.

Un mediu prielnic pentru manifestare a opiniei publice erau saloanele cosmopolite, care au devenit foarte răspândite în sec. XVIII. Acolo se discuta despre știință, filozofie, politică, se aflau noutățile. În afară de saloane apăreau asociații și cercuri literare, filozofice și științifice, sarcina cărora consta în a influența opinia publică și răspândirea ideilor Iluminismului.

Una dintre aceste instituții a fost societatea **masonilor (francmasoneria)**. Aceasta era o frăție secretă, închisă pentru cei neinițiați. Primele loje masonice (astfel se numeau organizațiilor masonilor) din sec. XVIII au fost înființate de ilumiștiții englezi.

În afară de saloanele tradiționale cu discuțiile lor filozofice și științifice și lojele masonice, în sec. XVIII se dezvoltă arta laică. Anterior teatrele erau preponderent de curte: teatre deschise pentru publicul larg funcționau numai

la Londra și Paris. Deja în sec. XVIII ele erau deschise chiar și în orașele mici ale Europei.

La acea vreme s-a schimbat și rolul muzicii. Anterior ea era folosită pentru acompaniere în timpul serviciilor divine, sărbătorilor de curte, spectacolelor, iar în sec. XVIII ea a răsunat de sine stătător. Clavecinul, pianul, vioara, flautul au devenit instrumente pentru concert. Compozitorii și interpreții Johann Sebastian Bach, Jozeph Haydn, Wolfgang Amadeus Mozart, Ludwig van Beethoven au fost compozitori și interpreți de talie mondială.

Mult mai accesibilă pentru publicul larg a devenit și pictura. Oamenii de artă din acea vreme organizau expoziții de tablouri, care erau mai apoi viu discutate în saloane și în presă.

4. Barocul, clasicismul, rococo, neoclasicismul. În cea de-a doua jumătate a sec. XVIII, în majoritatea țărilor europene — Italia, Spania, Germania, Polonia și altele, barocul încă mai rămânea un stil dominant. În Franța, la acea vreme, se afirma deja un nou stil — **clasicismul**, care se orienta la modelele antice.

Dramaturgii scriau piese pe motivele subiectelor din mitologia și istoria greacă și romană. Pictorii îi redau pe pânzele lor pe zeii și eroii din vechime. Arhitecții rămâneau devotați frontoanelor triumfale și colonadelor de la bisericile antice. Spre deosebire de maeștrii barocului, scriitorii și pictorii clasicismului tindeau conștient să urmeze, în creația lor, normele deja tradiționale ale frumosului.

Centre ale răspândirii clasicismului și a noilor principii ale artei au devenit academiile. Primele dintre ele au fost înființate la Paris — Academiile regale ale picturii și sculpturii (1648) și arhitecturii (1671). Cu timpul au fost deschise academii în majoritatea capitalelor europene. Apărut în Franța, clasicismul a căpătat o largă răspândire și în alte țări europene.

Piesele scrise în stilul clasicismului aveau o limbă și un subiect logice și clare. La baza operei stătea neapărat o anumită idee, care era desfășurată pe parcursul piesei. Evenimentele, redate în piesă, se desfășurau totdeauna în același loc și într-o singură zi. Nici un fel de alte linii secundare de subiect nu se permiteau. În literatura și arta clasicismului exista ierarhia genurilor: tragedia ținea de genurile superioare, iar comedia — de cele inferioare.

Întemeietor al tragediei clasice franceze a fost Pierre Corneille. El a scris piese și lucrări de teorie a artei. Destinul eroilor din piesele sale era strâns legat de lupta politică. Subiectul era dezvoltat pe fundalul evenimentelor istorice. Corneille tindea să demonstreze prin piesele sale necesitatea consolidării monarhiei absolute. Deși comedia era considerată în clasicism un gen secundar, comediiile lui Jean-Baptiste Moliere erau cele mai cunoscute spectacole în teatrele din sec. XVIII. Comediile sale („Don Juan”, „Orășeanul-șleahitic”) rămân cunoscute până în prezent.

Pictorul Nicolas Poussin considera că subiectul unei opere de artă trebuie să fie unul excepțional, măreț, iar compoziția —

Masonii își scriu istoria de la ghidele medievale ale zidarilor, de la care au împrumutat denumirea și forma organizației — lojă; împărțirea membrilor în ucenici, submaștri și maștri; elementele îmbrăcăminte - șorțurile, mănușile, șepcile. Data unanim acceptabilă a apariției masoneriei este considerată ziua de 24 iunie 1717 când a fost înființată Marea Lojă din Londra. În unele state, la finele sec. XVII — începutul sec. XVIII, lojele masonice erau centre ale răspândirii gândirii libere și ale conspirației mișcărilor de opoziții împotriva orânduirii existente.

? Ce a condiționat schimbarea stilurilor artistice pe parcursul sec. XVII-XVIII?

Clasicism — stil artistic, direcție filozofică și estetică în cultura europeană din sec. XVII-XVIII, ce a apărut în Franța. Reprezentanții lui tindeau să sistematizeze întreaga lume după principiile raționalismului (rațiunii). Ei preluau modelele filozofiei și artei antice.

Complexul de palate și parcuri Versailles din Franța (clasicism).

Sarcina principală a clasicismului a constat în crearea artei monumentale, care transpunea ideea unirii națiunii în jurul tronului. Interesele personale erau subordonate celor de stat (pe primul loc se situa statul și nu omul concret). De așa ceva era capabil doar un erou classic ideal. Treptat se formau norme stricte ale comportării — exprimarea furtunoasă a sentimentelor era considerat un semn al originii inferioare sau al unei proaste educații. Virtutea supremă a omului era considerată servirea în interesele statului.

Porțelan din Misena.

În moda europenilor din sec. XVII au intrat produse din porțelan chinezesc. Meșterii europeni încercau să descopere secretele fabricării lui. În rezultatul căutărilor lor a apărut faianțul — ceramică ușoară de culoare albă. Însă, aceasta ceda în fața porțelanului. Cu timpul, alchimistul german, J. Bottger, a descoperit tehnologia producerii porțelanului și în anul 1710, în orașul Misena, a apărut prima manufactură pentru producerea lui.

logică și simplă. Încă un pictor remarcabil din acea perioadă a fost Jean-Louis David.

Un model al artei clasiciste a devenit reședința regilor francezi din Versailles.

În prima jumătate a sec. XVIII a căpătat o largă popularitate un nou stil — rococo (motive decorative deosebite), care au devenit o continuare a dezvoltării barocului. Acest stil s-a evidențiat mai mult în artele vizuale. Maeștrii stilului rococo au creat lucruri foarte fine, în vecinătatea cărora omului îi este plăcut și comod să trăiască. Pentru acest stil sunt caracteristice diversitatea culorilor, neobișnuința și eleganța formelor.

În cea de-a doua jumătate a sec. XVIII a devenit din nou la modă preferința pentru formele clasice din antichitate. Acest stil se numea **neoclasicism** (în Europa de est el era trecut la categoria clasicismului), adică noul clasicism. Noua preferință fost generată de oboseala de pe urma stilului rococo și de săpăturile arheologice în orașele romanice, Pompei și Herculaneum, care au dispărut în urma erupției vulcanului Vezuviu. Claritatea construcției orașelor romanice i-a înclinat pe arhitecții din sec. XVIII spre părerea că orașele urmează să fie construite după un plan simplu și rațional. Oamenii de artă neoclasiци considerau că arta urmează să-l educe pe om. Ei căutau eroul, care este gata să săvârșească fapte și care este demn de urmat.

5. Ideile Iluminismului în literatură și filozofie. Majoritatea iluminisților, în special cei francezi (Montesquieu, Voltaire, Diderot, Rousseau) tindeau să aducă părerile lor la cunoștința oamenilor prin creația literară. Prin intermediul creațiilor unor scriitori precum ca Daniel Defoe, Jonathan Swift, Pierre-Augustin Beaumarchais, Friedrich Schiller, Johann Wolfgang Goethe și alora poate fi urmărită întreaga evoluție a ideilor Iluminismului în literatură.

D. Defoe l-a afirmat în literatură ca pe un nou erou pozitiv (Robinson Crusoe), care a obținut totul prin minte și dragoste

În cea de-a doua jumătate a sec. XVII — sec. XVIII în viața de zi cu zi a europenilor au intrat noile băuturi — cafeaua și ceaiul, în jurul cărora s-a constituit o cultură deosebită de servire și discuții.

Mult mai comod a devenit și spațiul locativ. Un detaliu obișnuit al interiorului au devenit oglinzile. Probabil, cea mai cunoscută a devenit sala cu oglinzi a Palatului din Versailles.

În acea perioadă au apărut unele lucruri, destul de obișnuite în zilele noastre: ceasurile de perete cu pendul gravitațional (o invenție a savantului olandez, Ch. Huygens) și ceasurile de buzunar. Englezii au început să se folosească de umbrelele de ploaie. O componentă inseparabilă a garderobei a devenit lenjeria de corp: cămășile de noapte, batistele de buzunar (primele au fost de formă rotundă). Noul stil a adus după sine și schimbări în îmbrăcăminte: rochiile superbe ale femeilor din secolul precedent au cedat locul cămășilor ușoare.

Însă, în viața masei principale a populației - țărăimea, schimbările erau neînsemnate.

de muncă. Un alt scriitor englez, J. Swift, în romanul „Călătoriile lui Gulliver”, a încercat să arate lacunele ideilor Iluminismului. Eroii lui P. Beaumarchais (Franța) și ai lui F. Schiller (Germania) sunt oameni simpli, care prin dragostea pentru muncă, rațiunea și omenia lor, se opuneau aristocraților. Acești autori au afirmat drepturile naturale ale omului. Prin creațiile sale literare, J. W. Goethe tindea să educe la oameni bărbăția, puterea și bunătatea, ca ei să fie capabili să se opună orânduirii inechitabile existente.

Un reprezentant de vază al Iluminismului german a fost Immanuel Kant. El a elaborat concepția originii sistemului solar dintr-un întineric gigantic, care rămâne până în prezent una dintre ideile științifice de bază în astronomie. Lui îi aparține, de asemenea, ideea statului de drept.

6. Revoluția industrială și consecințele ei. A. Smith. În anii ‘70—‘80 ai sec. XVIII în Europa a început revoluția industrială sau transformare industrială. Baștina revoluției industriale a devenit Anglia. O primă premisă a revoluției industriale a fost revoluția agrară (transformare agrară), care s-a declanșat în sec. XVI. Ea a asigurat industria cu forță de muncă ieftină și cu materia primă necesară.

Cea de-a doua premisă necesară a revoluției industriale au fost schimbările în domeniul tehnicii. Cea mai importantă descoperire, care a impulsionat transformarea industrială, a fost perfecționarea războiului de țesut. John Kay, care a lucrat mai întâi țesător, iar apoi mecanic, a inventat în anul 1733 suveica. Rezultat al acestei invenții a fost dublarea productivității muncii.

Odată cu dezvoltarea producției țesăturilor a început să fie simțită insuficiența de bumbac. O adevărată breșă în procesul torsului a fost înfăptuit de către țesătorul James Hargreaves. Mașina de tors „Jenny”, pe care a inventat-o, era un mecanism care trăgea și răsucea concomitent mai multe fire. Productivitatea muncii unui filator a crescut de 18—20 de ori.

Însă toate aceste mecanisme erau puse în funcțiune de forța mușchilor omului sau animalului, ceea ce frâna sporirea în continuare a productivității muncii.

În anul 1771 Richard Arkwright a întemeiat o întreprindere unde mașinile de tors erau puse în funcțiune de forța apei. Aceasta era deja nu manufactură, ci prima, în istorie, fabrică. La fabrica lui Arkwright au fost instalate câteva mii de fusuri și în ea lucrau peste 300 de muncitori.

În anul 1784 Edmund Cartwright a inventat un război de țesut principal nou, care a sporit productivitatea muncii de 40 de ori. Așadar, descoperirea mecanismului de muncă, adică a celei părți a mașinii, care prelucrează nemijlocit materia primă înlocuind mâna omului, a devenit începutul revoluției industriale în Anglia.

La începutul anilor 90 ai sec. XVIII în Anglia funcționau deja mai mult de 150 de fabrici. Însă, fabricile nu erau în stare să înlăture manufacturile, deoarece erau „legate” de locuri-

I. Kant a ajuns la concluzia că omul poate obține cunoștințe doar despre un anumit număr de lucruri ce îl înconjoară. Alături de ele există „lucruri în sine”, pe care este imposibil să le cunoști din cauză că este imposibil să demonstrezi existența lor, și dimpotrivă. Din aceasta rezultă că este imposibil să cunoști lumea în totalitate. Într-un asemenea mod renumitul gânditor a supus criticii ideea despre puterea nelimitată a rațiunii umane.

? Ce a cauzat revoluția industrială în Anglia?

Revoluție industrială — trecerea de la producția manufacturieră la cea de fabrică, de la munca manuală la cea a mașinilor.

Fabrică — întreprinderi industriale, la care toate operațiunile sunt efectuate de sistemul mașinilor.

Mașina de tors „Jenny”. Gravură din sec. XIX.

Principalul indice al succesului pentru întreprinzători erau veniturile. De aceea, odată cu apariția în societate a întreprinzătorilor și muncitorilor angajați a început lupta, generată de conflictul de interese. Aici se au în vedere sau interesele întreprinzătorului și dezvoltarea producției ori interesele muncitorului angajat și sporirea remunerării muncii sale. Primele revolte muncitorești au fost orientate împotriva mașinilor, deoarece ele erau considerate vinovate de înrăutățirea condițiilor de muncă, reducerea numărului de muncitori și a salariului. „Luptătorii cu mașinile” erau numiți luddiți (după numele submaistrului Neda Ludda, care primul și-a ruinat războiul de țesut).

Din cartea lui A. Smith „Avuția națiunilor, cercetare asupra naturii și cauzelor ei” (anul 1776)

La drept vorbind... persoana nu are intenția să servească bunăstarea comună... dacă un astfel de om își varșă capitalul în sfera industriei naționale, apoi nicidecum din patriotism... însă, având grijă peste tot de propriul câștig, el, în asemenea caz, la fel ca în multe altele, este orientat de acțiunea unei mâini necunoscute spre obținerea scopului, care nu l-a interesat de fel.

? 1. Ce a avut în vedere A. Smith sub noțiunea de „mână necunoscută”? 2. Pe ce trăsături ale întreprinzătorului pune accentul A. Smith? 3. După ce se conduce, în opinia autorului, întreprinzătorul în acțiunile sale?

le comode de lângă râuri. Era nevoie de un motor universal. Un astfel de motor a devenit mașina cu aburi, creată de **James Watt**. Timp de un secol mașina cu aburi a rămas motorul principal în industrie.

Construcția mașinilor cu aburi și a războaielor de țesut a dus la apariția ramurii constructoare de mașini. Construcția de mașini a generat sporirea necesităților în metal, ceea ce, la rândul ei, a dat un imbold dezvoltării metalurgiei. În decursul sec. XVI-II a fost soluționată problema producerii în masă a fontei, iar cu timpul - a fierului pe baza cărbunelui din piatră și nu a celui din lemn. Datorită acestui fapt, extragerea cărbunelui a devenit una din domeniile industriale principale a economiei (îndeosebi în Anglia și în teritoriile germanice de vest). Descoperirea mașinii cu aburi a provocat o adevărată revoluție în transport.

Dezvoltarea construcției de mașini, metalurgiei, extragerii cărbunelui, transportului a devenit baza industrializării și formării societății industriale.

Revoluția industrială a favorizat crearea noii economii și structuri sociale. Rolul principal în economie a început să-l joace industria fabricilor și uzinelor. Producția, care era fabricată la uzine și fabrici, era mai ieftină datorită folosirii mașinilor. Aceasta a generat înlăturarea treptată de pe piață a producției meșteșugărești și manufacturiere. Se schimba și caracterul comerțului, ceea ce se observa cel mai bine pe exemplul Angliei. În țară era adusă tot mai multă materie primă necesară, iar peste hotarele Angliei erau importate tot mai multe mărfuri de fabrică ieftine.

În rezultatul revoluției industriale au apărut noi păături sociale - întreprinzători și muncitorii angajați. Dezvoltarea vertiginosă a economiei în Anglia, transformările în domeniul tehnicii și tehnologiile au generat necesitatea unei argumentări științifice a proceselor respective.

Astfel a apărut știința despre dezvoltarea economică a societății. Unul dintre întemeietorii ei a fost scoțianul **Adam Smith**, care apăra necesitatea dezvoltării relațiilor de piață. În lucrarea sa fundamentală „Avuția națiunilor, cercetare asupra naturii și cauzelor ei” A. Smith scria că societatea umană este, mai întâi de toate, o alianță la baza căreia stă schimbul cu diferite feluri de muncă. Înclinația spre schimb el o considera particularitatea de bază a naturii omenești, care contribuie, în același timp, la dezvoltarea bunăstării întregii societăți. Acest proces este dirijat de piață — un „mecanism invizibil”, care organizează activitatea economică. Pentru buna funcționare a pieței este nevoie de o „libertate naturală”, de aceea statul nu trebuie să intervină în viața economică a societății, ci să dețină doar funcția unui „paznic de noapte”. Pentru dezvoltarea relațiilor de piață și, respectiv, a economiei sunt necesare comerțul liber și libertatea activității antreprenoriale. Capitalismul, în opinia lui A. Smith, este cea unică ordine ce corespunde naturii omului și care urmează să asigure în perspectivă bunăstarea și prosperarea.

Sunteți de acord că... De ce?

- Perioada din a doua jumătate a sec. XVII-sec. XVIII este numită Epoca Iluminismului.
- Ideile Iluminismului au dat un impuls serios dezvoltării științei. Însă, ele au cuprins doar o parte neînsemnată a populației — cea cu studii. Conștiința majorității oamenilor s-a rătăcit undeva prin Evul Mediu și nu accepta ceea ce e nou.
- Tema principală din arta acestei perioade era superioritatea bunăstării sociale și a datoriei civice asupra sentimentelor proprii. Tema vieții și modului de trai al poporului simplu era considerată nedemnă pentru arta înaltă.
- La sfârșitul sec. XVIII în Anglia a început Revoluția industrială. Premisele ei principale au fost revoluția agrară și realizările tehnice. Cea mai importantă invenție a Revoluției industriale a fost mașina cu aburi.
- Revoluția industrială a cauzat transformări sociale. Păturile principale ale populației au devenit întreprinzătorii și muncitorii angajați, ceea ce vorbea despre începutul formării societății industriale.
- Dezvoltarea economică vertiginoasă a Angliei a favorizat apariția științei despre dezvoltarea economică a societății. Unul dintre întemeietorii ei a fost A. Smith.

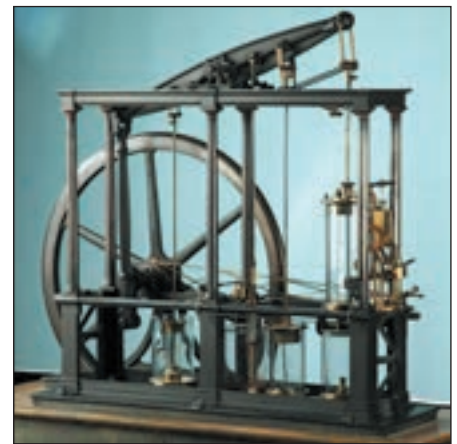

Întrebări și însărcinări

1. Verificați-vă cunoștințele cu ajutorul jocului didactic „Tenis verbal”. *Regulile jocului.* Elevii și elevele se unesc în perechi. Unul dintre elevi pune o întrebare, altul răspunde printr-un cuvânt, îmbinare de cuvinte sau printr-o propoziție scurtă.
Model de întrebări: 1) Indicați cadrele cronologice ale Epocii Iluminismului. 2) Cine se numeau enciclopediști? 3) Numiți scriitorii remarcabili din Epoca Iluminismului. 4) Ce este Revoluția industrială? 5) În ce au constat deosebirile principale între fabrică și manufactură? 5) Ce s-a schimbat în producția agrară în sec. XVIII?
2. De ce anume Anglia a devenit Patria Iluminismului? 3. Putem afirma, oare, că în Epoca Iluminismului omul își făcea viața numai după legile rațiunii? 4. Discuție colectivă. Prin ce poate fi explicată apariția, în sec. XVII-XVIII, a stilurilor barocului, clasicismului, rococo, neoclasicismului? Care dintre aceste stiluri sunt asemănătoare între ele? 5. Ce influență au avut ideile Iluminismului asupra dezvoltării învățământului și științei? 6. De ce au apărut saloanele cosmopolite, cercurile, lojele masonice? Care a fost scopul lor? 7. De ce mașina cu aburi a lui J. Watt este considerată cea mai mare invenție din timpul Revoluției industriale? 8. **Activitate în perechi.** Discutați și stabiliți consecințele sociale ale revoluțiilor agrară și industrială.
9. **Activitate în grupuri mici.** Discutați și comparați ideile Iluminismului și umanismului. Dați răspunsuri sub formă de tabel. 10. Alcătuiți în caiet tabelul cronologic cu cele mai importante inovații tehnice în industrie din sec. XVIII.
11. **Discuție colectivă.** Putem afirma, oare, că Revoluția industrială a fost numai un rezultat al schimbărilor tehnice?

Lucrăm cu cronologia

- **A doua jumătate a sec. XVII — sec. XVIII** — Epoca Iluminismului.
- **Anii 70—80 ai sec. XVIII** — începutul revoluției industriale în Anglia.

Mașina cu aburi realizată după proiectul lui J. Watt.

Adam Smith. Pictor necunoscut. Anul 1800.

§ 21. Absolutismul luminat

STUDIIND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA: ce este absolutismul luminat; care au fost particularitățile lui în Austria, Prusia, Rusia pe exemplul monarhilor cărturari din aceste țări; despre rolul absolutismului luminat în istoria Europei.

AMINTIȚI-VĂ: 1. Ce este Iluminismul? 2. Care erau viziunile iluminiștilor asupra statului, bisericii și omului? 3. Numiți trăsăturile monarhiei absolute. 4. Indicați particularitățile mercantilismului.

? A fost, oare, absolutismul din sec. XVIII luminat?

Pentru comoditate, monarhia habsburgică este numită Austria, deși la acea vreme Austria era doar o parte componentă a statului, care se numea „posesiunile ereditare ale casei austriece” a Habsburgilor.

Absolutism luminat — politică promovată în a doua jumătate a sec. XVIII de către unele state monarhice din Europa (monarhia Habsburgilor, Regatul Prusiei, Imperiul Rus, Regatul Danemarcei și altele).

Peisajul Vienei. Pictor Bernardo Bellotto. Anii 1758—1761.

1. Noțiunea de absolutism luminat. Una dintre căile obținerii libertății, egalității și fraternității era văzută de iluminiști în activitatea monarhilor luminați — a înțelepților de pe tron, care, folosindu-se de puterea lor, vor apăra cauza de culturalizare a societății și instituirii echității. Viziunea despre stat drept instrument principal pentru obținerea bunăstării sociale era dominantă în acele timpuri. Însă, perceperea de către monarhi a noțiunilor de egalitate și libertate se manifesta doar prin consfințirea drepturilor și libertăților fiecărei stări în cadrul monarhiei absolute.

Un rezultat al Epocii Iluminismului a fost **absolutismul luminat**, care în a doua jumătate a sec. XVIII era înfăptuit în unele state monarhice din Europa. Conținutul lui a constat în nimicirea sau transformarea de sus a celor mai învechite tradiții. Monarhii, care promovau o atare politică, își prezentau guvernarea ca pe o alianță dintre regi și filozofi. Ideea transformării societății pe principiile rațiunii a devenit o idee-cheie în politica absolutismului luminat. Din aceasta reieșea că orânduirea existentă a statului, puterea, sistemul de relații în societate urmau să fie modificate în conformitate cu noile condiții. Trăsăturile absolutismului luminat s-au manifestat cel mai reușit în timpul domniei Mariei Terezia și a lui Iosip al II-lea (Austria), Frederic al II-lea (Prusia), Ecaterinei a II (Rusia), Gustav al III-lea (Suedia), Cristian al IV-lea (Danemarca).

Din punct de vedere practic, absolutismul luminat își găsea întruchipare în desfășurarea reformelor administrative, reducerea influenței bisericii, secularizarea proprietății bisericești, introducerea sistemului învățământului de stat, dezvoltarea științei, gestionarea sistemului de impozite, dezvoltarea comerțului și industriei, schimbarea situației unor pături ale societății și altele.

2. Domnia habsburgilor austrieci. Reformele Mariei Terezia și ale lui Iosif al II-lea. Pacea din Westfalia (1648) a oprit pentru mult timp fărâmițarea politică a pământurilor germane. În Germania se numărau aproape 300 de principate, 51 de orașe libere și circa 1,5 mii de posesiuni ale cavalerilor. Toate aceste state au fost unite în Sfântul Imperiu Roman de Națiune Germană. Însă puterea reală a împăratului, care făcea parte din Casa Habsburgilor austrieci, se răsfrângea doar asupra posesiunilor sale. Reichstag-ul german (organul reprezentativ), care-și ținea ședințele la Regensburg, de asemenea nu avea putere reală. Germania nu dispunea nici de o armată unică, nici de resurse financiare.

Pământurile aveau nivel diferit de dezvoltare economică. Fiecare principe se comporta ca un monarh absolut.

Cele mai mari state ale Imperiului erau Austria, Brandenburg-Prusia (Prusia), Saxonia, Bavaria. În afară de aceasta, Austria și Prusia aveau posesiuni, care nu intrau în componența Sfântului Imperiu Roman.

În afară de austrieci, sub dominația Habsburgilor austrieci se aflau cehii, slovacii, croații, ungurii, italienii și alte popoare. Toate acestea vorbeau limbi diferite, aveau cultura proprie și tradițiile lor. Fiecare dintre pământurile Habsburgilor trăia după legile sale: avea visterie proprie și ministru principal — cancelarul. S-au păstrat adunările stărilor reprezentative (cinurile), compuse din nobili, reprezentanți ai clerului și orășeni. Cinurile aprobau impozitele ce erau adunate de la populație.

O influență considerabilă în societate o avea biserica catolică, iar protestanții erau supuși urmăririlor.

Cele mai dezvoltate erau Austria și Cehia, cele mai puțin dezvoltate — Tirol și Ungaria. În Austria și Cehia se dezvoltau breslele meșteșugărești, erau înființate manufacturi. Ramurile de frunte erau metalurgia și prelucrarea metalelor. La sfârșitul sec. XVII orașul Viena număra 100 mii de locuitori.

Relațiile agrare erau diferite: în Tirol țăranii de la munte erau personal liberi, în Cehia, Ungaria și Slovacia țăranii erau iobagi, iar în Austria ei erau practic liberi.

Perioada de la sfârșitul sec. XVII până la începutul sec. XVIII a trecut pentru Austria în războaie practic neîntrerupte. Principalii ei adversari erau Imperiul Otoman și Franța, iar cu timpul și Prusia. În aceste războaie Imperiul și-a extins, pe de o parte, posesiunile, iar pe de altă parte a irosit aproape toate resursele. S-au agravat problemele sociale și naționale, care au dus la izbucnirea unor rebeliuni în Cehia și Ungaria.

În anul 1740 a murit împăratul Carol al VI-lea, care nu a avut urmași la tron pe linie bărbătească. Succesor al împăratului, conform **Pragmaticii sancțiuni**, a devenit fiica sa, **Maria Terezia**, în vârstă de 23 de ani. Ea a fost nevoită din start să ducă o luptă îndârjită cu претенденții la coroană (Războiul de Succesiune austriacă din anii 1740—1748). Maria Terezia a reușit să-și apere dreptul, însă Austria a pierdut Silezia. Această pierdere a dus cu timpul la o nouă confruntare armată — Războiul de Șapte Ani.

Maria Terezia a declanșat în imperiu reforme în spiritul absolutismului luminat. Aproape toate reformele au fost dictate de intențiile Mariei Terezia de a apăra unitatea posesiunilor sale. Cu scopul consolidării puterii centrale a fost creat Consiliul de Stat și judecătoria centrală. Datorită lor toată puterea era concentrată în mâinile împărătesei. Austria și Cehia au fost unite sub puterea unui singur cancelar.

Pentru a purta cu succes războaie a fost înfăptuită reforma militară. Recrutarea mercenarilor a fost înlocuită cu recrutarea prin selectare, ceea ce a permis creșterea efectivului armatei de la 108 mii până la 278 mii de soldați. A fost unificat sistemul

Pragmatica sancțiune — lege despre succesiunea la tron, care prevedea indivizibilitatea țărilor Coroanei Habsburgice, iar pe de altă parte admitea succesiunea feminină la conducerea acestor țări în cazul lipsei unui bărbat-moștenitor.

Împărăteasa Maria Terezia. Pictor Martin van Meytens.

Din întreaga istorie de 650 de ani a dinastiei Habsburgice, **Maria Terezia** a fost unica femeie pe tron. Agerimea minții, studiile, calitățile naturale trezeau admirație contemporanilor. Cea mai mare parte a domniei Mariei Terezia a trecut în războaie. Participarea la aceste conflicte a îndemnat-o pe împărăteasă să reformeze armata. Transformări cardinale s-au produs și în viața internă a Imperiului. Maria Terezia a avut 16 copii, cei mai cunoscuți dintre ei fiind Maria Antoineta — regină a Franței, care a fost executată împreună cu soțul său, Ludovic al XVI-lea, în timpul Marii Revoluții Franceze de la finele sec. XVIII, și Iosif al II-lea, care a succedat-o la tron pe mama sa.

Iosif al II-lea la coarnele plugului. Foaie volantă. Pictor Richard Assmann.

? De ce a devenit posibilă redarea regelui în timpul unei munci țărănești?

Împăratul Iosif al II-lea intenționa să supună biserica și să reducă din influența ei asupra societății. El a decis ca decretul și dispozițiile Papei să fie făcute publice doar cu consimțământul guvernului, iar ordinele călugărești să fie subordonate episcopilor locali. El a redus numărul mănăstirilor și călugărilor. Școlile bisericești au fost reorientate către învățământul laic și subordonate „Comisiei superioare pentru învățământ”. În fine, el a îndrăznit să intervină în structura internă a bisericii catolice și chiar a modificat unele ritualuri.

de impozite — a fost introdus un impozit unic pe venit, care era achitat de toate păturile societății. Au fost lichidate frontierele vamale interne. Țăranii au obținut dreptul de a-și răscumpăra cotele, iar șerbia a fost redusă până la trei zile pe săptămână.

Au fost editate „Codul Terezian” civil și Codul Penal „Nemesis terezian”. Erau întreprinse măsuri pentru dezvoltarea învățământului: a fost introdus învățământul școlar general și separată școala de biserică.

Succese și mai frumoase în promovarea reformelor a obținut fiul Mariei Terezia, **Iosif al II-lea** (care a domnit de sine stătător între anii 1780—1790). Acesta a fost un om cult și inteligent, educat în spiritul ideilor Iluminismului.

Iosif al II-lea a întocmit un program vast de reforme, care, după părerea lui, urmau să îmbunătățească viața supușilor săi. El a recurs la consolidarea în continuare a puterii centrale. Au fost sistate drepturile adunărilor stărilor provinciale, întărită puterea cancelarilor numiți de împărat, egale în drepturi toate pământurile, în judecătoria și administrații a fost introdusă limba germană. În anul 1781 a fost anulată dependența personală a țăranilor.

Reformele promovate de Iosif al II-lea au întâmpinat o rezistență aprigă în societate. De reforma țărănească erau nemulțumiți moșierii, în special cei unguri; reforma religioasă a generat un conflict cu Papa și răscoale în Belgia; reformele administrative au generat conflicte între popoarele conlocuitoare ale imperiului. La sfârșitul domniei sale, Iosif al II-lea a anulat reformele în afară de reforma țărănească și de toleranța confesională. „Am avut nefericirea de a vedea cum toate planurile mele decad”, a spus Iosif al II-lea înainte de moarte.

3. Avântul Statului Brandenburg-Prusia. Absolutismul luminat al lui Frederic al II-lea cel Mare. După Pacea din Westfalia principalele posesiuni ale conducătorilor de Brandenburg erau compuse din patru părți: Brandenburgul, Prusia (până la 1657 s-a aflat în vasalitatea Poloniei), Estul Pomeraniei, Ducatul de Cleves, situat pe țărmul Rinului.

Prin teritoriile statului Brandenburg-Prusia treceau principalele căi comerciale (preponderent pe fluvii) din Germania spre Mările Baltică și a Nordului. Așadar, comerțul cu cereale și cel intermediar cu Anglia și Țările de Jos s-a pomenit în mâinile ducelui de Brandenburg. Acest lucru a cauzat un avânt economic al teritoriilor respective.

Deosebit de activ procesul de dezvoltare a Brandenburgului-Prusiei s-a desfășurat în timpul domniei lui **Frederic Wilhelm** (1640—1688).

Anunțând în posesiunile sale toleranța confesională și facilități pentru persoanele strămutate, el a reușit să atragă în posesiunile sale forță de muncă calificată. El a demarat lucrări de construcție a canalurilor, defrișare a mlaștinilor, ceea ce a mărit suprafața terenurilor pentru agricultură și a îmbunătățit relațiile cu Anglia și Țările de Jos.

În sfera comerțului și industriei, era promovată politica mercantilismului.

Erau create manufacturile de stat. Chiar și închisorile au fost transformate în ateliere. Era interzisă scoaterea monedelor (de aur, de argint). Impozitul natural a fost înlocuit cu cel bănesc. a fost adus în ordine sistemul de colectare a impozitelor. În serviciul de stat era instituită o disciplină severă. Toate aceste măsuri au contribuit la crearea unui solid sistem financiar și a unei armate puternice (30 mii de soldați).

În anul 1657 Frederic Wilhelm a obținut suspendarea vasalității Prusiei față de Polonia. Fiul său, **Frederic I** (1688—1713) s-a învrednicit de titlul de rege al Prusiei pentru participarea la războiul de succesiune spaniolă de partea împăratului.

De aceea, următorul rege, Frederic Wilhelm I (1713—1740) se străduia, prin orice modalități, să creeze o armată puternică, care i-ar fi asigurat extinderea posesiunilor. Pentru aceasta el a introdus o economie dură. Datorită acestor măsuri efectivul numeric al armatei a fost ridicat la 80 mii de soldați. În armată domnea o disciplină de fier (cunoscuta „muștră prusacă”). Pe de altă parte, știința și arta au cunoscut un declin.

Politica lui **Frederic Wilhelm I** de extindere a posesiunilor Prusiei a fost continuată de fiul acestuia, **Frederic al II-lea cel Mare** (1740—1786). Devenind rege, a intrat imediat în război cu Austria și a copleșit o bună parte a Sileziei.

Războiul a transformat Prusia într-un influent stat european și Frederic al II-lea făcea noi planuri de cucerire. Însă, Războiul de Șapte Ani (1756—1763) era cât pe ce să se încheie cu o catastrofă pentru el. Deși acel război nu a modificat harta Europei, el a ridicat Prusia la nivelul Austriei.

Frederic al II-lea nu a renunțat la încercările de a extinde teritoriile Prusiei. În anul 1772 participă, alături de Rusia și Austria, la prima împărțire a Poloniei. După aceasta, Frederic al II-lea a revenit la hobby-ul său pentru literatură și artă. El a scris multe creații muzicale și scrisori adresate filozofilor.

De numele lui Frederic al II-lea este legată perioada Iluminismului în istoria Germaniei. Toate măsurile, deși uneori ele coincideau cu ideile Iluminismului, erau orientate numai la păstrarea și îmbunătățirea orânduirii militar-economice a statului. În acest scop regele a proclamat o toleranță religioasă totală. a fost editat codul de legi „Codex Fredericanus”, prin care era introdusă judecata dreaptă și independentă pentru toți, precum și erau anulate torturile.

Frederic al II-lea se îngrijea, de asemenea, de dezvoltarea agriculturii și industriei (în special, a celei militare). Erau deschise bănci, construite canale, drumuri, au fost demarate construcții de proporții la Berlin și Potsdam.

Frederic al II-lea avea grijă de dezvoltarea învățământului superior și, parțial, a celui mediu. În anul 1763 este introdus

Frederic Wilhelm.
Pictor Frans Luycx. Anul 1650.

Frederic Wilhelm I.
Pictor Samuel Theodor Gericke.
Anul 1713.

Frederic al II-lea cel Mare. Pictor Anna Dorothea Therbusch. Anul 1772.

Promovând reformele, Frederic al II-lea nu a modificat structura socială a societății. Nobilii, pe care-i considera singurul sprijin al armatei, rămăneau o pătură dominantă. Pentru a îmbunătăți situația țăranilor iobagi el a desfășurat o reformă neînsemnată în Pomerania: a interzis izgonirea țăranilor de pe pământuri și exproprierea lor. Frederic al II-lea avea temeri că schimbările în situația țăranilor îl vor priva de armata recruților. Însă, situația țăranilor s-a îmbunătățit. Ei au obținut dreptul de a avea pământ și de a-l transmite prin moștenire. Această reformă a fost dictată de intenția de a nu admite reducerea contribuabililor în țară.

? Ce a servit drept condiție pentru avântul Rusiei din sec. XVIII?

Elizaveta. Pictor Ivan Vișniakov. Anul 1743.

ciclul primar obligatoriu, deși calitatea învățământului era foarte slabă.

4. Imperiul rus în sec. XVIII. Reformele înfăptuite de Petru I au dat un imbold puternic dezvoltării Imperiului rus. O realizare deosebită a țării în cea de-a doua jumătate a sec. XVIII a fost metalurgia: către sfârșitul secolului, Rusia s-a situat pe primul loc în lume la fabricarea și exportarea producției uzinelor de prelucrare a fierului. O altă ramură importantă a industriei era construcția navală. Volumul total al comerțului exterior a crescut de cinci ori în timp ce exportul depășea importul.

În pofida acestor succese, țara rămânea un stat preponderent agrar. Majoritatea populației (95% a sută) trăia la țară, unde aproape jumătate erau țărani șerbi dependenți de moșieri.

În luna ianuarie 1725 Petru I a murit fără să lase un urmaș legitim la tron. Acest lucru a generat mai multe lovituri de stat. În genere, cea de-a doua jumătate a sec. XVI-II în Imperiul Rus este numită **epoca revoluțiilor de palat** și cărmuirii favoriților. Pe tron au urcat mai mulți suverani: Ecaterina I (1725—1727), Petru al II-lea 1727—1730), Ana Ioannovna (1730- 1740), Ivan al V-lea (1740—1741).

Inovațiile țarului încă nu au reușit să prindă rădăcini. Acest lucru a generat o luptă acută între noii nobili, care obțineau ranguri pentru serviciul pe care-l făceau, și urmașii boierilor, cnejilor, care tindeau să-și restabilească influența de odinioară și prin această să slăbească puterea țarului. După urcarea pe tron a fiicei lui Petru I, Elizaveta (1741—1761) a avut loc, în cele din urmă, o stabilizare a puterii. În cei 20 de ani de aflare pe tron a Elizavetei a fost restabilit sistemul de conducere, inițiat de Petru I, redus numărul funcționarilor străini de pe lângă curtea împărătească.

Un eveniment semnificativ a devenit anularea, în anii 1753—1754, a frontierelor vamale interne, ceea ce a favorizat dezvoltarea comerțului. În același timp, Elizaveta a întreprins unele acțiuni menite să îmbunătățească starea nobilimii. Astfel, moșierilor li se permitea să strângă tribut și să-i vândă pe țărani pentru recrutare.

O mărturie a consolidării Imperiului rus a devenit victoria lui în Războiul de șapte Ani.

Succesor al Elizavetei a devenit Karl Peter-Ulrich, un nepot al lui Petru I și al lui Carol al XII, care a condus Imperiul rus sub numele de Petru al III-lea (1761—1762). El s-a aflat la putere doar 186 de zile, timp în care a reușit să emită un ucaz despre trecerea pământurilor bisericesti către stat, a slăbit întrucâtva urmările rascolnicilor. Cea mai laudabilă faptă a sa a fost Manifestul „Privilegiile nobilimii”, prin care i-a eliberat pe nobili de serviciul militar și de stat obligatoriu.

Petru al III-lea a fost înlăturat de la putere și ucis la data de 28 iunie anul 1762, ca urmare a ultimei lovituri de palat din sec. XVIII. Nouă împărăteasă a devenit soția sa, Ecaterina a II (1762—1796), care a fost principala instigatoare a complotului. Perioada domniei sale este considerată „veacul de aur” al Imperiului rus.

Ecaterina a II a continuat reformele orientate la consolidarea în continuare a autocrației. Obținând puterea din mâinile nobilimii, ea acționa exclusiv în interesele acestei pătri. Astfel, Ecaterina a II și-a însușit definitiv dreptul de a emite legi (ucazuri). Ea le-a interzis țăranilor șerbi să facă plângeri pe moșieri către organele guvernamentale, le-a permis moșierilor să-i exileze pe țărani în Siberia, pentru orice vină, să-i vândă fără pământuri; în anul 1783 ea a extins iobăgia în Ucraina din Stânga Niprului și în Ținutul Sloboziilor.

Apogeul privilegiilor oferite nobilimii a devenit Manifestul Ecaterinei a II, emis la 21 aprilie 1785, cu privire la actele de favoare pentru nobili și orașe.

În anul 1775 împărăteasa a înfăptuit reforma administrativă, conform căreia teritoriul Rusiei a fost reîmpărțit în 50 de gubernii (în locul celor 23), care, la rândul lor, erau împărțite în districte.

Ecaterina a II a anulat „ordinea baltică deosebită” și a reorganizat conducerea ținutului Donului. a fost lichidat Hatmanatul în Ucraina din Stânga Niprului și orânduirea căzăcească în Ucraina Sloboziilor (1765). La 3 august 1775, printr-un manifest țarist, s-a anunțat desființarea Siciului Zaporojean. În anii 1781—1783 a fost anulată precedentă orânduire de regimente și sotnii și introduse orânduirea general rusească a districtelor.

Jugul șerbiei era din ce în ce mai greu, fărădelegile din partea proprietarilor de pământ, situația grea a muncitorilor din Ural, presiunile asupra căzăcimii au dus la izbucnirea **Războiului țărănesc din anii 1773—1775** sub conducerea cazacului de pe Don, Emilian Pugaciov. Războiul a cuprins un vast teritoriu — Uralul de Sud și Mijlociu, vestul Siberiei, Bașkiria, Ținutul Perm, pământurile de la râul Kama, Ținutul Volga și Donul.

În pofida unor victorii asupra trupelor guvernamentale, revolta a fost crunt înăbușită, iar șerbia a existat până în 1861.

Perioada domniei Ecaterinei a II a fost era extinderii posesiunilor Imperiului Rus. Datorită războaielor aproape neîntrerupte și unor înțelegeri la nivel diplomatic, la Rusia au fost alipite teritorii precum sunt zona de nord a Mării Negre și Crimeea, Caucazul de Nord, o parte a Kazahstanului, Ucraina din Dreapta Niprului, Belarusul, Lituania, o parte a Finlandei. Rusia și-a consolidat pozițiile și în America de Nord (Alaska, țărmul american al Oceanului Pacific). Rusia s-a răzbunat pe vechii ei adversari: Hanatul Crimeii, Reci Pospolita și Suedia.

Prin Manifestul cu privire la actele de favoare pentru nobilime și orașe (1785) țăranii cu tot cu pământuri erau legați oficial de nobili, aceștia erau scutiți de plățile impozitelor, erau eliberați de satisfacerea obligatorie a serviciului militar și a celui de stat. În orașe erau înființate Dumele orașenești, iar orașenii erau împărțiți în șase categorii după censul patrimonial. Pentru a le împărți cote nobililor, în țară au fost secularizate pământurile mănăstirești. Avea loc centralizarea în continuare a aparatului de stat. Ecaterina a II și-a concentrat în mâinile sale toată puterea executivă.

Emilian Pugaciov. Pictor necunoscut.

Lucrăm cu cronologia

- **A doua jumătate a sec. XVIII** — epoca Absolutismului lăminat.
- **Anii 1740—1786** — domnia lui Frederic al II-lea în Prusia.
- **Anii 1762—1796** — domnia Ecaterinei a II în Imperiul Rus.
- **Anii 1780—1790** — domnia lui Iosif al II-lea în Austria.

Ecaterina a II. Pictor Fiodor Rokotov. Anul 1763.

Sophie Augusta Fredericka de Anhalt-Zerbst (Ecaterina a II-a) se trăgea dintr-o viță de principii germani nu prea înstăriți. Tatăl său a fost general în armata prusacă a regelui Frederic al II-lea. Prin protecția regelui, ea a fost căsătorită cu Petru Fiodorovici. După convertirea la creștinism, principesa a fost botezată sub numele Ecaterina Alekseevna. Spre deosebire de soțul său, ea a fost o femeie deșteaptă și ambițioasă. Ecaterina a însușit destul de repede limba rusă și particularitățile mentalității, caracterului național, modului de gândire al poporului, fapt prin care și-a câștigat respect și loialitate din partea lui.

Sunteți de acord că... De ce?

- Perioada domniei Mariei Terezia, a lui Iosif al II-lea, Frederic al II-lea și Ecaterinei a II- este caracterizată ca absolutism lăminat.
- După Războiul de Treizeci de Ani Sfântul Imperiu Roman de Națiune Germană rămânea un stat fragmentat. Cele mai puternice state germane erau Prusia și Austria.
- Încercarea Prusiei în frunte cu Frederic al II-lea de a-și instaura dominația în Europa centrală a fost nereușită.
- După moartea lui Petru I, Rusia a intrat în perioada loviturilor de palat (1725—1762), care au fost o etapă firească în procesul consolidării absolutismului în acest stat. Drept rezultat, s-a schimbat situația nobilimii, s-au extins drepturile și privilegiile ei.
- În a doua jumătate a sec. XVIII s-a încheiat procesul de formare a teritoriului Imperiului Rus.

Întrebări și însărcinări

1. Verificați-vă cunoștințele cu ajutorul jocului didactic „Tablă curată”. *Regulile jocului.* Pe tablă sunt scrise întrebări după conținutul paragrafului. Elevii și elevele pot găsi răspunsuri la ele în timpul lecției. După răspunsul corect la o anumită întrebare, profesorul/profesoara o șterge de pe tablă. Jocul se încheie atunci când tabla rămâne curată. Pot fi organizate competiții între echipe.
Model de întrebări: 1) Ce înseamnă absolutism lăminat? 2) Numiți cele mai puternice state ce intrau în componența Sfântului Imperiu Roman de Națiune Germană. 3) Ce înseamnă Pragmatica sancțiune? 4) Care popoare erau unite sub domnia Habsburgilor austrieci? 5) Ce reforme a întreprins Maria Terezia? 6) Prin ce s-a evidențiat domnia lui Iosif al II-lea? 7. În interesele cărei păături a societății acționau împărăteșele Elizaveta și Ecaterina a II-a? 8) Ce acaparări teritoriale a întreprins Rusia în a doua jumătate a sec. XVIII?
2. Numiți cauzele apariției Imperiului Austriac multinațional. 3. Discuție colectivă. Ce a îndemnat-o pe Maria Terezia să înfăptuiască reforme? Numiți rezultatele lor principale. 4. Ce scop a urmărit Ecaterina a II-a înfăptuind reforme interne? 5. Activitatea în grupuri mici. Discutați și clarificați care măsuri întreprinse de Maria Terezia, Iosif al II-lea, Frederic al II-lea și Ecaterina a II-a pot fi caracterizate ca o manifestare a politicii absolutismului lăminat. 6. Ce schimbări s-au produs în situația nobilimii ruse pe parcursul sec. XVIII?
7. Cu ajutorul izvoarelor suplimentare, pregătiți portretul istoric al Mariei Terezia, Iosif al II-lea, Frederic al II-lea (la alegere). 8. Faceți comparație între politica internă promovată de împărăteșele Elizaveta și Ecaterina a II-a în Imperiul Rus. Dați răspunsul sub formă de tabel.
9. **Activitate în perechi.** Discutați și clarificați de ce contemporanii nu au acceptat o parte din reformele întreprinse de Iosif al II-lea. 10. **Discuție colectivă.** a reușit, oare, Rusia în sec. XVIII să depășească înapoierea față de statele europene de frunte? 11. De ce unii istorici contemporani numesc domnia lăminată a Ecaterinei a II-a în Rusia mai degrabă o imitație decât implementare adevărată a acestei politici?

§ 22. Relațiile internaționale în sec. XVIII

STUDIIND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA: despre conținutul relațiilor internaționale în sec. XVIII; desfășurarea evenimentelor principale; în ce a constat particularitatea de bază a Războiului de Șapte ani.

AMINȚIȚI-VĂ: 1. Între care state a izbucnit Marele Război al Nordului? Care au fost rezultatele lui?
2. Ce înseamnă Confederația de la Bar?

1. Războaiele din primul pătrar al sec. XVIII. Perioada respectivă s-a evidențiat printr-o serie de războaie, care au schimbat semnificativ harta politică a Europei stabilită după Războiul de Treizeci de Ani. Două state puternice din Europa — Spania și Suedia, care au jucat un rol de frunte în sec. XVII, și-au pierdut statutul de odinioară.

În anii 1701—1714 a continuat Războiul pentru succesiunea spaniolă. Conflictul a izbucnit după moartea regelui spaniol, Carol al II-lea, care, neavând urmași pe linie masculină, i-a lăsat prin moștenire tronul lui Filip de Anjou, un nepot al regelui francez, Ludovic al XIV-lea. Acest lucru a trezit nemulțumirea reprezentantului ramurii austriece a Habsburgilor, împăratului Sfântului Imperiu Roman, Leopold I. El a încercat să-și apere drepturile asupra posesiunilor Habsburgilor spanioli.

La început conflictul a evoluat sub forma unei tradiționale confruntări între Franța și Sfântul Imperiu Roman. Însă, situația s-a schimbat în mod cardinal atunci când Ludovic al XIV-lea a încercat să cucerească Flandra, ceea ce atingea interesele Angliei și Republicii Olandeze. Drept rezultat, a fost creată o coaliție, scopul căreia era de a nu admite consolidarea Franței. Războiul a cuprins nu numai teritoriile Europei, ci și ale Americii de Nord.

La început, teatru al acțiunilor militare a devenit nordul Italiei, unde francezii au suferit o înfrângere zdrobitoare lângă Torino (1706). Italia s-a pomenit sub controlul total al austrieilor. Mai apoi trupele austriece au debarcat în Spania. Spaniolii au recunoscut puterea Habsburgilor. Folosindu-se de situație, englezii au cucerit insula Menorca și peninsula Gibraltar, care și până acum rămâne sub jurisdicția coroanei engleze.

Cea mai crâncenă bătălie din timpul aceluși război s-a dat în anul 1709 lângă localitatea Malplaquet din Flandra. Francezii au fost înfrânți din nou, însă și adversarii ei foarte slăbiți. Pentru Anglia și Republica Olandeză părea mult mai periculoasă acum consolidarea Austriei în cazul unirii ei cu Spania.

Războiul s-a încheiat cu semnarea Tratatelor de pace de la Utrecht (1713) și Rastatt (1714). Drept rezultat, Filip de Anjou a obținut dreptul de a succede la tronul Spaniei, însă a pierdut dreptul la moștenirea tronului francez. Acest lucru punea sub semnul întrebării alianța dinastică între Franța și Spania. Austrieții au primit majoritatea posesiunilor spaniole în Italia și Țările de Jos, în schimb Spania și-a păstrat dominația asupra posesiunilor de peste mări. În același timp, Anglia a obținut dreptul-monopol

? Care au fost cauzele războaielor europene din primul sfert al sec. XVIII?

Bătălia de lângă Malplaquet din anul 1709. Pictor Louis Laguerre. Anul 1713.

Prima ediție a Tratatului de pace de la Utrecht din 1713 în limba spaniolă. Fotocopie.

Peninsula Gibraltar. Aspect modern.

? De ce în sec. XVIII s-a format sistemul de echilibru în relațiile internaționale?

Majoritatea covârșitoare a războaielor și conflictelor din sec. XVIII au avut un caracter de coaliție. Adică în confruntare intrau asocieri situative de state. În același timp, fiecare stat își apăra și propriile interese. Regele Prusiei, Frederic al II-lea, spunea: „Dacă s-a întâmplat așa că trebuie să amăgim pe cineva, apoi eu voi face acest lucru”. În mod practic, toate războaiele și alianțele erau menite să asigure echilibrul de forță pentru ca nici un stat să nu obțină superioritate.

? De ce istoricii numesc Războiul de șapte ani război general European, iar uneori — chiar mondial?

de a aduce sclavi de culoare în coloniile spaniole. În afară de aceasta, Anglia și-a întărit suveranitatea asupra peninsulei Gibraltar, a insulei Menorca și altor posesiuni coloniale insulare franceze în America. Drept rezultat, s-a pus capăt hegemoniei Franței în Europa, iar ideea balanței de forțe, care și-a găsit reflectare în Tratatul de pace de la Utrecht, a început să fie o parte componentă a ordinii internaționale. Austria a devenit cel mai puternic stat din Europa continentală, iar Anglia și-a consolidat pozițiile pe mare.

Ca urmare a Marelui Război al Nordului (**anii 1700—1721**) Suedia s-a văzut nevoită să cedeze dominația sa în bazinul Mării Baltice, care a încetat să mai fie un „lac suedez”. Un rol tot mai important în politica europeană a început să-l joace noul Imperiu — cel Rus.

2. Formarea sistemului de echilibru al puterii în relațiile internaționale.

În rezultatul războaielor din Europa din primul pătrar al sec. XVIII s-a constituit cu definitiv sistemul de state, în care rolul actorilor de frunte le revenea la cinci țări — Franța, Anglia, Austria, Prusia și Rusia, care intenționau să nu admită întărirea uneia pe contul celorlalte. Sfere de bază ale activității lor diplomatice și militare pe continent au devenit teritoriile Italiei, Germaniei, Poloniei și posesiunile Imperiului Otoman. Principale erau contradicțiile anglo-franceze în lupta pentru hegemonia în India și în America de Nord, pentru controlul asupra părții de sud a Țărilor de Jos, precum și problema comerțului european.

Un alt cerc de probleme îl constituia confruntarea dintre Austria și Prusia, care luptau pentru hegemonie în Europa Centrală. La toate acestea se adăugau intențiile Rusiei de a deveni actor de frunte în politica europeană și a-și extinde influența în bazinul Mărilor Baltică și Neagră.

Toate războaiele, conflictele diplomatice din sec. XVIII au fost legate, într-un fel sau altul, de contradicțiile sus amintite. Un loc mai important în confruntarea dintre statele europene era acordat luptei pentru colonii. Campaniile militare întreprinse peste ocean erau nu mai puțin importante decât distribuirea forțelor nemijlocit în Europa.

Toate aceste evenimente au dus la o serie de războaie: Războiul pentru succesiunea poloneză din **1733—1735**, Războiul pentru succesiunea austriacă din anii **1740—1748**, războaiele cu Imperiul Otoman din **1735—1739**, care au creat, în cele din urmă, condiții pentru izbucnirea Războiului de Șapte Ani.

3. Războiul de Șapte Ani (1756—1763).

După războaiele din cel de-al doilea sfert al sec. XVIII s-a constituit o nouă coaliție a statelor europene. Principali adversari pe continent au devenit Prusia și Austria. Acest conflict a activizat eforturile diplomatice ale celor două părți. Austria a făcut, se părea, imposibilul: ea a încheiat o alianță cu Franța și Rusia. Prusia s-a pomenit, în mod practic, în izolare. Ea putea să conteze doar pe Anglia, dar numai pe resursele ei financiare.

În această situație, în **anul 1756**, regele prusac, Frederic al II-lea, a năvălit asupra Saxoniei fără să-i declare război. Armata austriacă, care se grăbea în ajutorul saxonilor, a fost distrusă. Apoi Frederic al II-lea i-a cauzat înfrângere armatei franceze. Însă el nu a reușit să obțină o victorie rapidă asupra rușilor, care au invadat estul Prusiei. Bătălia de la Gross-Jagersdorf din anul 1757 nu l-a determinat pe învingător. În anul 1758 armata rusă a cucerit puternica cetate, Königsberg și toată Prusia de est. O cruntă bătălie a avut loc lângă localitatea Zomdorf, însă nici de data aceasta învingătorul nu a fost determinat.

Bătălia decisivă de lângă localitatea Kunersdorf din anul 1759 s-a încheiat cu distrugerea armatei lui Frederic al II-lea. Însăși regele era cât pe ce să fie capturat ca ostatic. În luna septembrie a anului 1760 trupele ruse au intrat în Berlin, iar în anul 1761 au cotopt cetatea bine fortificată Kolberg. Frederic al II-lea se gândea chiar să renunțe la putere.

În acel timp a murit împărăteasa Elizaveta și pe tronul Rusiei a urcat Petru al III-lea — un adept fanatic al lui Frederic al II-lea și a regulilor prusace. El a încetat imediat războiul și în anul 1762 a încheiat un tratat de pace cu Prusia, ba chiar i-a propus și o alianță. Rusia i-a retrocedat Prusiei toate pământurile cotopte. Ieșirea Rusiei din război a contribuit la încheierea păcii cu Prusia de către Anglia și Franța în anul 1763 după principiul revenirii la situația de până la război. Participarea la Războiul de șapte Ani i-a asigurat Rusiei rolul de factor-cheie al politicii europene.

Pe fondalul războaielor din Europa se desfășura lupta pentru colonii. Anglia dorea să pună stăpânire pe coloniile franceze din America de Nord și India, iar Franța — să cotopească posesiunile engleze din Europa și astfel să obțină unele concesii din partea Angliei în problema coloniilor. Victoria înclina înspre Anglia, care până în 1761 a cucerit Canada și posesiunile franceze în India. Îngrijorată fiind, Spania a restabilit legăturile dinastice cu Franța și a intrat în Războiul de Șapte Ani. Însă, armata spaniolă era slabă și a suferit imediat înfrângere. Drept rezultat, Anglia a alipit la posesiunile sale o parte din coloniile spaniole.

La 10 februarie **1763** a fost semnat Tratatul de Pace de la Paris. Conform prevederilor lui, Anglia și-a întărit controlul asupra Canadei și a majorității pământurilor cotopte în India, precum și asupra Floridei spaniolă. Franța și-a întors insula Martinica și arhipelagul Guadelupa, iar Spania — Cuba și Filipinele.

Ca urmare a Războiului de Șapte Ani, harta politică a Europei nu s-a schimbat. După încheierea Tratatului de pace de la Paris și până la sfârșitul sec. XVIII pe continentul european nu au mai avut loc războaie, iar între statele de frunte s-a instaurat pacea.

4. Războaiele cu Imperiul Otoman. În prima jumătate a sec. XVIII Imperiul Otoman a obținut mai multe victorii asupra statelor vecine. Însă deja în cea de-a doua jumătate a secolului

Frederic al II-lea despre una dintre bătăliile din timpul Războiului de Șapte Ani

Sunt nefericit din cauză că încă mai sunt viu. Dintr-o armată de 48 de mii de soldați nu-mi mai rămân nici 3 mii. Când spun acest lucru toți fug și eu nu mai am putere asupra acestor oameni... Nu mai am niciun fel de mijloace și, sincer vorbind, consider totul pierdut.

1. Când a spus Frederic al II-lea aceste cuvinte? **2.** De ce a fost cauzată această stare de neliniște?

Pacea durabilă, ce s-a instaurat între statele europene de frunte după Războiul de Șapte Ani putea fi explicată printr-o serie de pricini:

- 1) crearea unui „echilibru de forțe perfect”, în cadrul căruia domina concepția că războiul nu îndreptățește acele considerabile mijloace, ce sunt cheltuite;
- 2) păstrarea alianței dintre Austria și Franța;
- 3) apropierea dintre Rusia, Prusia și Austria, care se baza pe interese comune orientate la împărțirea Poloniei;
- 4) lipsa unor contradicții acute între toate statele continentale de frunte;
- 5) dezvoltarea dreptului internațional și dominația principiilor morale ale epocii Iluminismului, care complica argumentarea unor acțiuni militare.

? De ce Imperiul Otoman, care suferea înfrângeri numeroase, își păstra posesiuni teritoriale imense?

Bătălia din Golful Cesma.
Pictor Ivan Aivazovski. Anul 1848.

Semnarea păcii de la Kuciuk-Kainargi.
Gravură de la finele sec. XVIII.

Slăbirea Imperiului Otoman i-a oferit posibilitate Rusiei să-și activeze eforturile în Transcaucazia. În anul 1783 a fost semnat un Tratat între Rusia și regele Georgiei de Est unite, Heraclie al II-lea. Potrivit acestui act, Georgia recunoștea suveranitatea Rusiei. În schimb, Rusia îi rezerva Georgiei dreptul de a promova o politică externă independentă și garanta neamestecul în treburile ei interne.

amintit suveranii europeni au început să privească la Imperiul Otoman ca la un obiect al atentatelor coloniale. La rândul lor, sultanii turci au încercat să folosească sistemul European al echilibrului de forță în scopurile lor. Pentru un timp îndelungat aliatul principal al otomanilor a devenit Franța, care înțelegea pericolul cauzat de consolidarea Rusiei pentru Europa.

Războiul ruso-turc din **anii 1768—1774** a devenit un rezultat al intrigilor diplomatice ale Franței și intențiilor Confederației de la Bar de a găsi un aliat în lupta împotriva Rusiei.

Sultanul turc a folosit drept pretext pentru a declara război Rusiei atacul haidamacilor asupra orașului Balta. În toamna anului 1768 oștirile hanului crimeean au pustiit unele ținuturi ale Ucrainei. În anul următor acțiunile armate s-au desfășurat în stepele din zona Mării Negre, în Balcani și în Caucaz. În anul 1769 trupele rusești au distrus armata turcească lângă Hotin și au ocupat Hotinul, Iașul, Bucureștiul și Taganrogul. În anul 1770 ele au obținut două victorii strălucite (pe malurile râurilor Larga și Cahul). În același timp, flota rusă, ocolind Europa, a ieșit în Marea Mediterană și a distrus navele turcești la Ceșme. Flota rusă a sprijinit și răscoala grecilor contra dominației otomane. În anul 1771 au izbucnit răscoale în Egipt și Siria.

În anul 1774 războiul s-a încheiat cu Pacea de la Kuciuk-Kainargi deosebit de avantajoasă pentru Rusia. La Rusia au trecut teritoriile situate între Bug și Nipru împreună cu țărmul maritim, cetățile din Crimeea — Kerci și Enicale, precum și pământurile până la Kuban. Hanatul Crimeii a devenit independent de Poarta Otomană. Rusia a obținut dreptul să controleze situația în cnezatele dunărene ale Moldovei și Valahiei, care se aflau la acel timp în vasalitatea Turciei. Corăbiile rusești puteau deja naviga liber prin Marea Neagră. Folosindu-se de aceasta, în anul 1775 Austria a alipit Bucovina la posesiunile sale.

În luna aprilie a anului 1783 Ecaterina a II-a a emis un Manifest despre alipirea Crimeii la Imperiul Rus. În vara aceluiași an au început lucrările de construcție a bazei flotei rusești de la Marea Neagră — orașul Sevastopol.

Drept răspuns, Turcia se pregătea de un nou război, care a izbucnit în **anul 1787**. Turcia era sprijinită de Anglia și Franța. Aliatul Rusiei era Austria. În anul 1788 rușii au luat cu asalt cetatea turcească Ocaakiv. În anul 1789, lângă râul Râmnicu (brațul Dunării) corpul ruso-austriac unit (7 mii de ruși sub comanda lui Aleksandr Suvorov și 18 mii de austrieci) a bătut calea armatei otomane de 100 de mii de soldați și la 11 septembrie a obținut o victorie strălucită nu „prin număr”, ci prin „capacitate”. În luna decembrie a anului 1790 A. Suvorov a ocupat cetatea de necucerit a turcilor Ismail de lângă Dunăre.

Victoriile soldaților ruși au și decis soarta războiului. În **anul 1791**, la Iași a fost încheiat un Tratat de pace. Rusia

a obținut pământurile dintre Bugul de Sud și Nistru. Turcia s-a dezis de pretențiile sale asupra Crimeii și a recunoscut-o posesiune a Imperiului Rus. Întregul țărm al Mării Negre, de la brațul Dunării și până în Crimeea, s-a pomenit în cadrul Imperiului Rus.

Sunteți de acord că... De ce?

- Cea mai mare parte a sec. XVIII a trecut în războaie între statele europene de frunte, care se uneau în coaliții în dependență de situație. Scopul acelor războaie a fost de a nu admite creșterea puterii vreunui dintre state.
- Drept rezultat s-a format un sistem de echilibru al puterii între Anglia, Franța, Austria, Prusia și Rusia.
- Cel mai de amploare conflict din Europa în sec. XVIII a devenit Războiul de Șapte Ani, ce a demonstrat creșterea rolului Imperiului Rus în relațiile internaționale și a confirmat dominația Angliei pe mare.

Întrebări și însărcinări

1. Verificați-vă cunoștințele cu ajutorul jocului didactic „Trei propoziții”. *Regulile jocului.* Elevii și elevele trebuie să redea conținutul unuia din punctele paragrafului prin trei propoziții simple. Îvinge elevul, a cărui relatare va fi mai scurtă, însă, în același timp, va reda corect conținutul materialului. Pentru o determinare mai comodă a învingătorului, jocul poate fi organizat în formă scrisă.
2. Care state puternice de cândva la începutul sec. XVIII și-au pierdut influența asupra politicii europene? Încercați să aflați de ce?
3. Ce război a transformat Rusia într-un factor ponderabil al securității europene? **4. Activitate în grupuri mici.** Discutați și clarificați care state și-au mărit posesiunile lor teritoriale în urma războaielor cu Imperiul Otoman. **5.** De ce relațiile internaționale din sec. XVIII sunt numite sistem al echilibrului puterii? Confruntarea dintre care state europene a păstrat acest sistem pe parcursul sec. XVIII? **6.** Ce scopuri principale tindea să obțină Anglia în războaiele din sec. XVI-II? a reușit ea, oare, acest lucru? **7.** Ce l-a salvat pe regele Prusiei, Frederic al II-lea, de o înfrângere totală în Războiul de Șapte Ani?
8. Alcătuiți lista războaielor ce au avut loc în Europa pe parcursul sec. XVIII. **9.** Cu ajutorul izvoarelor suplimentare, prelucrați informația și pregătiți o comunicare cu prezentare despre unul dintre conflictele militare din sec. XVIII. Folosiți planul-schemă corespunzător din anexa electronică la acest manual. **10.** Completați în caiet tabelul „Scopurile urmărite de către statele de frunte din Europa în relațiile internaționale din sec. XVIII”.

Franța	Austria	Prusia	Rusia	Anglia

11. Discuție colectivă. De ce în sec. XVIII războaiele erau duse nu între state, ci între coaliții?

Lucrăm cu cronologia

- **Anii 1700—1721** — Marele Război al Nordului.
- **Anii 1701—1714** — Războiul Succesiunii Spaniole.
- **Anii 1740—1748** — Războiul Succesiunii Austriece.
- **Anii 1756—1763** — Războiul de Șapte Ani.
- **Anii 1710—1713, 1735—1739, 1768—1774, 1787—1791** — războaiele ruso-turce din sec. XVIII.

Asaltarea fortăreței turcești Oceakiv de către trupele ruse în anul 1788. Pictor Adam Bartsch. Gravură din anul 1792.

§ 23. Coloniile engleze în America de Nord. Războiul de Independență. Întemeierea SUA

STUDIIND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA: despre înființarea coloniilor americane ale Angliei; care au fost cauzele și pretextul luptei coloniilor pentru independență; despre particularitățile de dezvoltare a SUA.

AMINTIȚI-VĂ: 1. Ce înseamnă colonie, metropolă? 2. Care țări au colonizat continentul american? 3. Cine erau numiți puritani? 4. Ce înseamnă stat federativ?

Construcția fortăreței Jamestown.
Pictor Sidney King. Anul 1950.

Primul strămutat ucrainean în America a fost Ivan Bogdan. El a fost încurajat în acea călătorie de către legendarul căpitan, iar cu timpul scriitor. John Smith, care a fost membru al expediției ce a întemeiat prima așezare, Jamestown. I. Bogdan l-a întâlnit pe J. Smith când acela fugea din prizonieratul otoman prin pământurile ucrainene. I. Bogdan era dulgher pe corabie, cunoștea foarte bine secretele producerii sticlei și dohotului. Posibil, de aceea primul atelier pentru producerea sticlei peste ocean a fost deschis anume la Jamestown.

1. Înființarea coloniilor americane ale Angliei. Anglia a început colonizarea Americii mai târziu decât alte state europene. Prima așezare permanentă a fost întemeiată de către englezi în anul **1607**, pe brațul râului James (Virginia). Cu timpul au fost întemeiate noi așezări la nord și la sud, de-a lungul țărmului, de la Florida spaniolă până la Noua Anglie. Fiecare dintre aceste colonii erau întemeiate independent una de cealaltă cu ieșire la mare. Mai întâi coloniile erau întemeiate de companiile comerciale, care-și asumau angajamentul de a-i transporta și pe coloniști și de a le asigura condiții de trai pe noile teritorii, mai apoi și de marii proprietari, care cumpărau sau primeau în dar pământ de la rege. Companiile sau proprietarii îi numeau pe guvernatori, strângeau impozite. Coloniștii se bucurau de drepturile cetățenilor englezi.

2. Dezvoltarea social-economică și politică a coloniilor. Ca cetățeni englezi, coloniștii se comportau mai liber decât în Anglia. Ori-ce realizări ale coloniștilor erau rezultatul muncii lor asidue, de aceea ei deveneau destul de rapid independenți de companii și de lorzii-proprietari. În ceea ce privește soluționarea problemelor, ei acordau prioritate autoorganizării și nu mizau pe intervenția guvernatorului sau a companiei. Adunările, reprezentanțele, discutarea dispozițiilor guvernatorului, a legilor adoptate de parlamentul englez, au devenit o normă a vieții.

În afară de tendințele comune de dezvoltare, fiecare colonie avea ordinele și obiceiurile ei. În coloniile sudice trăiau un număr însemnat de sclavi de culoare, care au fost aduși acolo pentru muncile pe plantațiile mari. În cele de nord prevala munca liberă, însă morală puritană reglementa cu strictețe comportarea coloniștilor. Existau colonii, în care biserica era separată de stat și toți cetățenii se bucurau de drepturi egale.

Diferită era și atitudinea coloniștilor față de populația băștinașă — amerindienii. În unele colonii, în special în cele puritane, avea loc procesul nimicirii lor totale. În alte colonii atitudinea față de băștinași era mult mai loială: cu reprezentanții ei erau încheiate acorduri comerciale, alianțe.

În ceea ce privește dezvoltarea economică, coloniile, de asemenea, se deosebeau. Astfel, coloniile de sud, unde condițiile naturale permiteau dezvoltarea gospodăriei pe plantații, au devenit furnizori activi de tutun, trestie de zahăr,

SCHIMBUL DE MĂRFURI DINTRE ANGLIA ȘI COLONIILE EI ÎN AMERICA

Perioada	Volumul exportului	
	din Anglia către colonii	din colonii către Anglia
Începutul sec. XVIII	334 mii de lire sterline	433 mii de lire sterline
Mijlocul sec. XVIII	4,2 milioane de lire sterline	1,3 milioane de lire sterline

? De ce la începutul sec. XVIII din colonii se exportau mai multe mărfuri decât se importau, iar la mijlocul secolului — dimpotrivă?

Națiune — comunitate social-politică sau social-etnică umană caracterizată prin unitate de teritoriu, conștiința identității istorice și culturale și, în general, prin unitate de limbă și religie.

La formarea noii concepții despre lume a contribuit activitatea iluminiștilor americani, care se bazau pe ideile Iluminismului european. Renumitul om de stat, iluminist, savant genial, Benjamin Franklin, era numit mare îndrumător al tânărului capitalism american. „Omul, spunea el, este făuritorul propriului destin, foarte multe lucruri depind de el însuși, de spiritul, voința și aspirațiile lui...”

orez, bumbac. În coloniile nordice se dezvoltau gospodăriile -ferme și diferite meserii. Dezvoltarea economică a coloniilor era frânată de metropole. Acest lucru a dus la transformarea coloniilor engleze într-o povară pentru metropole în cea ce privește materia primă. De exemplu, livrarea produselor din colonii putea fi făcută numai către Anglia, iar toate cele necesare coloniile le puteau obține sau din metropole, sau cu medierea lor. Coloniștilor li se interzicea să prelucreze fierul și pielea. Anglia frâna dezvoltarea manufacturilor.

Comerțul cu coloniile îi aducea metropolei venituri însemnate, devenind forța motrice a dezvoltării industriei engleze.

3. Formarea națiunii nord-americane. La mijlocul sec. XVIII, în coloniile engleze din America a început formarea unei piețe interne unice, s-au activizat legăturile comerciale între companiile de sud și de nord. Numărul populației în cele 13 colonii engleze constituia circa 2,5 milioane persoane (dacă e să nu luăm în calcul populația băștinașă — amerindienii). În timpul cât au locuit pe pământurile americane coloniștii și-au creat o cultură și un mod de trai comun și original, care se deosebeau de cele europene. Limba comună a devenit engleza. Majoritatea covârșitoare a coloniștilor își determina apartenența națională nu după țara de origine, ci după noua lor patrie; ei afirmău cu multă mândrie: „Noi suntem americani”.

Noua **națiune** se compunea ca o comunitate a unor oameni de afaceri activi, care au obținut succese datorită muncii lor perseverente.

4. Cauzele conflictelor dintre colonii și metropolă. Treptat coloniile deveneau tot mai bogate și mai populate și era greu de păstrat dependența lor economică. Ocolind legile Angliei, în colonii erau aduse nelegal 90 % din mărfurile necesare. Coloniștii recunoșteau superioritatea Angliei numai prin aceea că se considerau cetățeni englezi, iar metropola îi apăra de intervenția altor state (Franța, Anglia).

La mijlocul sec. XVIII situația s-a schimbat. În primul rând, după Războiul de Șapte Ani coloniștii au scăpat de pericolul din afară. În al doilea rând, politica loială a metropolei a devenit mult mai dură. Astfel, parlamentul englez a decis să transfere o parte a datoriei de stat, care a apărut în timpul Războiului de Șapte Ani, pe seama coloniilor. Un prim pas pe această cale a devenit introducerea unei neînsemnate taxe a timbrului. Toate actele din colonii trebuiau redactate doar la funcționarii englezi pe hârtie special timbrată.

Introducerea Legii timbrului a generat un val de nemulțumire din partea populației. Răsculații nu au permis nici chiar descărcarea acelei hârtii timbrate.

Parlamentul englez a fost nevoit să sisteze acțiunea Legii timbrului. În scurt timp, parlamentul a aplicat taxe vamale la unele mărfuri, care erau aduse în colonii. Coloniștii refuzau

Benjamin Franklin.
Pictor Joseph Duplessis. Anul 1778.

Timbru cu stema Angliei, destinat coloniilor nord-americane. Anul 1765.

„Partida de ceai de la Boston”.
Gravură din anul 1789.

? Ce a asigurat victoria americanilor în Războiul de Independență?

să cumpere mărfurile aduse din metropolă. Drept răspuns, guvernatorii, asistați de trupele engleze, au început reprimările, care au dus la ciocniri armate.

În cele din urmă, parlamentul a anulat și această lege, lăsând numai taxa vamală la ceai. Dar și acest lucru întâmpina rezistență din partea coloniștilor. Coloniștii explicau nedorința de a plăti noile impozite prin lipsa unei reprezentanțe în parlamentul englez, care adoptă aceste hotărâri. Cerințele lor erau rezumate sub lozinca „Nici un fel de impozite fără reprezentanță”.

5. „Partida de ceai de la Boston”. Pretext pentru război. În toamna **anului 1773**, corăbiile Companiei Indiilor de est au plecat spre țărmurile americane încărcate cu ceai. În același timp, „comitetele de legătură”, care coordonau revoltele anti-engleze și au preluat practic controlul în colonii, i-au obligat pe agenții din Boston să renunțe la încărcături. Însă, aceștia au refuzat să îndeplinească dispozițiile comitetului. Timp de 20 de zile protestatarii adunați în port nu au permis descărcarea corăbiilor. În cele din urmă, câțiva bărbați îmbrăcați în haine de amerindieni au pătruns pe corabie și, în văzul tuturor, au aruncat lăzile cu ceai în mare. Acest eveniment a intrat în istorie sub denumirea de „**Partida de ceai de la Boston**”.

În Anglia acest gest a fost primit ca o declarație de război. Trupele engleze au intrat în Boston. Ocupația engleză a paralizat viața economică a orașului și a coloniei Massachusetts. Însă, locuitorii coloniei au decis să meargă până la capăt. Adunarea legislativă (conventul) din Massachusetts a adoptat câteva hotărâri: în locul guvernatorului, care era numit de Londra, a fost creat un guvern provizoriu; a fost numit șeful trezoreriei, căruia i se plăteau impozite; a fost convocat Congresul Continental — o întrunire a reprezentanților coloniilor. a început crearea detașamentelor înarmate (miliției), aveau loc primele ciocniri cu englezii, care încercau să le dezarmeze.

6. Declarația de Independență. Desfășurarea acțiunilor militare. La sfârșitul **anului 1774** s-a întrunit Primul Congres Continental, care a adoptat hotărârea despre boicotarea mărfurilor engleze. Cel de-al Doilea Congres Continental de la **1775** a preluat, în condițiile războiului, care practic începuse, funcțiile guvernului central, a declarat starea de război și a luat hotărârea despre organizarea unei armate comune a coloniilor. În fruntea armatei s-a situat **George Washington**.

Congresul le-a propus tuturor coloniilor să-și formeze guvernele proprii. Prima colonie, care a făcut acest lucru, a fost Virginia. În iunie 1776 ea a adoptat Declarația de Independență. După Virginia și-au proclamat independența și alte colonii.

Aceste evenimente aveau loc pe fondalul acțiunilor armate. Trupele engleze intenționau să izoleze coloniile nordice de cele din sud, unde englezii își păstrau poziții puternice. În anii

1776—1777 armata lui Washington întâmpina mari greutăți în ceea ce privește asigurarea cu produse alimentare și suferea înfrângerii. În asemenea condiții, majoritatea membrilor Congresului nu se încumetau să rupă definitiv relațiile cu Anglia. Congresul s-a adresat către George al III-lea cu o petiție cu privire la conciliere și încetarea războiului. În loc de răspuns regele a trimis în colonii trupe proaspete. Acest lucru a pus capăt șovăielilor Congresului. El a ales o comisie, care a elaborat Declarația de Independență. Autorii ei au devenit renumiții oameni politici americani, Thomas Jefferson și John Adams.

La 4 iulie 1776 Declarația de Independență cu modificările făcute de comisie, a fost adoptată de Congres. Declarația a proclamat crearea unui nou stat independent — Statele Unite ale Americii (SUA).

Între timp, acțiunile militare luau amploare nu în favoarea americanilor. În luna august a anului 1776 englezii au cucerit New-Yorkul și Philadelphia. În asemenea condiții, nici chiar dușmanii Angliei (Spania, Franța, Țările de Jos) nu îndrăzneau să încheie deschis o alianță cu SUA. Însă, în America seseau voluntarii, se trimiteau bani și armament. Un sprijin deosebit acorda Franța, unde se afla B. Franklin. În ajutorul americanilor au sosit, printre alții, polonezul Thaddeus Kosciuszko și generalul prusac, Wilhelm Steuben.

Prima victorie strălucită a fost obținută de armata americană în bătălia de lângă Saratoga (statul New-York) în toamna anului 1777. După această bătălie noul stat a fost recunoscut de Franța, Spania, Țările de Jos. Rusia a proclamat neutralitatea armată.

Primind susținere de la aliați, armata americană a trecut în ofensivă și a încercuit forțele engleze principale lângă Yorktown, ele capitulând la 1781.

7. Pacea de la Versailles. Consecințele războiului. La 3 septembrie 1773 între Anglia și SUA a fost încheiat un tratat de pace la Versailles (Franța). Anglia a recunoscut independența SUA și le-a oferit teritoriile de la frontiera nordică a statului Massachusetts până la hotarul de sud al statului Georgia, iar la vest — până la fluviul Mississippi. După război tânărul stat s-a pomenit într-o situație complicată.

Războiul și ruperea legăturilor cu metropola au agravat starea economică a tânărului stat. Nu ajungeau mărfurile de larg consum, inflația hârtiilor de valoarebătea recordurile. S-a redus simțitor nivelul de viață al populației. În asemenea condiții s-a acutizat lupta politică internă.

Partea radical dispusă a populației cerea schimbări în continuare și tindea spre o egalitate patrimonială. Oamenii cu viziuni conservatoare au început să se înțeleagă cu fosta metropolă. Congresul SUA, care nu avea putere reală, căuta ieșire din situația ce s-a creat. Au fost confiscate pământurile coroanei engleze, ale proprietarilor de pământ englezi și ale adepți-

George Washington. Pictor Gilbert Stuart. Anul 1796.

George Washington era un proprietar de plantații bogat din Virginia, care mai înainte a participat nu o singură dată la acțiunile militare împotriva amerindienilor și francezilor, câștigându-și gloria unui eminent comandant de oști. În ochii americanilor el era omul, care va fi în stare să ducă o luptă grea și fără compromis pentru independența Patriei. Rolul decisiv în timpul numirii lui Washington în funcția de comandant suprem l-a jucat și starea lui socială. El era un om înstărit și majoritatea americanilor considerau că numai un om prosper poate fi independent în viziunile și acțiunile sale.

Thomas Jefferson.
Pictor Rembrandt Peale. Anul 1800.

РĂЗБОЙ ПЕНТРУ ИНДЕПЕНДЕНТА СВА (1775—1783)

ВІРДЖИНА Колоніє англе в Америка ла мижлоц сек. XVIII

Су цифре сунт ментіонате:

1. New Hampshire
2. Rhode Island
3. Connecticut
4. New Jersey
5. Delaware
6. Maryland

Hotarul, ла вест де каре колоніштілор ле ера інтерзіс сѧ окупе пѧмѧнтурі конформ діспозітіє регале де ла 1763

1776 Adoptarea de către Congres a Declarației de Independență. Crearea SUA (4 iulie anul 1776)

Locurile debarcării trupelor engleze

Acțiunile trupelor engleze

Acțiunile trupelor americane

Susținerea americanilor de către flota franceză

Locurile celor mai decisive bătălii

Locurile capitulării trupelor engleze

Frontierele SUA în anul 1783

Вашингтон Capitala SUA din anul 1791

Posesiunile britanice

Posesiunile spaniole

Драпелул націонал ал SUA.
Анул 1777.

Пacea де ла Versailles
(портрет де груп нетермінат).
Піктор Benjamin West. Анул 1783.

lor acestora, armata a fost desființată, iar militarii primeau în schimb salariului certificate asupra cotelor funciare.

Asemenea măsuri erau provizorii și nu contribuiau la scoaterea societății din criză. Tânăra țară avea nevoie de o putere centrală solidă, de o piață unică bine protejată.

8. Constituirea organelor puterii. Concomitent cu Războiul de Independență a avut loc și constituirea structurilor de stat. În toate statele americane au fost create guverne și parlamente, funcționa și Congresul general. Sfârșitul războiului a adus la ordinea zilei și problema corelației dintre atribuțiile organelor generale ale Uniunii și organelor din fiecare stat aparte.

Astfel, în anul 1777 au fost adoptate „Articolele Confederației” (prima Constituție a SUA). În conformitate cu aceste articole, Congresului unional îi revenea rolul de mediator în contradicțiile dintre state, el a preluat conducerea armatei și a politicii externe. Statele aveau dreptul să strângă impozite, să emită bani proprii, să aprobe tarifele vamale și să încheie acorduri comerciale. Fiecare stat trimitea în Congres

câte un deputat. Schimbările în orânduirea politică a statelor erau făcute numai prin hotărârea lor unanimă.

9. Constituția SUA. „Articolele Confederației” nu erau pe placul tuturor. În asemenea condiții, în luna mai a anului **1787**, la Philadelphia s-au adunat 55 de delegați din partea tuturor statelor (în afară de Rhode Island) cu scopul de a elabora Constituția statului. La 17 septembrie 1787 majoritatea deputaților au adoptat o variantă de compromis și au semnat textul Constituției SUA, care acționează până în prezent.

Conform acestei Constituții, dintr-o Confederație neclară SUA se transformau într-un stat federativ. Subiecții lui — statele, și-au păstrat o parte însemnată din drepturi, însă principalele funcții generale de stat au fost transmise guvernului federal (central). Astfel, guvernul federal soluționa problemele de politică externă, de apărare, financiare, cele privind legislația generală de stat.

Constituția prevedea principiul distribuirii puterii pe ramuri (legislativă, executivă, judiciară) și după sistemul de abțineri și sistemul de contra-echilibru. Puterea executivă în SUA era transmisă președintelui SUA, care era ales pentru o perioadă de patru ani. El era șef al statului, guvernului, precum și comandant suprem al forțelor armate. Președintele numea miniștrii, care erau aprobați de Congres (parlament), însă erau subordonați numai președintelui, dar și ambasadorii, membrii Curții Supreme. În cazul bolii, decesului sau incapacității președintelui de a conduce statul era instituit postul de vicepreședinte, care deținea concomitent funcția de președinte al senatului (camera superioară a Congresului). Congresul avea dreptul să-i exprime președintelui vot de încredere (impeachment).

Puterea legislativă în SUA aparținea Congresului. El avea dreptul să fixeze și să adune impozitele, să reglementeze comerțul (cel exterior și cel dintre state), să tipărească bani, să introducă taxele, să adune armata și flota. Congresul era compus din două camere.

Dreptul de vot era acordat numai oamenilor albi, care au atins vârsta de 21 de ani și aveau o avere oarecare. Astfel în Constituție au fost consfințite restricțiile rasiale și patrimoniale.

Constituția institua, de asemenea, puterea judiciară. Curtea Supremă — instanța supremă în stat, era compusă din șase (iar cu timpul din nouă) juriști numiți pe viață.

La timpul său, Constituția SUA era cea mai **democratică**. Ea se deosebea esențial de orânduirile absolutiste din Europa. În același timp, deși Constituția garanta dreptul la proprietate, în ea lipseau garanțiile libertăților democratice. Această lacună a fost omisă în anul 1789.

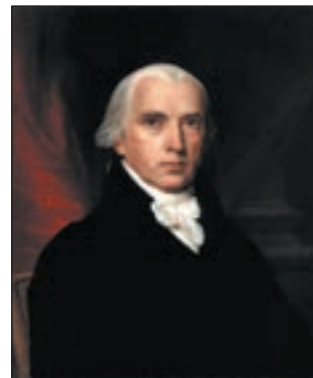
La cerința tuturor statelor, James Madison a elaborat primele zece amendamente la Constituție — Legea drepturilor (aprobată în **1791**). În ea era proclamată libertatea întrunirilor,

? Care idei ale Iluminismului au fost reflectate în Constituția SUA?

Semnarea Constituției SUA la 17 septembrie 1787. Pictor Howard Chandler Christy. Anul 1940.

Democrație — formă a sistemului politic al societății, edificată pe principiul recunoașterii poporului drept sursă principală a puterii în stat. Prevede distribuirea puterii în ramurile legislativă, executivă și judiciară, alegeri ale organelor puterii de stat.

James Madison.
Pictor John Vanderlyn. Anul 1816.

Lucrăm cu cronologia

- **Anul 1773** — „Partida de ceai de la Boston”.
- **Anii 1775—1783** — Războiul pentru independența coloniilor engleze.
- **Anul 1776** — adoptarea Declarației de Independență a SUA.
- **Anul 1787** — adoptarea Constituției SUA.
- **Anul 1791** — completarea Constituției SUA cu cele zece amendamente — Legea drepturilor.

Lecție practică la capitolul V

Generalizare la capitolul V

Însărcinări-teste pentru pregătirea controlul tematic la capitolul V

cuvântului, tiparului, religiei, inviolabilitatea persoanei, curtea cu jurați, dreptul fiecărui american de a purta arme în scopuri de autoapărare. Ulterior a fost aprobată și simbolică de stat. La 14 iunie 1777 Congresul a aprobat Drapelul de stat al SUA, în 1782 — stema. Imnul a apărut abia în anul 1931.

Sunteți de acord că... De ce?

- De la începutul sec. XVII s-a desfășurat procesul colonizării Americii de Nord de către Anglia. La mijlocul sec. XVIII acolo au apărut 13 colonii engleze, locuitorii cărora erau considerați supuși ai regelui englez.
- În ajunul Războiului pentru independența coloniilor engleze s-a format națiunea nord-americană. Ea avea toate atributele unei națiuni, în afară de independența de stat.
- „Partida de ceai de la Boston” a făcut inevitabilă varianta de soluționare prin forță a conflictului dintre colonii și metropolă.
- Pe data de 4 iulie anul 1776 a fost adoptată Declarația de Independență a SUA. Pe 3 septembrie 1783 Anglia a recunoscut Independența SUA.
- Constituția SUA a fost adoptată în anul 1787. Pentru timpurile sale ea era cea mai de frunte și mai democratică.
- În anul 1791 Constituția SUA a fost completată cu unele garanții ale libertăților democratice — Legea Drepturilor.

Întrebări și însărcinări

1. Verificați-vă cunoștințele cu ajutorul jocului didactic „Bulgărele de zăpadă”.
Regulile jocului. La acest joc participă câțiva elevi și eleve. Unul dintre ei numește un personaj istoric, creație, monument, noțiune după tema paragrafului studiat. Cuvântul este repetat de un alt elev, care numește cuvântul său. Fiecare din jucătorii următori rostește cuvintele auzite și-l adaugă pe al său. În cele din urmă se creează un lăntșor tematic lung. Dacă elevul sau eleva comite vreo greșală sau face o pauză lungă, este nevoit să iase din joc. Învingător devine elevul, care va prezenta cel mai lung lăntșor tematic.
2. Ce deosebiri esențiale au existat între coloniile de nord și de sud? **3. Activitate în grupuri mici.** Discutați și clarificați în ce au constat deosebirile principale dintre coloniile engleze din America de Nord și coloniile Spaniei, Portugaliei, Țărilor de Jos, Franței.
4. Care momente și de ce nu-i satisfăceau pe coloniști în relațiile cu Anglia? **5.** Care au fost consecințele economice, politice și sociale ale Războiului de Independență pentru SUA? **6.** Numiți condițiile Păcii de la Versailles dintre Anglia și SUA.
7. Cu ajutorul izvoarelor suplimentare alcătuiți o relatare despre viața primilor strămutați în SUA. **8.** Explicați esența lozincii coloniștilor de la mijlocul sec. XVIII: „Nicio taxă fără reprezentare”.
9. Cum s-au desfășurat acțiunile militare din cadrul Războiului de Independență al SUA din anii 1775—1783? Alcătuiți în caiet tabelul cronologic al acestor evenimente. **10. Activitate în perechi.** Discutați și caracterizați tezele principale ale Constituției SUA. **11. Discuție colectivă.** Au fost, oare, libertatea și drepturile democratice generale pentru toți cetățenii SUA în sec. XVIII?

Capitolul VI. Lumea Orientului în sec. XVI-XVIII

§ 24. China și Japonia în sec. XVI-XVIII

STUDIIND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA: despre dezvoltarea Chinei și Japoniei în sec. XVI-XVIII; despre consecințele pătrunderii europenilor pentru dezvoltarea acestor țări.

AMINTIȚI-VĂ: 1. Cine în China era numit fiul Cerului? 2. Ce succese în dezvoltarea științei și tehnicii a obținut China medievală?

1. China. În sec. XVI, în China domnea dinastia Ming, care și-a extins puterea asupra teritoriilor actualelor provincii interne ale Chinei și a unei părți a Mancuiriei. Țări dependente de Imperiu erau Vietnamul, Coreea și Tibetul. Puterea supremă aparținea împăratului, care guverna bazându-se pe un număr mare de funcționari. Relațiile dintre împărat și supușii săi erau relații tradiționale dintre stăpân și sclavi.

La începutul domniei, împărații dinastiei Ming promovau o politică orientată spre dezvoltarea gospodăriei țărănești. Au fost perfecționate cu mult uneltele de muncă și inventarul agricol, de pe un ogor erau strânse două recolte — primăvara și toamna, au început să fie folosite îngrășămintele. Mari succese a obținut tehnica de irigare. Chinezii construiau apeducte din țevi de bambus, roți de apă, înălțau diguri.

Toate pământurile din Imperiul Ming se împărțeau în pământuri de stat și pământuri private. Marea majoritate a celor de stat erau date în folosință țăranilor pe viață, ei fiind nevoiți să plătească pentru aceasta impozite la stat și să îndeplinească prestația, să lucreze la construcția orașelor, palatelor, canalelor. Cele mai mari posesiuni în sec. XVI-XVII aparțineau familiei împărătești, nobilimii, funcționarilor, care primeau pământ din partea împăratului. De pe pământurile, aflate în proprietate privată, impozitele erau plătite de proprietarii de pământ, care le dădeau în arendă țăranilor cote mici.

În Imperiul Ming a fost creat un sistem ramificat de impozitare. Odată la zece ani erau întocmite listele contribuabililor, care se păstrau la departamentul de finanțe.

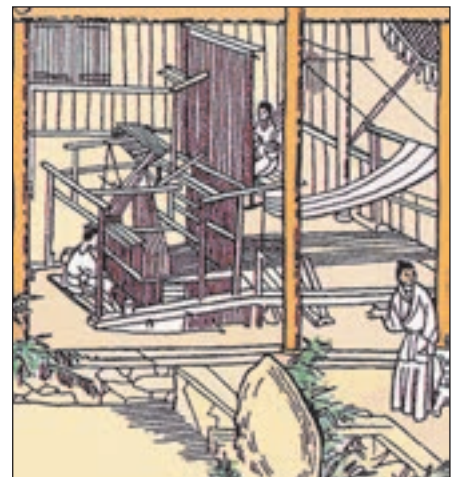
În China era bine dezvoltată producția meșteșugărească. Existau ateliere mărunte, în care lucra meșterul împreună cu membrii familiei sale și ucenicii. În marile ateliere de stat lucrau meșteșugari angajați. În sec. XVI devenea tot mai mare numărul manufacturilor, îndeosebi cele din industria țesăturilor. Proprietarii ai acestora deveneau negustorii și meșteșugarii bogați, munca fiind îndeplinită de muncitorii angajați. producția lor era vândută, în mare parte, în alte țări.

2. Pătrunderea europenilor în China. Primele încercări de a pătrunde în China le-au întreprins exploratorii portughezi în **anul 1516**.

? Care au fost particularitățile dezvoltării Chinei în sec. XVI-XVII?

Împărat al dinastiei Ming. Miniatură din Epoca Modernă.

Producerea mătăsii chinezești. Miniatură din Epoca Modernă.

? 1. Ce le-a dat posibilitate europenilor să pătrundă și să se stabilească în China? 2. De ce cucerirea manciuriană a Chinei a dus la izolarea și „închiderea” ei?

Funcționar chinez despre situația din China în ajunul Războiului țărănesc

În districtul Yanjani timp de un an nu a plouat. În august-septembrie populația de la orașe mănâncă pelin, în octombrie a început să mănânce coaja de pe copaci, iar la sfârșitul anului toată coaja a fost ruptă și a început să mănânce cretă. Peste câteva zile oamenilor li se umfla pântecele, ei cad la pământ și sunt sortiți să moară... În toate județele au fost săpate, în afara orașelor, gropi adânci, în fiecare dintre ele sunt înmormântate câteva sute de persoane.

? Determinați după aceste mărturii una din cauzele Războiului țărănesc.

Manciurieni — popor nomad tunguso-manciurian, populația băștinașă a Manciuriei (actualmente China de sud-est); au avut propria scriere. În sec. XII ei și-au întemeiat propriul stat — Jin („de Aur”), care a fost distrus la 1234 de către mongoli. Până în sec. XVII manciurienii s-au aflat sub dominația Chinei.

În anii ‘40 ai sec. XVI, mituind autoritățile locale, ei au întemeiat o bază comercială la nord de provincia Guangdong. Politica deschisă de colonizare, pe care portughezii o promovau ignorând toate legile locale, i-au impus pe chinezi să recurgă la acțiuni decisive. În anul 1549 portughezii au fost izgoniți din China. Numai în schimbul unei mite impunătoare date funcționarilor din partea locului ei au reușit să-și păstreze drepturile asupra portului Macao.

În a doua jumătate a sec. XVI în China au început să pătrundă colonizatorii spanioli, iar către sfârșitul secolului — olandezii. Și Anglia manifesta interes față de China. La acea vreme dinastia Ming decăzuse definitiv și nu mai era în stare să-i oprească pe colonizatori. Englezii i-au forțat pe chinezi, prin puterea armelor, să le ofere dreptul de a face comerț prin portul Guangzhou (Canton). Însă adevărata colonizare a Chinei a fost posibilă abia în sec. XIX.

3. Războiul țărănesc din sec. XVII. Căderea dinastiei Ming și începutul domniei dinastiei Qing. În anii ‘20 ai sec. XVII situația internă și externă a Imperiului Ming s-a agravat. Războaiele cu nomazii, lupta neîntreruptă pentru putere între grupările de curte și impozitele insuportabile au ruinat în totalitate gospodăriile țărănești.

În zonele de nord-vest ale Chinei au devenit tot mai frecvente calamitățile naturale: secetele erau urmate de inundații, iar vara recolta era nimicită de lăcuste. Ajunși la deznădejde țărani au început să se răscoale. În cele din urmă, în anul 1625, în partea de nord a provinciei Shanxi a izbucnit o răscoală țărănească, condusă de Zhang Xianshong și Li Zicheng.

În decursul a zece ani de luptă autoritățile așa și nu au reușit să înăbușe răscoala. În anii 1639—1641 a început un nou val al revoltelor sub conducerea lui Li Zicheng. În localitățile cucerite pământurile erau împărțite țăranilor, aceștia fiind scutiți de impozite. În cele din urmă, armata rebelilor a plecat în campanie spre capitala imperiului — Beijing. La 25 aprilie 1644 răsculații au cucerit orașul. Ultimul împărat al acestei dinastii s-a sinucis, iar Li Zicheng a fost proclamat împărat.

Însă, în același timp spre Beijing se îndrepta armata **manciurienilor**, care i-a distrus pe răsculați. La putere în China a venit dinastia Qing.

Fiind sprijiniți de funcționari, care au trecut în serviciul lor, manciurienii au pus treptat stăpânire pe întreaga Chină. Li Zicheng a fost capturat și ucis, iar revolta înăbușită definitiv. Spre deosebire de precedenții cotropitori, manciurienii nu s-au infiltrat printre populația băștinașă, ci și-au asigurat o situație separată și privilegiată. Principala deosebire în exteriorul manciurienilor era costița, în care-și împleteau părul. Manciurienilor le era interzis să se căsătorească cu descendenți ai altor popoare din China.

După forma de guvernare, în sec. XVII-XVIII China era o **despotie**. În fruntea statului era **sfântul han**, care avea putere nelimitată.

Dinastia Qing ducea războaie de cotropire aproape neîntre-rupte. Însă pătrunderea europenilor în China și în statele vecine a creat premise pentru ruina vechilor reguli pe care se baza puterea împăraților. Suveranii chinezi erau îngrijorați, mai ales, de superioritatea militară a europenilor și răspândirea creștinismului.

Manciuriyenii au decis să lupte împotriva europenilor pe calea **politicii de autoizolare** — „închiderea țării”. În anul 1724 din China au fost expulzați toți misionarii catolici și ruinate toate catedralele creștine (circa 300). În anul 1757 chinezii și-au închis toate porturile pentru comerț cu europenii, în afara de Guangzhou. Astfel a fost pus începutul izolării Chinei, care a durat aproape o sută de ani.

4. Cultura Chinei. În sec. XVI-XVII China a cunoscut o adevărată înflorire a culturii. Un nivel înalt a atins meșteșugul. Pe vremea Imperiului Ming se dezvoltau asemenea ramuri cum sunt producerea mătăsii, hârtiei, bijuteriilor, topirea metalului, extragerea sării, etc. pentru producerea hârtiei era folosit motorul cu apă.

China se mândrea din vechime cu porțelanul său. Atelierele, care produceau porțelanul, aparțineau statului: veniturile considerabile de pe urma realizării producției completau vistieria împăratului.

Invenții interesante au fost făcute în domeniul maritim. Pentru lupta împotriva navelor inamicului, meșterii chinezi au inventat scafandrul rigid articulată și cele mai simple mine.

Invențiile tehnice, dezvoltarea manufacturilor, călătoriile spre țările îndepărtate au favorizat dezvoltarea cunoștințelor științifice. O mare valoare pentru dezvoltarea medicinei au avut-o lucrările savanților Znanng Zhongjing „Despre tifos”, Tratatul în mai multe volume „Despre arbuști și ierburi” de Li Sizhen, unde au fost descrise calitățile curative ale plantelor și mineralelor.

Savanții chinezi au început să studieze lucrările științifice, care au apărut în Europa Occidentală, limba latină, matematica, traduceau termenii matematici în limba chineză.

Spre sfârșitul domniei dinastiei Ming în China au fost scoase de sub tipar mai multe enciclopedii, care generalizau experiența și cunoștințele acumulate în țară. Au cunoscut o dezvoltare largă științele istorice. Continua scrierea memoriilor istorice „Oglinda completă pentru pentru ilustrarea guvernării”, începută încă în sec. XI. În sec. XVI-XVII, în China erau editate și lucrări din domeniul geografiei.

Se dezvoltă vertiginos arhitectura. Erau construite noi palate și restaurate cele vechi, a fost reconstruit parțial Marele Zid Chinezesc, au fost construite multe poduri de calitate. În construcție erau o asemenea invenție ca trolul.

Până în zilele noastre s-au păstrat mai multe monumente de arhitectură din sec. XVI-XVII. Monumentalismul a fost în-

Despotie — putere autocratică nelimitată de lege, care se caracterizează printr-o centralizare excesivă și samavolnicie a monarhului.

Han sfânt — împărat chinez din timpul dinastiei Qing.

Politică de autoizolare — măsuri orientate către restricționarea severă a contactelor cu lumea exterioară (cu alte state). O astfel de politică era promovată de China, Coreea și Japonia în sec. XVII-XIX cu scopul păstrării orânduirii existente. Acest lucru, însă, a dus la înapoierea lor de statele europene, care, în cele din urmă, le-au impus prin forță să anuleze regimul autoizolării.

lezuitul italian Matteo Ricci (din stânga), și matematicianul chinez Xú Guāngqī (din dreapta), care au scos de sub tipar ediția în limba chineză a lui Euclid în anul 1607.

Templul Cerului din Beijing. Aspect modern.

? Cum a influențat pătrunderea europenilor asupra dezvoltării Japoniei?

Shogun — conducător militar în Japonia. Concentrându-și în mâinile lor puterea, shogunii îi înlăturau, practic, pe împărați, de la conducerea statului, transformându-l într-o figură simbolică sau într-un lider religios.

Shinto sau șintoism (calea zeilor) — religie păgână foarte veche, care prevedea credința în duhurile bune și rele, precum și unele ritualuri cu ajutorul cărora japonezii îmblânzeau duhurile.

Samurai — pătură a populației, militari profesioniști în Japonia, singura obligație a cărora era serviciul în folosul stăpânului său (reprezentant al nobilimii). Aceștia se bucurau de drepturi și privilegii deosebite, nu plăteau impozite. Cu timpul, samuraili s-au transformat în proprietari funciari.

locuit demult cu eleganța. Acoperișurile caselor au început să fie înfrumusețate cu ornamente, cu sculpturi din piatră și lemn, au apărut poduri de marmură și diferite balustrade la balcoane și în galerii. Cei mai renumiți artiști ai acelei epoci au fost Li Zai, Biān Jīngzhāo. O măiestrie deosebită au atins meșterii chinezi în gravarea pe porțelan. Ei au elaborat tehnologia scrierii multicolore. Datorită acestui fapt fiecare obiect ieșea de dimensiuni mici, însă constituia o capodoperă a artei.

Se dezvoltă destul de rapid gravura pe cărți. Pentru prima dată în lume, în China, pe timpul dinastiei Ming, a fost aplicată gravura colorată în lemn. În sec. XVII cultura chineză a început să pătrundă foarte intens în Europa.

5. Japonia în sec. XVI. Dezvoltarea Japoniei din momentul apariției statului avea trăsături care o apropiuau atât de țările Occidentului, cât și de cele ale Orientului. Japonia este țara care respecta cu sfințenie tradițiile și, în același timp, prelua de la toți ceea ce putea fi util pentru ea. Un timp îndelungat unica sursă de influență din exterior pentru Japonia a fost China.

În mod formal, la conducerea statului se afla Împăratul (Suveranul Ceresc). De la sfârșitul sec. XII împărașii au pierdut treptat puterea în favoarea **shogunului** („marele comandant de oști, care-i supune pe barbari”). La început shogunii îndeplineau funcții militare și polițienești, iar cu timpul și-au asumat și conducerea statului, lăsându-i împăratului doar rolul de preot suprem al religiilor nipone **shinto** (**șintoism**).

În Japonia pământurile se aflau, în mare parte, în mâinile principilor (daimyo). Deși puterea centrală a recurs nu o singură dată la confiscarea moșiilor acelor principii, care se situau în opoziție față de ea sau trezeau invidie prin bogăția lor.

La începutul Epocii Moderne, în Japonia continua să domine împărțirea strictă a societății în mai multe stări: **samurai**, țărani, meșteșugarii și negustorii. Curtenii, preoții, medicii și oamenii de știință nu făceau parte din nicio stare. În afara sistemului de stări își duceau traiul reprezentanții castei paria, care făceau munca cea mai murdară.

În sistemul stărilor era respectată o ierarhie clară. Pe treapta superioară se situau samuraili, care constituiau, împreună cu familiile, 10 % din populație. Apartenența la această stare se transmitea prin moștenire. Din ea făceau parte militarii, principii, funcționarii. Cu toții aveau privilegiul de a purta două săbii și de a primi porția de orez corespunzător stării sale.

În sec. XVII s-a constituit cu definitiv Codul de conduită al samurailui — **bushido**, conform căruia el trebuia să se ocupe cu treburile militare și să-și consacre viața slujirii stăpânului chiar și să fie pregătit de o sinucidere ritualică (harachiri).

Următoarea treaptă de pe scara stărilor o dețineau țărani. El îi asigurau pe samurai cu produse alimentare. Țărani nu puteau să-și părăsească gospodăria. Era reglementat cu strictețe ce trebuie ei să mănânce (cașă din mei, orz sau grâu, uneori

pește) și cu ce să se îmbrace. Țăranii cultivau orez numai pentru samurai. Majoritatea meșteșugarilor locuiau preponderent la orașe și deserveau, de regulă, necesitățile samurailor. Negustorii se situau pe cea mai joasă treaptă pe scara stărilor. Atitudinea față de ei în societate era înjositoare. Viața lor, de altfel ca și cea a meșteșugarilor, era strict reglementată prin reguli.

În sec. XVI-XVII orânduirea stărilor a început să se ruineze treptat sub influența relațiilor marfă-bani și a politicii centralizatoare a statului. Devine mai semnificativă stratificarea patrimonială.

După o îndelungată perioadă de lupte, la începutul Epocii Moderne țara s-a împărțit în câteva sute de posesiuni ale principilor. După ce și consolida puterea, fiecare domnitor tindea să ducă o viață pașnică. Aceasta a favorizat un avânt economic al țării, dezvoltarea orașelor și a comerțului exterior. Anume la acea vreme printre japonezi devine foarte popular sosul de soia și brânza tofu, iar în locuințe apar pereții mobili și pereți din rame de lemn, căptușiți cu hârtie. S-a constituit definitiv cultura băutului ceaiului — așa-numita ceremonie a ceaiului.

Schimbări importante în Japonia s-au produs odată cu apariția europenilor în Orientul Îndepărtat. Primii, în **anul 1543**, către insulele nipone au sosit exploratorii portughezi. Europeanii au adus cu sine nu numai mărfuri noi, ci și creștinismul. Niponii au făcut cunoștință și cu arma de foc, ceea ce a avut consecințe de lungă durată pentru țară. Tot atunci domnitorul unei provincii nu prea mari, Oda Nobunaga, și-a reînarmat trupele. Datorită noii tactici și armamentului el a supus provinciile vecine, iar ulterior a cucerit și capitala, Kyoto. Înlăturându-l de la putere pe shogun, el a unificat treptat cea mai mare parte a țării. Nobunaga a desfășurat o serie de reforme în posesiunile sale: a sistematizat colectarea impozitelor și circulația banilor, a introdus un sistem unic de măsuri, a construit drumuri, a favorizat dezvoltarea comerțului, meșteșugurilor, a luptat împotriva războinicilor și i-a susținut pe creștini. Însă, împotriva domnitorului se cocea un complot plănuț de comandantii militari, care l-au obligat să facă ritualul harachiri. Complotiștii, însă, nu au fost în stare să se mențină la putere și cauza lui Nobunaga a fost continuată de adeptul său, Toyotomi Hideyoshi.

Hideyoshi a încheiat procesul unificării țării. Împăratul l-a numit în postul de prim-ministru. a fost efectuat recensământul populației. Toți samurailor au fost încadrați în serviciul de stat. Țăranii au fost legați de gospodărie. Lor li se interzicea să poarte orice armă (chiar coase sau seceri). Au fost anulate restricțiile de breaslă pentru meșteșugari și negustori. Au început să fie bătute monede din aur și argint.

Toyotomi Hideyoshi avea o atitudine suspectă față de europeni. După ce aceștia au refuzat să-l ajute pe împărat la crearea flotei, în anul 1587 el le-a ordonat tuturor europenilor și creștinilor să părăsească țara în decurs de 20 de zile. Toți cei care nu s-au supus, au fost decapitați.

Fuji-san. Sec. XVII.

Pictorul și caligraful, Honami Koetsu, a creat o ceașcă simplă pentru ceai, pe care nuanțele culorilor se schimbau treptat. Ea a primit denumirea de Fuji-san (după numele muntelui sfânt pentru japonezi). Această ceașcă a devenit apogeul măiestriei pictorului.

Oda Nobunaga. Miniatură din Epoca Modernă.

Toyotomi Hideyoshi. Miniatură din Epoca Modernă.

Ieyasu Tokugawa.
Miniatură din Epoca Modernă.

Shogunat — guvern al samurailor
în frunte cu shogunul.

Okuni din Templul Izumo. Fondatoarea
teatrului de stilul Kabuki. Miniatură de
la începutul sec. XVII.

În anul 1592 Toyotomi Hideyoshi a început un război pentru cucerirea Coreii. Puternica armată niponă a cucerit rapid Peninsula Coreeană și a intrat în Seul. Flota coreeană, însă, a continuat să lupte. Coreenii au construit corăbii blindate, care au distrus flota niponă și au închis căile navigabile către Japonia. Drept rezultat, rămășițele flotei nipone s-au retras înspre țarm, unde au continuat să opună o rezistență îndăejită. În anul 1598, după moartea lui Toyotomi Hideyoshi, rămășițele armatei s-au întors în patrie.

6. Shogunatul lui Tokugawa. „Închiderea țării” În Japonia a izbucnit o luptă aprigă pentru putere între domnitorii feudali. Au fost create două coaliții: cea occidentală în frunte cu Isido Mitsunari și cea Orientală condusă de **Ieyasu Tokugawa**. În bătălia de la Sekigahara din toamna anului 1600, care a fost cea mai de proporții în istoria Japoniei (la ea au luat parte 171 mii de soldați), el a obținut o victorie strălucită și în **anul 1603** a obținut titlul de shogun. Tokugawa Ieyasu a reușit să schimbe statutul acestui titlu, astfel încât el să fie transmis prin moștenire. Succesorii lui au condus Japonia mai mult de 250 de ani. Astfel a fost instituit **shogunatul** lui Tokugawa.

Noul shogun a reușit să consolideze puterea centrală: el a stabilit controlul asupra orașelor, minelor, comerțului exterior, concentrând în mâinile sale până la 25 % din veniturile statului. El nu a lichidat provinciile, ci a stabilit doar un sistem de supraveghere a conducătorilor locali. Fiecare conducător trebuia, o dată pe an, să locuiască în capitala nou construită Edo (actualmente Tokio), devenind în acest fel ostatic. Atunci când el pleca din capitală, trebuia să lase ca ostatic o rudă apropiată.

Tokugawa Ieyasu a proclamat budismul drept religie de stat, fiecare familie fiind înscrisă la un anumit templu. Confucianismul a fost proclamat ideologie oficială. Tokugawa Ieyasu a încheiat procesul persecutării creștinilor și în **anul 1639** el proclamă „închiderea Japoniei” — așa-numita politică de autoizolare. Străinii (numai olandezii) puteau să practice comerțul cu țara numai printr-un singur port, sub controlul strict al funcționarilor.

„Închiderea” Japoniei și guvernarea despotică au favorizat un avânt economic puternic, au apărut primele manufacturi. Celălalt un alt aspect al acestui proces a fost sărăcirea totală a țăranilor și înapoierea țării din punct de vedere tehnic. Încă o realizare a shogunului a fost răspândirea alfabetizării și tiparului.

Încă o realizare importantă a shogunului a devenit extinderea științei și a tiparului. Acest lucru a contribuit la dezvoltarea literaturii japoneze, un reprezentant remarcabil al căreia a fost poetul Matsuo Basho, autorul cunoscutelor poezii alcătuite din trei versuri — haiku. Sec. XVII este veacul nașterii teatrului popular în Japonia — kabuki („cântece și dansuri”), în care toate rolurile sunt jucate numai de bărbați. O perioadă,

puterea statului persecuta teatrul, iar samurailor le era interzis să frecventeze spectacolele. În acea perioadă a apărut și teatrul japonez de păpuși.

Sunteți de acord că... De ce?

- În Epoca Modernă Timpurie civilizațiile Orientului, spre deosebire de cele europene, au continuat să se dezvolte după propriile tradiții.
- La mijlocul sec. XVII, ca urmare a Războiului țărănesc și a năvalei triburilor manciuriene, în China a avut loc schimbarea dinastiilor.
- Cultura Chinei se dezvoltă conform tradițiilor ce s-au format în perioada existenței civilizației chineze. Însă, în sec. XVI-XVIII oamenii de artă chinezi au ieșit în afara cadrelor încetățenite: pe ei a început să-i intereseze personalitatea.
- La începutul Epocii Moderne Japonia era fărâmițată în câteva sute de provincii. Puterea împăratului era formală.
- În sec. XVI Japonia a fost unificată sub guvernarea despotică a shogunilor Tokugawa.

Întrebări și însărcinări

1. Verificați-vă cunoștințele cu ajutorul jocului didactic „Continuati relatarea”.
Regulile jocului. La acest joc participă perechi de elevi și eleve. Ei urmează să expună un anumit punct din paragraf, răspunzând pe rând cu câte o propoziție. Învingător devine acel elev, a cărui propoziție va fi ultima.
2. Numiți civilizațiile principale ale Orientului. 3. Ce rol a jucat proprietatea privată în civilizațiile Orientului? 4. În ce mod a avut pătrunderea europenilor în țările Orientului? De ce ei întâmpinau rezistență? 5. Cum a influențat asupra dezvoltării Chinei războiul țărănesc din anii 1628—1644? 6. **Activitatea în perechi.** Discutați și clarificați de ce suveranii Chinei și Japoniei au recurs la „închiderea” țărilor lor pentru europeni. a putut, oare, acest lucru să soluționeze problemele lor interne? 7. Cu care pătură a societății europene se aseamănă samurailor? 8. Cine erau shogunii? Când în Japonia a fost instaurat shogunatul lui Tokugawa? Prin ce mijloace era consolidată puterea shogunului în Japonia?
9. **Activitate în grupuri mici.** Discutați și faceți o comparație între puterea împăratului dinastiei Qing, a shogunului din Japonia și puterea monarhilor absoluți europeni. Prezentați răspunsul sub formă de tabel. 10. Pregătiți o comunicare cu prezentare pe tema: „Realizările principale ale culturii Chinei și Japoniei din perioada Epocii Moderne Timpurii”. Folosiți planul-schemă corespunzător din anexa electronică la acest manual.
11. Folosind izvoarele suplimentare, determinați prin ce s-a manifestat influența țărilor din Orient asupra Europei în sec. XVII-XVIII. 12. Explicați particularitățile schimbării dinastiilor în China pe exemplul decăderii dinastiei Ming și a instaurării dinastiei Qing. 13. **Discuție colectivă.** De ce cucerirea Chinei de către manciurieni nu a schimbat dezvoltarea civilizată a acestui stat, iar pătrunderea europenilor a rupt mersul tradițional al istoriei pentru el?

Lucrăm cu cronologia

- **Anul 1516** — exploratorii portughezi au ajuns în China.
- **Anul 1543** — exploratorii portughezi au ajuns în Japonia.
- **Anul 1603** — începutul guvernării shogunului Ieyasu Tokugawa.
- **Anul 1639** — „închiderea Japoniei”. Începutul politicii de autoizolare.
- **Anul 1644** — începutul domniei dinastiei Qing în China.
- **Anul 1757** — „închiderea Chinei”. Începutul politicii de autoizolare.

Porțelan chinezesc.

§ 25. India și Persia în sec. XVI-XVIII

STUDIIND ACEST PARAGRAF, VEȚI AFLA: despre dezvoltarea Indiei și Persiei în Epoca Modernă Timpurie; cum s-a desfășurat întemeierea statului Marilor Moguli și afirmarea dinastiei Safevizilor în Persia; care au fost consecințele pătrunderii europenilor în India; despre realizările culturii Indiei și Persiei.

AMINTIȚI-VĂ: 1. Cine dintre europeni a deschis calea maritimă spre India în jurul Africii? 2. Care religii erau cel mai răspândite în India medievală? 3. Care este deosebirea dintre varne și caste?

? Putem afirma, oare, că în India cuceririle mogulilor au consolidat influența islamului?

Babur. Miniatură de la începutul sec. XVII.

Zahir-ad-Din Muhammad Babur, care era urmaș al lui Ghinghis Han și al lui Timur, a fost emir al Ferganei. După eșecurile suferite în războaiele fratricide, la sfârșitul sec. XV el a reușit să cucerească Afghanistanul, transformând Kabulul în reședință personală. Mare comandant de oști și soldat de marcă, el era în același timp un literat talentat. În lume au devenit cunoscute memoriile sale „Babur nama”, în care el a descris nu numai campaniile sale, ci și fauna și flora Indiei.

1. Statul Marilor Moguli. La începutul sec. XVI Sultanatul Indian, creat în sec. XVIII, s-a dezmembrat în mai multe posesiuni, care se dușmăneau între ele. Intențiile suveranului suprem — sultanul de la Delhi — de a-i stăpâni pe conducătorii nesupuși era însoțită de războaie crunte. Cel mai mult s-a evidențiat în acest sens sultanul Ibrahim Lodi. Vasalii s-au unit împotriva lui și l-au chemat în ajutor pe emirul Kabulului, **Babur** (1494—1530).

Având o armată puternică, dotată cu artilerie, în bătălia de la Panipat (1526) Babur a distrus trupele sultanului de la Delhi. **Anul 1526** este considerat anul întemeierii **statului Marilor Moguli**, care a existat 200 de ani.

Babur a sosit în India din Mogolistan (stat care a existat în sec. XIV—XV, după destrămarea Imperiului Mongol, pe o parte din actualul teritoriu al Kazahstanului și Kârgâzstanului), de aceea el și toți cei care îl însoțeau erau numiți mogulii.

Domnia lui Babur nu a fost de lungă durată. El moare în 1530 și este succedat la domnie de către fiul său, Humayun, care a fost nevoit timp de 25 de ani să-și apere drepturile asupra statului creat de tatăl său. După moartea lui Humayun el a fost succedat la putere de fiul său de 13 ani, **Akbar** (1556—1605). În anul 1561 el a început supunerea Indostanului. În decursul anilor 1568—1592 Akbar a cotropit teritoriile de lângă fluviile Ind și Gange și a întreprins o serie de reforme. Ca un suveran înțelept, el înțelegea că liniștea în țară poate fi obținută doar prin loialitate între supușii săi, de aceea el a anulat impozitele pentru nemusulmani (jizya). În anul 1575 din ordinul lui a fost înălțată o casă de rugăciuni pentru discuții religioase. Acolo creștinii, budiștii, indușii, iudeii purtau discuții în prezența lui Akbar.

O atare toleranță religioasă a generat nemulțumirea clerului musulman, care a pornit o răscoală în anul 1580. Reprimând revolta, el a proclamat înființarea unei noi religii — „dîn-i-Ilâhî” („Religia lui Dumnezeu”).

În timpul domniei fiului lui Akbar, **Jahangir** (1605—1658), imperiul a trăit în liniște și pace. S-au dezvoltat cultura, arta, știința, arhitectura.

După moartea lui Jahangir a început lupta pentru putere între cei patru fii ai săi. Învingător a fost **Aurangzeb** (1658—1707) — un suveran puternic, perfid, crud și cu o voință puternică.

Ca un musulman adevărat el a lichidat toleranța religioasă, iar în anul 1679 a restabilit jizya. În timpul domniei lui Aurangzeb nu s-a ajuns la liniștea mult așteptată. Imperiul a început să se destrame. În anul 1674 a fost proclamat statul lui Maratha, iar după moartea împăratului au fost înființate trei state, care duceau între ele o luptă crâncenă. Acest război fratricid a favorizat cotoșirea Indiei de către colonizatorii europeni.

2. Europenii în India. La începutul sec. XVI în India au venit europenii. Primii au sosit aici exploratorii portughezi. Ei au cucerit câteva porturi pe coasta de vest. Posesiunile portugheze în India erau guvernate de vice-rege. Alături de garnizoanele și negustorii portughezi, în India au venit și călugării-misionari, care intenționau să propovăduiască creștinismul.

Din sec. XVII expansiunea europeană s-a intensificat. Englezii și olandezii au înființat în anii 1600 și 1602 Companiile Comerciale ale Indiilor de Est, înlăturându-i treptat pe portughezi. Mai întâi aici au venit olandezii, iar în cele din urmă s-au stabilit definitiv englezii și francezii.

Însă posesiunile europenilor se limitau doar la unele orașe de pe țărm. În anul 1639 englezii s-au stabilit în orașul Madras, iar apoi în Bombay. În același timp, francezii au cucerit orașul Pondicherry. Lupta dintre colonizatorii englezi și francezi a durat zeci de ani. Englezii au reușit să-i scoată definitiv pe francezi din India abia în anii '60 ai sec. XVIII. Întărindu-și dominația, ei au început să pătrundă și în zonele interne ale Indiei, transformând această țară imensă într-o colonie a Angliei.

3. Dezvoltarea culturii în India. În timpul domniei Mogulilor cultura indiană a atins un înalt nivel de dezvoltare. La aceasta a contribuit politica de susținere a oamenilor de artă. Un scriitor indian remarcabil din timpul domniei lui Akbar a fost Abul Fazl. El a realizat istoria în mai multe volume despre domnia lui Akbar, care a devenit o sursă de informații despre istoria Indiei din acele timpuri. Abul Fazl și-a scris opera în limba persană, care era limba de stat a Imperiului Mogulilor. O capodoperă a culturii mogulilor a fost arta miniaturilor, devenită cu timpul model pentru creația lui Rembrandt. Alți doi maestri persani — Mir Sidh Ali și Abdul Samad — au condus atelierul împărătesc de pictură („kitab-han”), înființat de Akbar. Acolo au fost pictate miniaturi care au ilustrat memoriile lui Babur și Akbar.

O altă realizare a Indiei din acea perioadă a fost prelucrarea pietrelor prețioase și semiprețioase. O adevărată capodoperă de artă a devenit „Tronul Păunului”. În timpul domniei lui Akbar și a succesorilor săi, în India au fost înălțate edificii monumentale grandioase: biserici-moschei, palate-fortărețe, cavouri.

Astfel, unul dintre cele mai frumoase palate-fortărețe ale lui Akbar a fost construit la Delhi. Un alt palat-fortăreață, con-

? De ce în India pătrunderea europenilor nu a dus la politica de autoizolare?

Jalaluddin Akbar cel Mare.
Miniatură din Epoca Modernă.

Jalaluddin Akbar Muhammad (Akbar I cel Mare) a fost unul dintre cei mai renumiți împărați ai Indiei. În timpul domniei sale Imperiul Marilor Moguli a atins apogeul puterii sale. Supunând Indostanul, el punea fără milă pământurile triburilor care nu vroiau să se supună. Celor ce acceptau domnia lui le permitea să-și păstreze autoadministrarea locală, cu condiția achitării unui tribut anual. Prin astfel de acțiuni Akbar a întemeiat un imens imperiu. Una dintre cele mai remarcabile realizări ale sale este considerată reforma administrativă. Ca urmare a aplicării acesteia a fost creat un solid sistem centralizat de conducere. Akbar a contribuit la dezvoltarea științei și culturii, deși el a rămas până la sfârșitul zilelor sale analfabet.

Capodoperă a stilului arhitectural al Imperiului Marilor Moguli a devenit moscheea-mausoleu Taj Mahal din Agra. Ea a fost construită din ordinului pașei Shah Jahan în anii 1631—1642 în amintirea soției sale decedate. Moscheea a fost construită din marmură albă, fiind înfrumusețată de cele patru minarete, care se reflectă în bazinul din preajmă. Acest monument arhitectural s-a păstrat până în zilele noastre.

Dinastia Safevizilor își trage numele de la Șeicul Safi-ad-Din, fondator al ordinului Safavyya (șiiții cumpătați). Acesta a fost unul dintre ordinele, care au existat între sunniți și șiiți. Ei aveau o organizare foarte strictă, membrii ordinului erau devotați fanatici ai șeicului lor, care era considerat sfânt. În sec. XV șahii acestui ordin aveau posesiuni în Azerbaidjan, majoritatea membrilor lui provenind din triburile turce de nomazi.

Ismail I. Pictor necunoscut. Sec. XVI.

struit în apropiere de orașul Agra, era situat aproape în pustiu și se asemena cu un oraș-fantomă cu clădiri, parcuri, iazuri și terase, unite între ele prin drumuri cu pavaj.

4. Regatul persan. Istoria Persiei se aseamnă cu cea a Imperiului Otoman. Acesta a fost un stat puternic, care și-a încetat practic dezvoltarea la sfârșitul sec. XVII. În fruntea statului se afla Padișahul, căruia supușii îi plăteau tribut pe pământ și pe animale. Însă acest impozit era adunat foarte greu, deoarece o treime din populație ducea un mod de viață nomad. Populația stabilită pe un anumit teritoriu se ocupa de agricultură. Cele mai dezvoltate erau raioanele unde funcționa sistemul de irigare. O deosebită măiestrie au atins meșteșugarii persani, care se asociau în bresle. În Persia, în mod tradițional, era dezvoltat comerțul.

În perioada anilor **1502—1736** în Persia a domnit dinastia Safevizilor.

Primul șeic al noii dinastii, **Ismail (1502—1524)** și succesorii săi au supus, într-o scurtă perioadă de timp, în afară de Azerbaidjan și Iran, teritoriile din Armenia, Irak, Turkmenistan și Afganistan. La răspândirea rapidă a puterii Safevizilor a contribuit faptul că aceștia nu încălcau formele islamice tradiționale de guvernare și colectare a impozitelor (chiar au redus impozitul pe recoltă și de la orașe până la 1/6). Însă puterea în stat se menținea mai mult pe autoritatea șeicului și nu pe unitatea țării. În anii '80 ai sec. XVI, revoltele populare au slăbit într-o măsură oarecare puterea șeicului, situație de care s-au folosit imediat alte țări: Imperiul Otoman a cucerit Shirvanul și Azerbaidjanul, hani uzbeki Buhara — o parte din Khorasan și Herat, Marii Moguli — o mare parte din Afganistan. La pericolele din interior s-a adăugat și criza economică: a încetat practic deplasarea pe căile caravanelor, a fost ruinat sistemul de irigare a terenurilor, meșteșugarii falimentau.

Ieșirea din această situație complicată a găsit-o șeicul **Abbas I (1587—1629)**, supranumit mai târziu cel Mare. În anii 1587—1588 el a reușit o victorie importantă asupra hanilor uzbeki Buhara, în anul 1590 a încheiat o pace neconvenabilă cu Imperiul Otoman, însă acest lucru i-a permis să desfășoare reforme interne. Reformele desfășurate au consolidat puterea șeicului și i-au oferit posibilitatea să soluționeze problemele de politică externă.

Ca urmare a celor trei războaie cu Imperiul Otoman el și-a întors teritoriile pierdute prin tratatul de la 1590, a recucerit Afganistanul de la Marii Moguli. Cu ajutorul Companiei Engleze a Indiilor de Est el i-a scos pe portughezi din importantul port Ormuz, din delta Golfului Persic. Abbas I menținea legături diplomatice cu multe țări europene.

Succesorii lui Abbas I s-au dovedit a fi niște suverani mai puțin capabili. La începutul sec. XVIII Persia a pierdut posesiuni însemnate în favoarea Imperiilor Otoman și Rus, iar tribu-

rile afgane au cotoplit chiar capitala statului. Numai eminentul comandant de oști, **Nadir**, a reușit să învingă toți dușmanii și să restabilească Persia în frontierele ei de odinioară. Devenind șeic, (a domnit între anii **1736—1747**), el a continuat politica de cotopire și a cucerit o bună parte a Transcaucaziei, iar hanii din Asia Mijlocie și-au recunoscut vasalitatea în fața lui. Cea mai reușită a fost campania lui Nadir împotriva Marilor Moguli în anul **1739**. Prada de război obținută i-a permis să reducă impozitele, să construiască mari întreprinderi militare, să reînnoiască sistemul de irigare și să dezvolte comerțul. În timpul guvernării lui în Iran, domnea toleranța religioasă.

Cu trecerea anilor, însă, Nadir devenea tot mai suspicios, el acorda atenție tot mai mare lucrurilor mărunte, a majorat iarăși impozitele. Drept rezultat, șeicul a fost ucis în urma unui complot. După moartea lui, Iranul s-a dezmembrat în cinci hanate, care se dușmăneau între ele. În anul **1758**, **Karim-han** a unificat țara și a desfășurat unele reforme pentru refacerea economiei. Cu toate acestea, el nu s-a proclamat șeic. În domeniul politicii externe, Karim a luat cursul spre diminuarea relațiilor cu țările europene, deoarece nu dorea să repete soarta Indiei. După moartea lui, au izbucnit din nou războaiele fratricide, care s-au încheiat în **1796** cu instaurarea noii **dinastii Cajar**.

5. Cultura Persiei. Cultura Persiei din sec. XVI-XVIII se dezvoltă în cadrul culturii musulmane, cu păstrarea tradițiilor locale.

Persia se mândrea în mod deosebit cu creațiile meșteșugariilor săi: țesăturile, covoarele, armele și vesela persană sunt modele ale gustului artistic. Toate aceste obiecte erau duse la vânzare, în special ele erau prețuite în Europa. Meșterii iranieni au deprins chiar producerea porțelanului chinez.

Un înalt nivel de dezvoltare au cunoscut și artele vizuale. Edificiile grandioase erau înfrumusețate cu mozaic, fresce și sculpturi în lemn.

Miniaturile iraniene din sec. XV-XVII reprezintă cele mai bune mostre ale artei clasice mondiale. Cea mai renumită operă în miniatură a devenit poemul „**Șah-Name**” a lui Tahmasp” („Cartea regilor”). Lucrarea a fost transcrisă de cei mai buni caligrafi sub conducerea lui Kamaleddin Behzad și împodobită cu 250 de miniaturi pentru Tahmasp, fiul lui Ismail I. Începând cu sec. XVII miniaturile devin un gen aparte în artă, fără să mai fie legate de opera literară. Miniaturile sunt considerate cea mai mare realizare a Iranului din Epoca Safevizilor.

Importante centre culturale erau orașele Herat, Tabriz și capitala Persiei — Isfahan, în care locuiau 600 mii de oameni. În aceste orașe funcționau centre de transcriere a cărților.

În anul **1641**, armeanul Iacob Ian deschide la Isfahan prima tipografie.

Continua să se dezvolte literatura. Tradițional, în limba persană era scrisă poezia. Creațiile scrise de maștrii persani erau dedicate guvernării șeicului.

Scopul reformelor lui Abbas I au constat în consolidarea puterii centralizate. a fost format un aparat ramificat de conducere, creată o armată regulată, înarmată cu puști și tunuri, realizată reforma financiară. Șeicul a contribuit la dezvoltarea meșteșugurilor și a comerțului (comerțul cu mătase a devenit un monopol al statului).

Abbas I. Pictor Dominicus Custos. Gravură din anul 1600.

În orașul Isfahan funcționau 162 de moschei, 49 de medrese — școli religioase superioare, 273 de băi publice, o piață centrală acoperită, numeroase hanuri unde poposeau caravanele și magazine ale comercianților. Orașul era traversat de bulevardul Charbagh (grădină), care avea o lățime de 58 de metri și o lungime de 5 kilometri. Orașul a fost înfrumusețat cu minunate ansambluri de palate. În mod deosebit se evidențiază piața Naqsh-e Jahan („chipul Universului”) cu o lungime de 500 de metri, două moschei și palatul Ali-Qapu. Aceste importante monumente s-au păstrat și sunt cele mai bune mostre mondiale ale arhitecturii.

Lucrăm cu cronologia

- **Anii 1502—1736** — domnia dinastiei Safevizilor în Persia.
- **Anul 1526** — întemeierea statului Marilor Moguli în Asia de Sud.
- **Anii 1556—1605** — domnia lui Akbar în statul Marilor Moguli.
- **Anii 1587—1629** — domnia șeicului Abbas I în Persia.

Generalizare la capitolul VI

Însărcinări- teste pentru pregătirea de controlul tematic la capitolul VI

Sunteți de acord că... De ce?

- India era una dintre cele mai bogate țări din Asia. În sec. XVI ea a suportat năvala ordinară a cotropitorilor — mogulilor, care au întemeiat Imperiul Marilor Moguli. Imperiul a existat până la începutul sec. XVIII.
- Destrămarea statului a coincis cu procesul pătrunderii active a exploratorilor englezi, care au transformat treptat India în cea mai mare și mai bogată colonie a lor.
- Cultura statului Marilor Moguli a îmbinat în sine elemente și tradiții ale culturilor indiană, persană, central-asiatică, arabă și a lăsat urmașilor monumente de o frumusețe irepetabilă.
- Adversar principal al Imperiului Otoman în Orient a devenit Persia, în care domnea dinastia Safevizilor. Iranul Safevizilor a atins apogeul puterii sale în perioada domniei lui Abbas I. la finele sec. XVII Persia a încetat să se dezvolte și a intrat într-un proces de declin rapid.

Întrebări și însărcinări

1. Verificați-vă cunoștințele cu ajutorul jocului didactic „Adevărat — neadevărat”.
Regulile jocului. Elevii și elevele determină care dintre afirmațiile prezentate sunt adevărate și care — nu. Alegerea urmează să fie argumentată. Mai apoi profesorul/profesoara le propune elevilor să alcătuiască de sine stătător câteva afirmații juste și greșite.
Model de afirmații: 1) Ca urmare a cuceririlor lui Babur, în India a fost instaurată puterea Marilor Moguli. 2) Dinastia Safevizilor a domnit în Persia. 3) Abbas I a fost cel mai puternic domnitor al Indiei. 4) Politica de autoizolare nu a fost promovată de suveranii Indiei și Persiei. 5) Din anul 1596 în India s-a instaurat dinastia Cajar. 6) capitala Persiei în timpul domniei lui Abbas I a fost orașul Isfahan.
2. De ce Babur a cucerit atât de ușor sultanatul de la Delhi? 3. Ce fel de politică internă promova Akbar? Numiți cauzele reformei religioase îndeplinite de către Akbar. 4. Ce a condiționat declinul statului Marilor Moguli? 5. **Activitatea în perechi.** Discutați și clarificați care au fost consecințele pătrunderii europenilor în India. 6. Cum a fost întemeiat Statul Safevizilor? 7. Ce fel de reforme a efectuat Abbas I? Care au fost rezultatele lor? 8. Prin ce s-a proslăvit șeicul Nadir? 9. Ce trăsături arhitecturale noi avea capitala proaspăt construită a Safevizilor — Isfahan?
10. Alcătuiți în caiet tabelul comparativ „Realizările culturilor indiană și iraniană în sec. XVI-XVII”. 11. Alcătuiți portretul istoric al lui Akbar sau al lui Abbas I (la alegere). Lucrarea se va înainta sub formă de prezentare. Folosiți planul schemă corespunzător din anexa electronică la acest manual. 12. Cu ajutorul izvoarelor suplimentare, alcătuiți lista realizărilor culturii indiene din perioada domniei Marilor Moguli.
13. **Activitate în grupuri mici.** Discutați și clarificați de ce politica reformatoare a suveranilor Indiei și Persiei aducea numai rezultate temporare. 14. **Discuție colectivă.** Care au fost asemănările și deosebirea în dezvoltarea Indiei și Persiei în sec. XVII-XVIII?

- Absolutism (monarhie absolută), 45
Absolutism luminat, 112
Astronomie, 43
Autocrație, 88
Baroc, 40
Biserica anglicană, 64
Calvinism, 37
Civilizații precolumbiene, 10
Clasicism, 107
Colonie, 7
Concepție raționalistă despre lume, 105
Contrareformă, 37
Declarație, 72
Democrație șleahitică, 75
Democrație, 129
Despotie, 133
Enciclopediști, 106
Epoca Modernă Timpurie, 4
Epoca Modernă, 4
Expansiune, 75
Fabrică, 109
Factorie, 7
Flibustieri, 66
Fronță, 53
Haiduci, 86
Han sfânt, 133
Ieniceri, 85
Iezuiți, 38
Iluminism, 105
Imperiu colonial, 7
Independenții, 70
Îngrădire, 63
Luteranism, 35
Manciurieni, 132
Marile descoperiri geografice, 6
Masonerie sau francmasoneria, 106
Mercantilism, 51
Migrația populației, 20
Mișcările de execuție, 75
Misionarism, 38
Modă, 23
Monarhie parlamentară, 72
Națiune, 125
Oligarhie, 60
Opricinina, 89
Politică de autoizolare, 133
Pragmatica sancțiune, 113
Principi-electorali, 30
 Protecționism, 51
 Protectorat, 71
 Protestantism, 35
 Puritani, 64
 Pușcași, 89
 Războaie coloniale, 14
 Războaie religioase (hughenote), 48
 Războaie religioase, 36
 Război civil, 69
 Război de eliberare națională, 57
 Războiul de Treizeci de Ani, 80
 Reformă, 30
 Renaștere, 25
 Republică, 60
 Restaurație politică, 72
 „Revoluția prețurilor”, 14
 Revoluție, 68
 Revoluție industrială, 109
 Samurai, 134
 Scindare bisericească, 93
 Secularizare, 36
 Shinto sau șintoism (calea zeilor), 134
 Shogun, 134
 Shogunat, 136
 Sudebnik, 88
 Țările de Jos, 57
 Timpurile tulburi, 90
 Tratatul de Tordesillas, 8
 Umanismul Epocii Renașterii, 25
 Zemski sobor, 88

Glosar de terminologie

Словник термінів до підручника «Всесвітня історія» 8 клас

A

Absolutism (monarhie absolută) — Абсолютизм (абсолютна монархія)

Absolutism luminat — Освітений абсолютизм

Astronomie — Астрономія

Autocrație — Самодержавство

B

Baroc — Бароко

Biserica anglicană — Англiканська церква

C

Calvinism — Кальвінізм

Civilizații precolumbiene — Цивілізації доколумбової Америки

Clasicism — Класицизм

Colonie — Колонія

Conceptie raționalistă despre lume — Раціоналізм

Contrareformă — Контрреформація (католицька Реформація, або католицьке відродження)

D

Declarație — Декларація

Democrație — Демократія

Democrație șleahitică — Шляхетська демократія

Despotie — Деспотія

E

Enciclopediști — Енциклопедисти

Epoca Modernă Timpurie — Ранній Новий час (Ранньомодерна доба)

Epoca Modernă — Новий час (Модерна доба)

Expansiune — Експансія

F

Fabrică — Фабрика

Factorie — Факторія

Flibustieri — Флібустьєри

Folwark (fermă) — Фільварок

Fronă — Фронда

H

Haiduci — Гайдуки

Han sfânt — Богдихан

I

leniceri (în traducere din turcă — Яничари

lezuiți — Єзуїти

Iluminism — Просвітництво

Imperiu colonial — Колоніальна імперія

Independenții — Індепенденти

Î

Îngrădire — Обгороджування

L

Luteranism — Лютеранство

M

Manciurieni — Маньчжури

Marile descoperiri geografice — Великі географічні відкриття

Masonerie sau francmasoneria — Масонство, або франкмасонство

Mercantilism — Меркантилізм

Migrația populației — Міграція населення

Mișcările de execuție — Екзекуційні рухи

Misionarism — Місіонерство

Modă — Мода

Monarhie parlamentară — Парламентська монархія

N

Națiune — Нація

O

Oligarhie — Олігархія

Opricinina — Опричнина

P

Politică de autoizolare — Політика самоізоляції

Pragmatica sancțiune — Прагматична санкція

Principi-electori — Курфюрсти

Producție de mărfuri — Товарна продукція

Protecționism — Протекціонізм

Protectorat — Протекторат

Protestantism — Протестантизм

Puritani — Пуритани

Pușcași — Стрільці

R

- Războaie coloniale — Колоніальні війни
- Războaie religioase — Релігійні війни
- Războaie religioase (hughenote) — Релігійні (гугенотські) війни у Франції
- Război civil — Громадянська війна
- Război de eliberare națională — Національно-визвольна війна
- Războiul de Treizeci de Ani — Тридцятилітня війна
- Reformă — Реформація
- Renaștere — Відродження
- Republică — Республіка
- Restaurație politică — Політична реставрація
- “Revoluția prețurilor” — «Революція цін»
- Revoluție — Революція
- Revoluție industrială — Індустріальна (промислова) революція

S

- Samurai — Самураї
- Scindare bisericească — Церковний розкол
- Secularizare — Секуляризація
- Shinto sau șintoism (calea zeilor) — Синто, або синтоїзм («шлях богів»),
- Shogun — Сьогун
- Shogunat — Сьогунат
- Sudebnik — Судебник

T

- Țările de Jos — Нідерланди («нижні землі»)
- Țimpurile tulburi — Смутний час
- Tratatul de Tordesillas — Тордесільяська угода

U

- Umanismul Epocii Renașterii — Гуманізм епохи Відродження (Ренесансний гуманізм)

Z

- Zemski sobor — Земський собор

Prefață	3
Repetare. Introducere	4
Capitolul I. Marile descoperiri geografice și constituirea relațiilor capitaliste	
§1. Descoperirile europenilor	6
§2. Colonizarea Lumii Noi. Consecințele și importanța marilor descoperiri geografice.....	12
§3. Lumea materială și societatea	16
§4. Viața cotidiană a populației Europei Occidentale	20
Lecție practică la capitolul I.....	24
Generalizare la capitolul I.....	24
Însărcinări-teste pentru pregătirea controlului tematic la capitolul I ..	24
Capitolul II. Înalta Renaștere. Reforma în Europa Occidentală	
§5. Umanismul. Înalta Renaștere	25
§6. Reforma în Germania.....	30
§7. Extinderea Reformei și Contrareformei în Europa	35
§8. Cultura Epocii Barocului. Formarea unei noi științe europene	40
Lecție practică la capitolul II	44
Generalizare la capitolul II	44
Însărcinări-teste pentru pregătirea controlului tematic la capitolul II .	44
Capitolul III. Statele Europei de Vest în secolele XVI-XVII	
§9. Instaurarea monarhiei absolute în Franța	45
§10. Încheierea formării monarhiei absolute în Franța	51
§11. Posesiunile Habsburgilor. Războiul de eliberare națională în Țările de Jos	56
§12. Anglia	62
§13. Revoluția engleză.....	68
§14. Reci Pospolita.....	74
§15. Relațiile internaționale în sec. XVI — prima jumătate a sec. XVII. Războiul de Treizeci de Ani	79
Lecție practică la capitolul III	83
Generalizare la capitolul III	83
Însărcinări-teste pentru pregătirea controlului tematic la capitolul III .	83
Capitolul IV. Imperiul Otoman. Țările Europei de Est în sec. XVII — prima jumătate a sec. XVIII	
§16. Imperiul Otoman	84
§17. Țaratul Moscovit.....	88
§18. Apariția Imperiului Rus	95
§19. Reci Pospolita în a doua jumătate a sec. XVII — sec. XVIII	99
Lecție practică la capitolul IV.....	104
Generalizare la capitolul IV.....	104
Însărcinări-teste pentru pregătirea controlului tematic	104
Capitolul V. Epoca Iluminismului	
§20. Iluminismul și revoluția industrială.....	105
§21. Absolutismul luminat	112
§22. Relațiile internaționale în sec. XVIII.....	119
§23. Coloniile engleze în America de Nord. Războiul de Independență. Întemeierea SUA.....	124
Lecție practică la capitolul V	130
Generalizare la capitolul V	130
Însărcinări-teste pentru pregătirea controlului tematic la capitolul V.	130
Capitolul VI. Lumea Orientului în sec. XVI-XVIII	
§24. China și Japonia în sec. XVI-XVIII	131
§25. India și Persia în sec. XVI-XVIII	138
Generalizare la capitolul VI.....	142
Însărcinări-teste pentru pregătirea controlului tematic la capitolul VI	142
Index cronologic	143
Glosar de terminologie.....	144

Відомості про користування підручником

№ з/п	Прізвище та ім'я учня / учениці	Навчальний рік	Стан підручника	
			на початку року	у кінці року
1				
2				
3				
4				
5				

Навчальне видання

**ПІСЕМ Олександр Володимирович
МАРТИНЮК Олександр Олександрович**

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

**Підручник для 8 класу з навчанням румунською/молдовською мовами
закладів загальної середньої освіти**

Рекомендовано

Міністерством освіти і науки України

**Видано за рахунок державних коштів.
Продаж заборонено**

Підручник відповідає Державним санітарним нормам і правилам
«Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей»

Окремі зображення, що використані в оформленні підручника,
розміщені в мережі Інтернет для вільного використання.

Переклад з української

Перекладач *Д. Вербицький*

Румунською/молдовською мовами

Редактор *Ф. Вринчану*

Коректор *С. Гаврилюк*

Комп'ютерна верстка *В. Моцкіна*

Формат 84x108/16. Ум. друк. арк. 15,54. Обл.-вид. арк. 13,4. Наклад 1818 прим. Зам. № 1614.

Видавець і виготовлювач МПП «Букрек»,
вул. Радищева, 10, м. Чернівці, 58000. Тел./факс: (0372) 55-29-43.
E-mail: info@bukrek.net. Сайт: www.bukrek.net

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта видавничої справи
ЧЦ № 1 від 10.07.2000 р.